

Л.Б.6
482

Светозар Стојановић

СРПСКИ

НЕИМАР

ID = 17002503

1870
1871
1872
1873

Л. 6. 6
482

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 45486

СВЕТОЗАР СТОЈАНОВИЋ

Лука Ћеловић
БЕОГРАД

Luka Ćelović
BEOGRAD

Српски

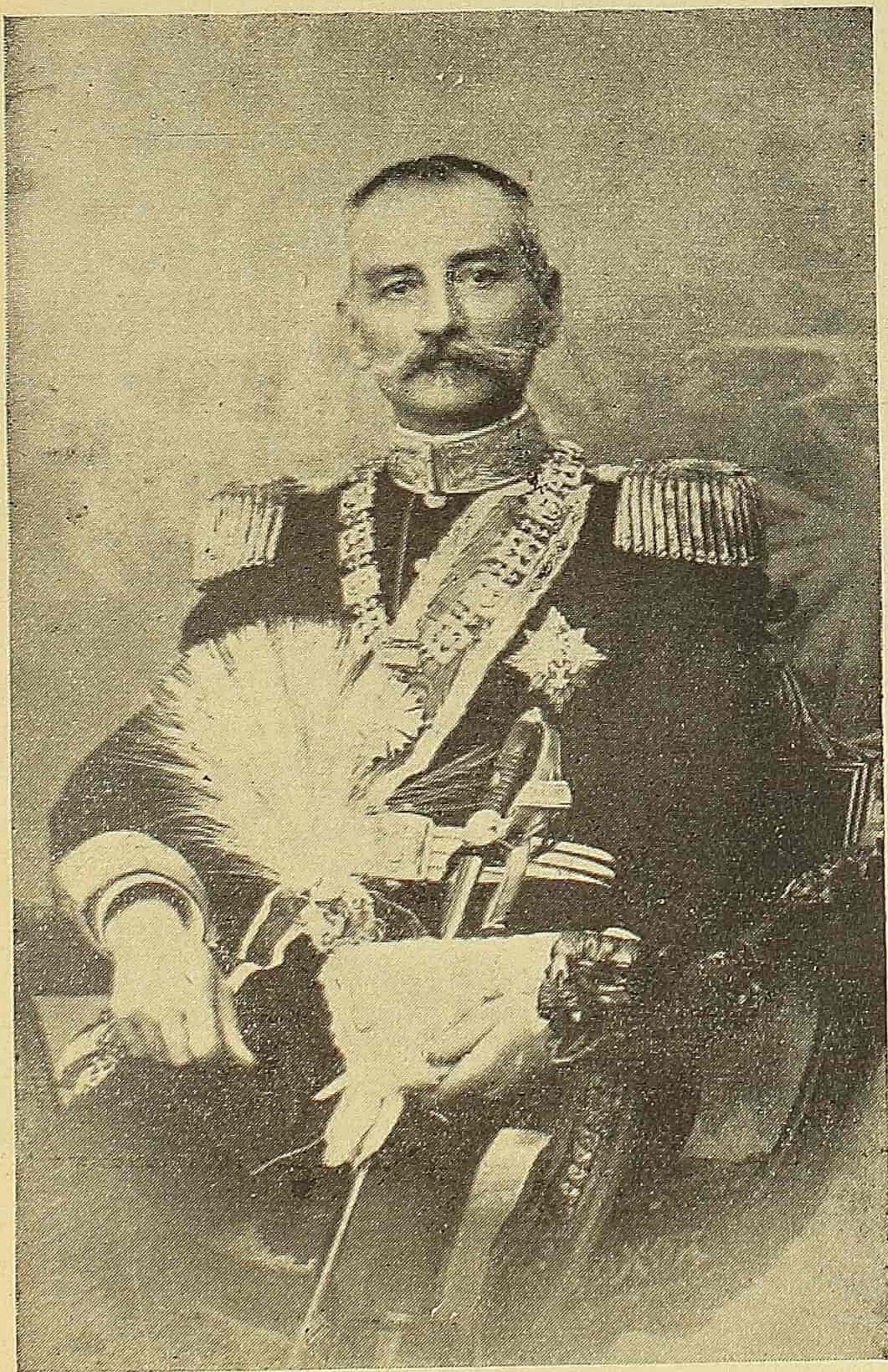
Неимар

Опис грађевинских радова и израда са сликама

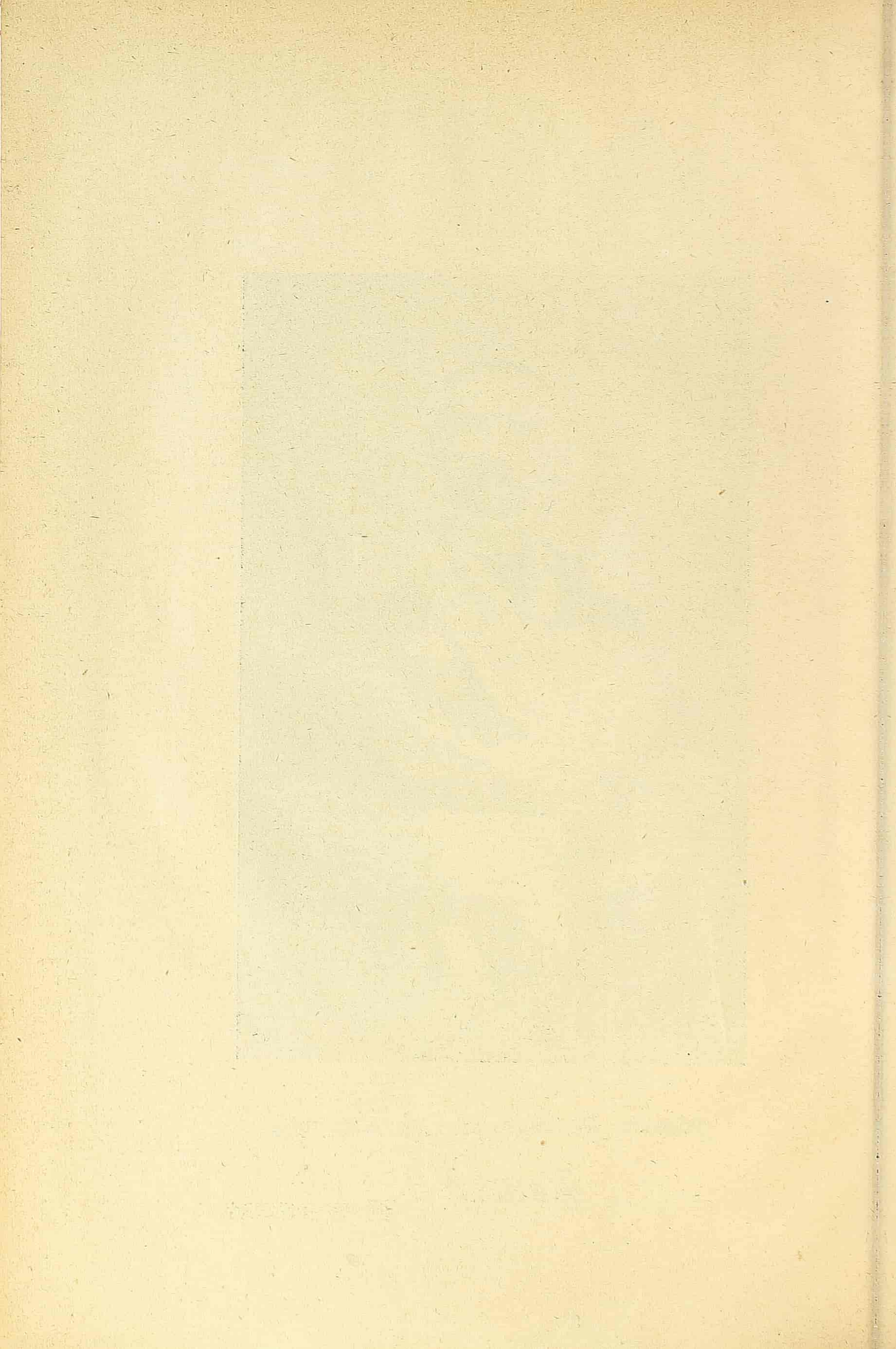
БЕОГРАД
1912.

БЕОГРАД
Електрична Штампарија С. Хоровица — Цар Урошева ул. бр. 5.
1912

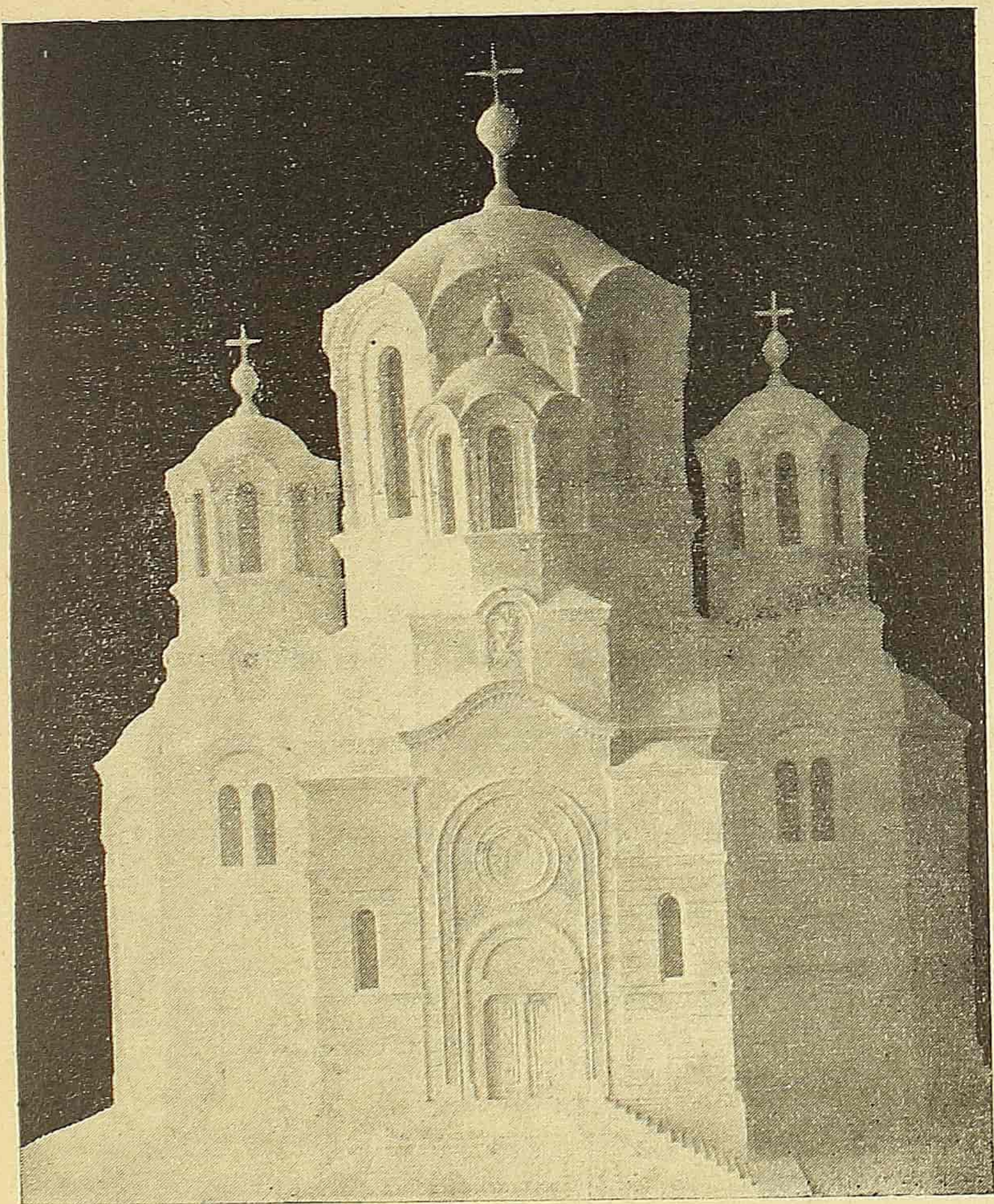

Његово Величанство Краљ Србије

Петар I.

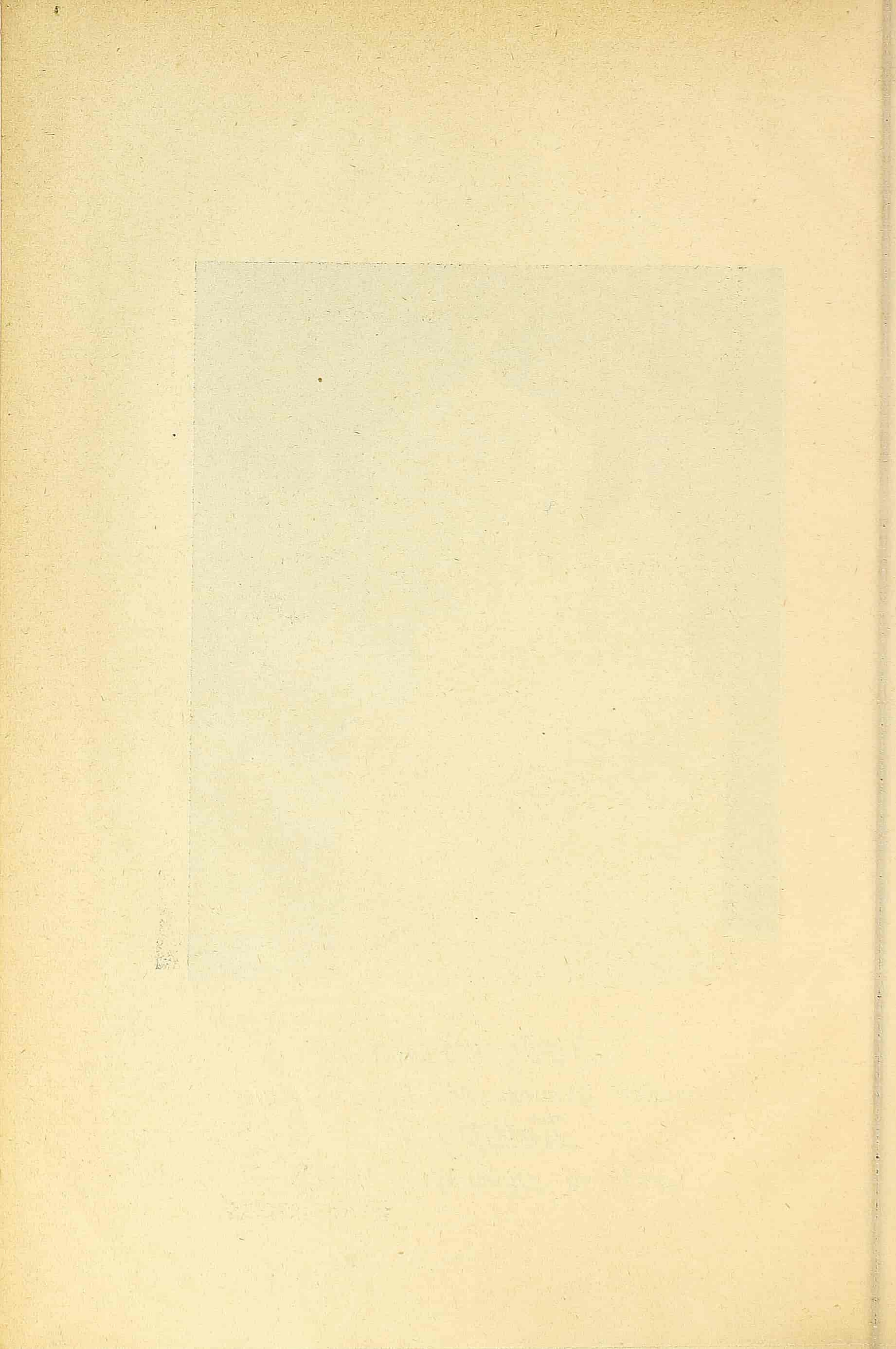

Задужбина

Љбеговог Величанства Краља Србије

Петра I.

Црква на „Диленцу“ у Тополи

Ово моје скромно дело: „СРПСКИ НЕИМАР“
посвећујем Вама, поштовани и уважени господине

Луко Ћеловићу,

за то:

Што сте показали највећу енергију и активност на подизању Савскога краја, који данас, по лепоти својих зграда, чини част Краљевини Србији;

Што се живо заузimate, да престоница, не само Србије, већ и Српства, буде модерно уређена, те да може стати упоредо са осталим престоницама просвећене Европе; и

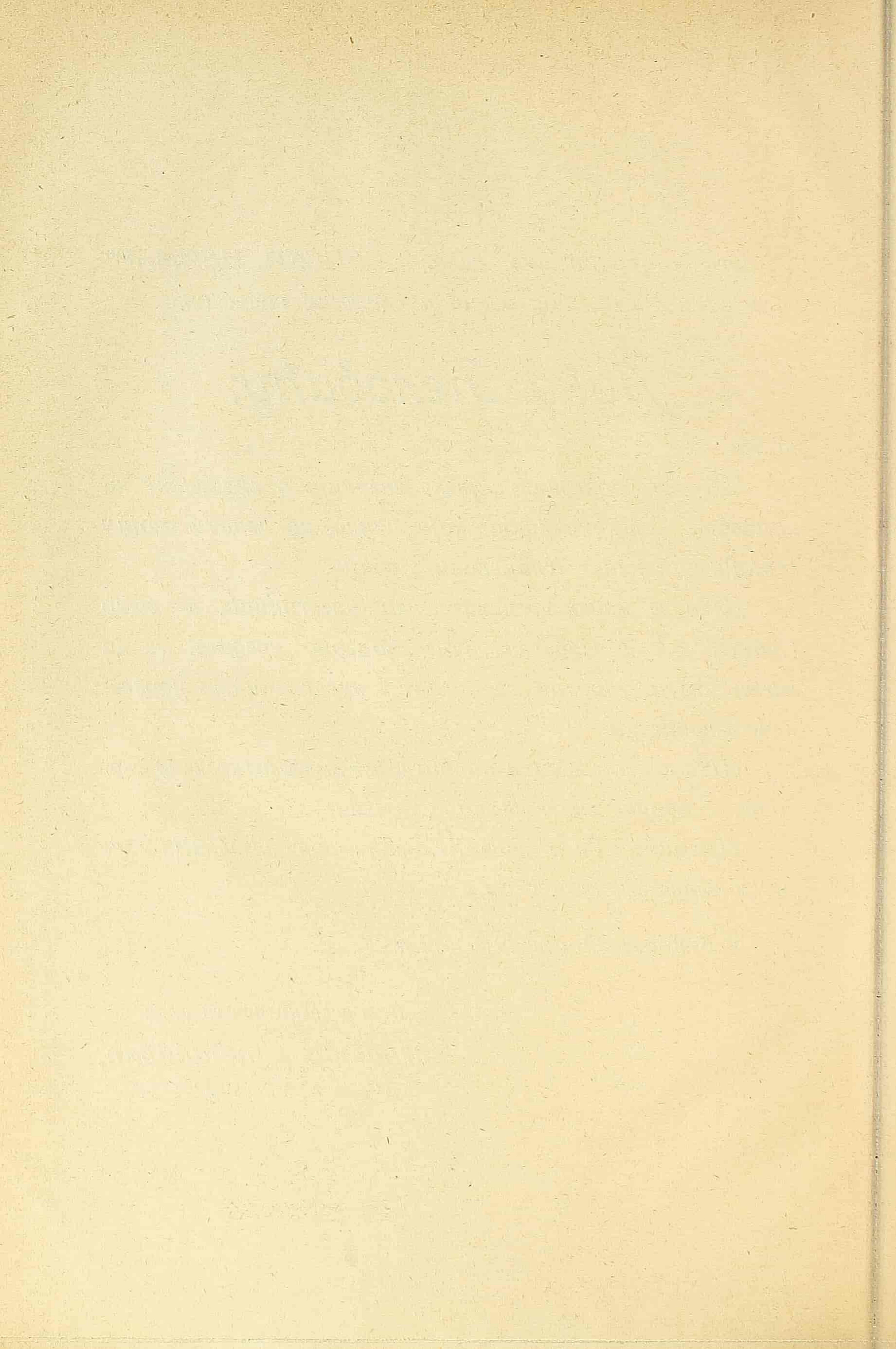
Што сте племенити добротвор Универзитетске Омладине, — будуће снаге Народа Српског.

Примите, Господине Ћеловићу, ову ПОСВЕТУ са оним усрђем, с којим Вам подноси

У Београду, 19. јула 1912. год.

Ваш искрени поштовалац,

Светозар Стојановић,
писац дела „Српски Неимар“.

ПРЕДГОВОР

Сам наслов ове књиге „Српски Неимар“ потсећа нас на чувеног у народним песмама опеваног Рада Неимара.

Како се наше старо српско неимарство развило и унапредило под њим, то је вредно у кратким потезима упознати читаоце ове књиге са радом и животом овог нашег, из друге половине XIV. века, чувеног великана на пољу наше старе српске архитектуре.

Прото мајстор Раде Борович¹ био је дворски архитекта кнеза Лазара. Као духовит човек у току свога рада, засновао је и створио неимарску школу, из које су изашли чувени његови ђаци, који су у истом правцу радили после њега, задржавајући исти стил при подизању свих доцнијих владалачких задужбина, те тиме његову славу и величину сачували и увеличали.

Раде, — у песмама познат под именом Раде Неимар, — од знатнијих споменика подигао је: *Раваницу*, *Лазарицу*, *Љубостињу* и *Наупару*, а његови следбеници (ђаци), подигли су цркву: „*Стеванац*“ код Алексинца и „*Павловац*“ у Кораћици, као и многобројне друге споменике Деспота Стевана.

За цркву „Павловац“ неоспорно је утврђено, да је то једина задужбина Стевана Деспоте, која је у северној Србији сачувана до данашњих дана, а све остале споменике Деспота Стевана — чији је број у северној Србији био прилично велики — разне непријатељске најезде са запада и истока, све су порушиле, и давно збрисале са лица земље.

Старо српско неимарство до половине XIV. века, под разним утисцима запада и истока, кретало се између

¹ Тако се потписивао и такав се један његов потпис очувао до данашњих дана на прагу препрате у Љубостињи.

романског и византијског стила све дотле, док се није дошло до специфичног српског стила, који се развио на основи романско-византијској, чији је индивидуални представник, као прото неимар, мајстор Раде Борович.

Тај наш стари, српски, неимарски стил, најимпозантније је оличен у цркви *Лазарици* у Крушевцу, као и на свима многобројним задужбинама Деспота Стевана.

Раније пак у XII. и XIII. веку, све до половине XIV. века, споменици су подизани час у романском, а час у византијском стилу, и то са таквом неимарском вештином и лепотом, да и ако нису у српском стилу¹, они су ипак по укусу и захтеву ондашњих наших владара Немањића тако саграђени, да се могу равнати са осталим европским споменицима подигнутим у оном добу.

Студеница по својој лепоти и богатству у уметничким резбаријама стоји на истом нивоу са свима споменицима у Европи из онога доба, а одмах за њом долазе Високи Дечани, па Милутинова надгробна црква у Бањи на Косову итд.

Тај наведени постојећи факт — о нашим старим српским споменицима, — врло лепо приказује и илустрије негдашњу нашу славу и величину, као и надмоћност српску у интелигенцији над осталим ондашњим балканским народима.

Исти ти споменици, — око чијих се објеката кроз све време ропства сакупљао српски народ, — били су једина уточишта Србинова, која се нису никада гасила и која су очувала српски народ у вери и националној свести.

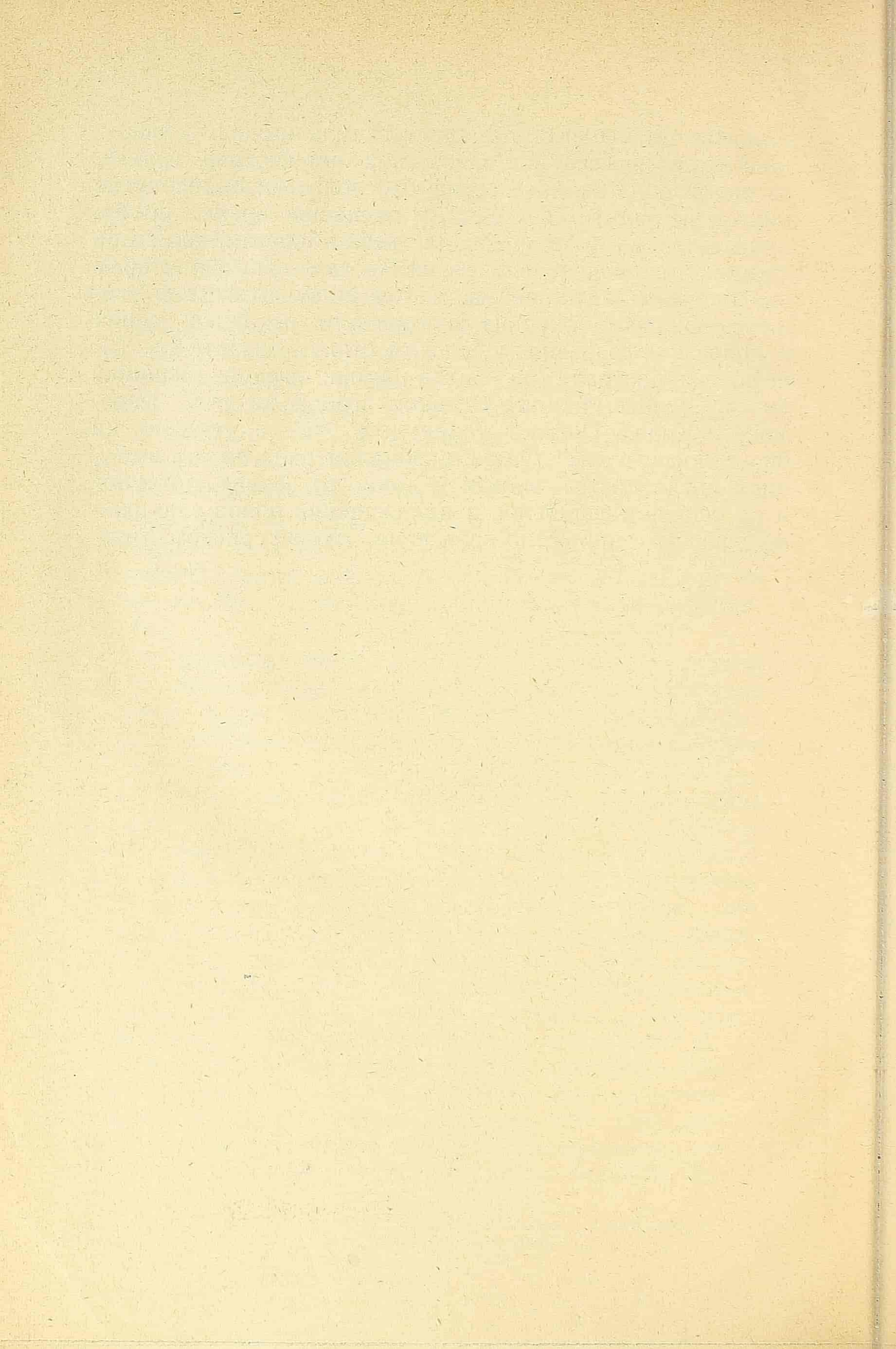
С тога завршујући овај мој кратак предговор, који се до сад односио на историјски преглед и опис нашег српског старог неимарства и наших владалачких задужбина пре Косова, а прелазећи пак сад на наше модерно грађевинарство, које је описано и изложено у овој мојој књизи у виду једне кратке слике — приказа, циљ ми је, да скренем пажњу нашим меродавним позваним факторима (архитектима), да они настану, те да се изведе и на јавним садашњим грађевинама тај наш стари српски неимарски стил, наравно усавршен и модерном техником поткрепљен. Истина, у томе има доста тешкоћа; јер је

¹ Јер онда није ни постојао српски неимарски стил — он је поникао тек за време Раде Боровича, у другој половини XIV. века.

развитак тог нашег старог српског стила пропашћу нашом на Косову пресечен, те за читавих пет стотина година, за време ропства, није се на том пољу могло апсолутно ништа ни радити. Тек сада, у последње време, пробудила се та мисао и идеја, да треба обновити наш стари српски стил, који је оличен на многим српским старим владалачким задужбинама. У том циљу до сада је учињено неколико покушаја и подигнуто неколико јавних и приватних грађевина у српском стилу, као што су: Телефонска централа на Батал-цамији; зграда (варошка вила) у улици Милоша Великог; зграда на углу Јевремове и Краља Петра I улице итд., те се увидело, да би се после дугих студија и озбиљног рада на том пољу, ипак могло доста учинити и доћи до једног потпуног и из основа усавршеног и прецизираног плана у подизању и јавних и приватних грађевина у нашем српском стилу.

Писац.

БЕОГРАД

И

НАШЕ МОДЕРНО ГРАЂЕВИНАРСТВО

Београд као престоница Краљевине Србије и као центар Српства не може на странца да учини бог зна какав утисак у погледу његових садашњих зграда, али његов географски положај изазива у посматрачу дивљење и оставља у њему трајне утиске, јер је јединствен по својој природној лепоти.

Како се Београд, после увођења канализације, отпочео нагло подизати, то и описивање радова, израда, и зграда, па и самих грађевинара и грађевинских установа, као и техничка спрема и способност наших домаћих архитекта и инжињера, од нарочите је вредности, не само за све грађевинаре, архитекте и инжињере, него и за сопственике зграда и плацева у Београду, као и за цело будуће преуређење и улепшавање града Београда, као српске престонице.

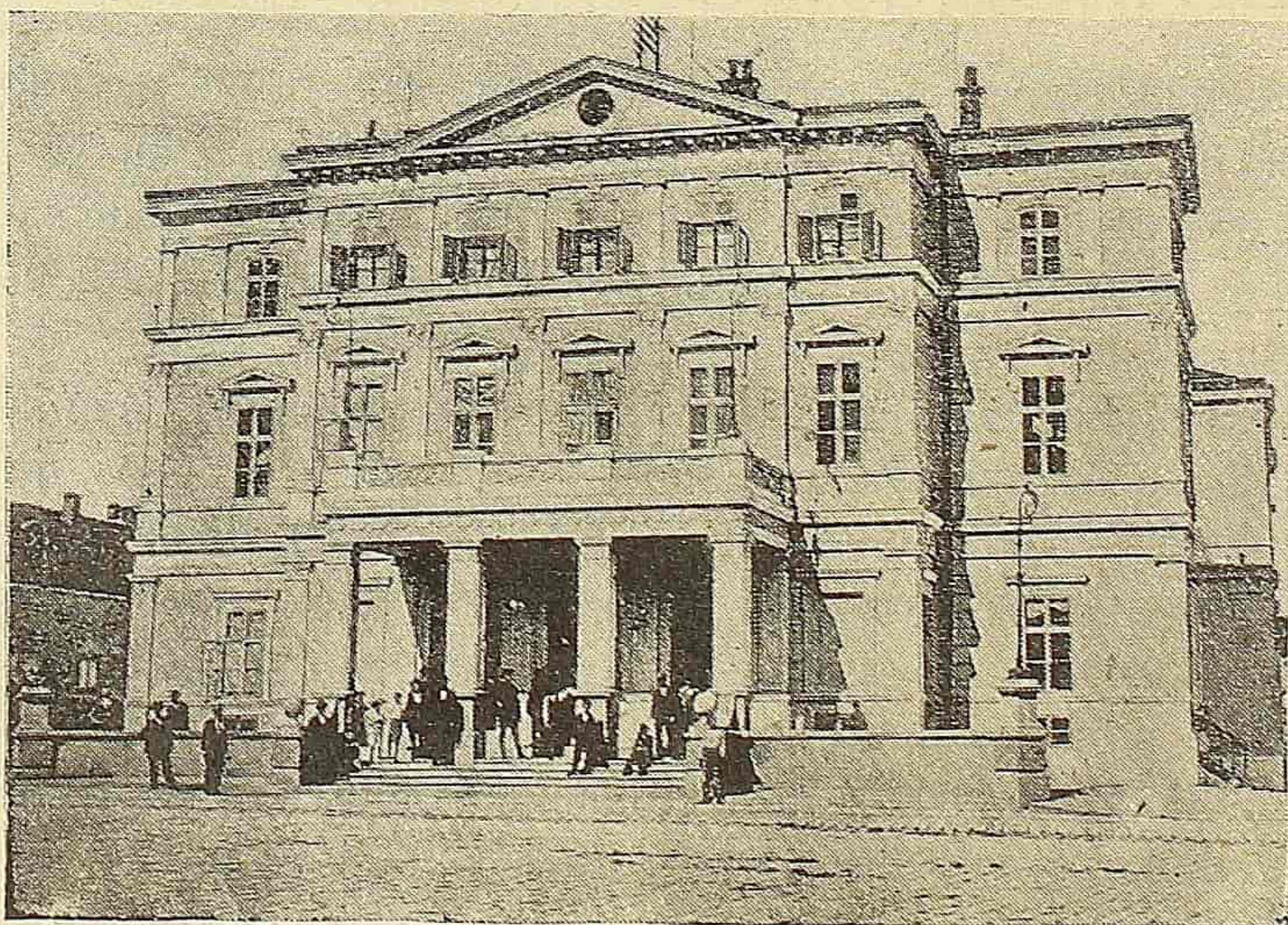
Да би се, пак, могла добити јасна и права слика о томе: да ли грађевинари и грађевинарске установе напредују у своме раду и да ли се израдама њиховим Београд одиста улепшава и у колико, као и то, јесу ли грађевинари спремни толико, да могу са успехом домаћу потребу у грађевинарским израдама подмиривати, а стране грађевинаре сузбити, потребно је претходно о београдским архитектима, инжињерима, грађевинарским установама и у опште о грађевинарима сазнати и описати све оно, што су они до сад подигли и израдили, па тек онда донети оцену о њиховом целокупном раду и напретку у подизању Београда. Ово је нужно и са историјског гледишта, како би се знало: ко је, кад и какву грађевину у нас подигао, а нужно је и са гледишта савременог, па и статистичког, да се види с каквом грађевинарском снагом располаже наша престоница и какве је озбиљне и тешке послове извршила та чисто наша грађевинарска снага, без учешћа страних грађевинара, који су до сада били предмет престоничке пажње.

Пре но што ћемо прећи на опис садашњех радова и израда грађевинарских у Београду, вредно је рећи коју и о радовима те врсте из прошлог столећа.

У XIX. веку били су у Београду већином страни архитекти и страни грађевинари. Истина, било је и наших, али је њихов број био врло мали и незнатан.

Најистакнутији наш архитекта из друге половине прошлога столећа — Александар Бугарски, има неоспорно великих заслуга за развиће архитектуре у нас.

Највеће и најбоље зграде у престоници, које су по пројекту Бугарског у прошлome веку подигнуте, као : Народно Позориште и

Народно Позориште

(саграђено 1869 по пројекту А. Бугарског)

Краљев Двор, врло лепо илуструју рад овог нашег великана и претставника архитектуре у прошлome столећу.

Како су пре 40—50 година биле друге прилике и потребе, то и зграда Народног Позоришта, овака каква је, могла је да послужи, али сада не.

Тога ради, да би позоришна зграда одговарала савременим данашњим захтевима и потребама, — над њом се извршују знатне преправке, које ће грађевини дати нов распоред, а уједно изменити у многome и њен спољни изглед.

Тим преправкама и обнављањем, позоришна ће зграда изгубити много од свога досадашњег изгледа.

Да би сачували успомену на рад једнога од првих српских архитекта и на дело, које изражава ступањ развика архитектуре XIX. века у Србији, доносимо слику старе позоришне зграде.

Сем зграда : Народног Позоришта и Краљевог двора, Бугарски има подигнутих грађевина и у унутрашњости Србије. Окружно начелство у Смедереву, које је по пројекту његовом израђено, такво је, да и данас важи као једно од најлепших окружних начелстава у земљи.

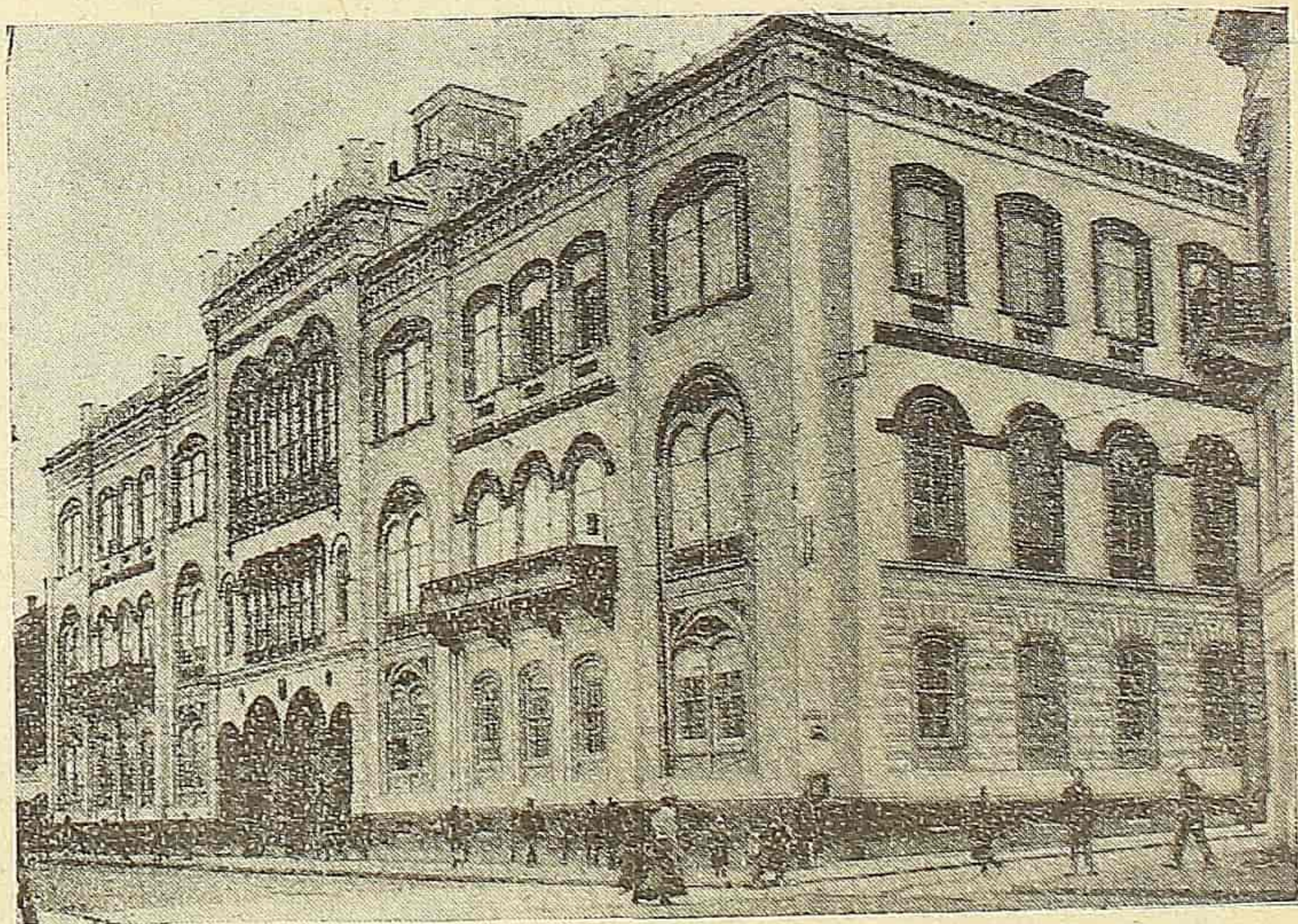
Краљев двор
(Најлепша фасада)

И све остале веће и боље зграде из друге половине XIX. века, као : наш Универзитет, зграда Министарства унутрашњих и иностраних дела, (која је сад порушена); хотел „Балкан“ „Златан Крст“, хотел „Лондон“ итд. показују, да је Београд имао добре и способне грађевинаре, међу којима се истицао као први и најбољи (онда чувени — звани „бау-мајстор“) Милан Барбуловић. Он

је све горе поменуте зграде, изузев Универзитета и министарства, саградио, па за тим отишао у Румунију, где је у Букурешту доцније и умро.

Универзитет је пак подигнут по пројекту неког Чеха Ј. Новоле, који је из Беча у Србију нарочито дошао ради подизања те зграде. Чим је ова зграда била довршена, вратио се опет у Аустро-Угарску.

Све веће јавне и приватне зграде новијега доба, подигнуте су по пројектима наших домаћих архитекта.

Српски Универзитет

(Задужбина капетана Мише Анастасијевића, саграђен 1863. год.)

*

* *

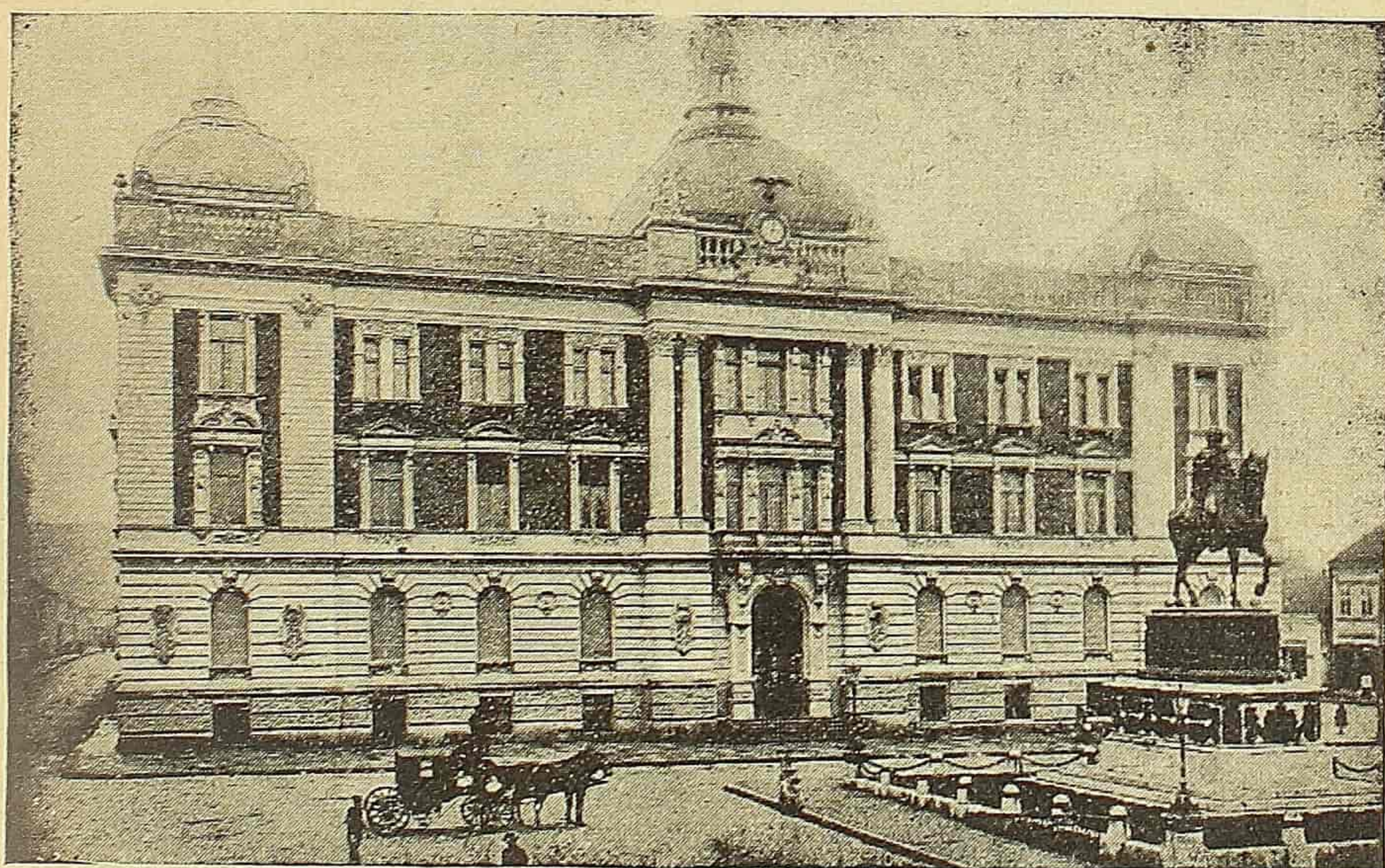
ГРАЂЕВИНЕ НАЈНОВИЈЕГ ДОБА.

Од већих зграда новијега доба, својом се монументалношћу одвајају од осталих престоничких зграда и истичу као најбоље: *Управа Фондова* и *Београдска Задруга*.

Обе ове зграде дело су наших архитекта и грађевинара — израђене по пројекту Андре Стефановића и Николе Несторовића професора нашег Универзитета. Сем Андре Стефановића и Николе Несторовића, на јавним утакмицама — стечајима — за израду разних скица, узимају живог учешћа и Драгутин Ђорђевић, Милорад Рувидић, Бајаловић, Бранко Таназовић итд. професори нашег Универзитета — Техничког факултета.

Исто се тако са активношћу у раду на усавршавању и улепшавању архитектонских творевина одликују и архитекти Министарства Грађевина. Од архитекта Министарства Грађевина: Душан Живановић, Влада Поповић, Д. Маслаћ, Јосиф Букавац и Стојан Тителбах, заузимају видно место у нашој архитектури, као и архитекта Министарства Војног, Данило Владисављевић, који се истакао са пројектовањем најновијих палата: „Врачарске Штедионице,“ „Официрске Задруге“ и „Прометне Банке“.

И сви приватни архитекти, од којих су раније били неки државни чиновници, исто су тако спремни и савремени, пратећи развитак модерне архитектуре. Они ни у чему не уступају својим

Управа Фондова

(По пројекту Андре Стефановића и Н. Несторовића проф. Универзитета)

архитектонским радовима и израдама, него се по готову јављају сви на све расписане стечаје и упоредо са напред поменутиим личностима (архитектима и професорима Универзе), односе победу и добијају награде.

Ови приватни архитекти, у главноме баве се израдом пројеката за разне веће и мање зграде. Обично закључују и подижу зграде и без нарочитих одређених утакмица — стечаја, па их ипак те њихове толике творевине, (подигнуте зграде у престоници), истичу као веома способне, вредне и енергичне људе на овоме послу, а тиме се утврђује и њихова савесност, поред признате стручности и спремности њихове.

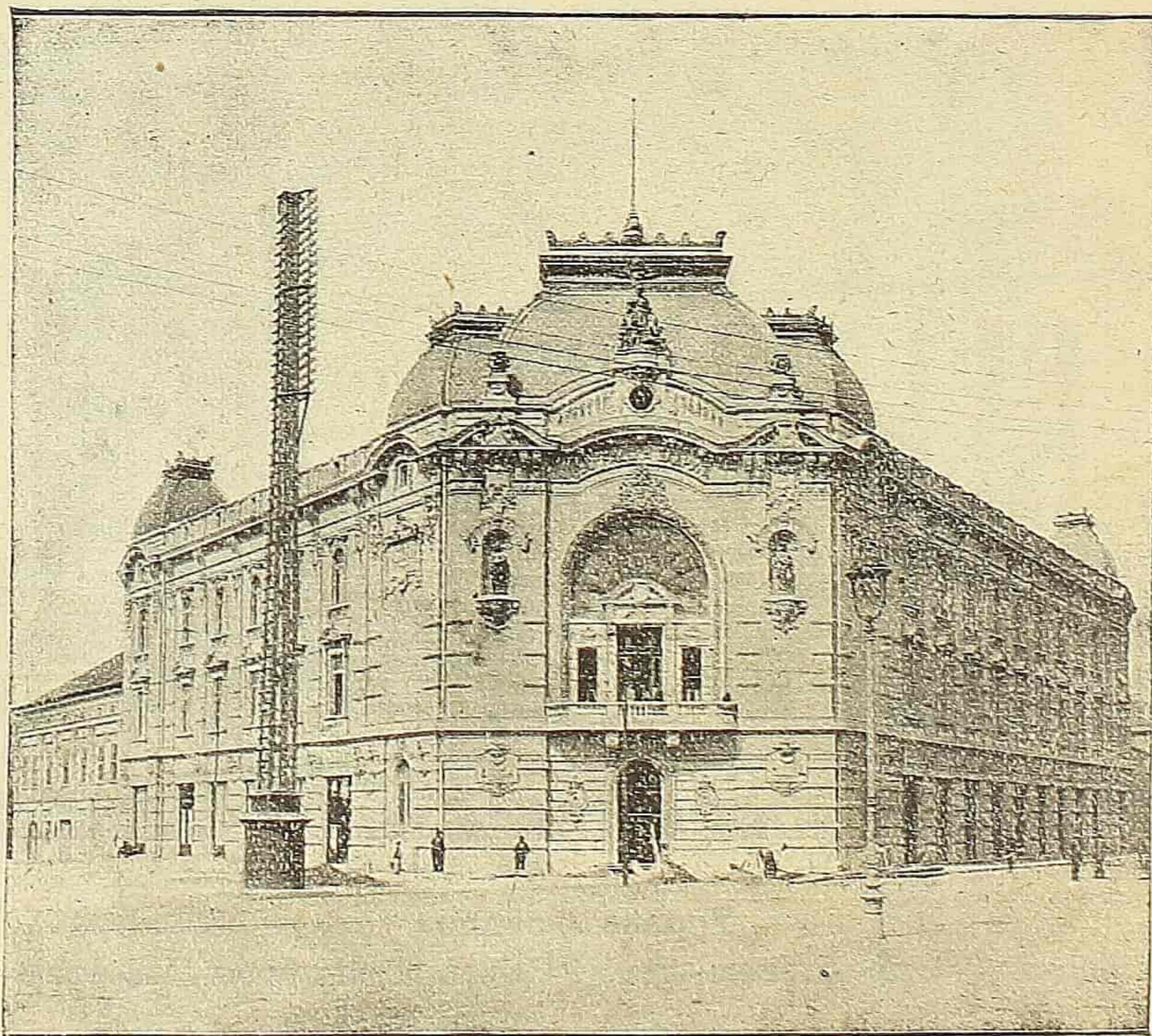
*
*   *
ПРИВАТНИ АРХИТЕКТИ

У престоници, приватних архитекта има две врсте:

I. архитекти — пројектанти, који се баве искључиво пројектовањем зграда, а не и извођењем истих, и

II. архитекти — предузимачи, који се баве поред пројектовања зграда још и извођењем, подизањем истих.

У прву врсту садашњих приватних архитекта — пројектаната, долазе као најистакнутији: Светозар Ивачковић, Димитрије Лeko и Сава Димитријевић.

Београдска Задруга

(По пројекту А. Стефановића и Н. Несторовића проф. Универзитета)

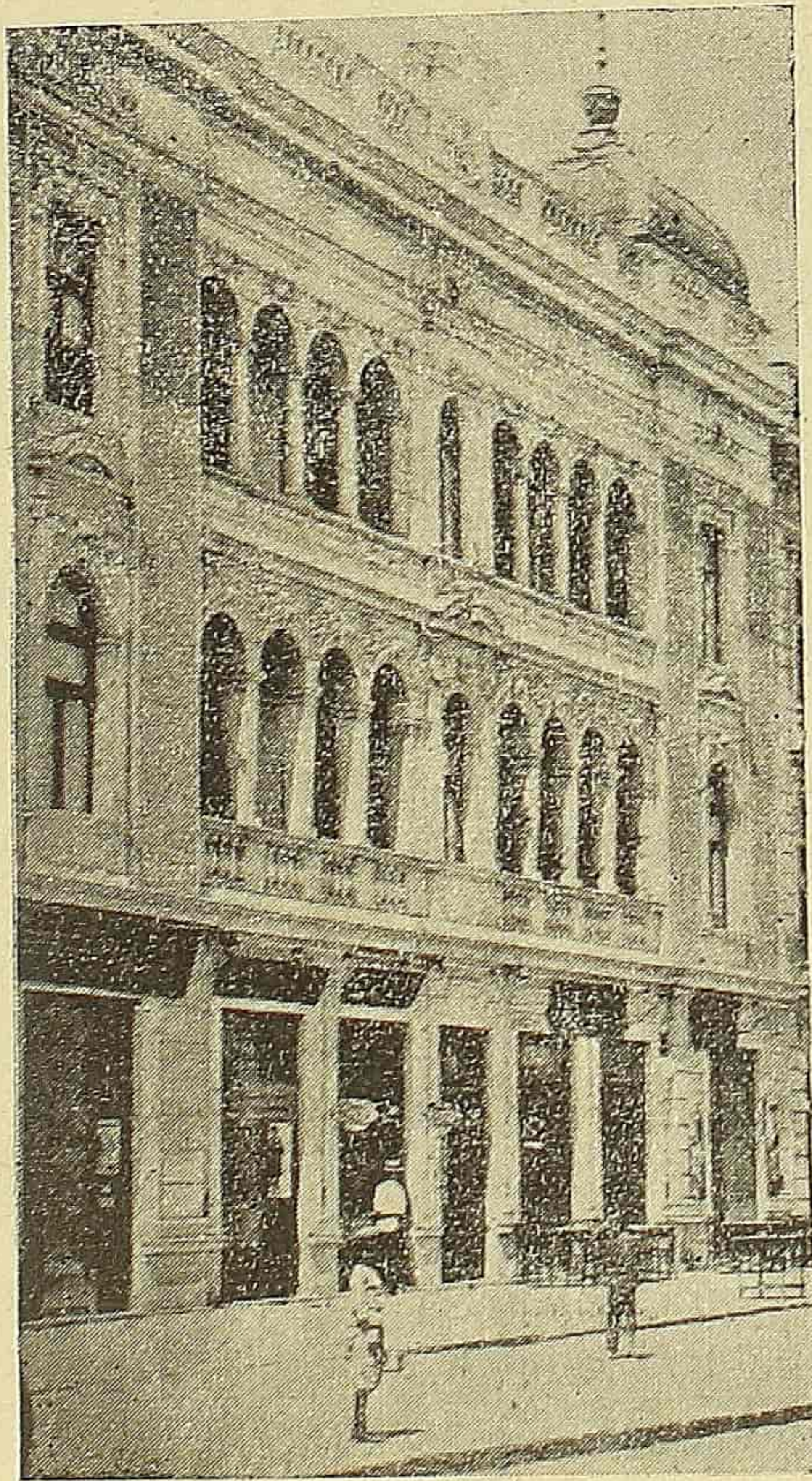
Светозар Ивачковић, архитекта, и ако долази у ред старијих људи, ипак он и данас с вољом ради своје послове и има успеха у своме раду.

Зграда апотекара Дилбера према Универзитету и зграда пок. архимандрита Дучића испод нашег Народног Позоришта, (у Позоришној улици), долазе међу прве архитектонске радове Ивачковићеве.

Од јавних већих зграда, Министарство Правде подигнуто је по пројекту његовом. Ова је зграда и данас врло лепа и служи престоници на украс.

У његове најбоље архитектонске радове долази: црква Св. Николе на новоме гробљу. За ову су цркву израђени и сви црквени украси и изведено улепшавање њено под надзором овог нашег дугогодишњег архитекте.

Димитрије Леко, архитекта. Први радови Лекови после школе, били су: Опсерваторија у Београду и капела Ћеле-Куле у Нишу.

Зграда Ћ. Вуче на Теразијама
(По пројекту Дим. Лека, архитекте)

Поред израде пројеката за разне приватне грађевине, он је радио пројекте и за војне грађевине, од којих је најважнија нова Војна Академија.

Доцније је радио на регулацији градова. Прешавши у службу општине београдске, постао је шеф архитектонских општинских радова, у ком је положају провео пуних седам година. За то

време израдио је план празног земљишта на Дунавском крају, где су некада (око садашње платнаре Косте Илића Синова А. Д.) биле баштоване; израдио план за проширење реона у Београду и план за регулацију Теразија итд. А као дело његово, које је у том правцу успело, то је уређење Малог Калемегдана. Ово уређење, које данас претставља знатан напредак престонице, сâм је извео. Остали његови радови, нису прихваћени само за то, што се правац данашњег уређења Београда не слаже са најновијим правцем у томе погледу, који је код нас још непопуларан и необичан.

У Београду је подигнут и повећи број приватних грађевина по пројекту Д. Лека, од којих су најбоље две куће]Ђ. Вуче: једна на Сави, а друга на Теразијама са увученим балконима (Лођијама), где је кафана „Атина“.

Сем тога, Лeko је израдио пројекте и за јавне — (општинске) — зграде: основну школу у Макензијевој улици и основну школу у Сава-мали. Обе су зграде изведене по његовом пројекту и детаљним плановима.

Овај вредни архитекта, јављао се са својим радовима скоро на свима јавним утакмицама, од којих је међу осталима награђена једна његова скица за храм *Св. Саве*. Ова је скица оцењена у Петрограду од Императорске Академије Уметности, као лепа и у православном духу израђена, па као таква и награђена.

Он је израдио планове и за пијачну зграду на „Краљевом Тргу“ у престоници, а поред тога ради и пројекте за све врсте зграда у Београду, као приватни архитекта.

Сава Димитријевић, важи као врло добар и обилан радник на пољу архитектуре код нас и на страни. Он је више година радио у Бугарској, па је онда као Србин дошао у Србију и наставио израду пројеката за све врсте зграда престоничких.

У Бугарској, пројектовањем већих зграда и подизањем, тако рећи, читавих вароши (Варна), брзо се истакао. Код нас је постао популаран, јер сваки свој посао изводи зналачки и са пуно воље.

У Србији је израдио пројекат за храм *Св. Саве*, који је награђен једном од првих награда. Добио је прву награду и за израђени пројекат за украшавање Београда о крунисању Краља Петра I., као и за израду пројеката за регулацију Београда.

*

У ред најистакнутијих приватних архитекта — предузимача, — долазе: Јован Илкић, Милан Антоновић и Ј. Мат. Шнајдер (наш суграђанин).

Јован Илкић. Међу друговима, старије групе архитекта, Илкић се сматра као радник најплоднији и најдуховитији.

Од већих приватних грађевина, које су по пројектима Илкићевим подигнуте, најбоље су и највидније зграде: Алексе Крсмановића, (на Теразијама); пок. Пироћанца у Бирчановој улици; пок. Пере Велимировића у Ресавској улици; пок. Јована Ристића, на углу Ресавске и Краљ-Миланове улице итд.

Зграда друштва „Росија“

(По пројекту Јована Илкића архитекте .

Од јавних зграда истичу се: Официрски Дом, Нова Народна Скупштина, а сада ће се подићи и богословија Св. Саве на Врачару, јер је пројекат Илкићев усвојен од стране министарства просвете и црквених послова, као један од најбољих. Раније, при довршавању Краљевог Двора 1884. године, постао је надзорни архитекта и тада је извршена цела унутрашњост двора. Годину дана раније, при свршавању Академије уметности у Бечу

Илкић је награђен, за најбоље и најлепше радове. У том времену, радио је у биро-у за грађење бечког парламента под проф. Ханзеном и отуда је дошао овамо у државну службу.

По пројекту његовом, подигнута је црква у Параћину. — Јагодинску цркву радио је у друштву са Душаном Живановићем, архитектом Министарства Грађевина.

Од хотела, пројектовао је: хотел „Москву“. За ову зграду осигуравајуће друштво „*Росија*“, расписало је било стечај за израду скице. На том стечају, једну од одређених награда, добио је и Ј. Илкић. Скица Г. Илкићева за ту зграду, прерађена је у биро-у самог друштва. Ну и поред тога, кад је г. Илкић позван у „Друштво“ на оцену, тада је прву скицу одбацио и другу у самом Петрограду израдио, по којој је дефинитиван план после у Русији израђен.

При јавним стечајима, где год је Илкић конкурисао са својим радовима, увек је био међу првима.

За израђену скицу Народне Скупштине, добио је прву награду. По истој скици и израђеним плановима, а са незнатном изменом, подиже се нова зграда Народне Скупштине.

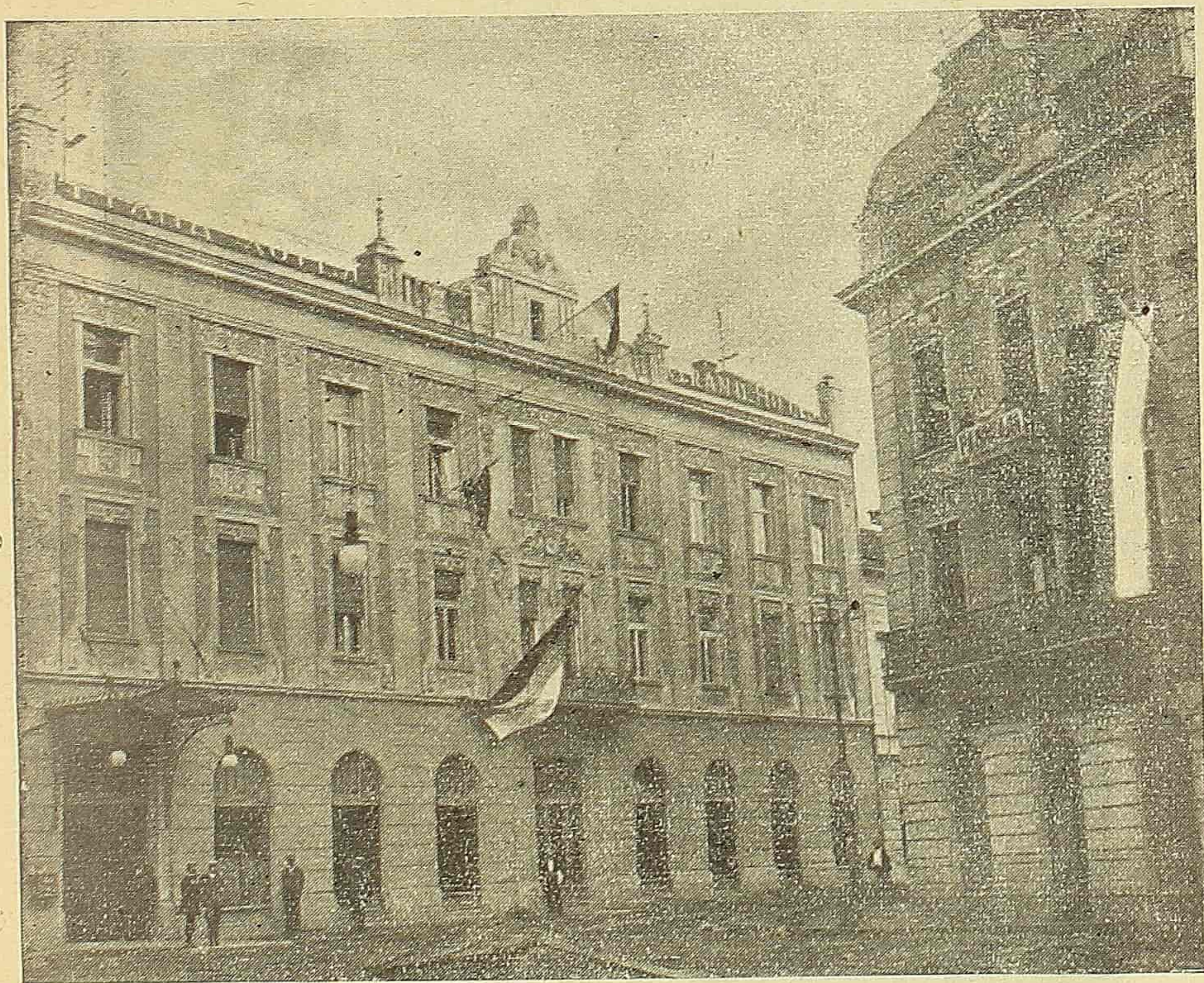
За израду пројекта за станове код „Старе Краљеве Пиваре“, добио је такође I. награду, а на стечају за нов „Офицерски Дом“ (а не овај садашњи), добио је I. и II. награду. Овај посао радио је у друштву са Милорадом Рувидићем, професором Универзитета. Даље, добио је I-ву награду за „Уметнички дом“, а на утакмици — стечају, — за израду зграда: Народне Банке и Управе Фондова, његова је скица добила II. награду. Као последњи рад на стечају за поднашање скице за зграду »*Чиновничке Задруге*,“ добио је по реду другу оцену, те му је рад откупљен.

Овај наш архитекта, после тридесет година трудног, напорног и обилног рада на пољу архитектуре у Србији, где су преко сто грађевина подигнуте по његовом плану, а и на страни, прошле 1911. године, радио је у Пешти, као приватни архитекта и предузимач. Тамо је подигао једну троспратну зграду за становање, „биро“, а поред тога и једну фабричну зграду. За тим је у Руми (Срем), подигао приватну зграду за становање, а сада, поред радова на Скупштини, продужио је опет своје архитектонске послове у нашој престоници.

Милан Антоновић, архитекта, истиче се од осталих што ни једнога дана није био државни чиновник.

Као приватни архитекта, до сада је извршио радове и извео ове зграде: „*Дом Бритиша*“ у Кнез Михаиловој улици и „*Дом Анкера*“, на Теразијама.

Даље, извршио је преправку зграде, где је друштво „Србија“; подигао зграду Мише Полићевића у улици Краља Петра I; зграду Дим. Живадиновића трг. (види стр: 24.); „Гранд Хотел“ и преко пута њега зграду Браће З. Поповића „Зора“. — Од већих општинских и државних грађевина, подигао је основну школу у Палилули и целу болницу на Врачару са хируршким павиљонима.

„Гранд Хотел“ и палата „Зора“
(По пројекту Милана Антоновића, архитекте.)

Ј. Мат. Шнајдер, архитекта. Како се Београд отпочео модерно уређивати, то је и само грађевинарство захтевало нарочита стручна лица за бетонске грађевинске послове. Тога ради и дошао је архитекта Шнајдер пре 7 година у Београд. Он је, на томе пољу у грађевинарству показао огромне успехе, упутивши у исто време и наше грађевинаре, како се и на који начин могу изводити и ти бетонски радови при подизању грађевина.

До сада је овај архитекта извршио бетонске радове на овим зградама: *хотел „Москва“*, *палата Викторовића*, дворског апотекара, — где су сви трегери, таванице и цела конструкција од арми-

раног бетона; троспратној зградиг-ђе Панђелке, на „Батал-Цамији“; кући Миће Јанковића у Таковској улици; Фабрици Косте Илића и синова у Београду; фабрици Шеус-а у В. Плани итд. — Поред Тога, ради и мостове од ојачаног бетона. Мост бетонски код Неготина, израдио је овај архитекта. *То је први бетонски мост у Србији*, који је израђен без гвоздене конструкције. Последњи његови већи радови, били су на новој палати (хотелу) Београдске Задруге,

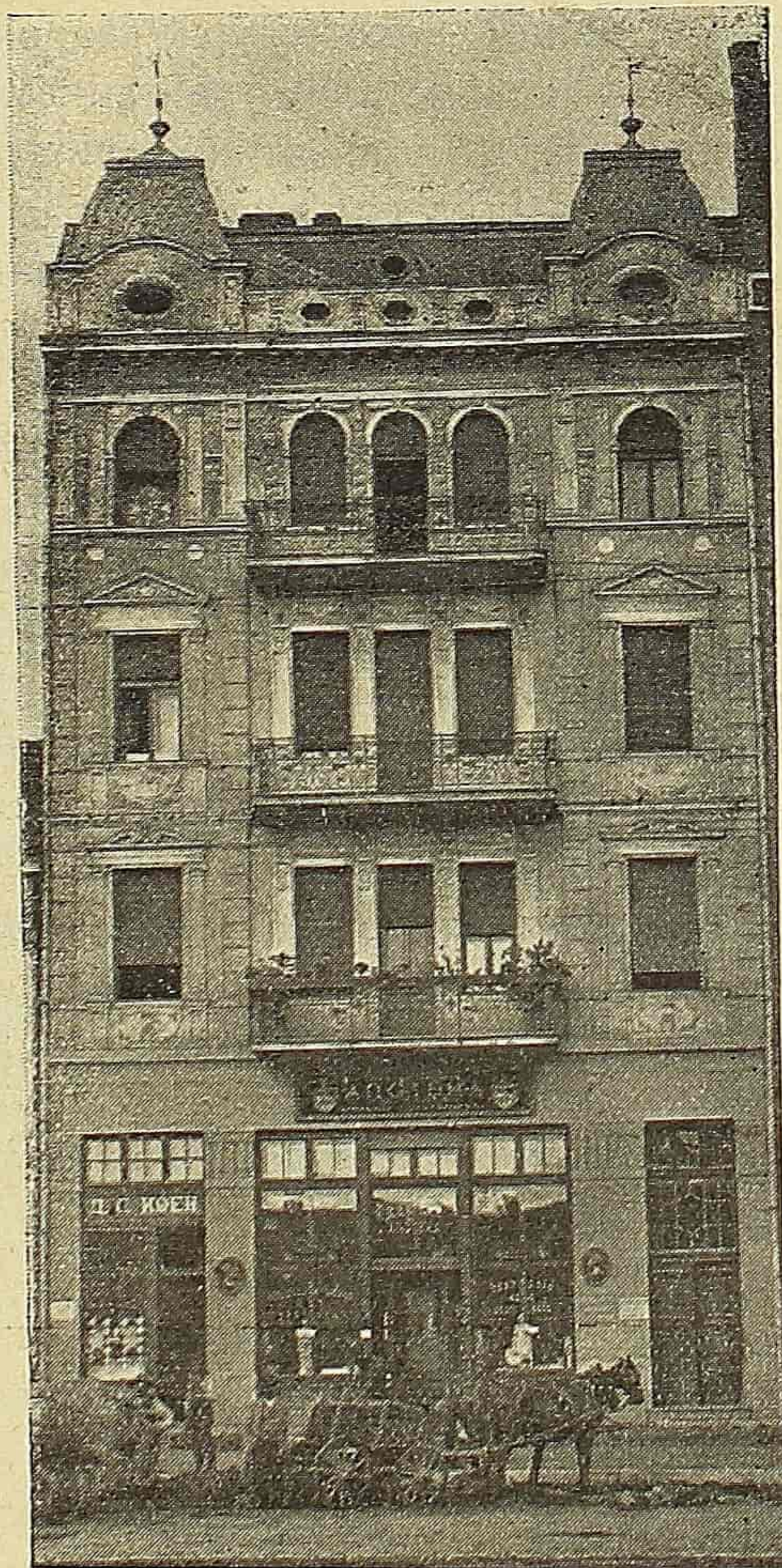

Зграда Дим. Живадиновића трг. у Грачаничкој улици.
(По пројекту Милана Антоновића, архитекте)

где су како темељи (од бетонских пилотна), тако и таванице, балкони и „еркери“ израђени све од армираног бетона.

У унутрашњости, израдио је болницу у Чачку (тако исто од армираног бетона), као и „Колосеум“ — биоскоп, у Београду.

Са свима овим досадашњим бетонским радовима, архитекта Шнајдер, довољно се препоручио у нашој земљи. Као наш су-грађанин, одомаћивши се овде, корисно ће послужити развоју нашег модерног грађевинарства.

Зграда Мих. Викторовића апотекара на Теразијама.

(По пројекту Ј. Мат. Шнајдера, архитекте)

Овај архитекта данас предузима велике послове. Има и своју архитектонску канцеларију у улици Владетиној бр. 79. у којој се израђују планови за све врсте грађевина, од армираног бетона. Овај се архитекта бави и предузимачким пословима, које изводи врло добро и са успехом у престоници и у земљи.

НОВ ПОКРЕТ У ГРАЂЕВИНАРСТВУ

Факт је, да се у последње време на пољу развитка нашега модернога грађевинарства, дошло до озбиљног закључка: да нашем грађевинарству и нашој архитектури, нарочито у будућем подизању Београда, као и на осталим грађевинама у земљи, треба дати чисто српско обележје, тј. подизати их у чисто српском стилу.

Неки наши архитекти покушали су, да раде у томе правцу. До сада су у престоници подигли неколико зграда, које на себи носе то српско обележје. Они се нису задржали само на томе, већ су ишли још и даље: израдили су пројекте и за сеоске зграде у нашој земљи, које с једне стране одговарају потреби народној, а с друге задовољавају све захтеве хигијене народне.

У последње време, увидело се, да у извесним крајевима наше земље, сеоске зграде не одговарају ни стварним потребама, ни хигијенским захтевима. То питање покренуто је прво у „Друштву за чување народнога здравља“ и тражен је начин, како ће се поправити та рђава страна садашњих сеоских кућа.

Професор нашег Универзитета г. Ђока Станојевић, дао је на ту целъ „Друштву за чување народнога здравља“ извесну суму новаца, и оно је расписало стечај за израду скице (пројекта), по којој би се дошло до удобне и здраве сеоске куће. На том стечају, однели су победу и добили награду:

За већу сеоску кућу: Влада Поповић, архитекта и Ђ. Златковић инжињер I-ву, II-гу и III-ћу награду, а *за мању сеоску кућу:* III-ћу награду.

За мању сеоску кућу: I-ву награду добио је Стојан Тителбах, архитекта Министарства Грађевина, а II-гу Бранко Таназовић, доцент нашега Универзитета.

Овим усвојеним пројектима, наши су архитекти створили типове хигијенских кућа, које су снимљене на основу фактичких потреба. Облик ових кућа остао је онакав, какав је у Шумадији, Мачви, Крајини и ужичком округу.

У Београду има и приватних архитекта, који у српском стилу пројектују и подижу зграде.

Од млађих архитекта, који заступају тај правац, ови су: Јоца Новаковић и Коста Јов. Јовановић.

Јоца Новаковић, архитекта, израдио је повећи број пројеката за јавне и приватне зграде у Београду и у земљи. Све зграде по пројекту Јоце Новаковића, рађене су по спољашњем облику и детаљима по српским мотивима.

Зграде, подигнуте у овом правцу, служе престоници као доказ њеног напретка, а уједно и као нова појава. Оне, по својој спољашњој изради и по својој реткости, претстављају леп украс, а сем тога, издвајајући се од обичних зграда, које су рађене у разним ренесансама, дају карактер национални. Таквих зграда има у Београду, и то: у улици Милоша Великог — бр. 48 — варошка вила Бабића пуковника; пољска вила Жике Богдановића, трговца,

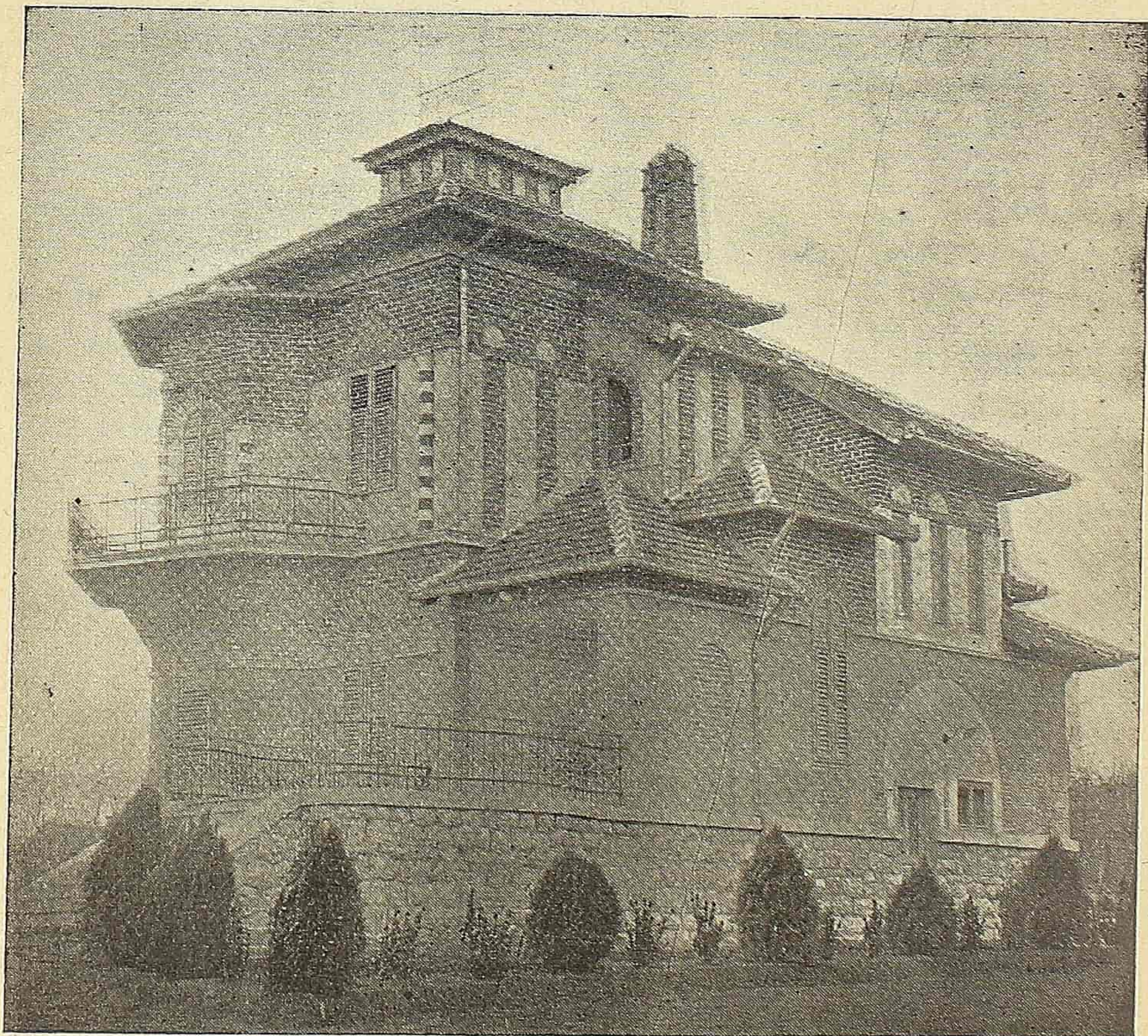
Варошка вила Жив. Бабића пуковника
(По пројекту Јоце Новаковића, архитекте).

на Топчидерском Брду: зграда Драг. Миловановића, шефа осигуравајућег одељења Врачарске Задруге, — у улици Страхињића Бана бр. 50; Зграда Мих. Ђурића, трговца, на углу Краља Петра и Јевремове улице, итд., а у унутрашњости, сад се ради Учитељска школа и општинска зграда у Неготину. Ова општинска зграда, једина је и прва у Србији, која по својој спољашњости на први

поглед ствара у посматрачу уверење: да је то општинска зграда, а међутим, она носи на себи српско обележје, — израђена је у српском стилу.

Од јавних зграда: подиже се и једна среска зграда у Нишком округу — срезу моравском, а од храмова, подиже се црква у Глушцима, округа подринског.

На свима овим грађевинама, а према њиховом хронолошком

Пољска вила Жике Богдановића трг.

(По пројекту Јоце Нозаковића, архитекте)

реду — од њиховог почетка, — види се јасно, како се развија овај српски стил употребом народних мотива покупљених са радова грађевинских, текстилних, иницијала и шара, које је наш народ својом природном интелигенцијом створио и духом својим оплеменио јаче, но и један други народ, а свој национални карактер истакао укусом, нежним линијама и нијансама.

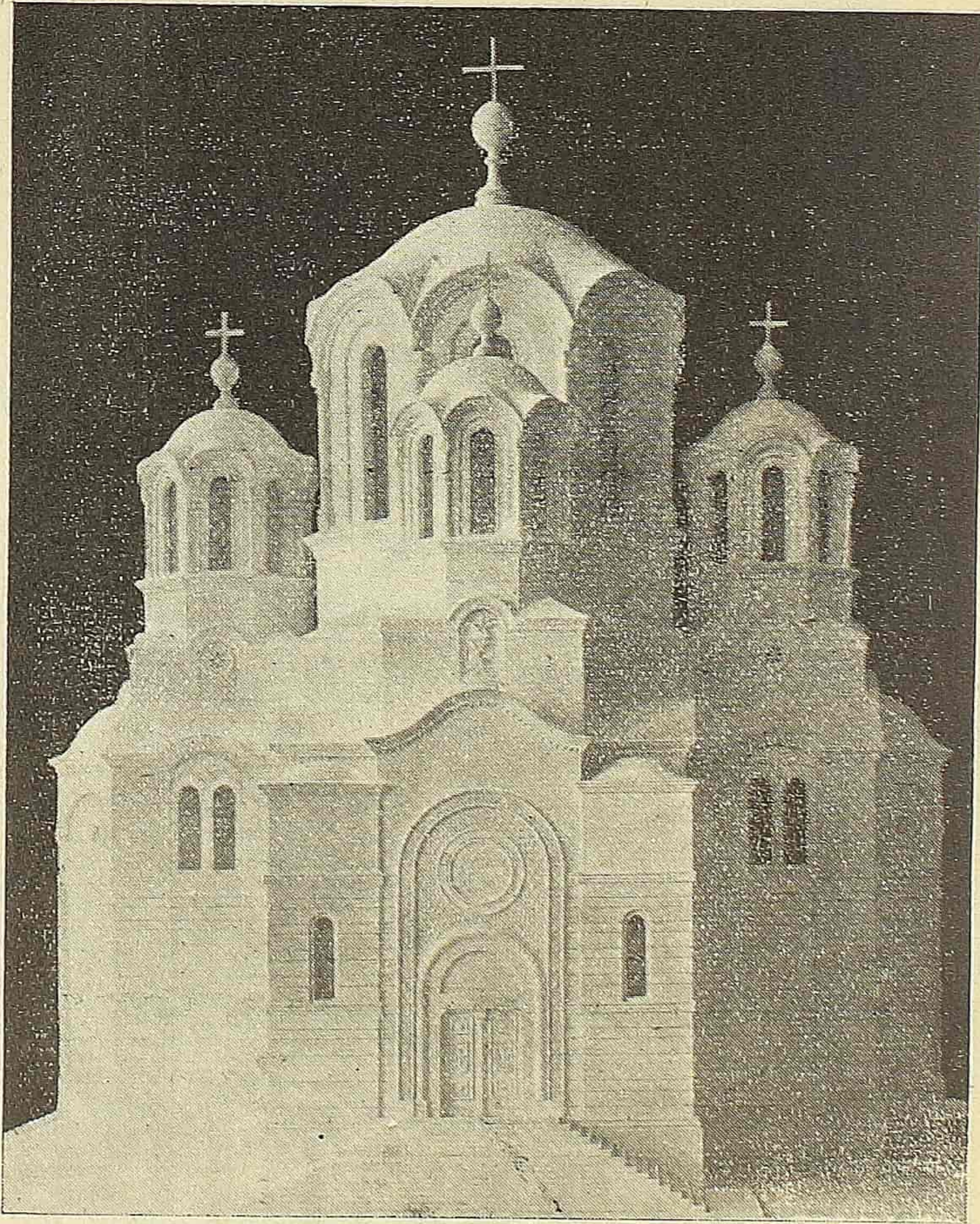

(Обе су ове зграде подигнуте по пројекту Јоце Новаковића, архитекте)

Прикупљање ових српских мотива, ствар је јако отежана тиме, што до сада нико ништа није на томе радио. За то имамо да благодаримо оваким покретачима, — нашим архитектима, — на њиховом трудном и примерном раду, на овоме пољу.

Овај архитекта, има и своју канцеларију у којој се израђују пројекти и детаљни планови; дају се обавештења и врше сви предузимачки послови.

Задужбина Његовог Велич. Краља Петра I.

Црква на „Опленцу“ у Тополи.

(По пројекту Косте Јов. Јовановића архитекте).

Коста Јов. Јовановић, долази такође у ову групу архитекта наших, који се придржавају новог правца и покрета у грађевинарству.

Овај наш млади архитекта, првим својим архитектонским радом, — црквом на „Опленцу“, — задужбином Краља Петра у Тополи, довољно се истакао. Пројекат за ту цркву и све детаљне планове у српском стилу за црквене утвари, као: чираке, рипиде, кандила, па и план за иконостас, који ће бити сав у белом мермеру, изradio је овај наш вредни архитекта.

Цела ова Краљева задужбина, — црква на „Опленцу“, — изведена, као што рекосмо, у том чистом нашем српском стилу, кад буде готова, биће богатија у резбаријама од Студенице, а виткија од Високих Дечана, како се један њен посетилац и очевидац изразио у једном престоничком листу.

По довршењу Краљеве цркве, Јовановић ће отворити архитектонски биро, који ће бити у вези са мермерном индустријом венчанског мермера, од кога је и Краљева задужбина саграђена.

*
*   *
*

ПРИВАТНИ ИНЖИЊЕРИ — ПРЕДУЗИМАЧИ

После описа приватних архитекта пројектаната и архитекта предузимача, на реду су сад приватни инжињери пројектанти и предузимачи.

Од приватних старијих инжињера — предузимача, најистакнутији су: Јоца Смедеревац и Милош Савчић.

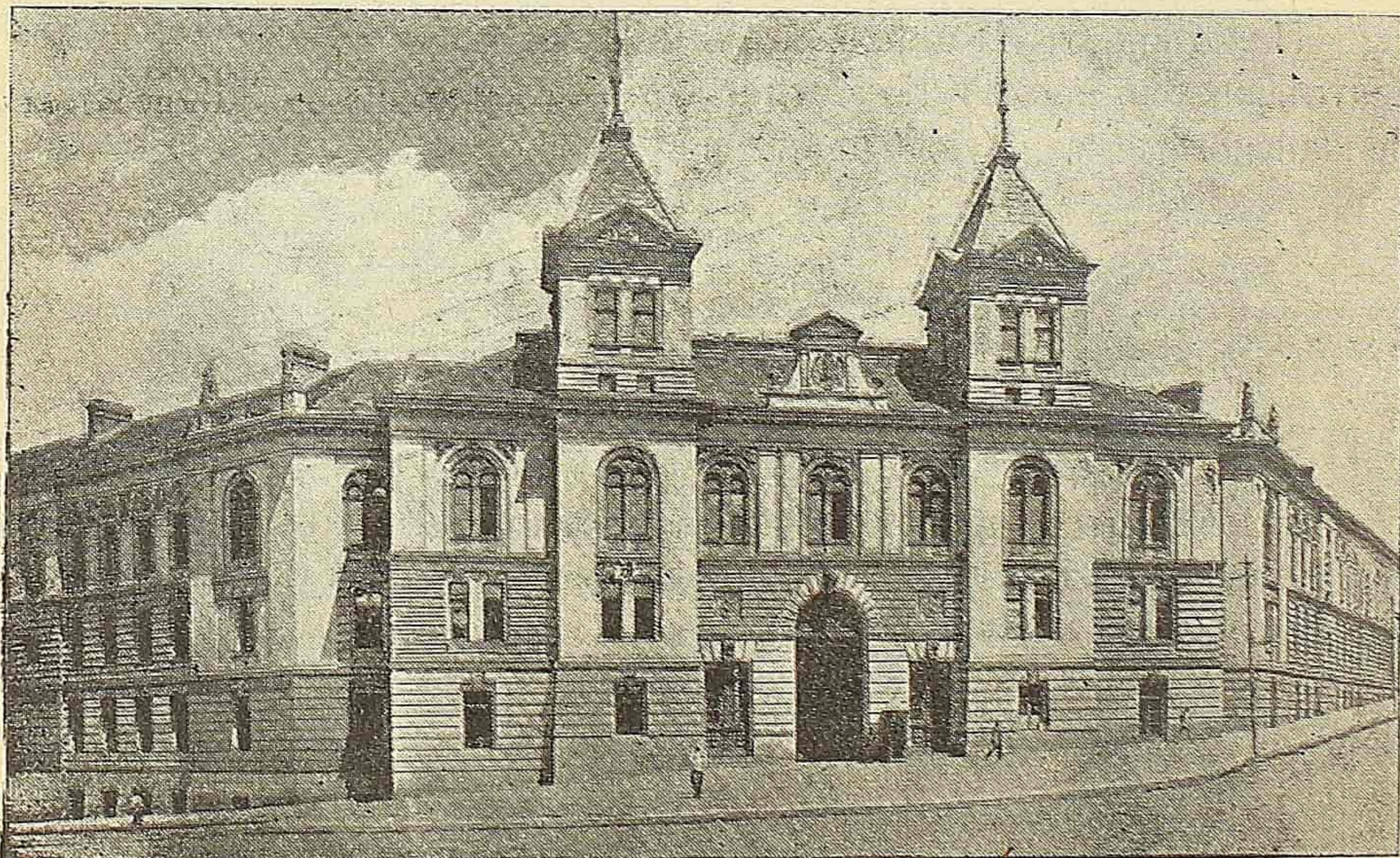
Јоца Смедеревац инжињер и предузимач. О њему се зна: да је један од најстаријих наших инжињера. Он је све време рада по својој струци, провео као приватни посленик а не као државни чиновник. Државну службу никад није тражио, нити му је требала. Он је за тридесет и неколико година свога инжињерско-предузимачког рада, подигао масу разних грађевина у престоници и земљи.

Први његов рад после свршене школе, био је на грађењу главне железничке пруге године 1881., коју је извео као приватни инжињер. Доцније је предузимао и извршио разне предузимачке послове, које је до пре две године отправљао са успехом и великом активношћу.

Од његових грађевинско-предузимачких послова, које је у току свога рада извршио, најважнији су: подизање „Мале Пиваре“ (сада „Бајлонова Пивара“), која је по пројекту његовом израђена; Касарна VII. пука, чију слику овде доносимо, итд.

Већи његови изведени радови у унутрашњости, јесу: Мост на Ђунису (изведен по његовом пројекту); мост на Нишави и мостови на другим местима у Србији.

Извео је радове и саградио железничку пругу Кланичког Друштва; целу пругу Аранђеловац—Лајковац итд. На свима овим радовима, свуда се рад Јоце Смедереваца инжињера у предузимачким пословима огледа као савестан и врло добар. Отуда је и име овог нашег инжињера у целој земљи добро познато, а радови и његове израде веома цењени.

Касарна VII-ог пука у Београду

(Израдио Јоца Смедеревац, инжињер и предузимач, по пројекту Драгутина Ђорђевића, професора нашег Универзитета).

Он је подигао и повећи број зграда, већином по својим пројектима. Од тих зграда, најбоља је његова двоспратна зграда на углу Скопљанске и Македонске улице, чију слику доносимо (види страну 33.).

Сем овде побројаних већих грађев. радова у земљи и подигнутих јавних зграда у престоници, Смедеревац је израдио и повећи број приватних зграда, као и многе друге веће и мање разне техничке послове на суву и на води. Овај инжињер долази у ред старијих енергичних, вредних и способних наших инжињера и као такав стекао је врло велико признање и поштовање у престоници.

Лука Ђеловић

Он данас има јакотачешна и у разним финансијским предузећима и установама у Београду. Свада ужива одличан глас и поверење.

LUKA CELOVIC
БЕОГРАД

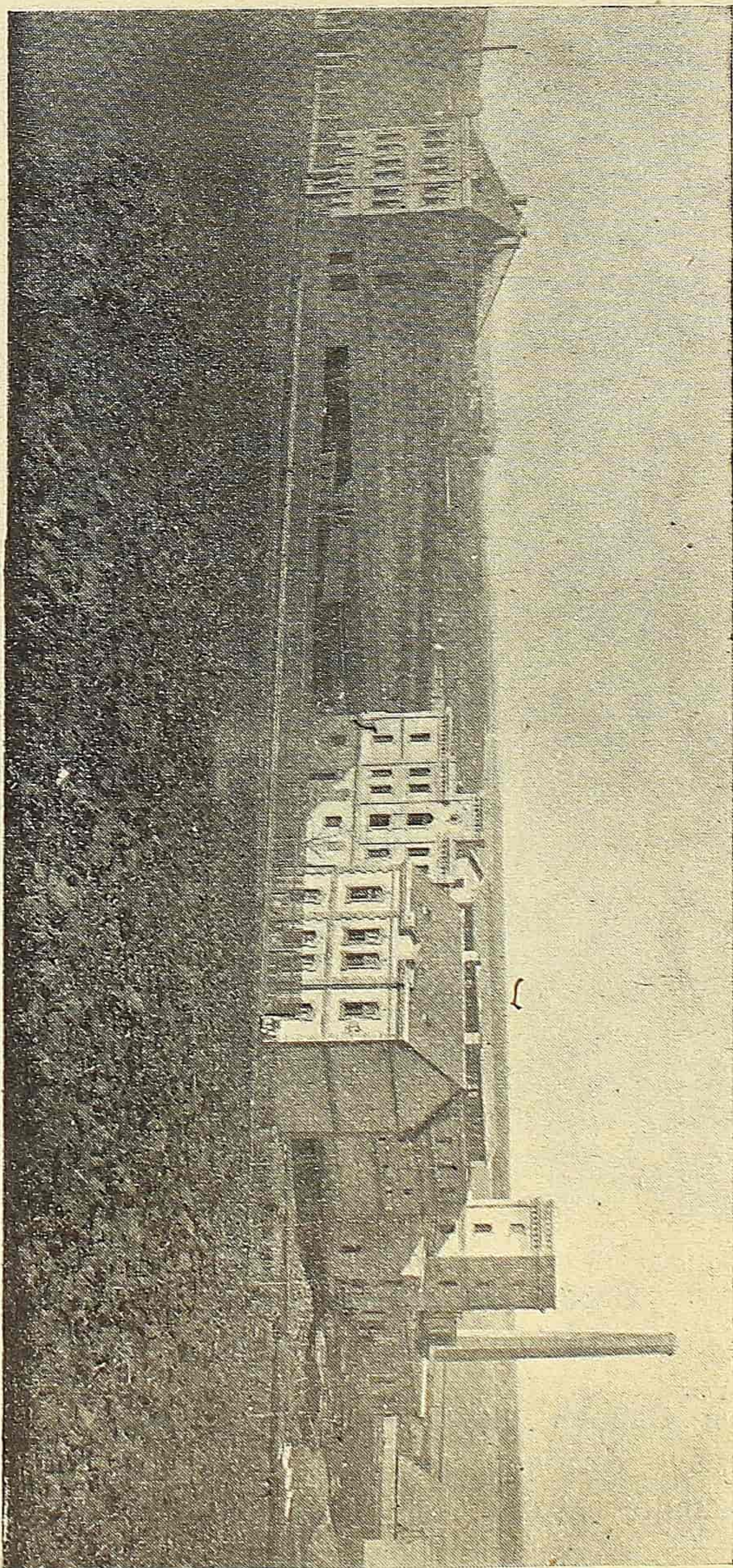

Зграда Јоце Смедеревца, инжињера
(Подигнута по његовом пројекту).

Милош Савчић инжињер и предузимач. Овај је инжињер и предузимач, отпочео свој рад приватном праксом. И он није био у државној служби, као њен чиновник, изузев кратко време министровања у ресору Министарства Грађевина.

Највећи Савчићеви радови, били су на подизању Београдске Кланице — акционарског друштва на „Карабурми“. Са пројектоњем и извођењем ове наше потребне и врло корисне установе,

инжињер Савчић брзо се прочуо као изврстан пројектант. Нарочито се истакао у погледу израда грађевинско-техничких одељења и извођења инсталација у овој привредној установи — кла-

Београдска кланица

По пројекту Милоша Савчића, инжињера).

ници. Она је тако саграђена, да са лепотом зграда и осталим другим удобностима, врло лепо приказује Србију на страни.

Да је то у истини, довољно је признање од стране председника париске општине, који се при похађању њеном изразио овако: „*Да би он пожелео, да Француска па и сам Париз, такву установу имају*“.

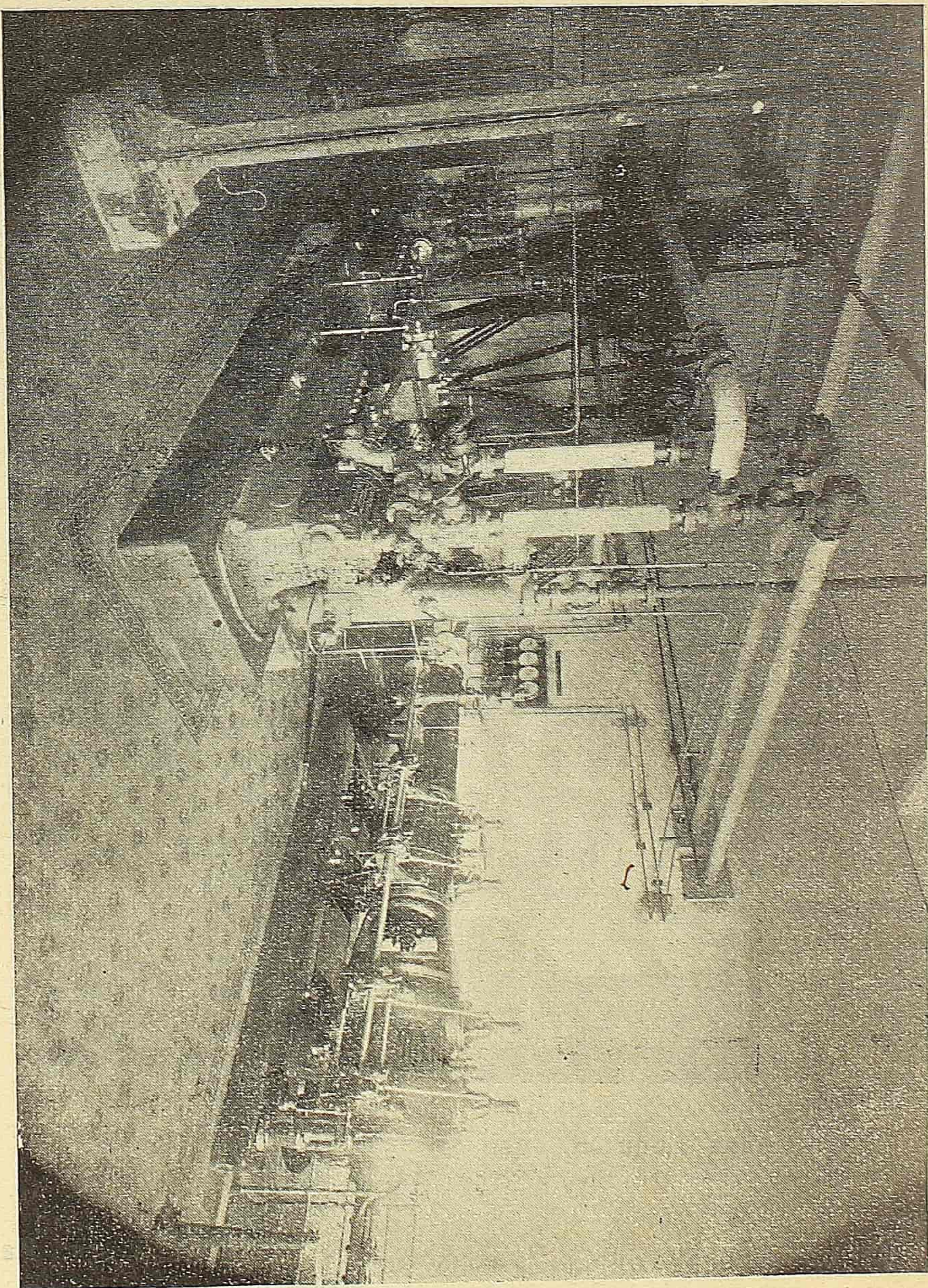
Сем тога, истакао се Савчић са радовима архитектонским и на обичним приватним грађевинама, међу које долази, као најбоље његово дело: троспратна његова зграда на „Варош Капији“, па зграда *Јоце Ж. Јовановића* Шапчанина, рентијера; *Исака Леви-а*,

Зграда Јоце Ж. Јовановића трговца на Теразијама
(По пројекту Милоша Савчића инжињера).

у Позоришној улици; *Љубе Крсмановића* на Сави итд. На Врачару: зграда *Милутина Марковића*, касационог судије, — а у Балканској улици само пројекат за зграду М. Марковића.

У Душановој улици: зграду г-ђе Панићке (пројекат и план). Од фабричних зграда: за Стругару Прометне Банке израдио је пројекат и извео исту. Од бања: за Рибарску Бању израдио пројекат.

Београдска Клиника на „Карабурми“. — Унутрашње одељење
(По пројекту Милоша Савчића инжењера).

Пре кратког времена, предузео је да изведе IV. V. и VI. деоницу општинске канализације и извео је врло добро. За тим је израдио висећу железницу на планини „Тари“.

Сада пак ради на најтежем терену наше државне железнице, пругу Ниш—Књажевац. (Ово је део Јадранске жељезнице).

Овај посао на изради поменуте железничке пруге у источној Србији, изводи „Друштво за техничка предузећа“, на челу са инжињером Милошем Савчићем. Поред тога он има и своју сопствену канцеларију, која је на Топличином Венцу бр. 14.

Овај наш инжињер са својим дугогодишњим неуморним радом, истакао се толико, да долази у ред наших најплоднијих радника на пољу техничког развитка и рада у нас.

*

*   *   *

ПРИВАТНИ ТЕХНИЧКИ БИРО-И — ТЕХНИЧКЕ КАНЦЕЛАРИЈЕ.

Постанак ових биро-а у престоници, датира се од појаве најновијег покрета на преуређењу и подизању Београда. Несумњиво, ови су биро-и од велике потребе и користи за престоницу. Они не само да дају тачна обавештења и упуте заинтересованим лицима, већ им излазе на сусрет и са израдом пројеката за зграде и са израдом детаљних планова. Сем тога, ови се биро-и примају и зидања зграда, пошто су иначе сви већином и предузимачке установе.

Да би се упознали са тим бироима и сазнали праву њихову вредност, потребно је сваки биро понаособ описати, истаћи његов рад и постигнути успех, те ће се, на основу тога, моћи донети оцена о целокупном њиховом развитку и напредовању.

О истакнутијим биро-има, као што су: биро Станојевића компанија инжињера; Стојана Вељковића; Пере Јовановића и Савковића Златковића и Божића; итд., вредно је, да се мало дуже позабавимо и да опширније о њима проговоримо, јер су то заиста потребне установе, које су себи својим радом прокрчиле пута и осигурале свој будући опстанак на корист самог престоничког уређења и њених санитетско-хигијенских потреба. Зато ћемо овакве биро-е сваки за се описати.

Биро Станојевића компанија инжињера. Овај биро долази у ред првих биро-а ове врсте у престоници. Њега су основали Станојевић и Гачић, архитекти 1906. године. Доцније је учињена измена у томе, што је носилац фирме постао Станојевић у дру-

штву са другим колегама. Он је продужио исти правац рада, а под новим именом: „Станојевића компанија инжињера“.

Од свога постанка, па до данас, биро Станојевића пројектовао је и извршио доста лепих грађевина у престоници и у земљи. Нарочито се одликује најновији његов рад: црква у Лапову. Ова је црква најлепши и најистакнутији рад Станојевићев. Са својим плановима, овај је биро учествовао на »Балкан-

Црква у Лапову

(По пројекту Јов. Станојевића, архитекте).

ској Изложби“ у Лондону. На тој изложби светскога гласа, Јов. Станојевић архитекта, награђен је сребрном медаљом, а то је најбољи доказ његове стручне спреме.

И данас се у биро-у Станојевића комп. инжињера, живо ради на изради пројеката, детаљних планова и на извођењу свију врста техничких послова на суву и на води.

Раније је у овом биро-у пројектована, а за тим и подигнута црква у Младеновцу, а сада се по плановима овога биро-а подиже црква и у селу Кобиљу (окр. пожаревачки). Сем цркава,

било је подигао и неколико школа: у Рогачици, Даросави, Жагубици, Тополи, Пожаревцу итд.

За школу у Тополи, а за скицу, — као тип школске зграде са две учионице, — Станојевић је добио награду на конкурс.

Радио је пројекте и за хотеле и гостионице: у Градишту, Зајечару, Шапцу, Врњцима итд. Даље, израдио је пројекте, а неке и изводио при подизању индустријских грађевина у Београду као: „Парна перионица“, — акционарско друштво, а у унутрашњости — у Пироту — магацине соли, жижица и петролеума са одељењем за надзорништво дувана. Од приватних зграда у унутрашњости,

Зграда Д-р Душана Стојимировића
(По пројекту Јов. Станојевића архитекте).

пројектовао је: магацин М. Лазаревића у Лазаревцу; Трговачку Банку у Шапцу; зграду (кућу) М. Лазаревића у Лазаревцу итд.

Од приватних зграда у Београду подигнуте су зграде: Др. Душана Стојимировића у Милетиној улици; М. Јосиповића на Теразијама; г-ђе Јелене Димитријевић у Позоришној улици; П. Торбаревића у Васиной улици и друге мање грађевине у Београду. Од инжињерских објеката, биро је изводио радове при грађењу

пруге Аранђеловац—Лајковац, а извршио је грађење и моста на Морави између Лесковца и Власотинаца. Сада пак ради жељезничку пругу Чачак—Горњи Милановац—Лајковац.

Овај је биро прва установа, која уводи новине у техници при подизању већих грађевина, као што су цркве.

У конструкцији централне цркве, избегнути су стубови, који држе централно кубе, те се терет од кубета у том случају преноси постепено на околне зидове. Тиме се постизава велики и употребљиви слободан простор у цркви, у чему се подигнуте цркве, овога архитекте, нарочито и одликују од осталих цркава.

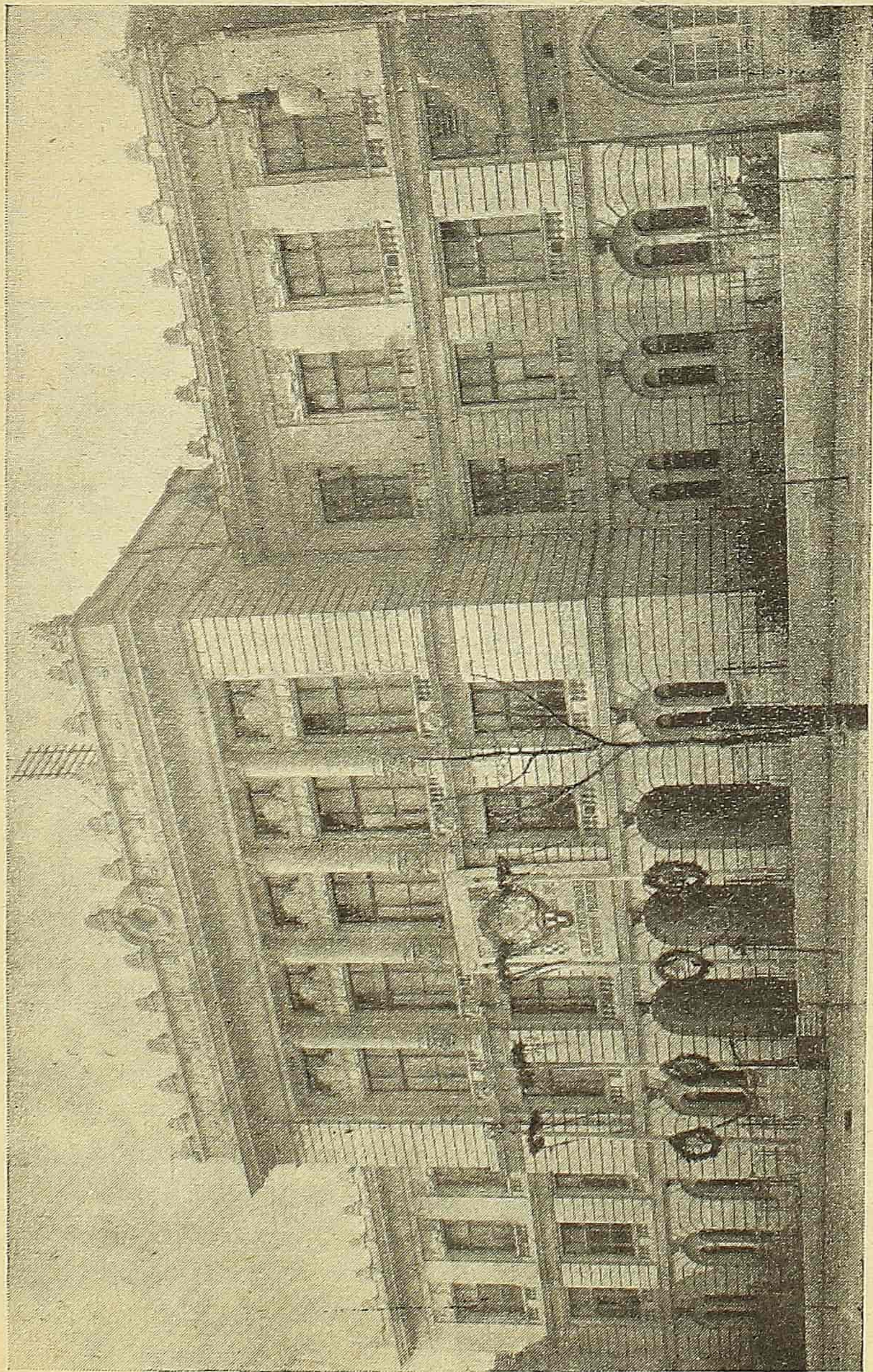
У овој установи, која се бави и предузимачким пословима, сама је потреба од ње изискивала, да мора имати и радионицу за инсталисање поменутих предузимачких послова, те је она такву радионицу и створила.

Инжињерско-технички биро Стојана Вељковића и Ото Лоренца. Овај биро постоји неколико година. Он се у главном бави подизањем зграда, — дакле већином архитектонским пословима. У почетку свога рада, за прве три године, израђивао је само пројекте за зграде, а доцније се одао и предузимачким пословима — зидању зграда.

У овоме биро-у, израђен је велики број пројеката и планова за разне престоничке зграде, од којих се нарочито истичу пројекти за зграде: „Удеоничке Задруге“ у Његушевој улици бр. 7; Д-р Јосифа Хрњичека преко пута хотел „Славија“; Ђорђа Гавриловића трговца на углу Краља Петра и Змај од Ноћаја улице; Е. Раумана, трговца у улици Краља Петра I.; Зорке Несторовићке, у Богојављенској улици; Душана Миливојевића, у Душановој улици; рингофа акционарског керамичког друштва, итд., а у унутрашњости: пројекте за кланицу Шеуса у Великој Плани.

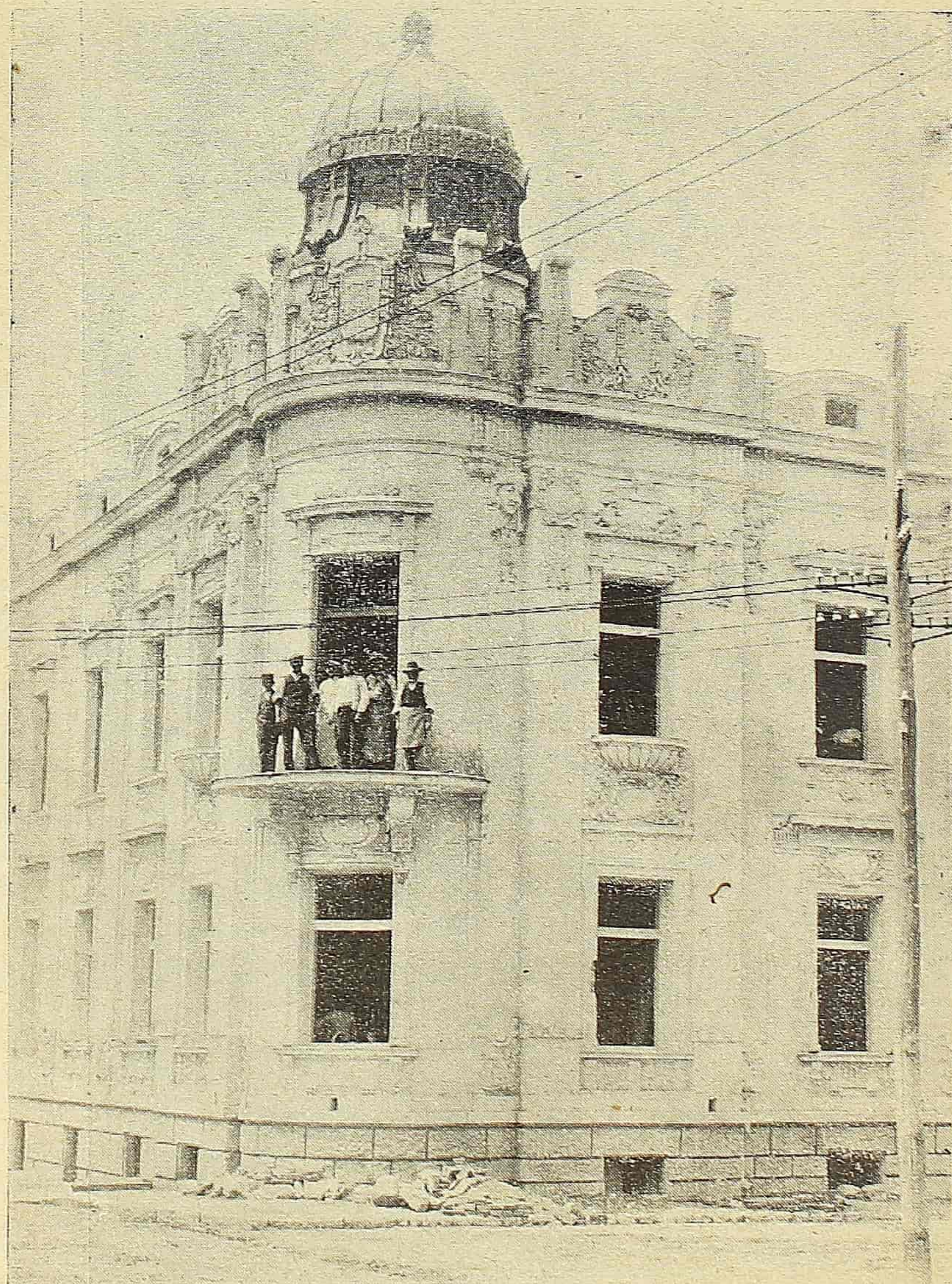
Од предузимачких послова, овај је бирџ подигао државне зграде: у Министарству Грађевина, у Дирекцији Државних Жељезница, у Министарству Војном и у Министарству Просвете и Црквених Послова.

Израда II-ге Београдске Гимназије, као и израда приватних најновијих грађевина: „Гранд Пасаж“, Николе Спасића у Кнез Михаиловој улици; зграде трговца Е. Раумана у улици Краља Петра I. и нове зграде Милана Павловића, преко пута кафане „Пролеће“, толико су истакле и препоручиле овај бирџ (С. Вељковића,) да он за сада ужива не само леп глас, већ и велико поверење, као солидан и врло добро уређен техничко-грађевинарски бирџ у Београду.

II-га Београдска Гимназија

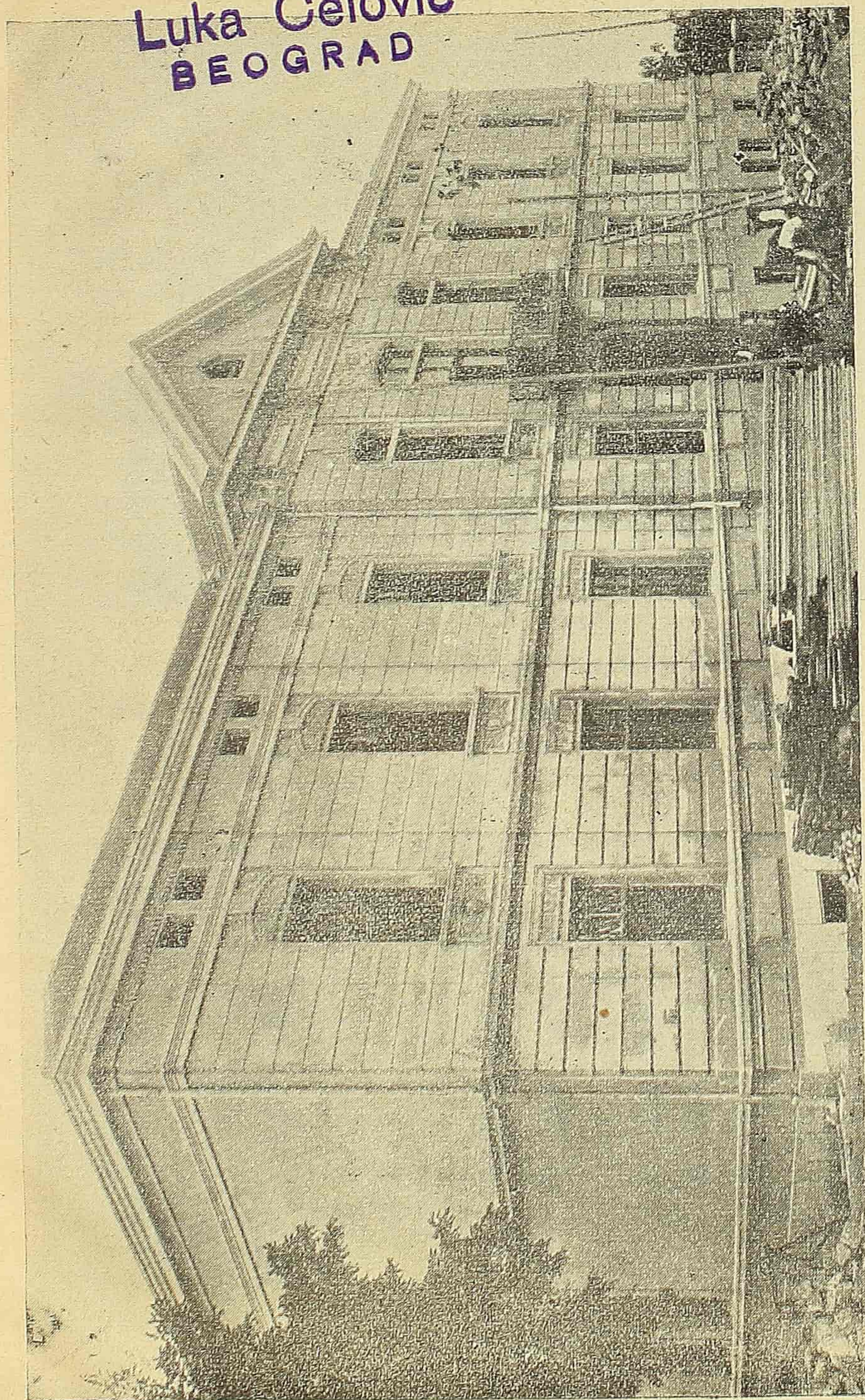
(Биро инжињера Стојана Велковића израдио по пројекту Драгутина Ђорђевића проф Универзитета)

Зграда Мил. Павловића трг.
(Израдио биро инжињера Стојана Вељковића)

Лука Ћеловић
БЕОГРАД

Luka Celović
BEOGRAD

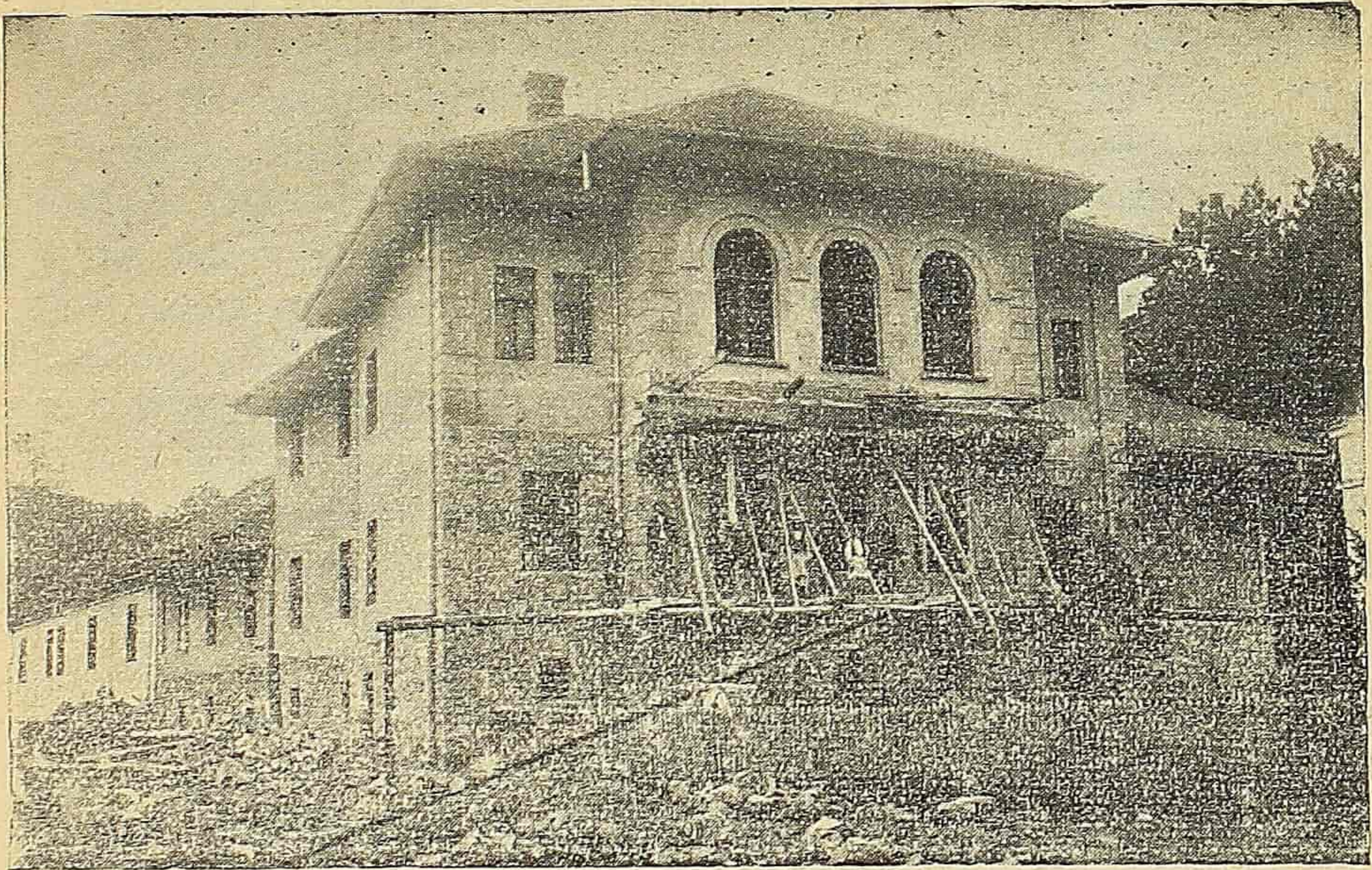

Државно Рачуноводство

(Извео биро инжењера П. Јовановића и архитекте С. Савковића)

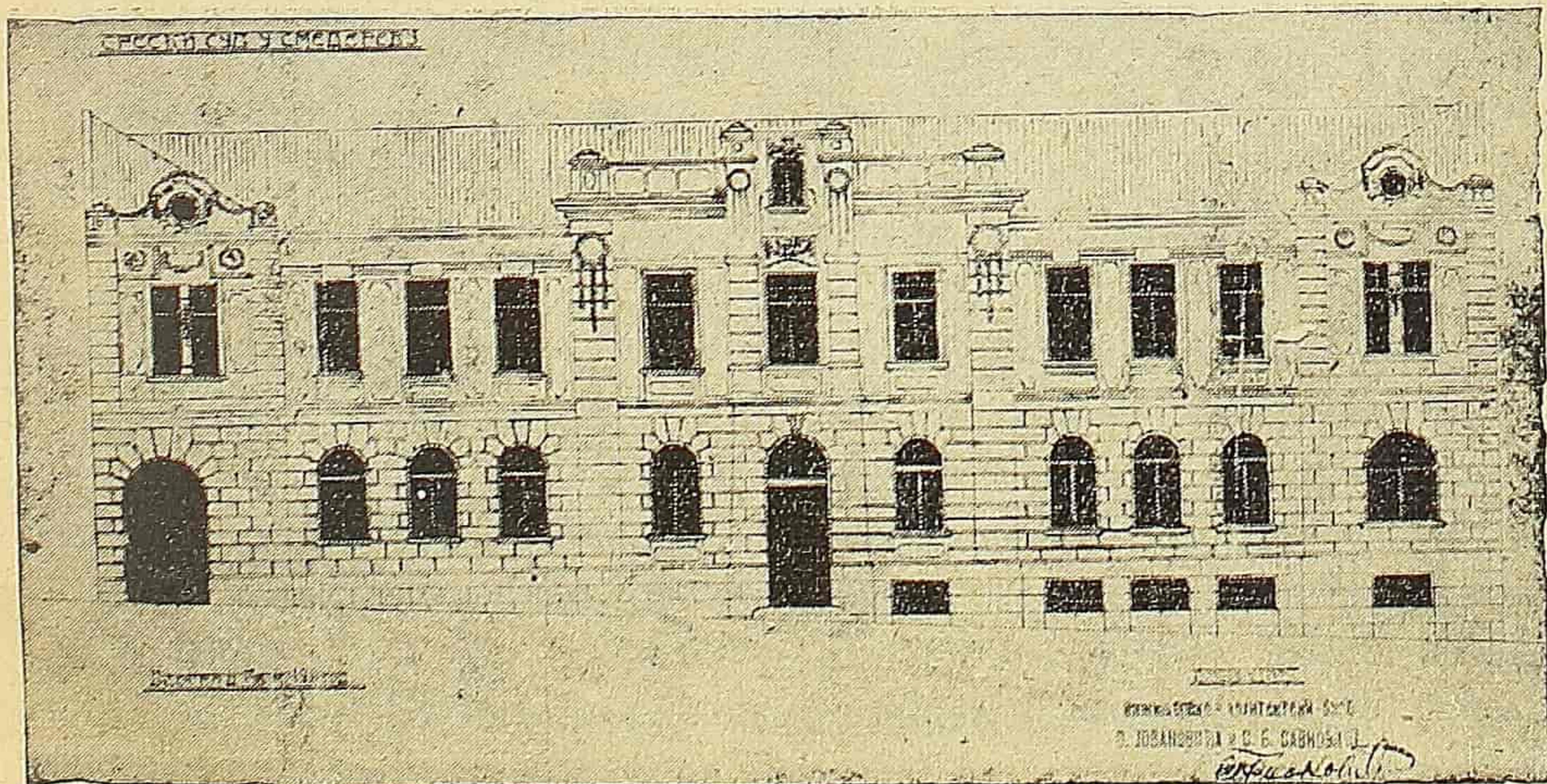
THE
LIBRARY
OF THE
CITY OF
NEW YORK

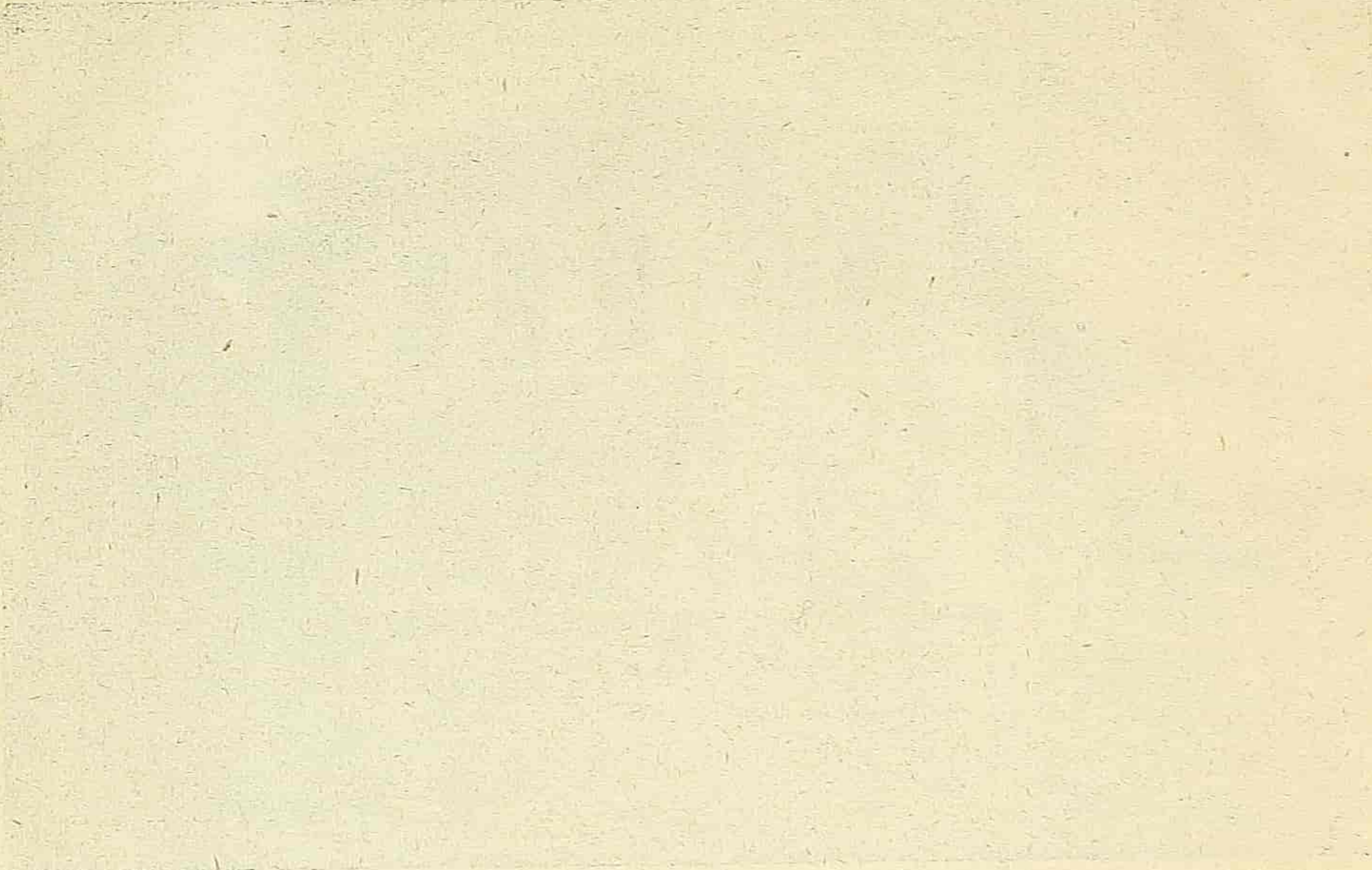
Конак у манастиру Раковици

(Извео биро инжињера П. Јовановића архитекте С. Савковића)

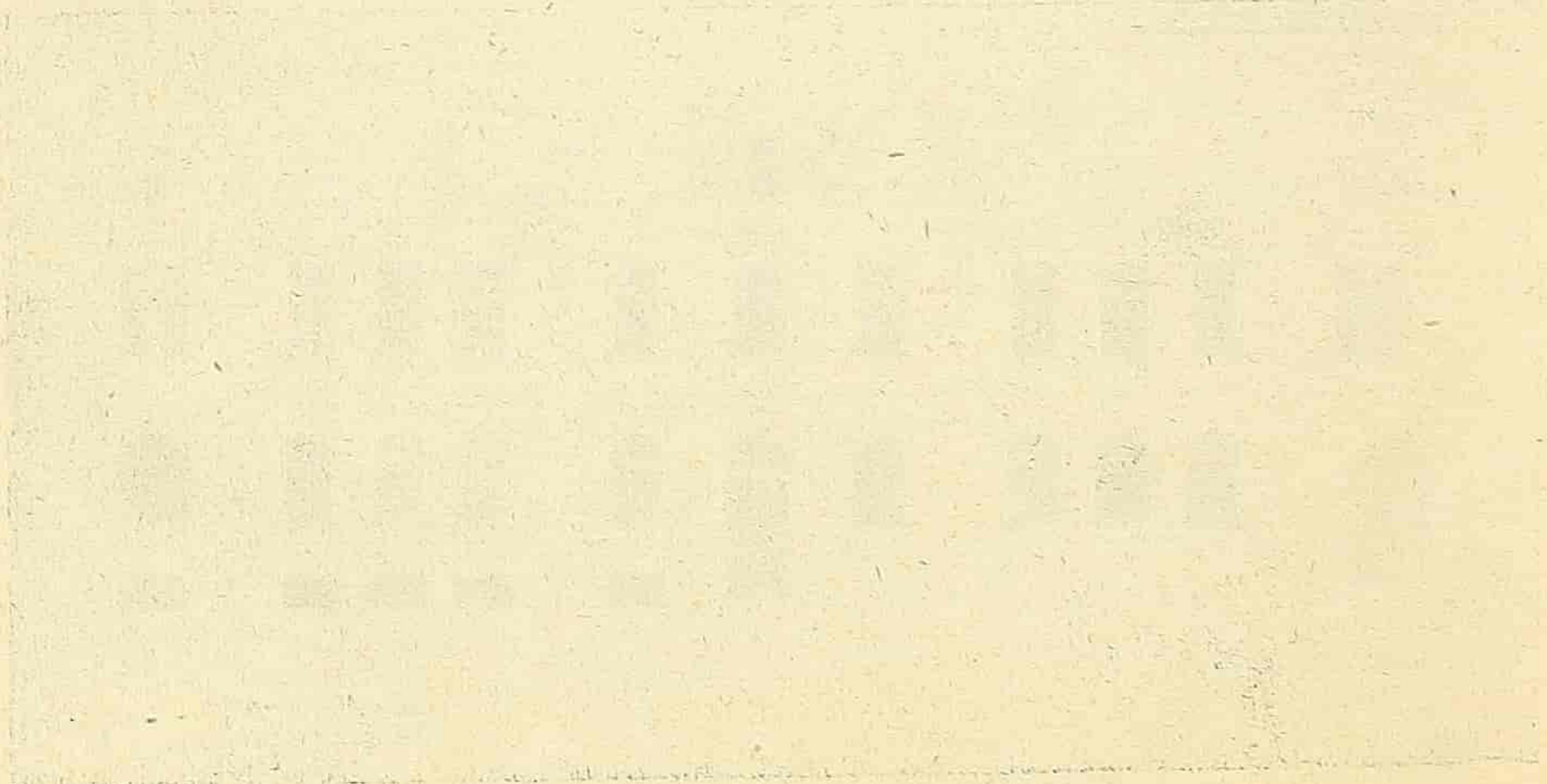

Пројект за срески суд у Смедереву

(Израдио биро инжињера П. Јовановића архитекте С. Савковића)

Книжка и мануалъ по устройству
и эксплуатации аппаратовъ (С. 1-10)

Устройство и эксплуатация аппаратовъ
(С. 1-10)

Инжињерско-архитектонски биро инжињера Пере Јовановића и архитекте С. Савковића. Овај је биро отпочео свој рад од пре годину дана. Оба ова вредна човека и инжињер Јовановић и архитекта Савковић, била су раније у државној служби, у којој су корисно послужили својом стручном спремом и својим стручним знањем. Они су установили свој бирџ, који данас представља једну веома важну, а и потребну установу, нарочито у времену, када престоница српска узима на себе изглед једне културне и модерне вароши.

И ако је овај биро од скора установљен, он је ипак радом својим себе у довољној мери истакао и препоручио, те сада узима видно место међу бироима ове врсте не само у престоници, већ и у земљи.

Радови овог биро-а, јесу: израда пројеката за приватне грађевине, и израда пројеката и планова за самоуправне и среске зграде у земљи.

Поред тога, рађени су у овом биро-у и планови за све врсте канализационих вџа приватних имања у Београду, а уступљено му је и њихово извршење.

У последње време, овај бирџ, отпочео је да се бави и предузимачким пословима.

Од важнијих послова на пројектовању самоуправних и среских грађевина, вредно је истаћи израђене пројекте за: среску зграду у Смедереву; среску зграду у Лазаревцу; општинску зграду у Лазаревцу; општинску зграду у Аранђеловцу итд.

Од већих јавних зграда, које је овај бирџ (као предузимачка установа) примио да изведе, тј да подигне, за сада су: Државно рачуноводство и двор у манастиру Раковици.

Поред ових радова, биро код Забрежја подиже и насип за осигуравање од поплаве. Насип је дугачак 8 километара. Раније, пре постанка овог биро-а, један његов члан, инжињер Пера Јовановић у друштву са архитектом Ј. Букавцем, израдио је пројекат фабричне зграде у Свилајнцу за прераду кудеље, а планове за топила и остала постројења за исту фабрику, као и извођење целокупног посла око подизања фабрике, извршио је сџм инжињер Јовановић.

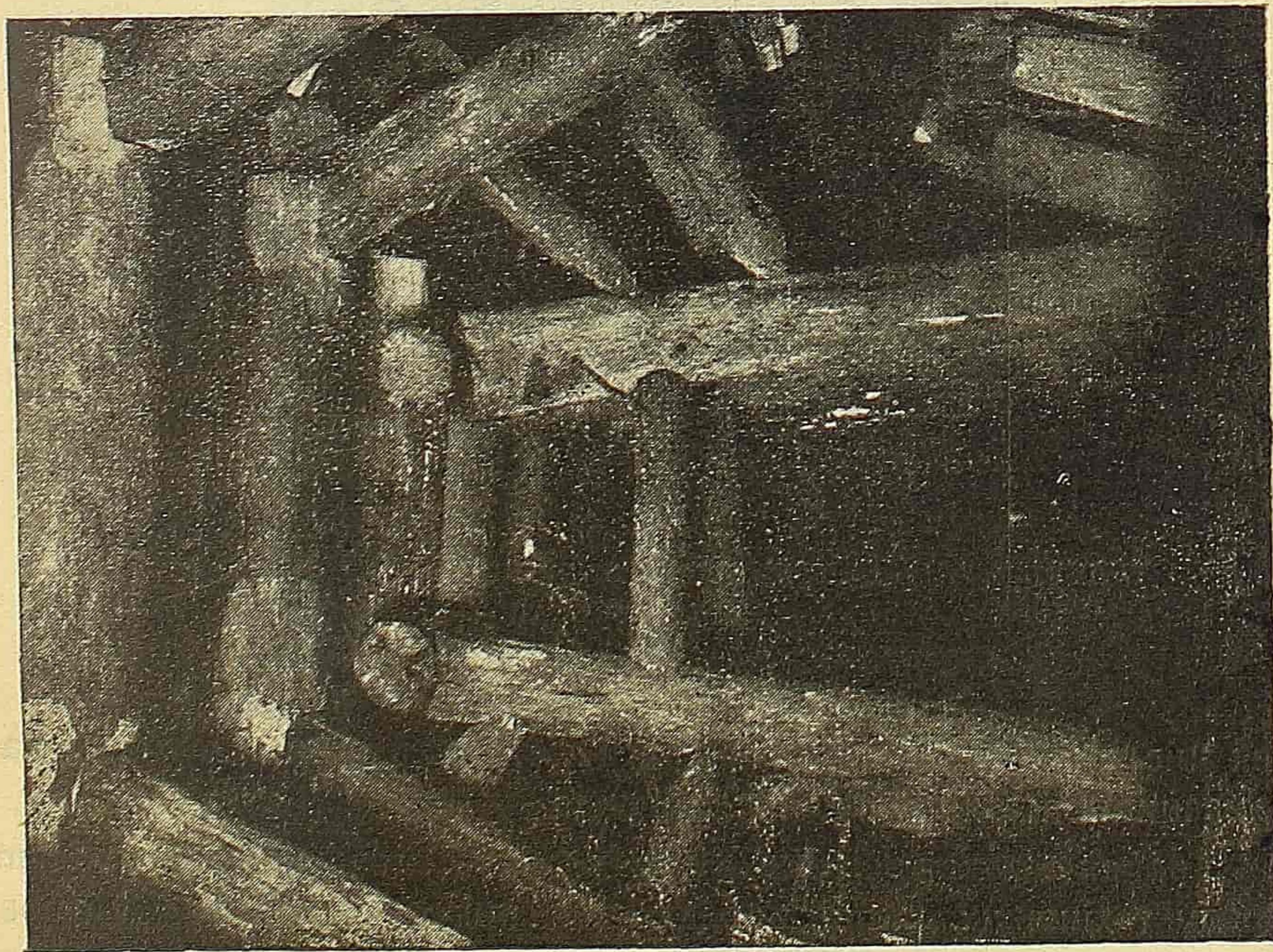
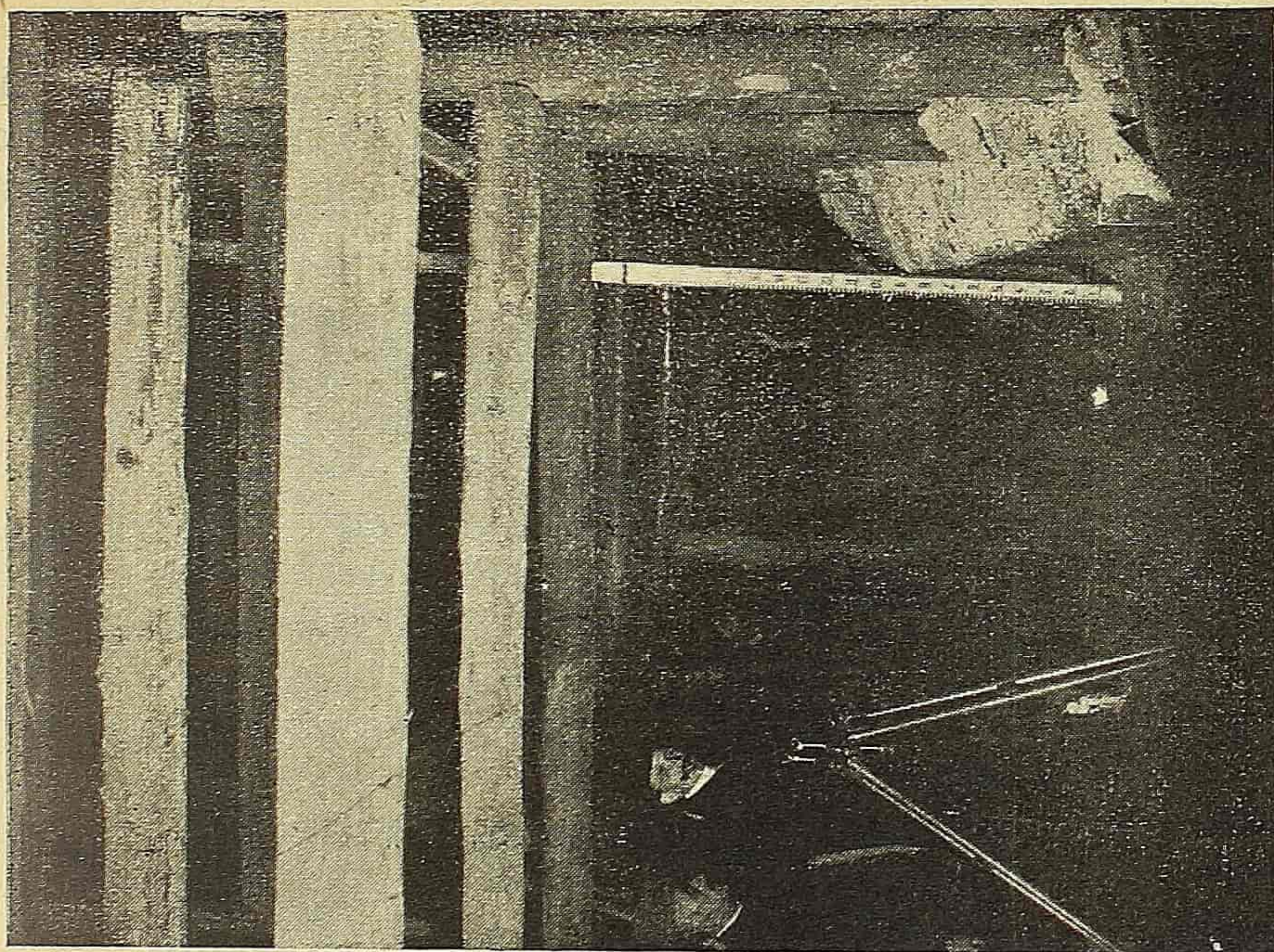
Технички Биро и грађевинско предузеће инжињера: Златковића и Божића. Овај биро основан је почетком 1910. године, у циљу трасирања државних жељезница. Сопственици су његови у год. 1907., у друштву са Ј. Обрадовићем инжињером, извршили трасирање и израдили планове за Пожаревачке Окружне Жељезнице уског колосека у дужини 80 км. На ужем конкурсy, који је расписала.

Дирекција Српских Државних Жељезница месеца априла 1910. године, уступљено им је као најповољнијим понуђачима, да израде трасе и планове за нове државне жељезнице нормалнога колосека од Београда до Мале Крсне, која се даље продужује за Пожаревац у укупној дужини 66. км. и пругу уског колосека Београд—Лазаревац—Горњи Милановац—Чачак (144 км.). Овај је посао свршен за уговорено време, за непуних седам месеци. Ова брзина и тачност постигла се тиме, што је тада овај биро био један од највећих у Србији, јер је у њему радило преко тридесет инжињера и геометара. Према одобреним плановима и предрачунима овога биро-а, уступљене су прошле године у израду пруге од Топчидера до Мале Крсне и од Чачка до Лазареваца, а део Лазаревац—Београд остављен је да се доцније изради због недостатка кредита. Поред горе споменутих траса, у биро-у су доцније рађени и пројекти за друге разноврсне техничке послове мањег или већег обима, као што су нпр.: планови за регулацију и нивелацију варошице Белановице, план за водовод исте варошице и регулисање речице Белановице; план за грађење основне школе у Пироту — у српско византијском стилу, планови за каналисање већих имања у Београду и т. д.

Почетком 1911. године, овај се биро почео бавити и предузимачким пословима. Тако је у току исте године финансирао и руководио израдом II-ге и III-ће деонице приватних каналских веза у Београду и канализације свију већих општинских зграда у друштву са С. Јефтимијадесом инжињером и Д. Брајковићем, инсталатером.

Априла месеца 1911. године на оферталној лицитацији за грађење великог Канализационог тунела у Београду, биро Златковића и Божића био је једини од српских предузимачких фирми, који је поднео своју понуду за израду овога посла, поред пет страних фирми и њему је, као најповољнијем понуђачу, уступљен посао у израду. Радови су отпочети августа месеца 1911. године и то: рад на прокопавању тунела са савске стране, почет је код „Тетова“ кафане 1. августа, а са дунавске стране код „Жиче“ кафане 21. септембра прошле 1911. године. Рок, пак, за довршавање свију радова у тунелу, прописан је до краја ове године, а према до сад извршеном послу, очекује се, да ће тунел бити пробијен концем августа ове 1912. године.

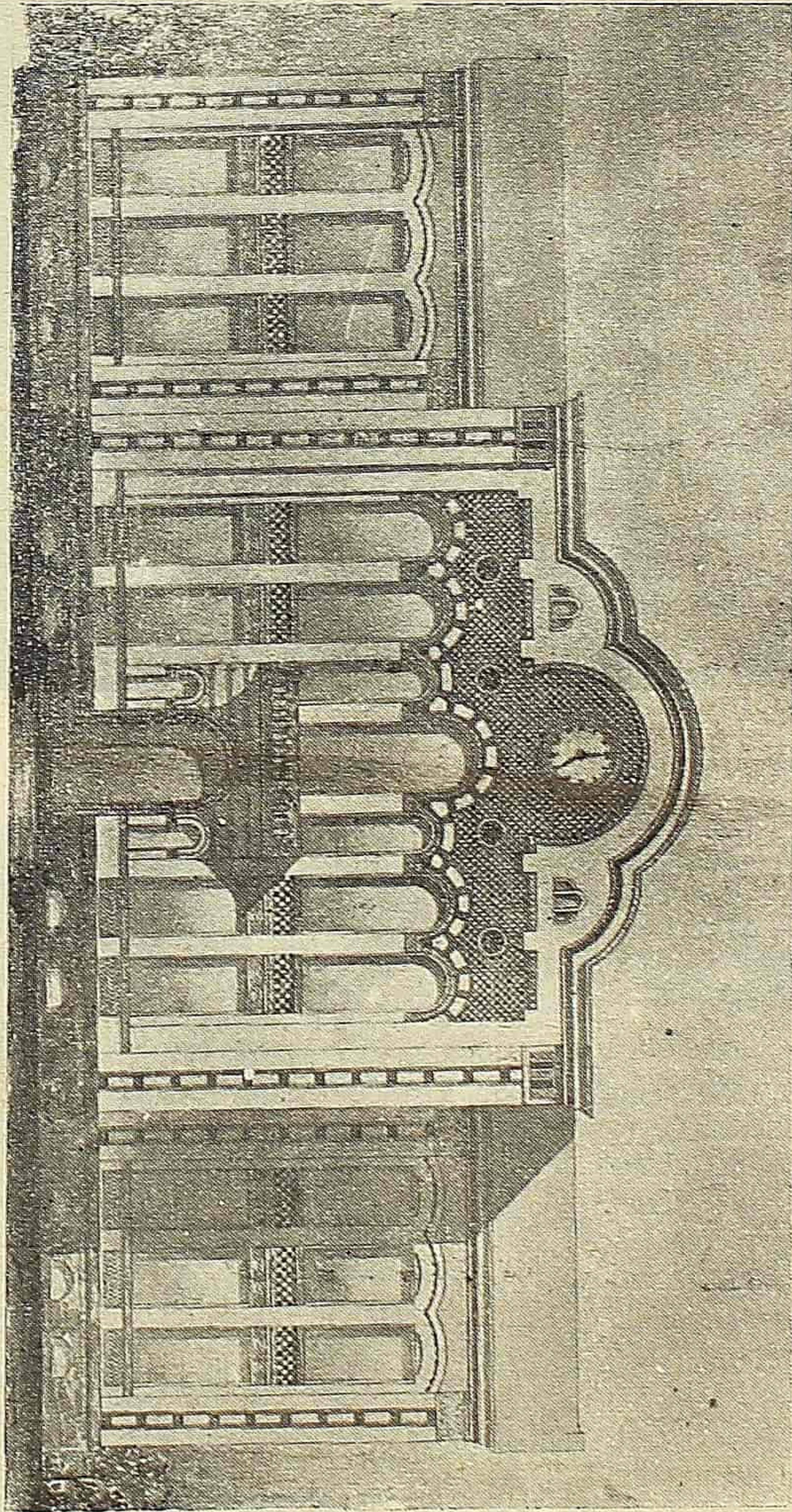
На завршетку, да напоменемо, да је за овај тунел и његово извршење велико и опште интересовање. И наше Инжењерско Удружење и Техничко Друштво на Универзитету, приредили су

Два фотографска снимка каналizacionог тунела испод Београда.

своје месне екскурзије у овај тунел и разгледали све фазе радова у њему.

Овај канализациони тунел испод Београда, примаће воду и нечистоћу из канала варошких. Почев са савске стране, све ће то овај канал одводити у Дунав, те ће на тај начин Београд бити

Пројекат основне школе у Пироту
(Израђен у биро-у Златковића и Божића).

увек чиста и здрава варош, а то и јесте циљ подизању овог канализационог тунела испод Београда.

Грађевинско предузеће „Наимар“ инж. Тасе Милојевића и Комп. У реду техничких бироа, вредно је споменути и ново установљено предузеће под именом „Наимар“, прёко од централне поште. Ово је предузеће установљено за извођење радова на подизању

грађевина, канализације, водовода, електричних инсталација и механичких израђевина.

У то предузеће, поред инжињера Тасе Милојевића, ушла су и нарочито стручна и спремна лица: Ранко Живковић, дипломирани грађевинар и Алберт Фирт, познати наш домаћи електро-механичар. Ово је заиста реткост за наше прилике, да се за све врсте радова (модерног грађевинарства), може прихватити једно предузеће, које одлично извршује све послове, који долазе у оквир његовог стручног рада. Од ове установе, може се с правом очекивати, да ће узети живог учешћа у извођењу модерног грађевинарства при подизању зграда у престоници.

Ово предузеће израђује пројекте: зграда за становање, школа, фабрика итд. Израђује пројекте за канализацију приватних имања у Београду; извршује премеравање зграда и плацева за задужење, као и парцелисање имања. Сем тога, врши и све остале техничке, и предузимачке послове. Предузима и извођење грађевина. Даље, предузима у израду: канализације, водоводе, електрично и ацетелинско осветљење.

Како ово предузеће постоји тек од 1. маја ове године, то о његовим готовим радовима сада не може ни бити речи, пошто су они још у своме развоју.

*
* * *

ЕЛЕКТРО И МАШИНСКИ ИНЖИЊЕРИ

Са модерним грађевинарством, иду упоредо и сви радови, који дају једној грађевини све потребне удобности и олакшице, без којих се једна новија модерна грађевина не може ни замислити. Да би, дакле, једна зграда имала своје централно грејање, електричну инсталацију, електрична звонцад, телефоне, електричне „лифтове“ (успењаче за вишеспратне палате) итд. потребно је, да се радови те врсте постепено уводе и развијају, не само у престоници, већ и у земљи и то: на фабрикама, рудницама, државним и приватним зградама итд.

Са развојем културе у опште, развијала се и техника. Напредак престонице у томе погледу, морао је створити и овакве установе.

За инсталацију електричних централа за електрично осветљење, као и за све остале напред побројане техничке радове у престоници, била су потребна нарочито спремна лица, која би те

нужне техничке електро и машинске радове, за модерно грађевинарство, могла извести.

У прво време, дуго се осећала оскудица у спремним и стручним лицима за овакве послове, али сада, када се Београд отпочео нагло подизати, има довољан број наших младих, спремних људи, који са успехом могу да изводе све ове техничке послове у престоници. Имамо и инжињера за све електро и машинске радове, који се на модерној згради морају инсталирати, а имамо и спремних занатлија, који по упуству тих наших инжињера знају изводити те радове.

Од приватних електро и машинских инжињера, који самостално раде у Београду, најистакнутији су: Андри Ристић и његов брат Василије, инжињери. За овим долази Данило Стојановић, који такође самостално врши све електро и машинске послове, који долазе у састав грађевинске технике, а потребни су једној модерној згради.

Електро и машински инжињер Андри Ристић и Комп. О Андри Ристићу, као приватном и признатом престоничком електро и машинском инжињеру, имамо ово као напомену да кажемо:

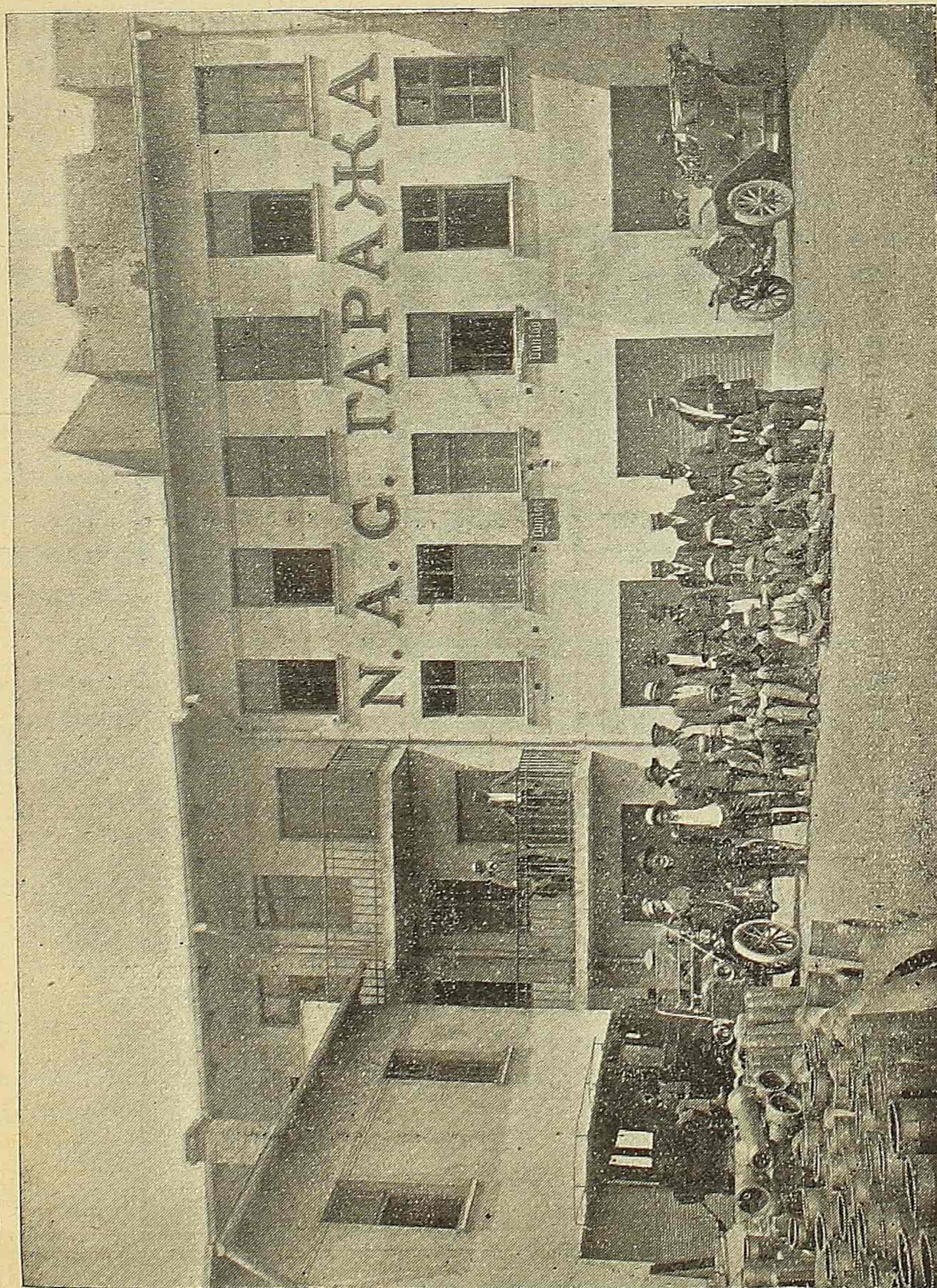
Кад се у престоници осетила потреба за једног приватног електро-машинског инжињера, ради пројектовања и извођења разних електро и машинских постројења, овај наш инжињер, напустио је положај доцента (раније звање) на Великој Школи и положај инжињера Министарства Грађевина, па се 1905. године одао приватној пракси, која се за тако кратко време у нас нагло развила. Он је за то време пројектовао и био надзорни инжињер при постављању електричне централе у опште државној болници и у двору, за тим је пројектовао и поставио централна парна грејања у савамалској основној школи и основној школи код Саборне Цркве, у III-ћој београдској гимназији итд.

Фирма инжињера „А. Ристић и Комп.“ до сада је извела електричне инсталације по целој земљи. Нарочито се одликује постројењем електричних централа по рудницима: у Алексиначким угљеним мајданима, у Мајданпечким бакарним рудницима, итд. а за тим по фабрикама: у фабрици Поповачкој — цемент фабрици; фабрици штофа Косте Илића синова на „Карабурми“; Стругари Прометне Банке; нашем највећем млину *Браће З. Поповића*, „Захарија“ итд. У бањи Ковиљачи извела је целокупну електричну централу.

Сем ових побројаних радова на постројењима електричних централа, ова је фирма извела инсталације електричног осветљења и по већим јавним и приватним зградама у Београду, као: у па-

лати Врачарске Штедионице, II-гој Београдској Гимназији, новој Прометној Банци, а у унутрашњости: у нишкој и лесковачкој болници, итд.

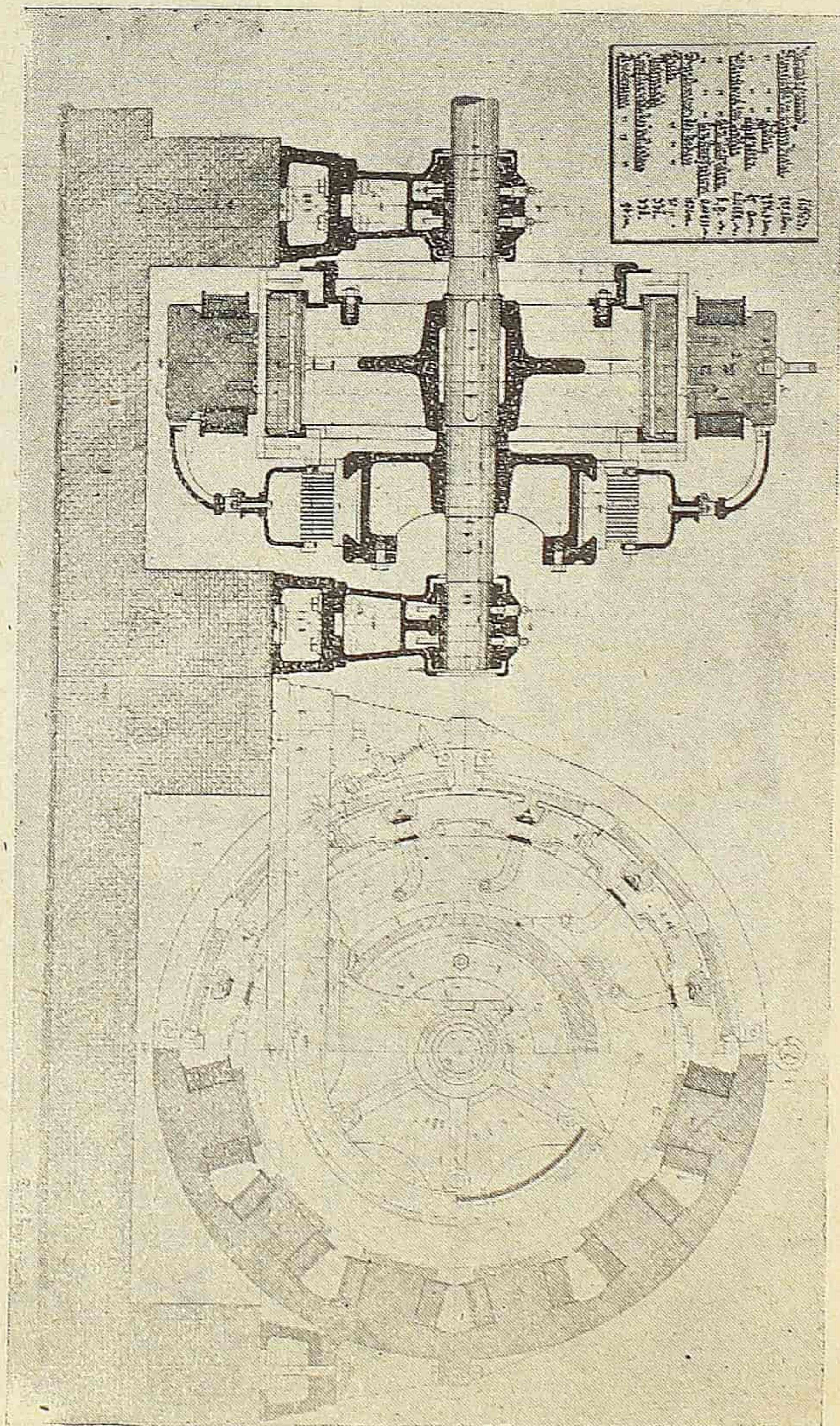
Стовариште инсталационог материјала и радионица А. Ристића и Комп.

Исто тако, ова је фирма извела и масу инсталација водовода, канализација са гвозденим и каменим цевима, модерних купатила, итд., као нпр.: на новој палати Београдске Задруге на Сави згради Милана Павловића, трговца у Београду; новој војној бол-

ници; болници у Сврљигу итд., — а модерне инсталације телефона извела је: у Прашкој Банци, Опште Привредној Банци, новој згради Прометне Банке, Банци Андрејевић и Комп. и на окружној прузи Пожаревац—Петровац.

Данило Стојановић, електро и машински инжињер. Овај наш

Пројект-план динамо-машине за електрично осветљење.

(електро и машински) инжињер изабрат је на стечају општине београдске 1907. године за њеног референта електричног осветљења. Он је за две године своје службе у општини београдској, проширио електричну мрежу за $\frac{1}{3}$ више, но што је дотле била.

Поред тога, вођењем економије и стручним управљањем овим послом, Стојановић је заштедео општини близу 200.000 динара.

Доцније је напустио општину и отпочео самостално да ради у престоници и у земљи.

Од његових знатнијих радова, највише се истиче: болница у Чачку, где је извео целокупну инсталацију: електричне централе, водовода, канализације, електричних звонцади и телефона.

Исте такве послове извео је и у санаторијуму на Врачару, у Београду; „Гранд Пасажу“ Николе Спасића у Кнез Михаиловој улици; у Бајлоновој пивари; на грађевини Томе Ђорђевића у Краља Милана улици; на згради г-ђе Рајковићке на Обилићевом Венцу; на згради Д-р М. Матерног — у Хилендарској улици, — а поред тих већих грађевина, извршио је до сада за 50 и више кућа каналисање приватних имања и за 20 кућа инсталацију електричног осветљења и електричних звонцади. Све је те послове Стојановић извршио у 1911. години.

Сада у свом биро-у у улици Милоша Великог бр, 67., за све врсте горњих радова сâм израђује пројекте (планове); а сâм их и изводи, дакле, у исто је време и предузимач.

Од радова који илуструју способност његову, износимо овде у слици један његов пројекат за електро-динамо машину, која је изведена по овом примљеном и усвојеном пројекту инжињера Данила Стојановића.

*
*   *
*

ИНЖИЊЕРИ ЗА САНИТЕТСКУ ТЕХНИКУ

Са увођењем електро и машинских радова, који долазе у састав грађевинске технике, упоредо иду и сви остали други технички радови, који се односе на хигијенско уређење једне модерне зграде и једне модерне и уређене вароши.

Ни једна се садашња модерна зграда не може ни замислити без добре пијаће воде, централног грејања, купатила, канализације и инсталације. Тако исто и без пумпе за чишћење соба и собног намештаја. Тиме се цела прашина покупи и кроз цеви спроводи у затворен суд.

Како се сада та врста рада и та врста посленика јавља у престоници и корисно јој служе, — то је вредно о томе нарочито овде проговорити и истаћи вредне и заслужне раднике на томе пољу.

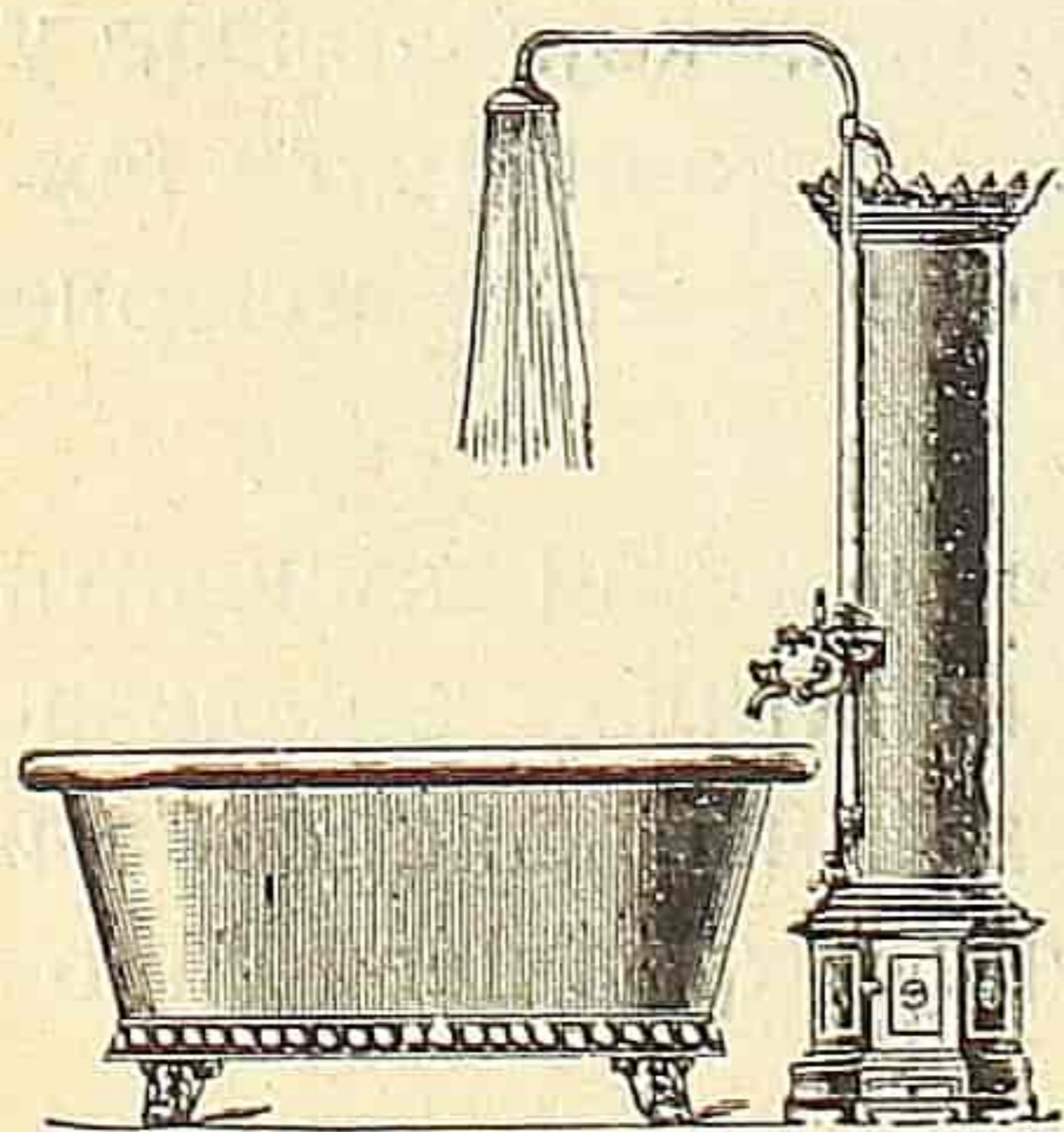
Лице, — које се својим радом и нарочитом спремом истакло у последње време, јесте инжињер: Милош П. Радојловић.

Технички биро за централно грејање и санитетску технику инжињера Милоша П. Радојловића. Радојловић је дуго био на страни студија ради, а и на пракси у фабрикама. У првим немачким фабрикама, које се баве специјално санитетском техником, он је уживао врло леп глас, јер је показао одличан успех у раду при извођењу свих санитетско-техничких инсталација. С тога је, чим се вратио у своју домовину, основао свој биро и отпочео рад у томе правцу.

У санитетску технику спада: канализација, инсталација водовода (ладних и топлих) централно грејање и вентилације.

Овај инжињер инсталира све врсте купатила од најпростијих до најмодернијих; хидро-терапију, болнице, санаторије и уводи на најмодернији и најусавршенији начин централно грејање. Централно грејање изводи са ниским и високим притиском паре, — топлим водом и топлим ваздухом.

Од важнијих радова, извео је досада: у Рајхенхалу (Немачка) крај Салцбурга, „Дијанобад“, најмодерније купатило, у вези са хидротерапијом, блатним купатилом, угљено-киселим купатилом, сунчаним купатилом, одељењем за масажу, одељењем за посебно инхалирање, као и одељење за то удешеним салама за више посетилаца и инсталацију пнеуматичних соба за болеснике од „астме“ — сипње. У Франкфурту на Мајни, снабдео је палату барона Шаја, зета Ротшилда, са целокупним инсталацијама модерне технике. Тако исто: у варошкој болници у Франкфурту на Мајни; у Визбадену најмодернији хотел код „Руже“; у Баден-Бадену најмодерније хотеле: »Стефанија,“ — „Европа“ — „Енглески Двор“.

Купај се код куће! Даље, извео је већим делом у Јужној Немачкој инсталације у разним тамошњим вилама, хотелима, школама, фабрикама, радничким становима, итд. У Београду: канализацију у палати Р. Миленковића, поч. трг. београдског, канализацију у палати Јоце Јовановића, -- Шапчанина, рентијера, на Теразијама; канализацију, водовод и купатило у палати г-ђе Рајковићке, на Обилићевом Венцу; централно грејање у вили Љубомира Стојановића, државног саветника у пенсији; централно грејање у палати Официрске Задруге; оправку централног гре-

јања топлим ваздухом у дворској чекаоници Београдске Станице¹ итд. За то радове овог нашег вредног стручњака са специјалним радовима ове врсте који заслужују особиту пажњу, са задовољством приказујемо.

*

* *

ГРАЂЕВИНАРИ

У ову врсту посленика, по правилу и реду, треба да долазе само она лица, која су спремна за све врсте грађевинарских послова. Ова лица, по добивеном пројекту и детаљним плановима наших архитекта, предузимају у израду разноврсне грађевине.

У прошлом столећу Штајнлехнери (Јосиф, његов син Јосиф и унук Глиша) и почивши Јован Шток, били су наши најбољи грађевинари познати са својим радом у целој Србији. Име њихово важило је као најбоље јемство за израду већих и импозантнијих радова. Чланови фирме Јосифа Штајнлехнера и данас уживају леп глас не само у престоничком грађанству, већ и у целој Србији, јер су тај лепи глас стекли својим радом и својом озбиљношћу у изради поверених им послова. Штајнлехнери су саградиле — почев своје грађевинарске послове од пре 80 година — ове зграде: Државну Штампарију (то је била њихова сопствена зграда, али су је доцније продали српској држави), Министарство Финансија, стару Војну Академију, Пашин Конак у горњем граду, (саграђен још за време Турака), Велику Школу (садашњи Универзитет), Народно Позориште, Министарство Унутрашњих и Спољних Послова, (које је скоро порушено), и Краљев Двор. У унутрашњости Србије, израдили су: цркву и гимназију у Неготину; велику касарну у Нишу и многе друге веће и мање, приватне и јавне зграде у престоници и у земљи. На жалост, ова домаћа фирма (Јосифа Штајнлехнера) престала је са радом још 1883. године. Тада је један њен члан — Глиша — Краљевски Двор довршавао, на коме је, услед тадашњих несређених политичких, економских и других прилика, без своје кривице, фирма готово коначно

¹ У Земуну, у згради Српске Православне Црквене Општине, где је основна школа, оправео је централно грејање, које је на најнесавеснији начин, пре 2 године, уведено било од једне пештанске фирме, тако, да поред силног грејања пећи, није се могла достићи ни температура по одељењима $+ 8^{\circ} \text{C}$. Искуство и знање инжињера Радојловића допринело је, да је после (из основа) извршене оправке и преправке, температура достигла до $+ 30^{\circ} \text{C}$ и тим је Српска Школа избегла велике тешкоће и трошкове.

пропала, али је у свакоме погледу остала часна и поштена. Њен члан Глиша Штајнлехнер, и данас ужива велико поверење капиталистичког света овде и на страни. Њему се поверавају огромни послови и капитали.¹ Стећи такво поверење, мора човеку да буде прошлост чиста и ничим не засенчена. Прошлост Штајнлехнера, одиста је чиста, сјајна и беспрекорна. Пок. Јован Шток подигао је масу виђенијих грађевина у престоници и многе цркве у земљи, а Адолф Шток — његов брат — пред смрт, започео је зидање „Београдске Задруге“, коју је после његове смрти, довршио његов син Јован — пређашњи грађевинар београдски.

Од садашњих грађевинара, старије групе, на прво место долазе: Браћа Спасићи и Јанаћко Костић, као најстарији грађевинари престонички.

Браћа Спасићи, грађевинари. Ова су два брата, у току свога тридесетогодишњег грађевинарског и предузимачког рада, саградили у престоници по готову највећи број јавних и приватних грађевина и то махом већих зграда.

Најважније грађевине њихове у престоници, ове су: »Светосавски Дом« у Душановој улици; „Краљ Дечански“ на Врачару; „Зора“ — зграда Браће З. Поповића према „Гранд Хотелу“; зграда г-ђе Стефановићке преко пута Саборне цркве; зграда Врачарске Штедионице у Краља Милана улици; зграда Жак Були-а у Краља Петра улици, чију слику овде доносимо, као и зграда Моше Алкалаја адвоката, у улици Змај од Ноћаја, чију слику такође овде доносимо итд. — Ови их радови истичу као спремне престоничне грађевинаре и предузимаче.

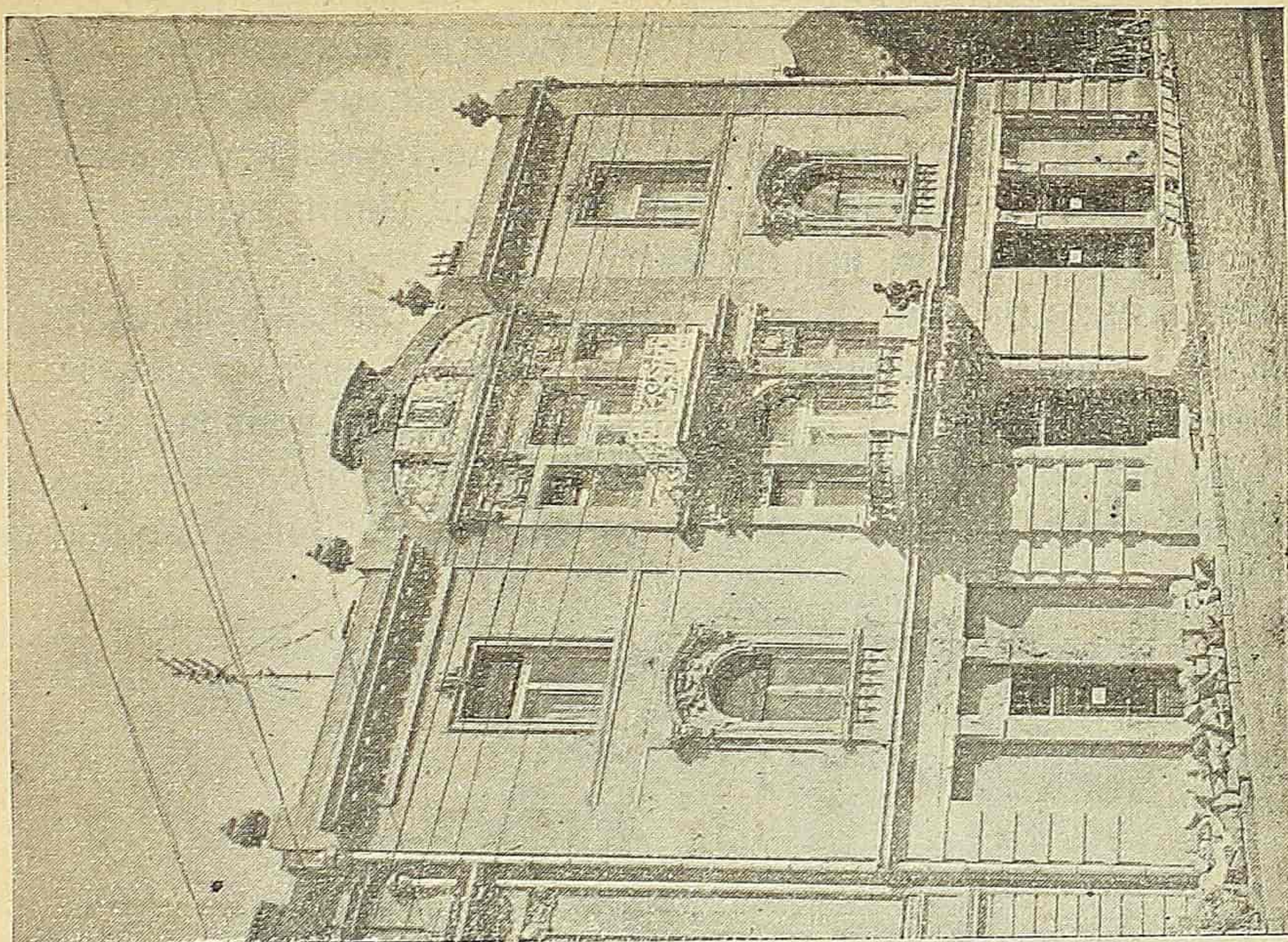
И данас, оба ова грађевинара: (браћа) Мата и Риста, неуморно раде на подизању зграда у Београду, а тиме у многоме потпомажу, да се што живље уреди и украси Београд — престоница српска.

¹ Примера ради, да наведемо ова два факта:

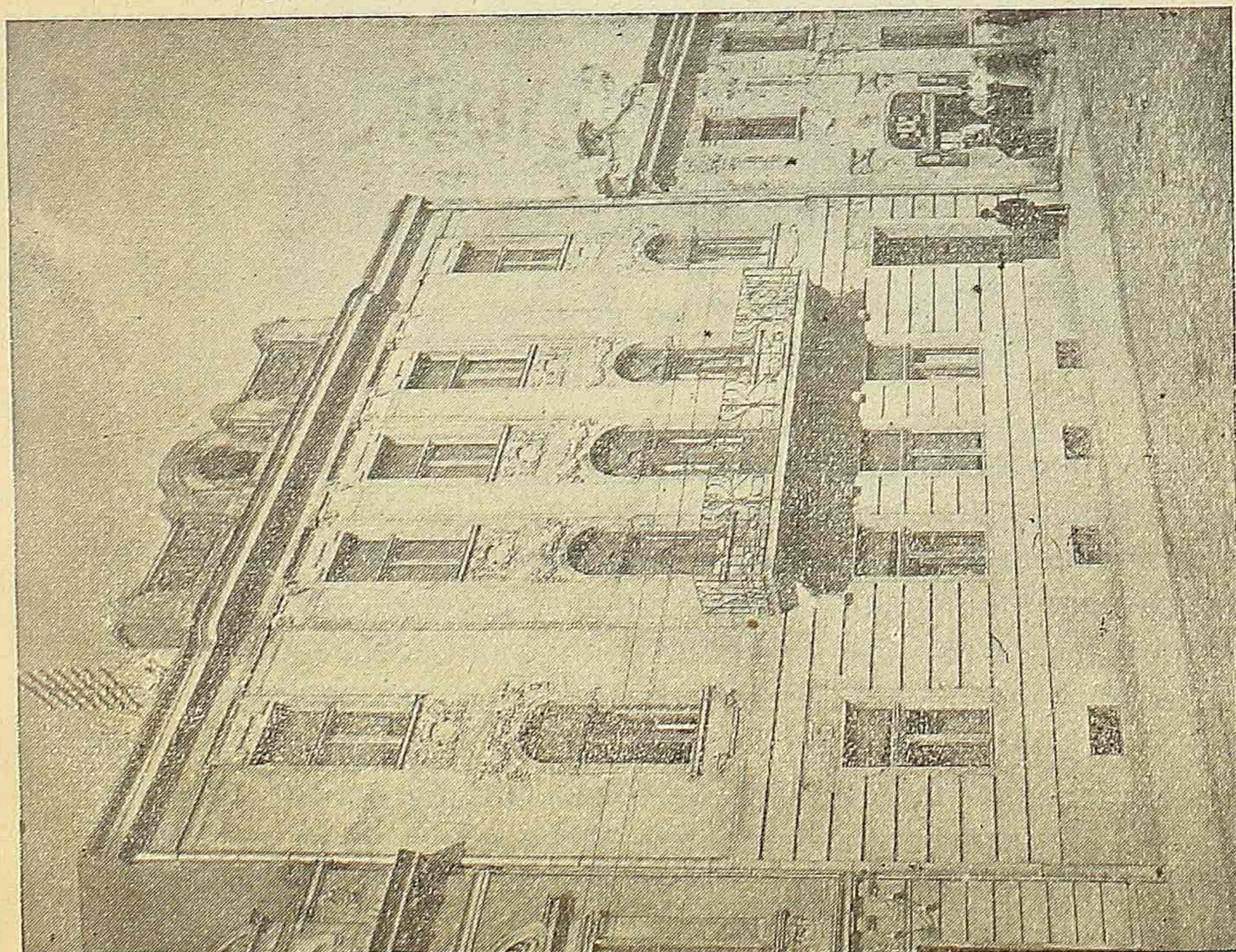
I. 1898. год., када је Србија била у тешким финансијским приликама, и када су биле највеће потребе у возном материјалу наше државне железнице, — онда је комбинацијом, Глише Штајнлехнера, створена могућност, те је фабрика „Вајцера“ у Араду, учинила предлог министарству грађевина, да се тај возни материјал набави са десетогодишњом отплатом код ње. Тако је и учињено. Путем јавне лицитације, када је фабрика Вајцера однела победу над осталим фабрикама — понуђачима, доцније је возни материјал и излиферовала.

Од колике је важности било то онда, добити тај материјал „al pari“ са $5 \frac{3}{4} \%$ интереса, — сваки ће и сам умети да цени, као и то, какву је и колику онда услугу учинио Глиша српској држави.

II. Подизање I-ве фабрике шећера на Чукарици, такође је Глишином иницијативом и заузимањем изведено.

Зграда Жак Були-а, трг.
 (Обе зграде израдили Стојана Тителбаха, архитекте).

Зграда Моше Алкалаја, адвоката
 (Обе зграде израдили Браћа Спасићи, грађевинари,

Јанаћко Костић, грађевинар. И овај грађевинар ради тридесет и више година. За то време саградио је велики број зграда, а од њих најзнатније су: Ђ. Вуче на Теразијама, где је кафана „Атина“; Ђ. Вуче на Сави, чију слику овде доносимо; Нова Приватна Гимназија у Крунској улици итд., а од јавних зграда — прегледаоницу на савском пристаништу.

На свима зградама, које је овај седи — грађевинар сазидао, опажа се тачност и солидност, што га у главnome и истиче, те је признат грађевинар, у реду старије групе грађевинара.

Као школовани грађевинари, тј. који имају предходну школску спрему: Ђура Николић, Андра Јовановић, Љубиша Барић и др.

Зграда Ђ Вуче на Сави
(Израдио Јанаћко Костић, грађевинар).

истичу се у престоници својим радом и признати су не само у у реду својих колега, него и у грађанству.

Ђура Николић, грађевинар и предузимач. Почетак рада овог нашег уваженог и признатог грађевинара, датира се од 1890. године. Први његов рад био је у општини града Београда. У служби општ. београдске, провео је пет година. Тада је извео за београдску општину водоводну станицу на Белим Водама. За тим је радио на основ. школи у Палилули. Овај је посао радио у друштву са Миланом Антоновићем, тадањим шефом архитект. одељења општ. београдске.

Доцније је постао приватни грађевинар и предузимач.

Најистакнутији његови грађев. радови у приватној пракси били су у шећерној фабрици на Чукарици.

У унутрашњости, извео је радове са ванредно добрим успехом на железничкој прузи (IV. секција) Параћин—Зајечар, а у последње време, довршио је и окружну железничку пругу Пожаревац — Петровац.

Извео Ђура Николић грађевинар

(Фотографски снимак једног грађевинарског објекта са жел. пруге Параћин—Зајечар).

Андра Јовановић, грађевинар (бивши министар грађевина). Као човек са школском спремом и образовањем, за пуних девет година свога самосталног (грађевинарског) рада, постигао је леп успех у својим техничким пословима.

Он је у подизању приватних и јавних грађевина показао одлично разумевање и укус. Нарочито се то опажа на згради: Живојина Бабића потпуковника, у улици Милоша Великог бр. 48., где станује амерички конзул; згради Косте Христића на „Цветном Тргу“, у којој је сада Министарство Унутрашњих Дела; великој згради масе Бранковића, на углу Маћедонске и Кондине улице;

згради В. Цветковића, до хотел „Лондона“; згради почив. Јоце Јовановића, у Војводе Миленка улици бр. 23.; згради потпуковника Миливоја Николајевића, на „Цветном Тргу“, и згради Врачарске Задруге, где је хотел „Српска Круна“.

Од побројаних већих и лепших грађевина, које је извео Андра Јовановић, као грађевинар и предузимач, зграда Жив. Бабића потпуковника најлепша је.

Варошка вила Жив. Бабића п. пуковника

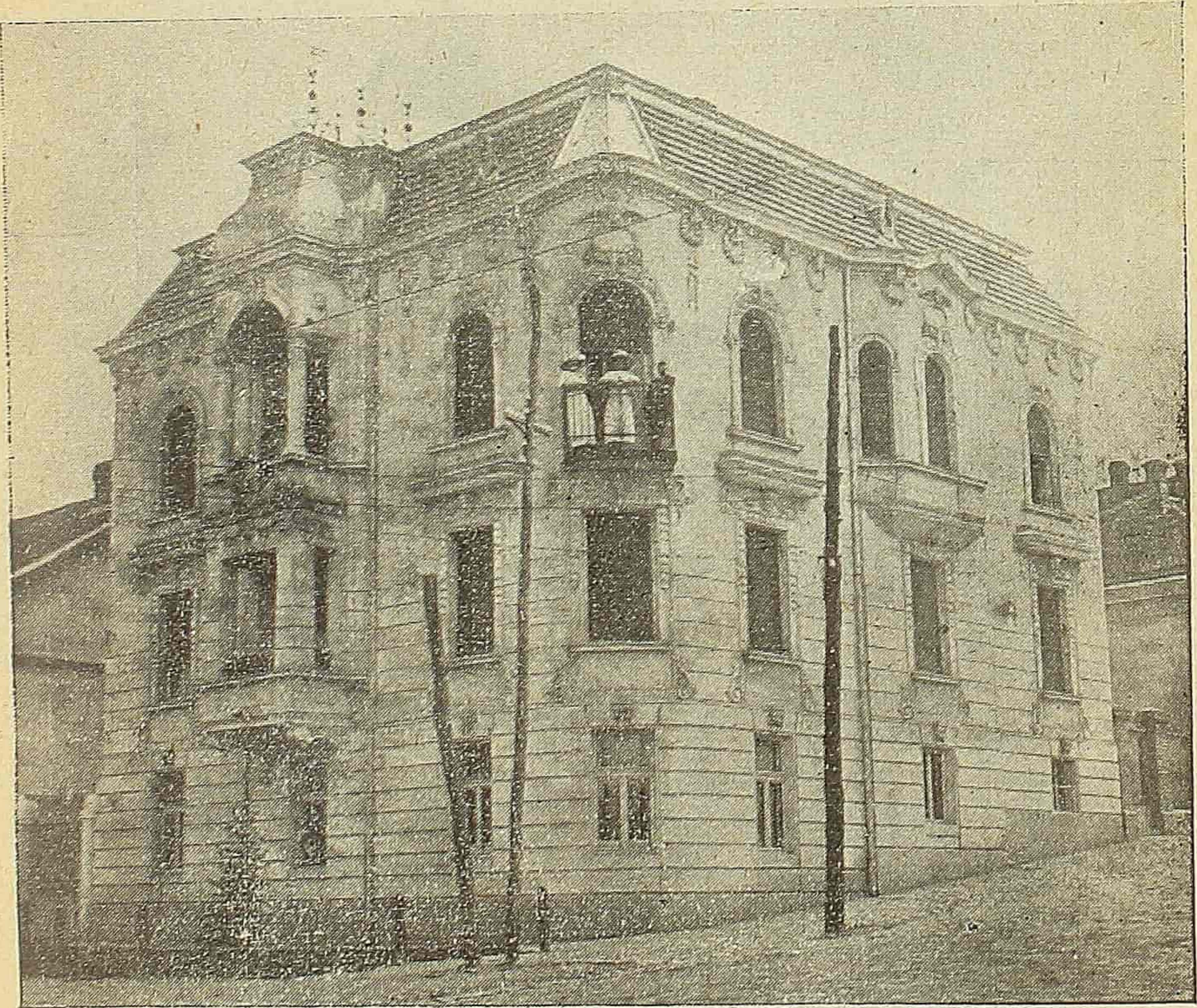
(Извео Андра Јовановић, предузимач по пројекту Ј. Новаковића архит).

Сем радова у престоници, Јовановић има својих радова и у унутрашњости. Нарочито се истиче његов рад и израда на згради „Терапија“ у Врњачкој Бањи.¹⁾

¹⁾ Ово је заиста ретка појава у нашем чиновничком животу, да један бивши мин. грађевина, силази у ред грађевинара и удружује се са тим људима, који немају нарочите стручне—школске спреме, али ипак зато, имају практичне рутине. Он са њима ради на извођењу нових престоничких грађевина, дајући им у исто време поред поучних грађев. савета још и стручне упуте, те је том реду посленика од потребе и велике користи.

Од виђенијих наших грађевинара престоничких, који су за сада најактивнији, **Никола Виторовић** долази на видно место. Овај грађевинар нагло напредује и својим радом себи је *прокрчио пута*, те *ужива врло леп глас и признање међу грађевинарима, а и у грађанству*.

Његови радови грађевинарски на подигнутим зградама: „Телефонској централи“ на Батал-Џамији; основној школи код Саборне Цркве; Алексиначком мосту; гимназији у Нишу; *четрнаест*

Зграда Николе Виторовића у улици Милоша Великог
(Израдио Никола Виторовић, грађевинар).

коњичким касарнама у Паланци (за које је сâм нарочито правио рингоф за печење цигаља), и Кланици на општинском марвеном тргу, са вештачким бетонским конструкцијама за кров и етаж, — брзо су истакли Виторовића, и он сада важи у престоници и у земљи, као један од најистакнутијих грађевинара наших.

Браћа Стојановићи (Филип и Војин) — грађевинари. — Ова два вредна брата извели су читаве улице, саградивши у њима мање и веће зграде. На „Грантовцу“ у продужењу Крунске улице,

већи део тамошњих вила, као и многе зграде с једне и с друге стране дуж целе улице Проте-Матеје, њихов је рад. Најновија њихова израда троспратне зграде г-ђе Живковићке на Топличиним Венцу, као и зграда Светислава Окановића, дрогеристе у Македонској улици, истиче их као врло добре и солидне грађевинаре.

Зграда Светислава Окановића дрогер. у Македонској улици
(Израдили Браћа Стојановићи грађевинари, по пројекту С. Тителбаха архитекте).

Ова два (брата) грађевинара сазидали су, — поред масе обичних кућа, — још и две кафане и један хотел у Београду и то: у улици Краља Милана кафану „Авала“ и на углу Краља Александра и Проте Матеје улице кафану „Српска Краљевина“, а на углу Београдске и Краља Александра улице, хотел „Женева“.

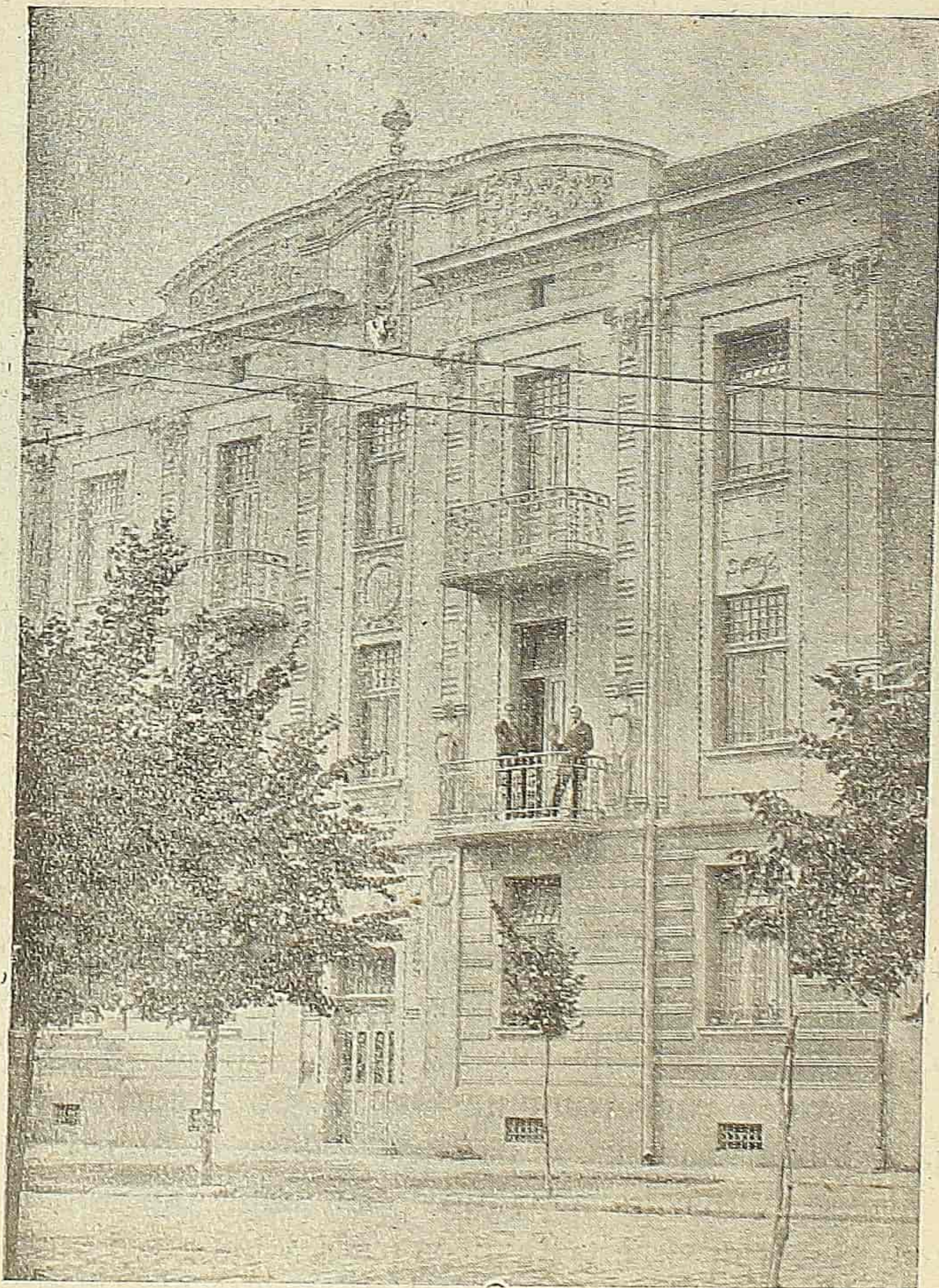
Са солидним и обилним израдама грађевинарским, оба ова грађевинара, долазе у ред признатих и виђених грађевинара у нашој престоници.

Кафана „Српска Краљевина“

(Саградили Браћа Стојановићи, грађевинари).

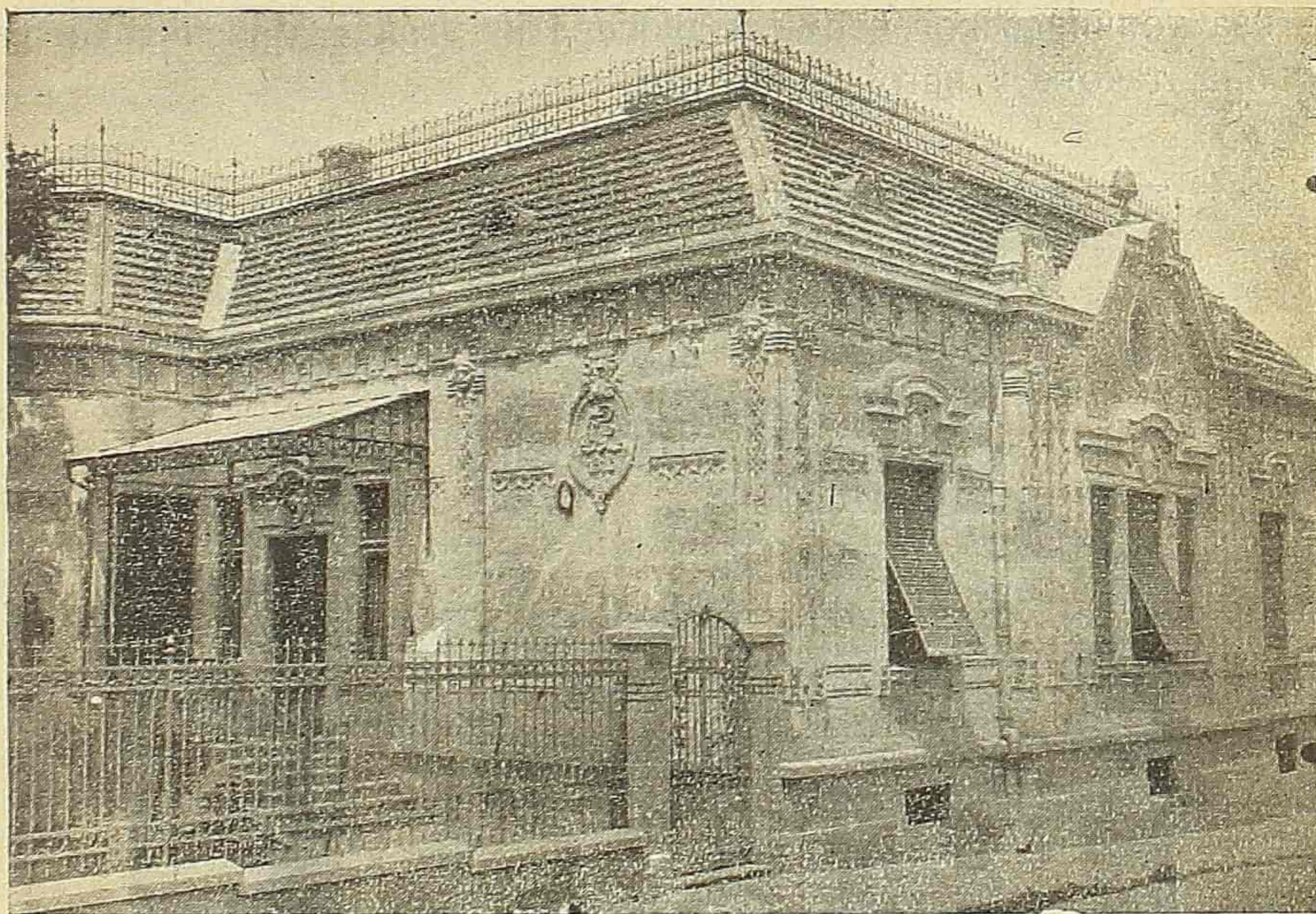
Сретен Стојановић, грађевинар. Овај наш признати мајстор грађевинарски, за време свог самосталног рада, показао је велику вољу, јаку енергију и одличну спремну у извођењу и највећих палата у престоници. Он је до сада саградио масу грађевина већих и мањих, у разним улицама београдским. Као најбоље зграде, које је израдио овај наш вредни и спремни грађевинар јесу: три виле у Делиградској улици — Голуба Јањића рентијера; двоспратна вила Светозара Стефановића, бив. управника Управе Фондова, у Крунској улици; вила Димитрија Грудича, секретара београдског окружног одбора, у Ратарској улици преко пута парка Ћирила и Методија; шест грађевина у „Митрополитовој башти“; зграда Љубе Давидовића, председника општине београдске у Његушевој улици; а нарочито се истичу: врло лепа вила Радисава Јовановића у Јанићевој улици, која је рађена по пројекту Бранка Таназевића, доцента нашег Универзитета, и која се одликује по спољашњем облику и детаљима од свих осталих

Зграда г-ђе Р. Рајковићке на „Обилићевом Венцу“
(Саградио Сретен Стојановић грађевинар).

других вила у престоници, — троспратна зграда г-ђе Роксанде Рајковићке, на «Обилићевом Венцу» итд.

Са свима овим побројаним зградама, овај је наш грађевинар себе толико препоручио и истакао, да долази у прве редове грађевинарских мајстора ове врсте у престоници.

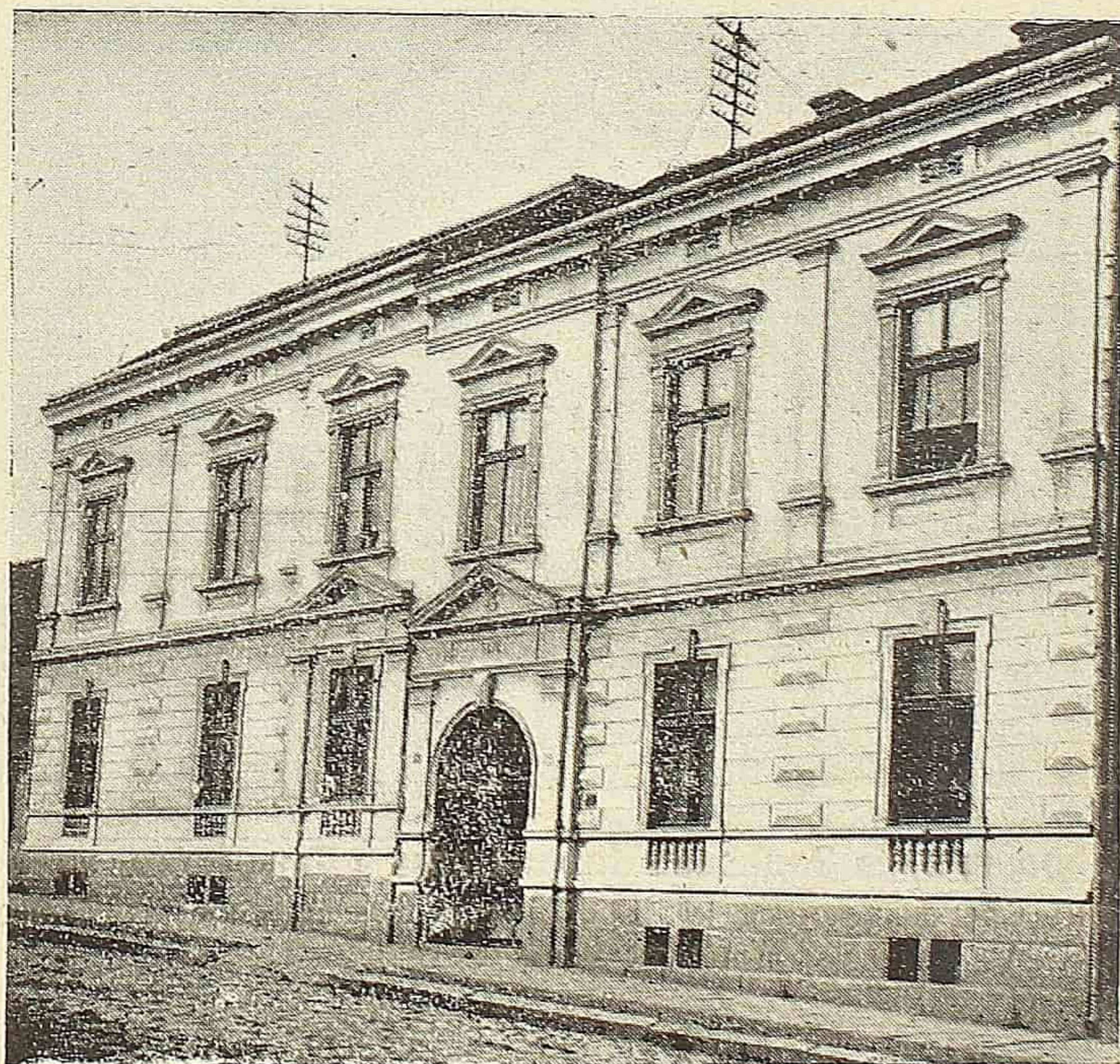
Варошка вила Радисава Јовановића у Јањићевој улици
(Саградио Сретен Стојановић, грађевинар, по пројекту Б. Таназевића доцента Универзитета).

Иван Стојановић, грађевинар. За двадесето-годишњи самосталани рад као грађевинар, израдио је до близу 80. кућа већих и мањих и то махом приватних.

Нешто, чиме се овај грађевинар мајстор одликује од својих осталих другова, (нешколованих) грађевинара, то је: што се поред своје праксе у извођењу зграда, усавршио и оспособио врло добро и у изради пројеката и планова за поједине зграде. Дакле, поред грађевинарских послова, израђује сам и планове за разне грађевине, који му се одобравају на надлежном месту као добри и исправни. Скоро више од $\frac{1}{3}$ целокупног броја саграђених кућа, планове за исте, израдио је овај наш признати грађевинарски мајстор.

Од најбољих зграда, које је Иван саградио, а које се одликују својом лепотом и величином, вредно је споменути зграду по-

чив. Саве Поповића, бив. начелника среског у пенсији; двоспратну зграду Ставре Јовановића у Макензијевој улици; двоспратну зграду Л. Коена и синова у Солунској улици; зграду Ђорђа Нанчића, у Краља Александра улици; зграду Мил. Стојковића, у Краља Александра улици; зграду Јеврема Марковића, у Краља Александра улици и масу других зграда у центру вароши, а на периферији града Београда: зграду Исаила Савића, у улици Милоша Великог — иза топчидерског ђерма и двоспратну зграду Миленка Стефановића, такође у истој улици итд.

Зграда Саве Поповића у Светосавској улици
(Израдио Иван Стојановић, грађевинар).

Од кафана израдио је: кафану на углу Макензијеве и Молерове улице и кафану Тодора Комненовића, у Краља Александра улици бр. 100. Све зграде, које је Стојановић израдио, одликују се чистом и солидном изградом, која му је кроз цео његов двадесето годишњи грађевинарски рад служила као једина и најбоља препорука.

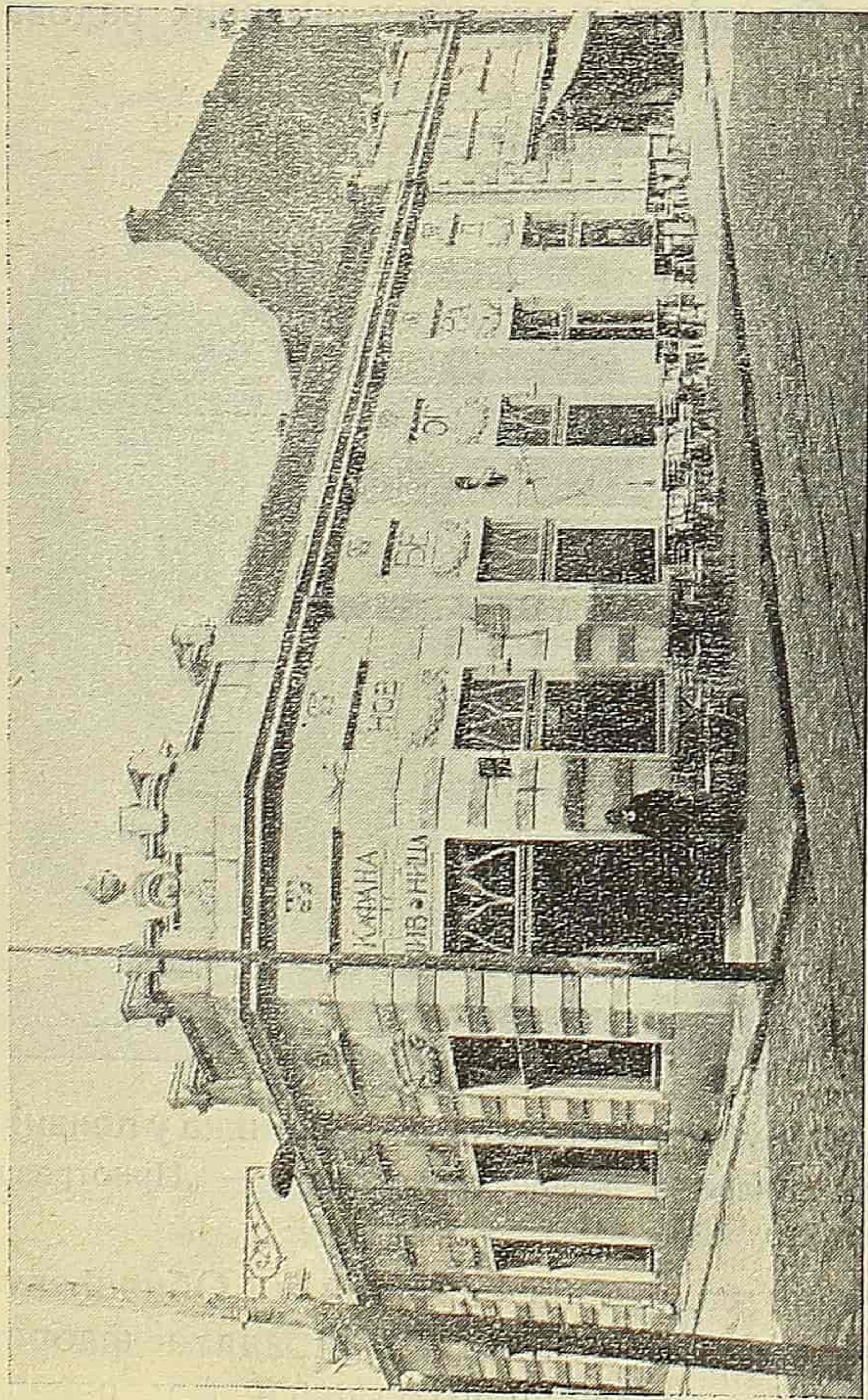
Гавра Сабовљевић, грађевинар и предузимач. У ред наших старијих грађевинара и предузимача, који скоро две деценије неуморно раде на извођењу зграда у престоници, долази и Гавра Сабовљевић.

Овај је грађевинар радио највише на периферији београдској. Тамо је саградио повећи број приватних зграда, а нарочито на „Енглезовцу“.

Од зграда, које је Гавра саградио, најбоље су зграда Перикла Зака у Макензијевој улици; двоспратна зграда Златановића у Макензијевој улици итд.

Нешко Ђорђевић, као самостални грађевинар-предузимач ради у престоници петнаест година. До сад је саградио близу 60 већих и

Кафана „Нови Београд“ у Макензијевој улици
(Изradio Нешко Ђорђевић грађевинар).

мањих прив. кућа, од којих су знатније и веће: двоспратна зграда Јована Димитријевића, почас. мајора у пенз. у Позоришној ул.; зграда Николе Јовановића начелника минист. финансија на углу Макензијеве и Зорине улице; зграда Саве Поповића среског начелника у пензији на углу Авалске и Зорине улице; зграда Милорада Јан-

ковића у Крушедолској улици; зграда Раје Игњачевића агента на углу Будимске и Раденичке улице итд.

Од кафана саградио је: „Нови Београд“ у Макензијевој улици и кафану „Соколац“ на углу Кичевске и Московске улице.

Све остале куће које је Ђорђевић израдио обично су једноспратне и мање важне приватне зграде, те их овде нарочито и не спомињемо. Но ипак и код њих се огледа она иста марљивост и тачност у изради као и код оних већих зграда, а то је врло лепа одлика и врлина овог нашег грађевинара.

Зарије Радосављевић и Милан Богдановић грађевинари — („Црнотравци“). Од већих и важнијих њихових радова, нарочито

Зграда Љубе Јовановића п.-пуковника у пензији
(Израдили Милан и Зарије грађевинари — „Црнотравци“).

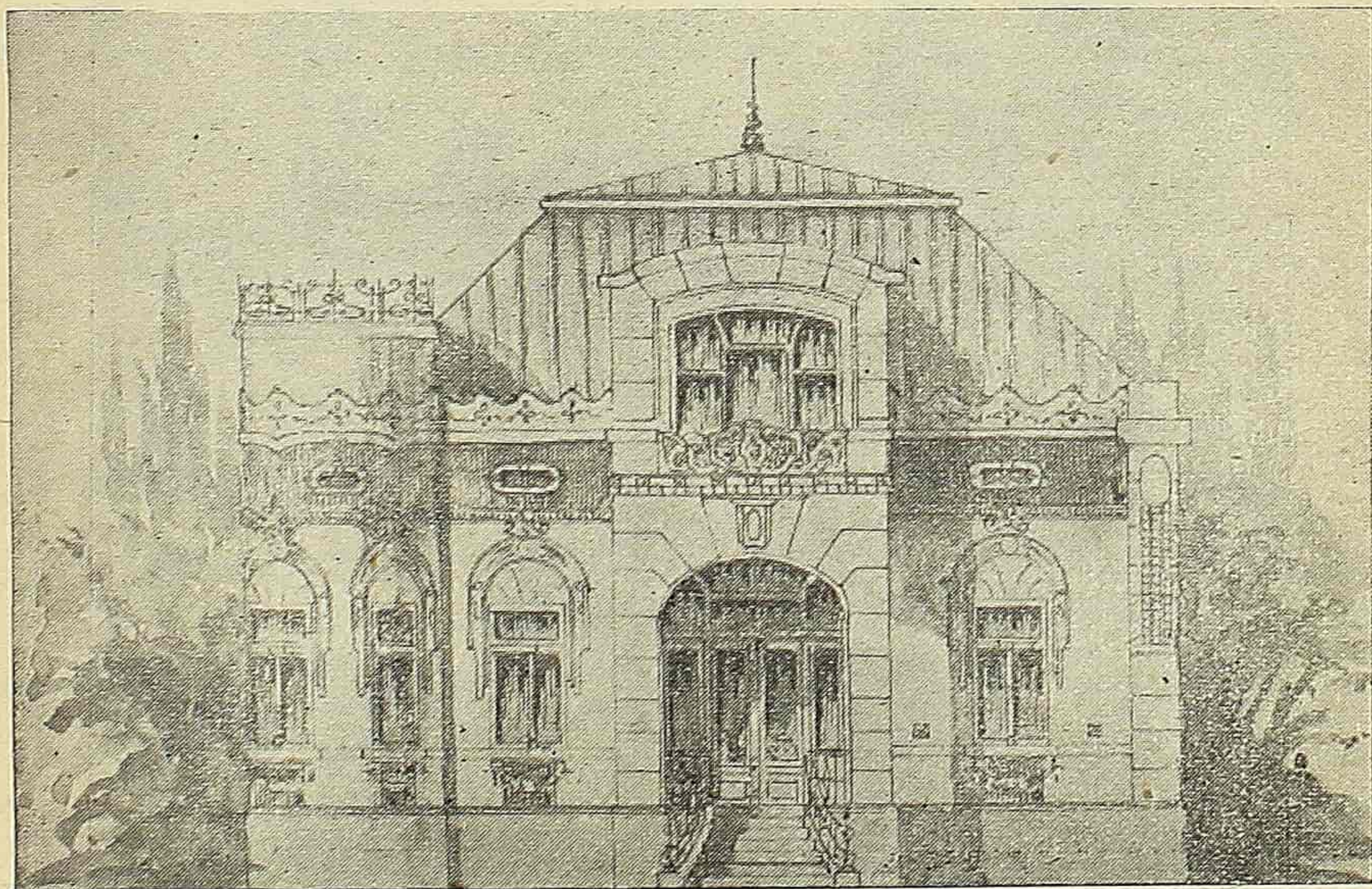
се истичу изведени радови на барутани у „Обилићеву“; у Керамичкој фабрици (Грађанске Банке) и зградама фабрике шећера на Чукарици. Ови се грађевинари одликују и у изради фабричних димњака (оџака). Они су веома вешти у извођењу (зидању) истих. До сада су озидали димњаке: у барутани „Обилићево“; у фабрици шећера (на Чукарици); у фабрици кудеље и лана у Лесковцу; у цементној раљској фабрици итд. Сем ових досадашњих изведених грађевинарских послова, који су веома добро прим-

љени, радили су ова два грађевинара и у престоници. У њој су саградили неколико лепих кућа. Као најбоља зграда коју су они извели, то је кућа Љубе Јовановића, п.-пуковника у пензији у Краљ Милановој улици, преко пута зграде поч. Јована Ристића бившег српског државника.

Као најглавнији њихов грађевински посао, то је црква у Тополи, на „Опленцу“ — задужбина Његовог Величанства Краља Петра I. коју су они извели по пројекту Косте Јов. Јовановића, архитекте.

Израдом ове Краљеве цркве на „Опленцу“, оба ова грађевинара доказали су, да имају врло добру спрему и вештину у подизању и оваквих монументалних грађевина.

Мијајло Јовановић, грађевинар. За све време свога грађевинарског (и предузимачког) рада већином се прихватао

Пројект варошке виле Алексија Ђурђића, учитеља, у Крунској улици
(Извео Мијајло Јовановић, грађевинар).

израде већих престоничких грађевина. „Грантовац“ красе неколико лепих зграда — вила, које је овај грађевинар израдио, као и зграде у улицама: Његушевој и Браће Недића, и у Крунској улици многе тамошње нове и најлепше куће његове су рукотворине. Сем тога и у Карађорђевој улици саградио је једну врло лепу двоспратну зграду поч. Тодора Пејчића, винарског трговца. Најновије су његове грађевине: сала у хотел „Касини“ на Теразијама, — зграда

Ђоке Богдановића, хотелијера; вила Алексија Ђурђића, учитеља, (која се сад довршава) у Крунској улици; двоспратна зграда Павла Матића, винарског трговца, у улици Милоша Великог и зграда г-ђе Миленковићке на Теразијама. На овој последњој згради, која се сад подиже на Теразијама, биће фасада врло лепа. Израда ове зграде још ће јаче истаћи и препоручити Јовановића као одличног грађевинара престоничког.

Богдан Дамјановић, грађевинар. За несразмерно кратко време од 9 година, сазидао је повећи број зграда у престоници. У по-

Зграда Др. М. Матерног у Хилендарској ул.
(Израдио Богдан Дамњановић, грађевинар).

четку је подизао махом мање зграде, а после је постепено отпочео примати у израду и веће, модерније зграде. Од бољих и већих

саграђених кућа у Београду истичу се: вила Живка Богдановића, трговца, на „Бањичком брду“, коју је по пројекту Јоце Новаковића, архитекте, израдио Дамјановић по српским мотивима, у српском стилу; вила г-ђе Милеве Пајевићке у „Космајској“ улици; зграда Д-р Ивковића у Дечанској и зграда Д-р М. Матерног у Хилендарској улици. Сад је предузео и врши дограђивање министарства просвете и црквених послова, као и зидање других приватних кућа у престоници.

Са свима до сад саграђеним кућама у престоници, овај је грађевинар стекао за кратко време глас једног озбиљног посленика ове врсте у грађанству.

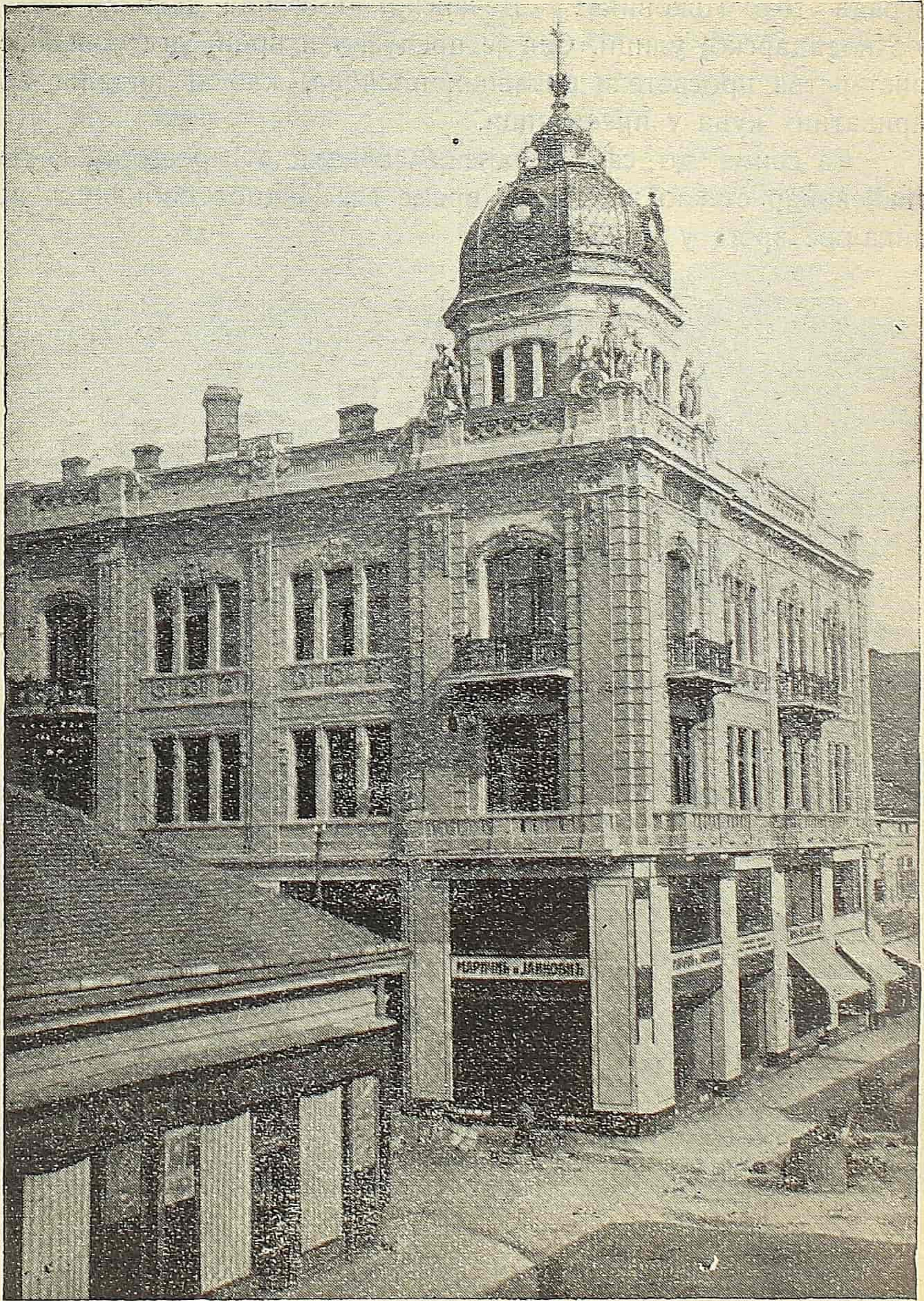

Зграда Дим. Милисављевића трг. у Краља Петра ул.

(Извео Карло Ј. Кнол грађевинар).

Карло Ј. Кнол, грађевинар. Међу млађим енергичнијим нашим грађевинарима Кнол заузима прво место.

За непуних осам година свога грађевинарског рада, он је извео масу разних грађевина већином приватних.

Нова Прометна Банка у Кнез Михаиловој улици

(Извео Карло Ј. Кнол грађ. по пројекту Дан. Владисављевића архитекте).

Нова палата „Прометне Банке“, на углу Кнегиње Љубице и Кнез Михаилове улице, као и раније саграђене зграде:

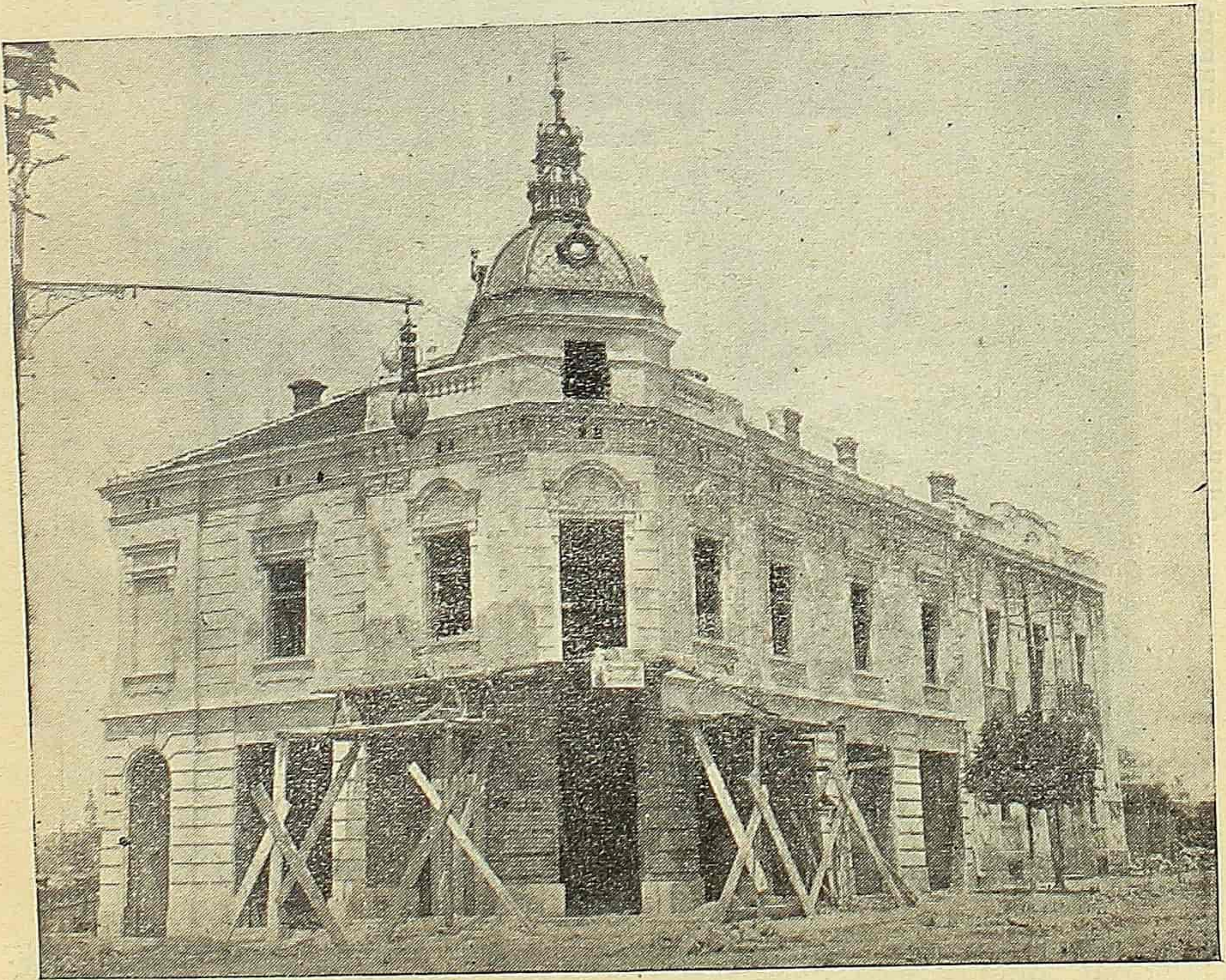
Димитрија Милисављевића трговца, у Краља Петра улици; Павла Матића, шефа радње „Коста Николић и Друг“ у Доситејевој улици; Јована Фоглера предузимача, у Зориној улици (данас Зделарова гимназија) итд., као и фабрика белог рубља Сретена Божиновића трг. — истичу овог нашег вредног грађевинара врло добро.

Сем зграда у престоници, радио је и ван ње. Саградио је три виле на Бањичком Брду: Димитрија Милисављевића трг., Мијајла Стојиљковића трг. и Николе Радовановића трг.

У унутрашњости, извео је: фабрику цемента у Раљи и главно продужење ужичке електричне централе, као и фабрику стакла у Костолцу.

Уживајући леп глас у грађанству и међу својим колегама (грађевинарима), постао је популаран, па му је зато и поверено звање преставника грађевинара и предузимача у београдском еснафу.

Стеван Хуибнер грађевинар. Од пре 7 год. постао је самостални

Зграда Димитрија Станчуловића трг.

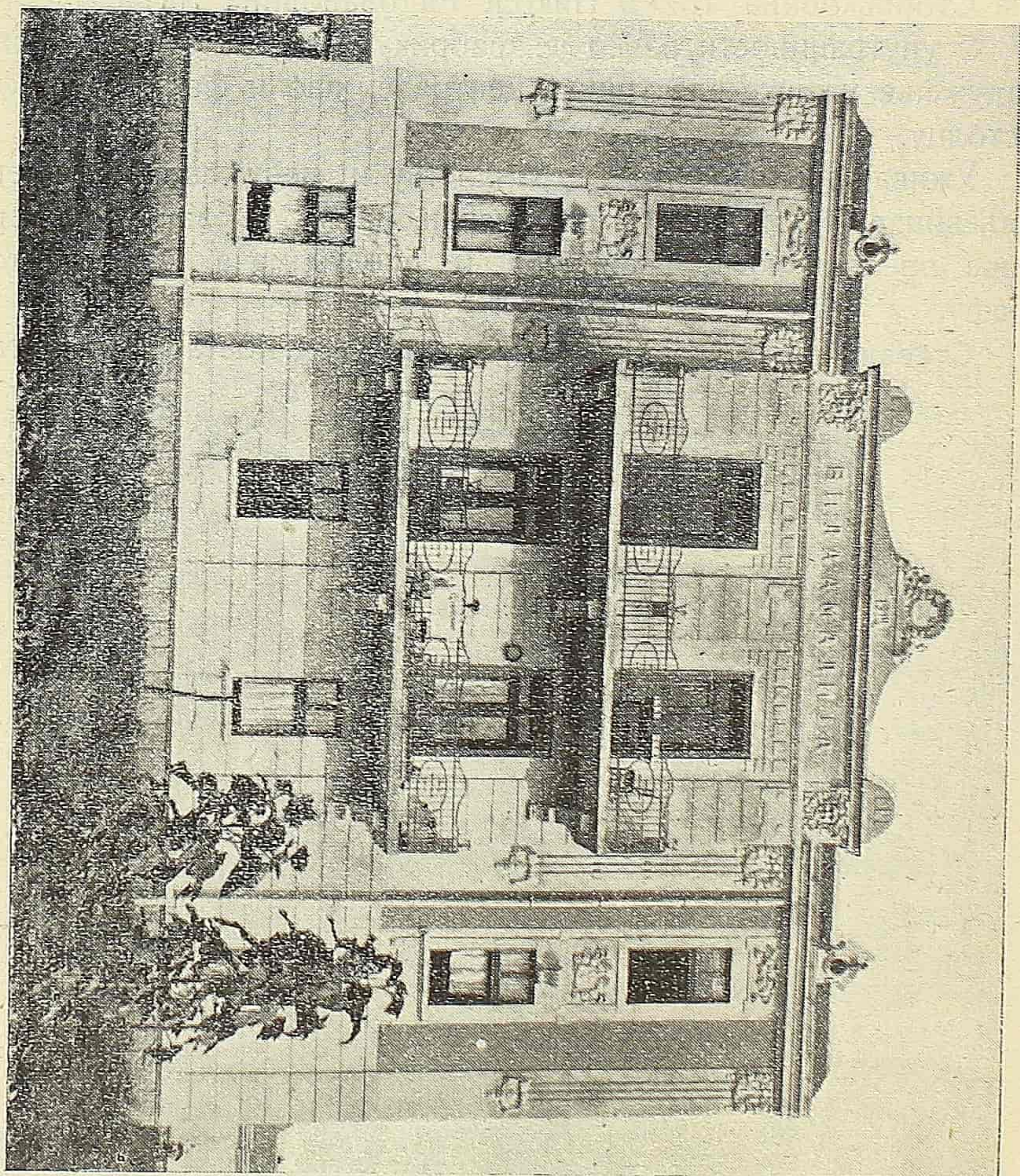
Саградио Стеван Хуибнер грађевинар.

правни грађевинар и предузимач. Тај свој посао врло савесно врши. Отуда је и могао са таквом врлином за тако кратко време да задо-

бије толике симпатије и поверење, које сад има. До сада је подигао повећи број приватних кућа у Београду (нарочито на Савском Крају, Сењаку и Топчидерском Брду).

У ред лепих двоспратних престоничких зграда (за становање) његова велика зграда на Сењаку долази на видно место (чију слику овде као новије и удобне зграде доносимо).

Зграда Стевана Хуибнера на „Сењаку“

Сем тих кућа, саградио је још и ове зграде: г-ђе Софије Ђурићке, у Милоша Великог улици; зграду Љубомира Кандића; зграду Светозара Дугалића; зграду Светозара Поповића — све у Охридској улици и двоспратну зграду Димитрија Г. Станчуловића трг. на углу Милоша Поцерца и Сарајевске улице итд.

Целокупни рад његов истиче га врло добро. Да је то у истини довољна је најновија указана пажња и поклоњено поверење на одређеном стечају за израду једног великог магацина и новог резервоара гаса на државном стоваришту монополске управе, те је израда тих грађевина њему уступљена.

Он ће, на сваки начин, и овај посао, као и све до сад поверене му послове, изградити на најсавеснији и најсолиднији начин, као и увек.

Зграда Дим. Тасића чинов. грађев. одељења управе града Београда
(Израдио Јозеф Гара грађевинар).

Јозеф Гара. И овај наш домородац долази у ред спремних и вредних наших млађих грађевинара.

Од пре 7 година врши све грађевинарске послове самостално, као правни мајстор и предузимач.

Као такав до сада је у разним београдским улицама извео поприличан број приватних зграда, од којих се као новија истиче зграда Димитрија Тасића, чиновника у управи грађевинског одељења града Београда, у Мутаповој улици.

Даље, извео је зграду Марка Кузмановића свештеника из Београда, такође у Мутаповој улици; зграду Стеве Обојкића, концесионара овд. у Србобранској улици; зграду М. Илића инжињера железничке дирекције у улици Кнеза Милете; зграду Профира Стојановића пређашњег управника „Дуванџијске Банке“, на углу Бранкове и Господар Јованове улице итд., а од фабричних радионица, саградио је машинску радионицу Воје Јанковића дворског столара у Будимској улици.

У унутрашњости извршио је радове на подизању железничких зграда (као: станица, постаја, магацина, ложионица итд.) на железничким пругама: Младеновац—Аранђеловац и Шабац—Прњавор.

Сад је предузео две веће грађевине у бањи Ковиљачи и то: „Кур Салон“ и један велики хотел.

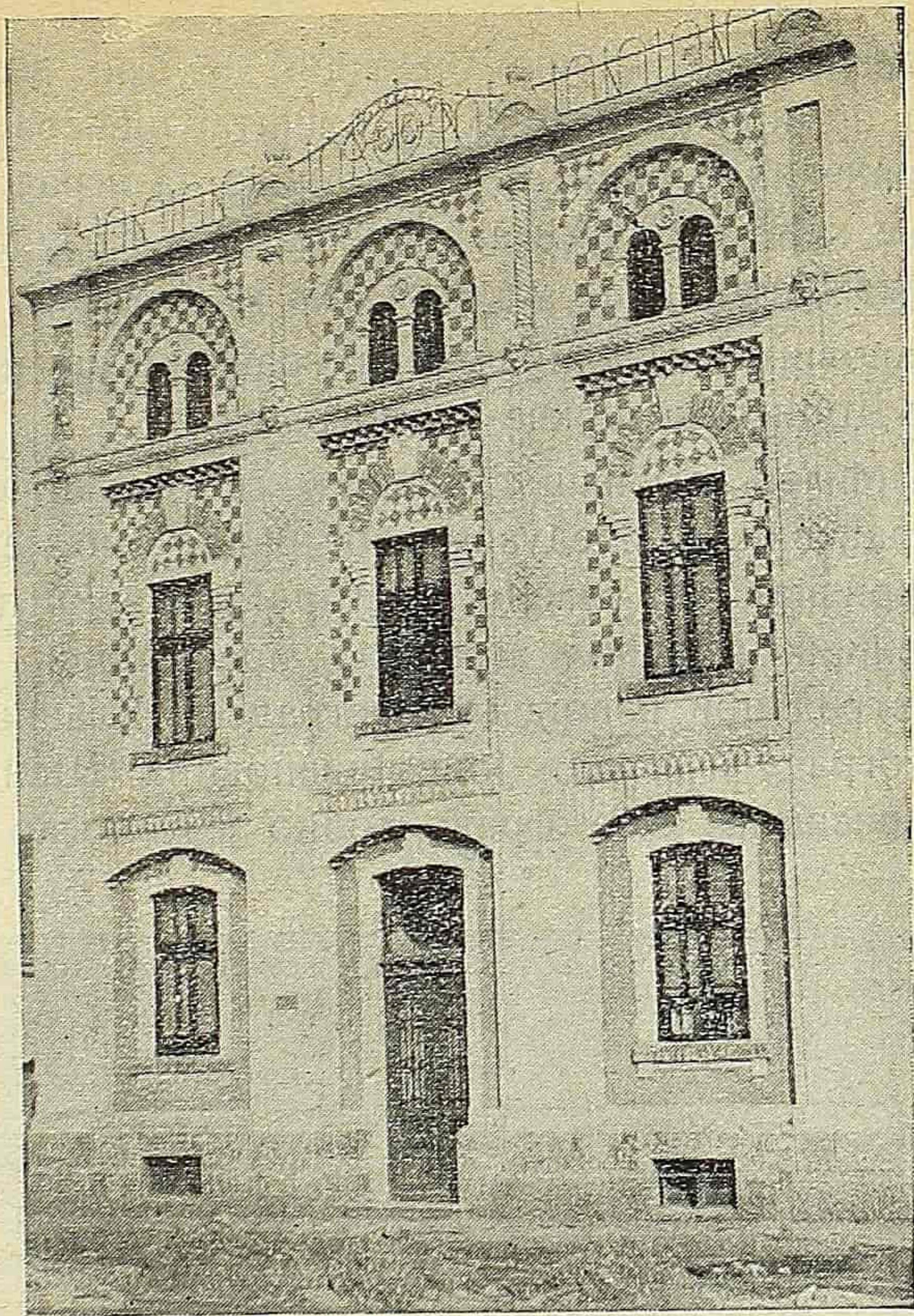
Кад Гара и ове две зграде изведе, на сваки начин, да ће се име његово прочути још више. Он је од оних стручних грађевинарских мајстора који вештачки израђују камен. На спољној фасади палате Београдске Задруге израда тог вештачког камена његов је рад.

Ото Голднер, грађевинар. Ово је један од наших млађих грађевинара, који такође располаже са добром грађевинарском спремом.

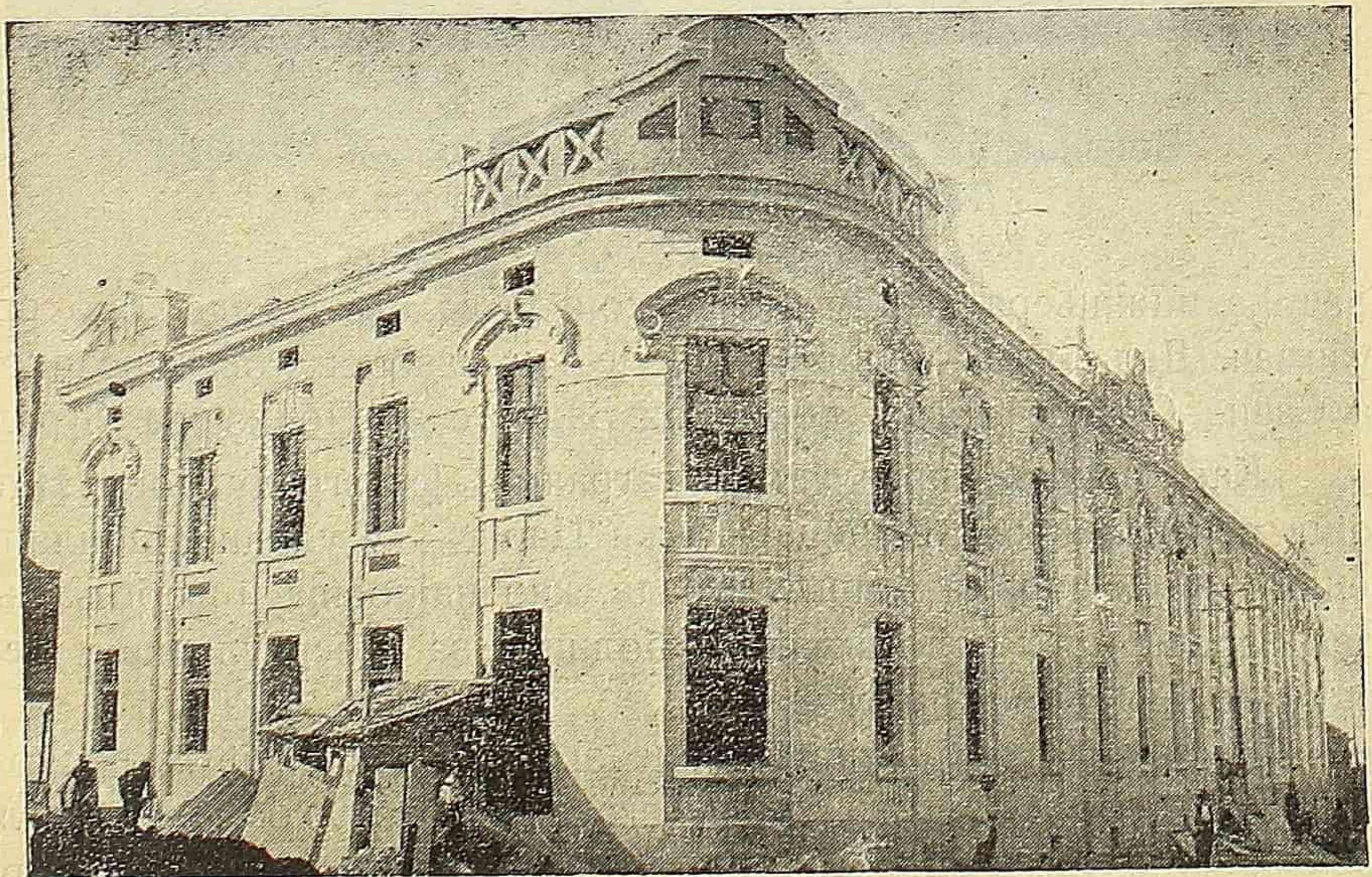
Велелепна велика зграда Окружног Здања у Крушевцу и зграда Подофицирске Школе у Крагујевцу препоручиле су овог домаћег грађевинара и врло лепо истакле.

У престоници је извео ове грађевине: троспратну зграду Др. Андре Николића на углу Крунске и Краља Милутина улице; вилу Косте Јовановића апотекара, на углу Проте Матеје и Ратарске улице; зграду Др. Коблеше у Таковској улици; зграду Јована Премовића књиговође Вајфертове пиваре, у Краљ Милутиновој улици; двоспратну велику зграду Арсе Дреновца трг. на углу Косовске и Кондине улице; вилу Викторовића апотекара на Топчидерском брду, итд.

Од државних зграда, израдио је: све међустанице и потребне зграде на главној прузи Београд—Ниш—Цариброд; Ниш—Врање итд. Сем тога радио је и на фабричним зградама. У

Зграда Ота Голднера у Цариград. улици
(Изведена по његовом пројекту)

Зграда Арсе Дреновца на углу Косовске и Кондине улице
(Извео Ото Голднер грађевинар).

фабрици шећера на Чукарици, израдио је три велика модерна магацина од армираног бетона, за смештај шећера.

Овај грађевинар ради сам и планове за зграде. За многе до сад саграђене куће, израдио је планове. За његову кућу, коју овде у слици приказујемо, план за исту сам је израдио.

Као најновији његов предузети грађевински посао за сада, то је зидање Дорћолске цркве у Београду.

Гашпар Милер као наш грађанин, све до почетка свог самосталног грађевин. и предузимачког рада, био је врло добро истакнут и признат као главни мајстор („палир“) при извођењу многих виђенијих и већих зграда у престоници. Нарочито се истиче његов рад при извођењу Београдске Кланице на „Карабурми“ у Београду и згради Јоце Јовановића (Шапчанина), рентијера на Теразијама. Обе зграде добио је у посао од Милоша

Болница за туберкулозне на Западном Врачару

(Извео Гашпар Милер грађевинар.)

Савчића инжињера, предузимача, који је за ове зграде био предузимач. Даље као „палир“ радио је и на извођењу основне школе на Сави. Овај је посао добио од Задруге за Подизање Зграда.

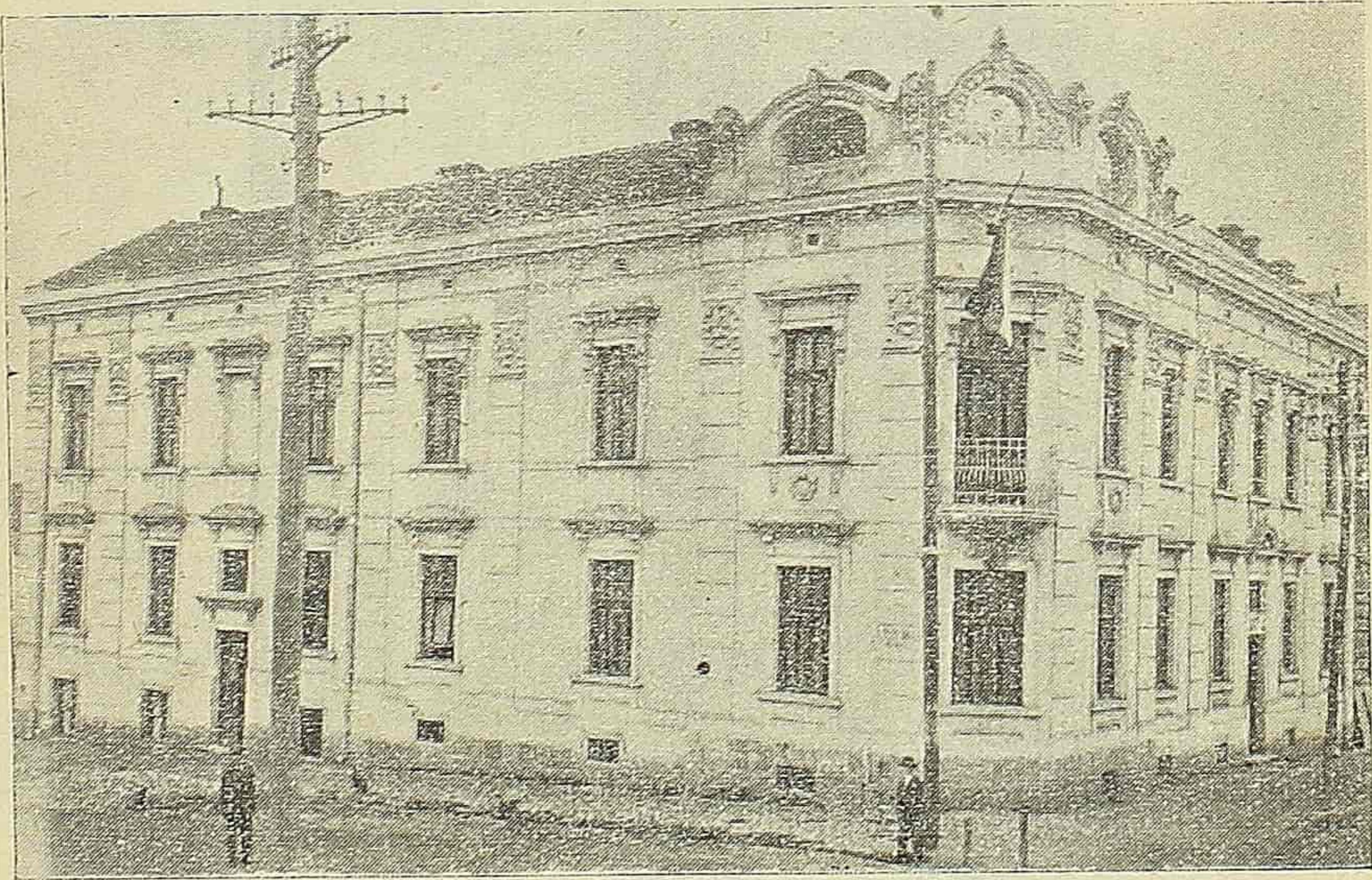
Као правни предузимач саградио је зграду Јоце Натароша рентијера иза пивнице „Руски Цар“ — у улици „Обилићев Венац“, а од јавних — општ. зграда, као најновија и најбоља његова израда јесте новосаграђена болница за туберкулозне у Београду на Западном Врачару.

Сем до сад побројаних већих зграда, Гашпар је саградио и приличан број приватних мањих зграда и то махом на „Енглезовцу“, које га исто тако истичу као вредног и солидног грађевинара и предузимача.

Ернест Лоренц, грађевинар и предузимач. У ред наших грађевинара, који су поред грађевинарског посла спремни и за израду сваковрсних планова за зграде, долази и овај млади и вредни престонички грађевинар.

Он је дуги низ година провео у министарству грађевина као техничко лице, радећи на већим пројектима.

Сада као самостални правни мајстор грађевинарски, ради предузимачке послове, које врло лепо и са највећом тачношћу изводи. Од већих његових грађевинских послова, нарочито се истичу: „Гаража“ инж. А. Ристића и комп. (троспратна зграда у Бранковој улици бр: 30); двоспратна зграда на углу Цариградске улице и Гундулићев Венац, чију слику овде доносимо; зграду

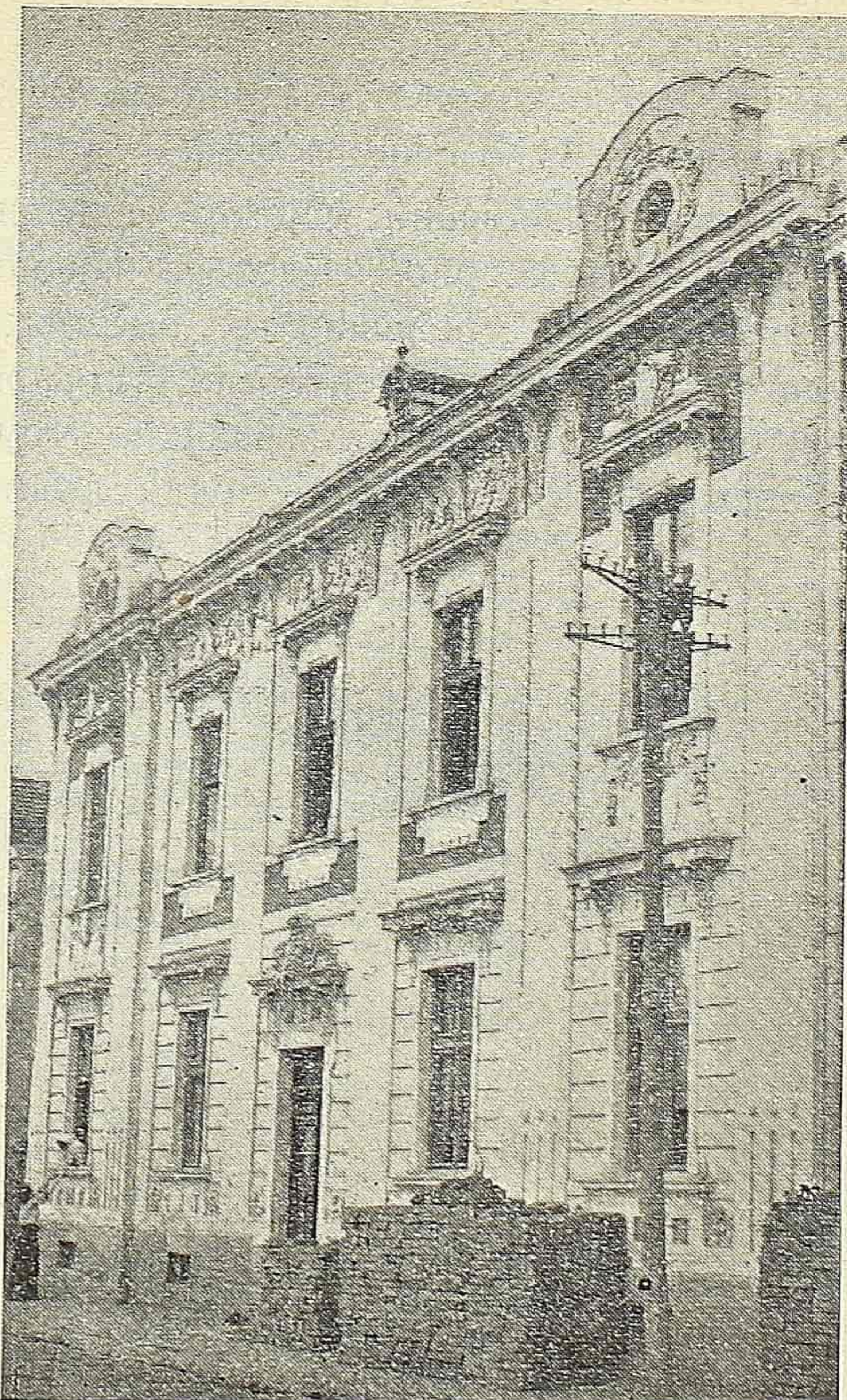

Зграда Ернеста Лоренца у Цариградској улици
(Изведена по његовом пројекту).

гђе Фрицманке удове у Молеровој улици: двоспратну зграду Тодора Ђорђевића у Катићевој улици; зграду Јована Јовановића, благајника министарства просвете.

И овај грађевинар Ернест, исто као и његов брат Ото, о коме је било напред речи (при доношењу описа биро-а инжињера Стојана Вељковића) располажући и стручном школском спремом, толико је истакнут, да му је признат рад не само у грађанству, него и иначе у целокупном реду тих посленика, (који су се одали грађевинском и предузимачком послу).

Овде доносимо и слику зграде његовог брата Ота, која је у Будимској улици бр. 4.

Зграда Ота Лоренца у Будимској улици
(Изведена по његовом пројекту).

*

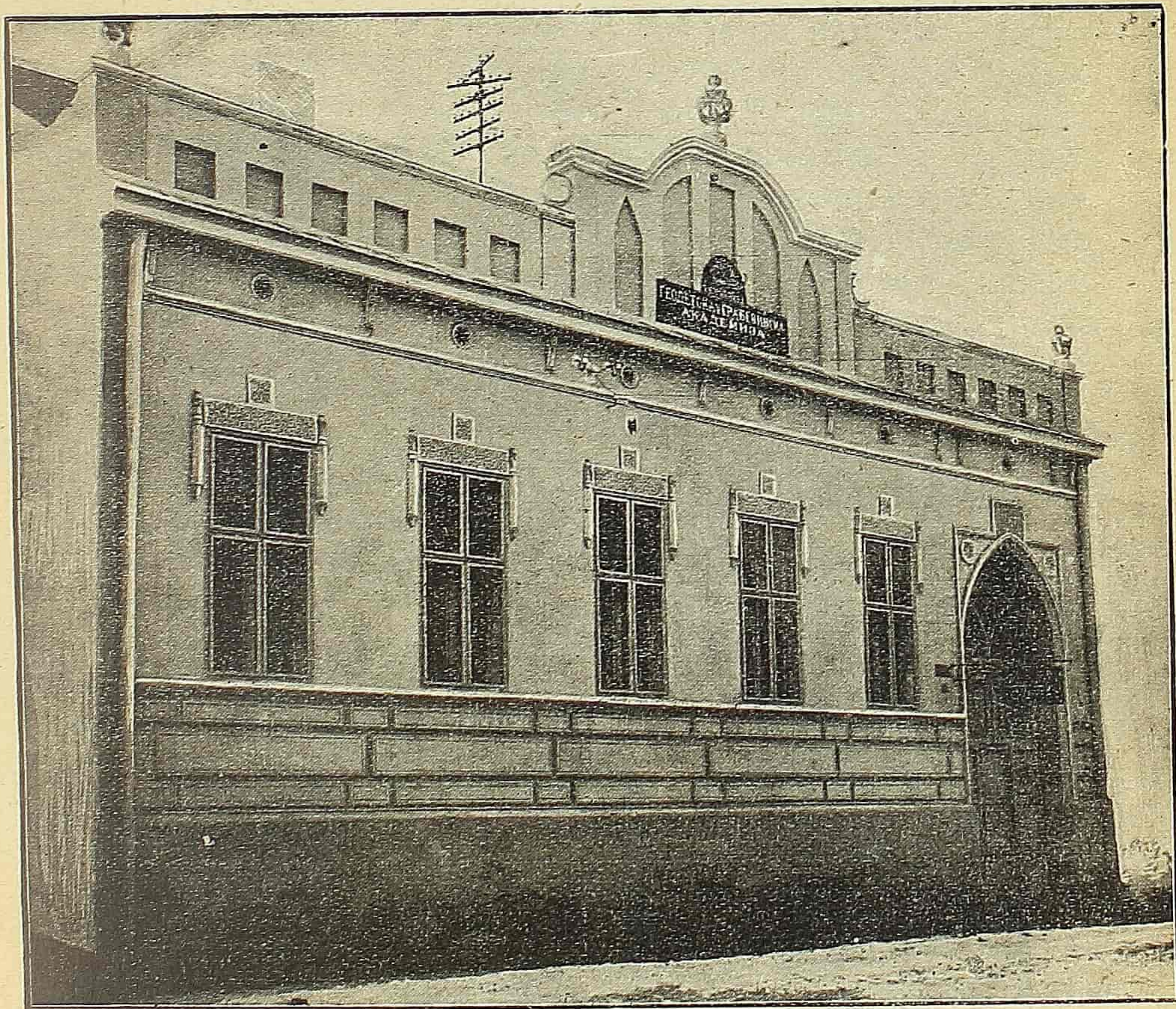
* *

ГЕОДЕТСКА И ГРАЂЕВИНСКА АКАДЕМИЈА **проф. М. Ј. Андоновића.**

Призната виша средња техничка школа

Од млађих грађевинара, нарочито се истиче и збиља заслужује особиту пажњу *Ранко Живковић*, дипломирани грађевинар, јер је отпочео своју каријеру од обичног радника-надничара, а сада располаже одличном грађевинарском спремом.

Он је свршио геодетско-грађевинску академију Милана Андоновића, професора нашег Универзитета, те одлично извршује радове на подизању зграда, а поред тога изводи и радове на канализацији приватних имања у Београду. У исто време израђује и планове за нове зграде као и за зграде, које се задужују код Управе Фондова.

Сопствена зграда Геодетске и Грађевинске Академије
проф. М. Ј. Андоновића.

Наведеним овим примером, како је овај поменути грађевинар Ранко себе оспособио у школи приватне геодетске-грађевинске академије професора М. Андоновића, — вредно је, а и потребно, да се шира јавност упозна са овом школом, која много помаже развићу нашег грађевинарства.

Ова је школа призната од стране српске државе као виша средња техничка школа. У њој се спремају лица за: геодете, гео-

метре (земљомере, порезнике) и грађевинаре; за тим геометарске и грађевинарске помоћнике и техничке цртаче, па и грађевинарске надзорнике и предузимаче.

Ову школу посећује велики број оних лица, која хоће да у младим годинама стекну корисна знања, те да буду доцније корисни и себи и општини, па и држави у којој су.

Директор Академије проф. М. Ј. Андоновић.

Да ова школа ужива врло леп глас и да је на далеко и ван наше Отаџбине чувена, довољно је да се овде напомене то, да у њој поред наших грађана уче и странци и то: 30—40 Бугара, до де-

овакве напредне установе корисно служе, нарочито сада, кад се престоница у велико подиже и уређује.

Ово је прво и најјаче наше каменорезачко-индустријско предузеће, које је успело да српски прерађен камен извози и ван земље.

Као напомену вредно је још ово казати:

Ово се предузеће спрема, да у идућој години, уведе прераду српског мермера и црног гранита за све финије грађевинске објекте, као и за споменике. Још је од интереса и вредно пажње напоменути и то, како ово индустријско предузеће намерава, да заснује и шегртску школу, у којој би оно имало сакупљене деце из свију крајева српства, где има камена за прераду, те би на тај начин са том шегртском школом створило расадник за развиће ове наше младе а тако корисне камене индустрије, што је за похвалу и желети је, да се та намера што пре и оствари.

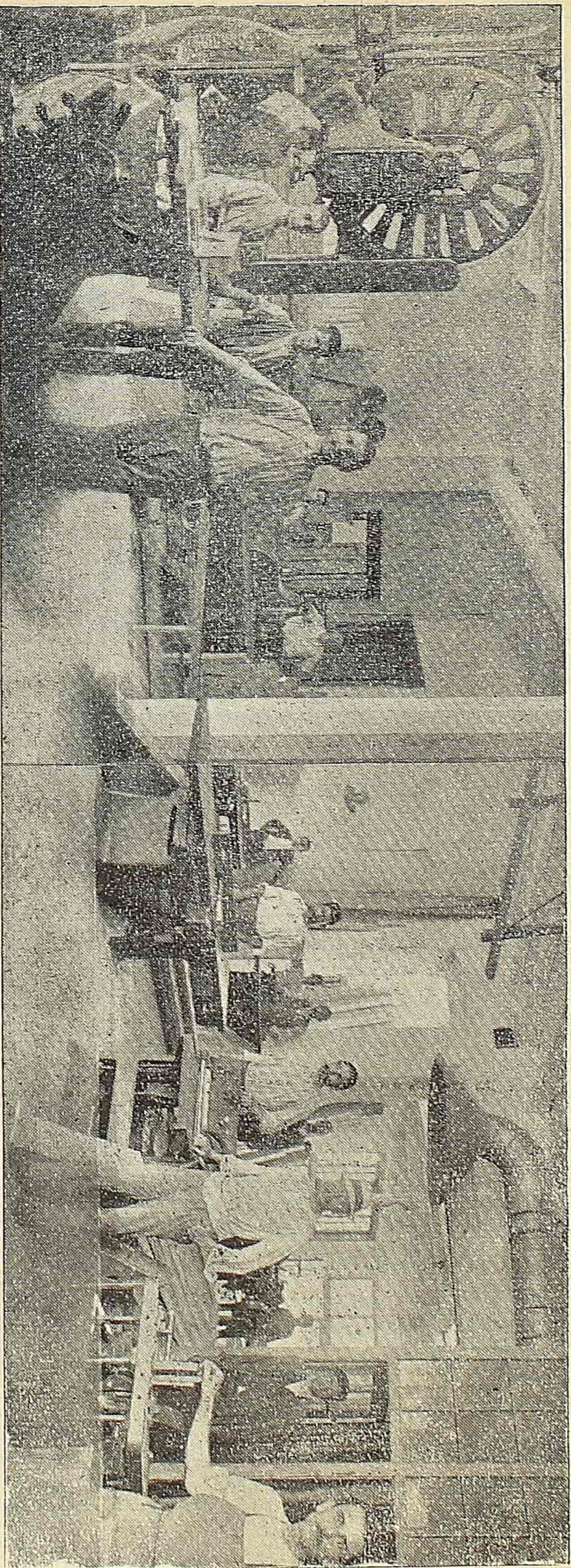
А као прво пак занатлијско каменорезачко предузеће, које је једну врсту страног камена (гранита) сузбило и увоз камена из иностранства свело на минималну меру, то је „Индустрија Рипањског Гранита“.

За овај постигнути одавно жељени успех, има се одати признање и захвалност индустријалцу *Ф. Голумбовском*.

О историјском развиту ове индустрије рипањског гранита, вредно је прочитати „Царински Гласник“ од претпрошле године и у њему наћи чланак г. Мил. Савића, у коме он посвећује своје писање индустрији камена у опште, а понаособ нарочито истиче индустрију рипањског гранита и *Ф. Голумбовског*, као једног неуморног радника на истраживању тог камена (гранита).

Голумбовски је још пре 20 година сву Србију пропутовао, док није пронашао овај мајдан камена (рипањски гранит), који сасвим може заменити и потиснути увоз страног камена. — У томе је постигнут жељени резултат; јер се од овог камена — рипањског гранита, осим разних камених предмета, израђује и изврсна камена грађа за подизање монументалних зграда. Тако, ова је индустрија рипањског гранита израдила сву камену тесану грађу за нову Народну Скупштину, Београдску Задругу, Управу Фондова итд., а сада се нарочито одликује и истиче са изградом нових камених, једноставних ваљака — стубова гранитских у дужани од 4—5 па и више метара за Нови Двор.

Мнлорад Ј. Радосављевић. Овај је мајстор одпочео свој рад самостално да отправља пре четрнајест година. До сада је он на свима предузетим пословима извео своје столарске послове на опште задовољство и са успехом.

Столарско парно машинско предузеће (унутрашње одељење — машинска инсталација) М. Ј. Радосављевића
у Главашевој улици бр. 7. и Височкој бр. 17.

Изведени столарски радови на грађевинама: Новој Војној Болници; новој троспратној палати Београдске Задруге на Сави, која је највећа зграда у престоници, као и на многим мањим и већим кућама у Београду, истакли су Радосављевића толико, да долази у прве редове столарских мајстора у престоници. Нарочиту пажњу заслужује његова ново-инсталирана парна машинска радионица у којој се на најбржи и најбољи начин изводе сви столарски послови. У тој својој машинској радионици Радосављевић има и парну сушницу, која је по новом начину изведена тако, да је равне нема у целој земљи. Она је у стању да материјал потпуно осуши (припреми) за трајну и сигурну издржљивост оних предмета, који се у овој модерној столарници израђују.

Ова је радионица данас најуређеније столарско парно и машинско предузеће у Србији.

Воја Ст. Јанковић, столар. Од повећег броја одличне спреме грађевинских столара, са проширеним делокругом рада и увођењем машинских столарских радова, истакао се Воја Ст. Јанковић, дворски столар, који је тек пре 6—7 година отпочео самостални рад, као мајстор столарски.

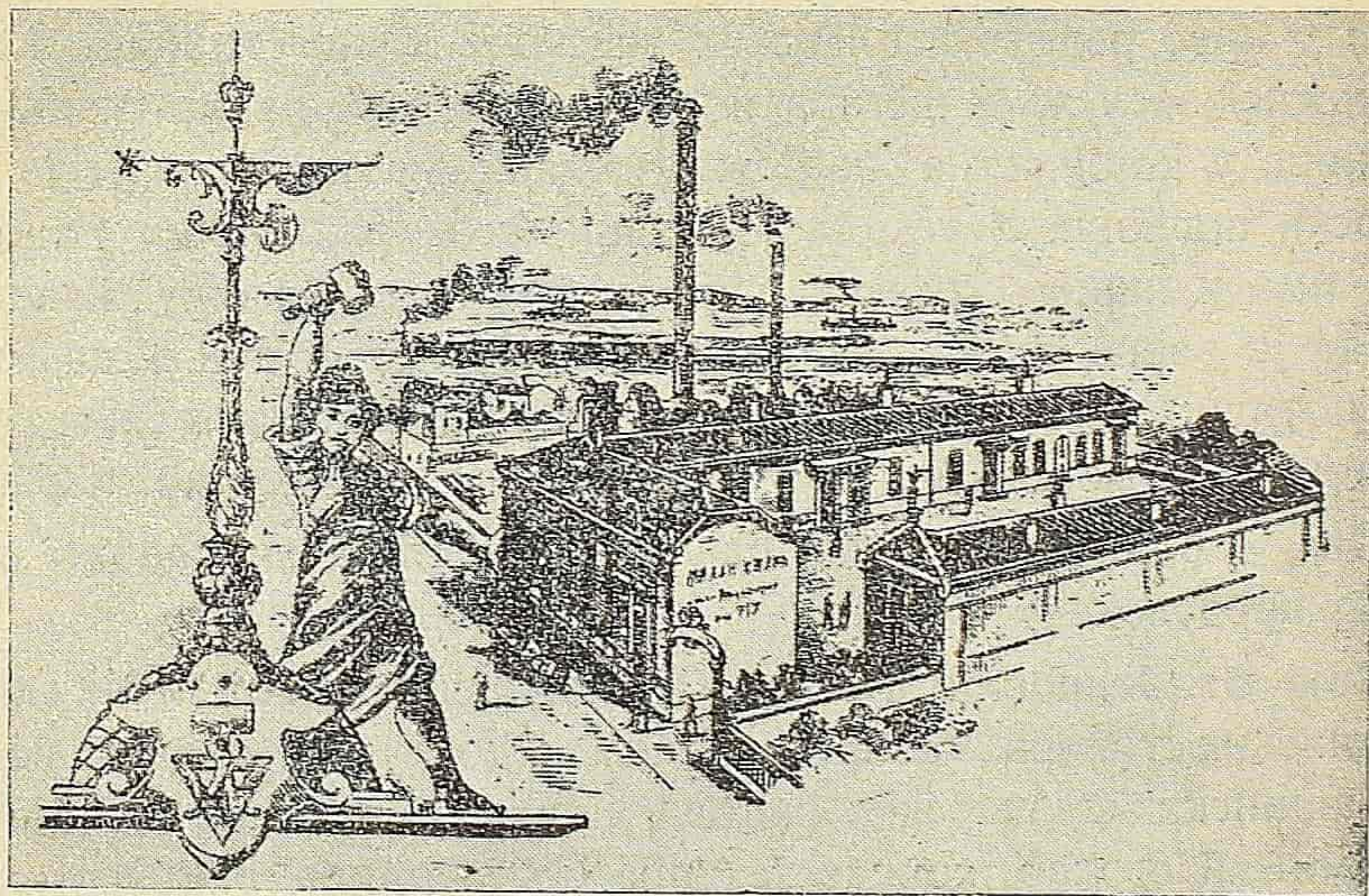
Са грађевинским столарским израдама на основној школи код Саборне цркве и у Савамали на Телефонској Централни, II-гој Београдској Гимназији; згради „Анкера“; цео столарски посао за зграде (станице, карауле итд.) на железн. пругама: Обреновац—Ваљево; Крушевац—Ужице; Параћин—Зајечар итд. и маси већих и мањих приватних грађевина, овај се столар истакао као стручан занатлија.

Он има своју велику столарску радионицу у Будимској улици.

Милан К. Илић, лимар. Од већих зграда, које се сад подижу, својим новосаграђеним кубетима одликује се у лимарској изради — зграда „Прометне Банке“, у Кнез Михаиловој улици, и зграда Милана Павловића, преко пута кафане „Пролеће“.

Сав лимарски посао на овим зградама извео је овај наш стручни грађевински лимар Милан К. Илић, са радионицом у Будимској улици бр. 8. Исти лимар израдио је и кубе на „Официрској Задрузи“, које је и највеће и најлепше у Београду, и тим својим радом постигао је леп успех. У унутрашњости нарочито се одликује његов лимарски рад и израда на новој згради Првостепеног Окр. Суда у Шапцу. Сав овај лимарски посао, изведен је у орнаментима, те га истиче као врло спремног и ваљаног лимарског мајстора нашег.

За сада Илић важи и као најактивнији наш млађи лимарски занатлија. Његови су радови увек добро примљени и цењени.

Радионица Милана К. Илића, грађевинског лимара.

Драгољуб И. Николић, уметничко-грађевински бравар.

Од грађевинских бравара, као старији, истакнут је Михаило Илић, а од млађих Драгољуб И Николић, уметнички бравар са радионицом у улици „Гундулићев венац“. — Стручно школско образовање и спрема овог јединог нашег дипломираног уметничког бравара, — корисно ће послужити у извођењу свих вештачких грађевинско-браварских послова, који спадају у спољну и унутрашњу декорацију у свима металима и техникама рада.

Нарочито се одликује у изради бакарних, гвоздених и др. разних предмета у рељефу. Такав један предмет — главна врата за улаз у краљеву задужбину — цркву на „Опленцу“ — ради сада у својој радионици у улици „Гундулићев Венац“. Та ће врата бити искована од једног бакарног комада.

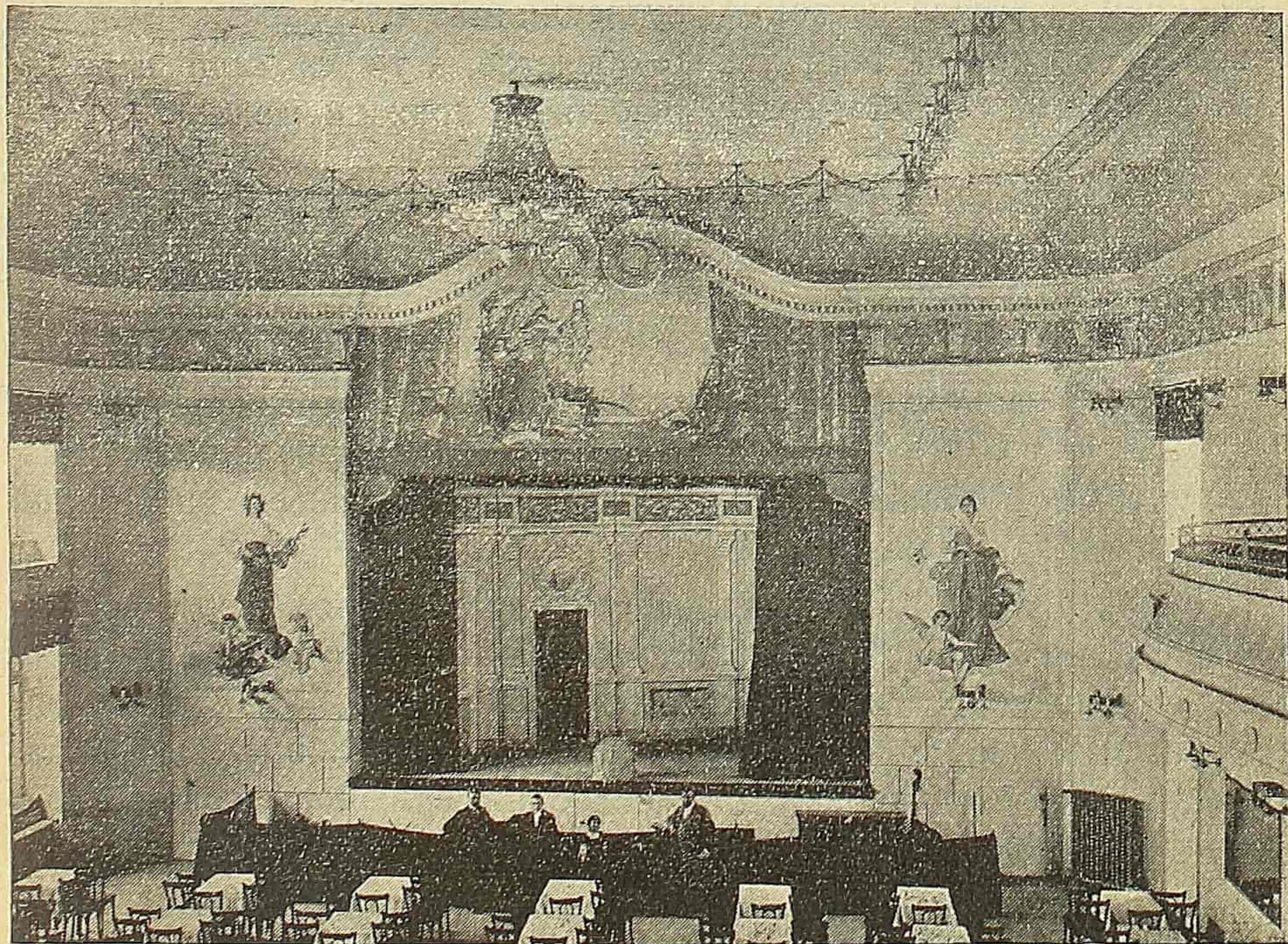
Фрања Валдман грађевински ликорезац.

Од грађевинских ликорезаца који фасадама на зградама дају лепоту и украс, најистакнутији је и тако рећи једини декоративни ликорезац *Фрања Валдман*, наш домородац и грађанин, који се (од 1886) за 26 година свога ликорезачког рада, толико оспособио, да све што треба израдити и украсити на фасадама и највећих палата, он са успехом израђује и подмирује домаћу потребу, те се ови радови и израде ове врсте са стране никако не

уносе. За највеће зграде у Београду, као: Управу Фондова, Београдску Задругу, Хотел Београдске Задруге, Трећу Београдску Гимназију, зграду Николе Несторовића, професора Универзитета, као и за окружна начелства: у Крагујевцу и у Ваљеву и за многе друге приватне грађевине првога реда, украсе за фасаде на истим зградама, а осим тога и унутрашње декоративне и штокаторске послове, — израдио је овај наш признати мајстор — Фрања Валдман, сада са радионицом на Топчидерском брду, преко пута Вајфертове пиваре.

Он је саградио и модел за Краљеву Задужбину — цркву — на „Опленцу“ у Тополи. Ово је први модел у Краљевини Србији, који је рађен за претходне студије, као што се то ради у страном свету.

Бора Ковачевић и Андреја Доменико, декоративни сликари (молери). Оба ова наша декоративна сликара одлично изводе своје послове у престоници, у земљи, па и ван ње.

Сала хотел „Касине“ на Теразијама.

(Декоративни сликарски радови Боре Ковачевића и Андреје Доменика)

До сада су са успехом извели декоративне сликарске радове на овим зградама: Управи Фондова, Краљевом Двору (дворској

капели); цркви на Новом Гробљу (фреско молерај); Хотел „Касини“ (новој сали); Београдској Задрузи (главни улазак) итд., као и декоративни сликарски радови и декоративне ствари у Народном Позоришту.

У унутрашњости извели су: сав унутрашњи декоративни сликарски посао (молерај) на цркви у Јагодини, цркви у Лесковцу итд. И на страни ван наше отаџбине: у Меленцима, Чуругу, Брчкој итд.. изведени њихови радови у тамошњим црквама и виђе-нијим зградама, истакли су оба ова наша млада декоративна сликара врло добро.

Сав тамошњи декоративно-сликарски рад (молерај) њихов, изведен је у српско-византијском стилу.

Како се у последње време престоница нагло подиже, то се и радови декоративно-сликарски развијају све више и боље, а појава оваквих (молерских) радова наших занатлија (у српском стилу са српском орнаментиком) добро су дошли. На тај ће начин будуће зграде и својом унутрашњошћу одговарати духу нашем т.ј. носиће на себи српско обележје, а то се сада најновијим покретом у нашем грађевинарству и тражи и жели.

*

* *

ПРИВАТНА ИНИЦИЈАТИВА

На уређењу и улепшавању Београда као српске престонице, до сада није имала никаквог скоро утицаја државна иницијатива, као што је то учињено са уређивањем и улепшавањем престоница других народа у Европи.

Док у Маџарској, цео маџарски народ потпомаже материјалним средствима своју најглавнију варош — Пешту, те је постала једна од најлепших и најуређенијих већих вароши на Западу, јер је маџарски народ, сматра као образ своје отаџбине, дотле Србија, односно српски народ, није дао ни једне паре за подизање своје престонице.

Али, опет за то, општина је београдска као приватна самоуправна установа, била та, која је својом иницијативом допринела, те се Београд почео данас нагло подизати и улепшавати.

У последње време, београдска је општина постала интензивнија око уређења и улепшавања свих својих улица, скверова, паркова и периферије.

За те огромне послове морала је наћи извора, — великих

материјалних средстава, како би што лепше и што здравственије могла извести целокупно преуређење Београда.

Данас, кад је новим зајмом дошла до материјалних средстава, почели су се најживље и на све стране развијати радови у престоници: регулисавају се и каналишу улице; стара се калдрма замењује новом, дрвеном калдрмом и асфалгом.

Даље, подижу се паркови и „скверови“ у вароши и засађују дрвета; улепшава се и проширује простор пред железничком станицом итд.

На простору око железничке станице било је неколико хотела као: „Петроград“ „Тетово“ „Софија“ итд. Њих је општина београдска откупила заједно са земљиштем и они се сада руше, па ће се у скоро порушити и „Солун“ и један део велике зграде Браће Ђорђевића. Кад на њихово место дођу вртови и шеталишта пошумљена, тек ће онда Београд моћи на странца да учини утисак једне модерне и лепе вароши

Овај крај Београда до станице, чак и кад се уреди по плану општине београдске, ипак не би могао сам собом учинити на посматрача — странца онакав утисак, какав се жели, да улепшавање и лепота станичне околине, није доведена у везу и сагласност са већ у неколико уређеним и улепшаним савским делом вароши, који је украшен дивним и модерним палатама.

„Сава“ је увек била најважнији трговачки крај, а међутим тај је крај био напуштен и престављао је до пре неку годину праву слику оријенталског немара. Тамо су недавно пловили чамци, биле баруштине, блатњаве улице у којима су штрчале турске куће и дућани са ћепенцима, а данас је тамо неколико палата, једна лепша од друге

За то се с правом може рећи за савски крај: ко жели да види Београд као модерну варош, нека оде на Саву. Тамо ће тек стећи уверење о напретку једне културне вароши.

Овај крај, до скоро био је, као што рекосмо, најнеуређенији, али је он непрекидним заузимањем дугогодишњег грађанина и уваженог трговца на Сави *Луке Ђеловића*, у брзо доведен у ред. Л. Ђеловић је својом новом палатом претходио осталим трговцима на Сави, давши им воље и подстрека за што живљим уређивањем и улепшавањем „Саве“.

За то су брзо поникле лепе и велике зграде Ђ. Вуче, Крсмановића итд.

У овај крај преселила се за тим и „Београдска Задруга“ у своју монументалну, ново саграђену палату, која је са раније по-

дигнутим палатама Ђ. Вуче и Крсмановића и др. дала томе крају нов значај и нов врло леп изглед.

Још је остало било, да се поруши пређашња зграда Хотел „Босна“, и онај крај старих пропалих грађевина, око негдашњег „Параносовог Хана“, па на том месту да се подигну нове палате, у ком би случају све зграде у том крају око „Београдске Задруге“ једна другој одговорале и хормонирале.

И заиста тако је било. Прегаоштвом и одличним заузимањем Луке Ђеловића, председника управног одбора Београдске Задруге, склоњена је била и општина београдска и управа Београдске Задруге те је откупљен Хотел „Босна“ и одмах порушен, а онај простор на коме је постојала бивша зграда „Хотел „Босна“, остао је празан у циљу, да се на том месту подигне омањи градски врт, каквих има већ у горњем делу вароши

На празном, пак, простору где је био „Параносов Хан“ — око кога су биле махом влажне кућице и шупе, у којима су сиротињске породице, тако рећи, пропадале, данас постоји највелељепнија и највећа нова зграда у Београду, хотел „Београдске Задруге“. И ову зграду „Сава“ не би имала, да се Управни Одбор „Београдске Задруге“, на челу са својим председником Луком Ђеловићем, није решио на подизање и те зграде, која по својој лепој архитектури и своме величанственом изгледу, представља зграду, која данас краси не само „Саву“ но и престоницу Краљевине Србије.

Да би се, на овоме месту, на коме се приказују људи од културе, напретка и рада, одужили овом ретком Србину, устаоцу и одушевљеном поборнику за напредак престонице српске, доносимо и Лукину слику. Ово радо чинимо још и за то, што је Л. Ђеловић један од највећих завештача и добротвора просвете наше, па треба упознати браћу Србе са овим одушевљеним Србином и родољубом, који је својим неуморним радом, умео да узвиси име и рад једног скромног српског трговца, не само у уским границама своје Отаџбине, већ и широм целог Српства.

И у другом крају Београда, а то је на „Цветном Тргу“ од пре 25 година постоји друштво са циљем да приватном иницијативом и приватним капиталом, припомогне да се што живље и што боље уреди и улепша наша престоница. То друштво, — чији су први чланови покретачи и оснивачи, неки већ давно помрли, — постигло је леп успех у покренутом питању за улепшавање Врачара. Истина тамо се у погледу подизања тога краја, није могло тако брзо ништа ни урадити, као што је то могао чврстом енергијом и гвозденом вољом постићи на Сави Лука Ђеловић, али

ипак зато, постигло се бар нешто, (па ма то било и за дужи низ година), а да није било тог друштва, можда би Врачар и данас остао онакав, какав је пре био.

У другим крајевима Београда, у којима нема организованог друштва за улепшавање вароши, разуме се, да нема ни трага о каквој препорођају дотичног варошког краја. С тога је нужно,

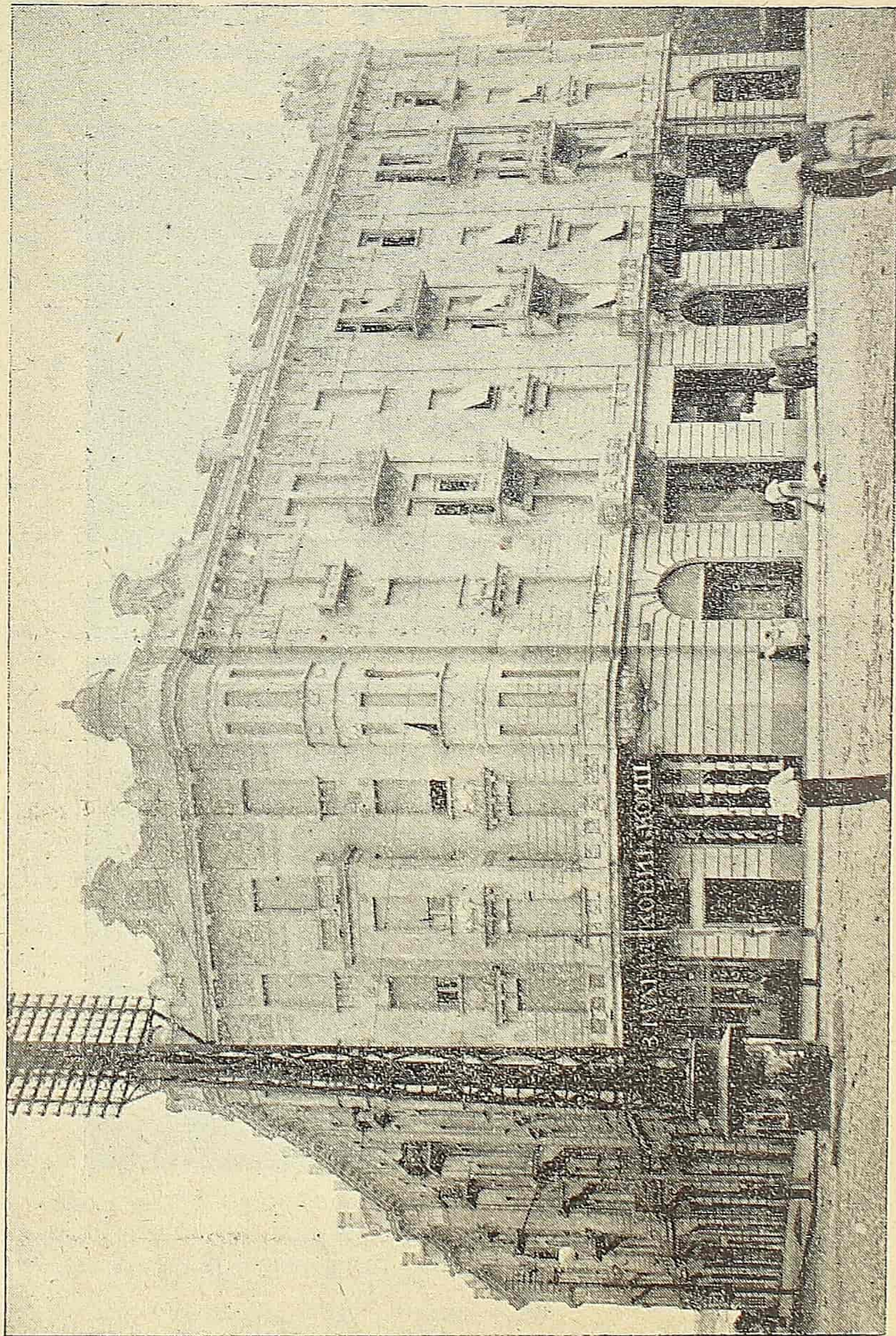

Лука Ћеловић трг.

(Председник Управног Одбора Београдске Задруге).

да београдска општина, (која је на све стране у престоници енергично отпочела да ради на преуређењу и улепшавању Београда, као престонице српске), треба у сваком крају вароши (кварту или повећој улици, као што је: Душанова, Босанска, Краља Александра,

- Ратарска итд.) да има по једно такво друштво, или пак, бар по једног виђеног човека, као што „Сава“ има Луку, са задатком: да поради на улепшавању и уређењу свога краја. Приватна ини-

Палата (Хотел) Београдске Задруге на Сави.

цијатива у томе погледу може још увек доста учинити и ствар убрзати, но што би се то могло постићи редовним путем и обичним током рада у том правцу, без нарочитих иницијатора и покретача.

Прегнимо, дакле на посао у овом правцу, па ћемо врло брзо видети нашу престоницу не само као модерну и напредну варош, међу осталим југословенским варошима, већ и као чисту, здраву и угледну, јер је положај њен јединствен.

Није у залуд народни песник казао:
„Београде, мали Цариграде“.

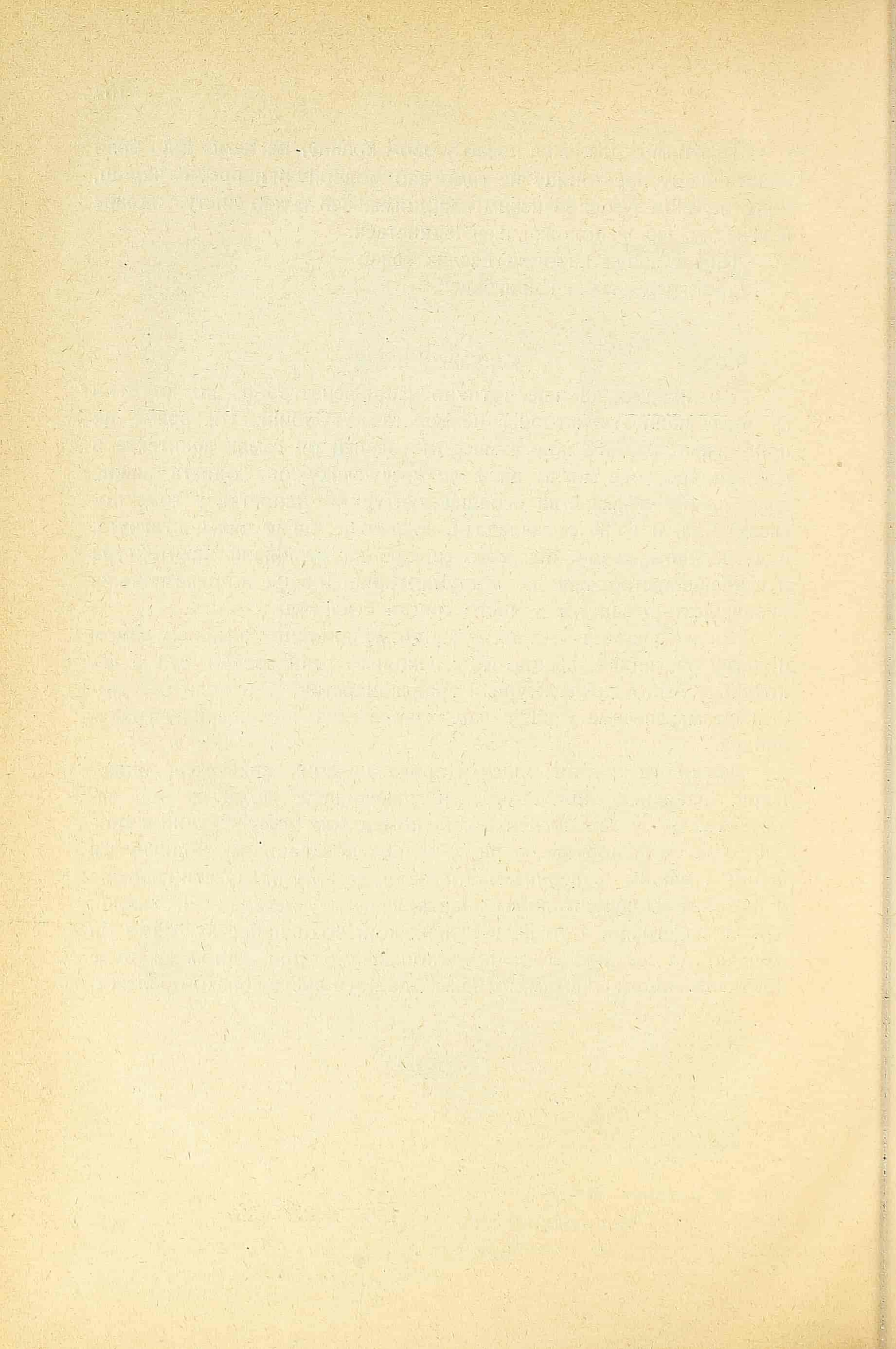
ЗАКЉУЧАК

Признајемо, да није потпуно исцрпљена грађа, по којој би се могла написати историја неимарства у Србији. Ни време, ни прибирање градива, које у многоме зависи од самих архитекта и грађевинара, није могло дати *потпуну* слику ове одиста важне гране нашег неимарства и нашег културног напретка у томе погледу. Али, и то ће се савладати. Главно је, да је циљ постигнута, и да се данас тачно зна: како се код нас развијала архитектура и грађевинарство, њихово поступно напредовање и прелажење из византијско-романског у чисто српски стил итд.

Но, на завршетку, а по истакнутоме принципу писања у самом почетку ове књиге, вредно је, у неколико речи, изрећи суд о целокупној нашој архитектури и грађевинарству, а нарочито о постигнутим успесима у раду наших архитекта, инжињера и грађевинара.

Из овога кратког описа и приказа наших архитекта, инжињера, грађевинарских установа и грађевинара, може се ово закључити: да су сви посленици на поменутом пољу стручни и способни за своје послове, и да су они са досадашњим подигнутим већим и мањим грађевинама доказали, да могу предузети грађење и највећих (монументалних) палата, не само у Београду и у земљи, већ и на страни, а то је леп знак, који води напретку. Само би желели, да све што се ради — понављамо још једном, — буде проткано нашим српским мотивима, да носи чисто српско обележје.

ЛИФЕРАНТИ
ГРАЂЕВИНСКОГ МАТЕРИЈАЛА

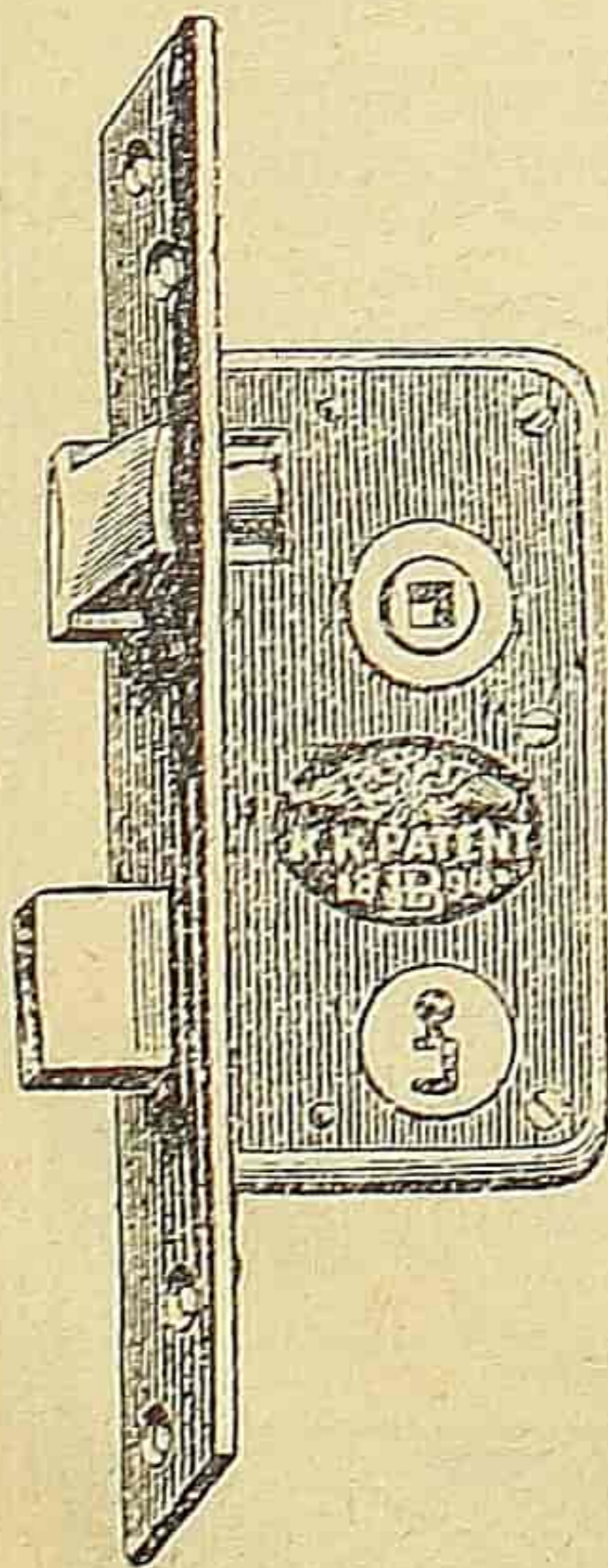
ГВОЖЂАРСКА ТРГОВИНА

ПЕТРОНИЋА и МАТОВИЋА

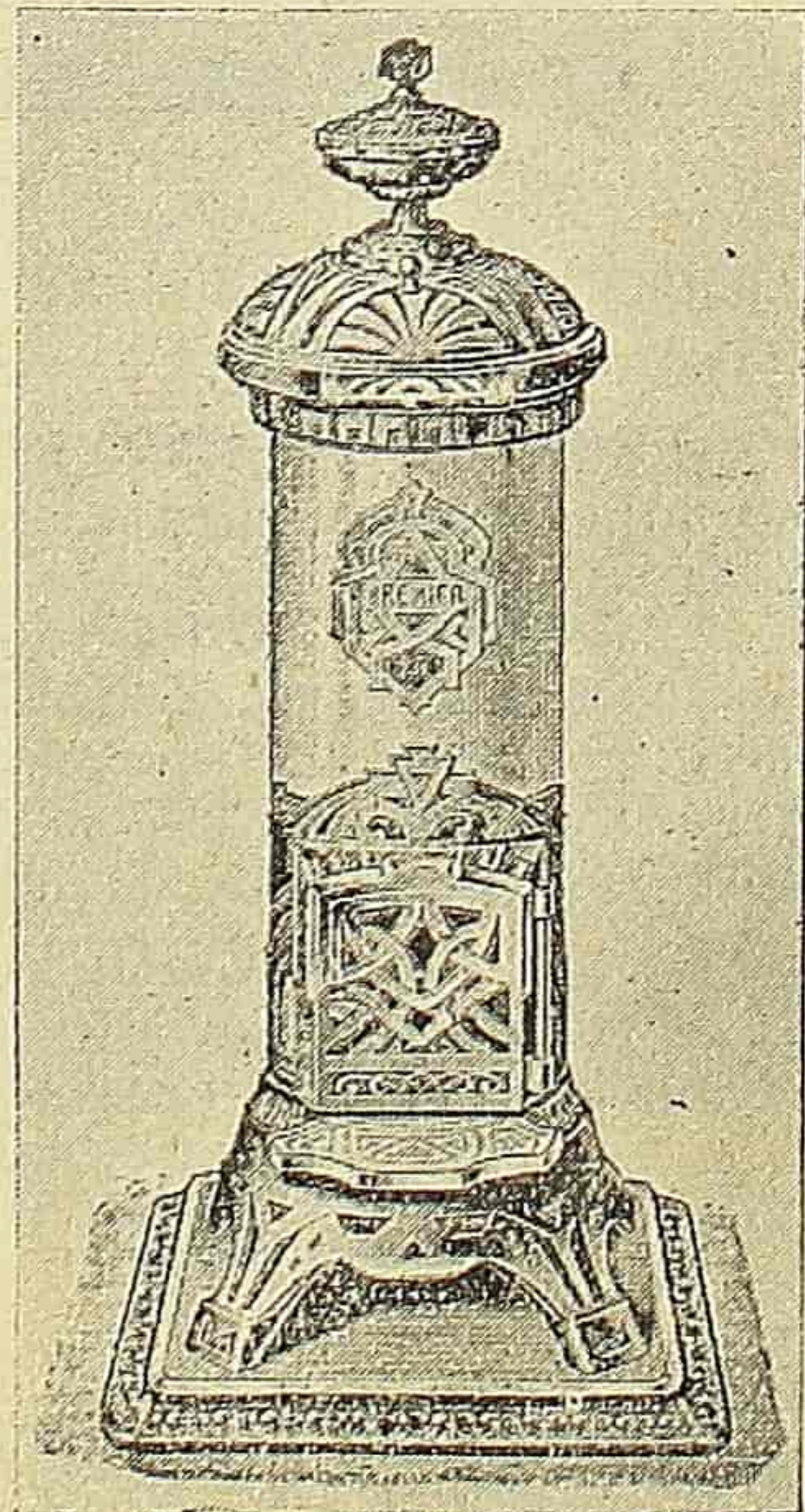
ТЕЛЕФОН 1263   Београд-Сава   ТЕЛЕФОН 1263

Препоручује своје богато сортирано стовариште свију врста **ОКОВА** за грађевине. **ПЕЋИ**: Анинских и Ирских, које се у најновије време *као практичне уводе* у свима најновијим грађевинама.

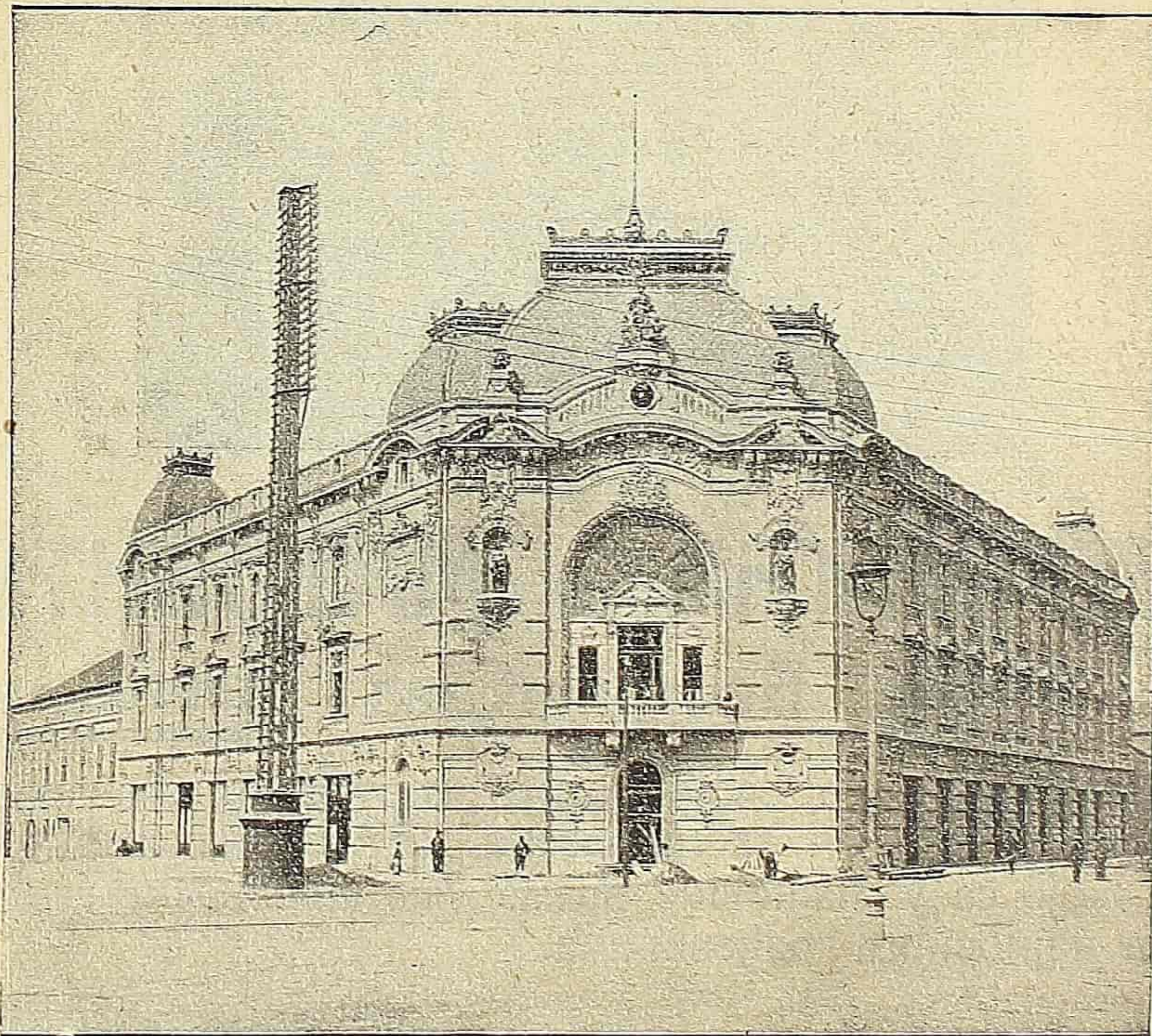

Цене су вр-
ло умерене
и солидне.

Услуга брза
и тачна.

ПРВО СРПСКО ДОМАЋЕ ДРУШТВО ЗА ОСИГУРАЊЕ
БЕОГРАДСКА ЗАДРУГА

ОСНОВАНА 1882. ГОДИНЕ

Основни капитал 2,500.000. - Премијска резерва и др. фонд. 4,000.000

ОСИГУРАВА:

ЖИВОТ ЉУДСКИ на више начина, као: на случај смрти (доживотно), на случај доживљења и смрти, мираз деци и т. д. Осигурани капитал 20,000.000 динара.

ПРОТИВУ ПОЖАРА, грома и експлозије. Осигурани кап. 120,000.000
ОСИГУРАЊЕ У НЕСРЕЋНИМ СЛУЧАЈЕВИМА, колективно (заједничка) радника при фабричким предузећима, (појединачно) радничке деце, као и **ОСИГУРАЊЕ НА ЖЕЛЕЗНИЦИ У НЕСРЕЋНИМ СЛУЧАЈЕВИМА**. Осигурани капитал 6,000.000.

— УСЛОВИ СУ НАЈПОВОЉНИЈИ —

Ближа обавештења даје Задруга у Београду, а у унутрашњости: новчани заводи, овлашћени агенти и повереници за осигурање.

Полице за осигурање зграда противу пожара Београдске Задруге **ПРИМАЈУ СЕ КАО ГАРАНЦИЈА НА ЗАЈМОВЕ КОД УПРАВЕ ФОНДОВА.**

сетак Црногораца, Пољака, Хрвата, Старосрбијанаца и Македонаца. Колики је пак успех постигнут у овој збиља културној установи, која је приватном иницијативом постала, нека послуже следећа мишљења и признања.

Мишљење Срп. Краљ. Техничког Факултета о Геодетској и Грађевинарској Академији професора Андоновића гласи: „Технички Факултет сматра, да је образовање нижег техничког персонала, једна потпуно савремена и неопходна потреба, и с те стране факултет врло радо поздравља појаву једне такве школе, чији би циљ био, да нашој земљи спреми ваљан кадар посленика поменуте врсте.“

„Факултет мисли, да би свршеним ученицима те школе, требало законски обезбедити каријеру, јер у томе гледа јемство за напредак те школе.“

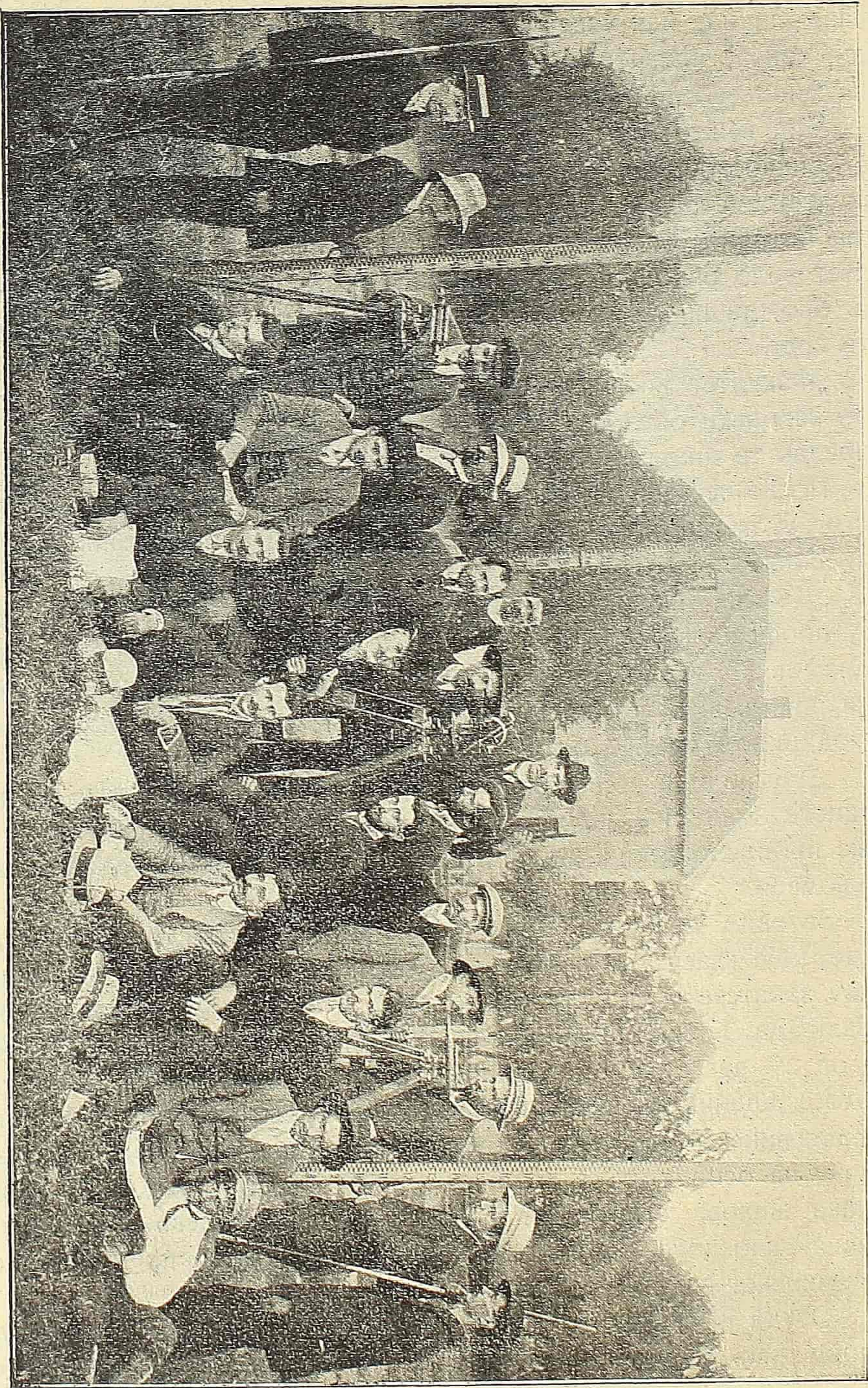
После неколико година живота и рада ове школе, на основу постигнутог успеха следовало је овако признање Министарства Грађевина:

„Да сви они, који сврше Геодетску и Грађевинарску Академију професора Андоновића и положе прописне дипломске испите, према чл. 22. закона о уређењу Министарства Грађевина, могу бити примљени у државну службу *као помоћно техничко особље* са годишњом платом од 1800 динара.“

„Да сви они, који сврше *Земљомерски одсек* Геодетске и Грађевинске Академије професора Андоновића у Београду и положе прописни испит, могу бити примљени у државну службу као земљомери.“

За овим је дошло признање и Министарства Народне Привреде, које гласи: „Поводом једног конкретног случаја по саслушању занатске и индустријске коморе, а на основу чл. 11. закона о радњама, Господин Министар Народне Привреде решењем својим од 29. августа 1911. године ТБр. 9113., одлучио је: да се диплома свршених ученика „Грађевинског одељења“, коју Геодетска и Грађевинска Академија професора Андоновића у Београду издаје, на основу чл. 8. 40. и 41. своје уредбе, а којом се засведочава њихова стручна спрема за радове грађевинске струке, признаје као доказ спремности, за обављање радње предузимачко-грађевинског заната.“

Отуда је поменути Ранко Живковић, грађевинар, као пређашњи ђак Геодетско-Грађевинске Академије професора Андоновића, могао добити и диплому у смислу признања Министарства Народне Привреде, те је сад са дипломом као члан фирме грађе-

Директор М. Ј. Андоновић и заступник његов син Драг. М. Андоновић
са слушаоцима Академије II године.

вин. предузећа „Наимар“ отпочео радити све послове, који у делокруг грађевинске и геодетске струке спадају.

Наведеним примером и добивеним признањем, Академија Андоновића као приватна установа, радом се својим толико истакла, да је прокрчила себи пута и осигурала будући свој опстанак.

Сви предмети, који се предају у овој школи, одговарају намењеној сврси и постављеном циљу те школе. У њој држе предавања стручна лица: професори, архитекти, инжињери итд.

У овој школи предавали су и предају ови наставници: директор академије професор *М. Ј. Андоновић*, директор српск. краљев. геодетског института Универзитета; заступник директора и благајник, инжињ. *Драгомир М. Андоновић* стални доцент Универзитета; *Стеван Давидовић*, професор Војне Академије; *Миленко Турудић*, ванредни професор Универзитета; *Владимир Цонић*, начелник Мин. Финансија у пензији; *Др. Драгиша Ђурић*, начелн. статист. одел. Мин. Привреде; инжињ. *Михајло Илић*, бив. инспектор жељезн. дирекције, садањи Министар Грађевина; инжињ. *Душан Томић*, стални доцент Универзитета; архитекта *Бранко Таназевић*, стални доцент Универз.; архитекта *Петар Бајаловић*, стални доцент Универз.; архитекта *Милан Антоновић*, грађевин. предузимач; *Љубиша Барић*, грађевински предузимач; *Јосиф Предић*, проф. Трг. Академије; *Др. Воја Маринковић*, директор Опште Привредне Банке; *Др. Коста Јовановић*, писар Мин. Привреде и садањи секретар Трговачке Коморе; културни инжињ. *Милан М. Јовановић*, шеф Управе Вода; *Драгослав Стефановић*, топограф. калиграф; *Др. Веља Стојковић*, секр. Мин. Привреде; архитекта *Миливоје Смиљанић*; архитекта *Јанко Шафарик*; *Милош Стојиљковић*, управ. београд. пореск. одељења; архитекта *Таса Милојевић*, члан фирме „Наимар“ инж. *Миливоје Лазаревић*; инжињ. *Стеван Бесарић*, маш. инжињ.; *Радиша Николић*; *Милорад Раковић*, чинов. Српског Брод. Друштва; *Драг. Дероко*, професор гимназије.

Над овом школом врши надзор Министарство Просвете и Црквених Послова преко својих изасланика. До сада су били изасланици Кирило Савић директор нових државних железница, Аћим Стевовић и Јефта Стефановић, професори Универзитета.

У једном престоничком листу при отварању ове школе изашао је један важан чланак Др. К. Јовановића из кога износимо овде само неколико главних тачака, које гласе:

„Већ од дужег времена опажа се јака оскудица у техничкој снази у нас. То показује рапидно скакање броја

ученика на техничком факултету Универзитета, то показује околност, што свака и најслабија техничка снага, налази сразмерно лако и брзо ангажман, то показује огромно скакање цене техничком раду.

Технички факултет на универзитету није у стању да ту потребу у свему задовољи. Он је пре свега позван, да нам лиферије техничке снаге са вишим образовањем, које ће бити у стању да *руководе* техничким радовима. За *извршење*, њихова техничка снага са Универзитета и сувише је скупа с једне стране, а с друге, она је *теоријски*, али недовољно *практички* припремљена. С тога се у културним државама и прибегло оснивању средњих техничких школа, које су по својој уређењу намењене спреми практичних техничких радова. Таквих је школа на страни безброј.

Ову празнину у нашем техничком образовању, увидео је проф. Андоновић и нашао начин, како да се она најзгодније попуни. Нико можда није био позванији, да ову идеју изнесе и да је у дело приведе. Још пре читаво четврт столећа, покренуо је Андоновић питање о стварању таквога техничког кадра, и да је било среће и памети и мало више политичке срећености, те да се о тим питањима још онда више и зрелије мислило, данас би ми у многим погледу друкчије стојали. Али ако ова идеја није онда нашла погодна земљишта и није дала оне резултате који су се од ње очекивали, данас је стање друкчије. Никада једна идеја није пала у згодније време, но што је сада идеја о оснивању једне средње техничке школе.

Г. Андоновић се потрудио, да програм школе тако удеси, како ће да задовољи најразноврсније потребе у техничкој снази, поставио је дакле школу на много широј основи но што је била стара Земљомерска Школа, а професорски кадар, који је успео да ангажује, даје нам пуну гаранцију за успех њен. Њено отварање даће нам не само један део потребне техничке снаге за наш економски преображај, него ће дати могућности и десетинама, можда стотинама младих људи, да се одаду корисном послу и да постану вредни грађани.“

Директор ове школе г. М. Ј. Андоновић — тридесетседмогодишњи професор нашег највећег просветног завода — Универзитета, (раније зване Велике Школе), има великих заслуга и на развоју технике и на развоју техничке књижевности у нас, па и на оснивању ове стручне и корисне школе „Геодетске и Грађевинске Академије“. Ево шта вели „Технички Лист“ (као и остали престонички листови) о прослави тридесетогодишњице професорског рада Андоновићева:

Професор Универзитета
Милан Ј. Андоновић

Прославља на дан 8. новембра тридесетогодишњицу свога професорског и књижевног рада, а заједно с јубиларом, славиће тај дан и тридесет генерација његових ученика привезаних к својој учитељу везама срдачне благодарности, искрених симпатија и топле љубави.

Велика је заслуга Милана Андоновића као професора, јер тридесет покољења наших инжињера и техничара, изашло је из школе, која је била срећна, да њега има за наставника. За такав леп и редак успех мало је било и тако знање, каквим је г. Андоновић располагао и тако умење каким је он владао. Требало је нешто више и од тога великога да да и унесе у своју науку, па је то највише унео г. Андоновић у своја предавања и посветио својим ученицима; унео је *душу своју*. Ето за то је његов рад уродио таким плодом; ето за то се и његови ученици сви до једног с љубављу и поштовањем сећају свога учитеља и сви као из једног грла поздрављају га са: *живео драги учитељу!*

Делање г. Андоновића на спремању јавних радника није се ограничило само предавањима и вежбањима за време школског течаја, већ је г. Андоновић издавањем своје славне *Геодезије* створио својим ученицима могућност да се на основи драгоцених упустава, добијених у школи, даље усавршавају у владању тако важном науком, као што је Геодезија, немајући потребе, да се за то служе књигама на туђим језицима. Тиме је он не само још више задужио своје ученике, но и нашу књижевност, која је у Андоновићевој Геодезији добила готово једино техничко дело, које стоји на висини савремене науке и која потпуно искључује потребу за страна дела те врсте. То капитално дело г. Андоновића, јесте друга велика заслуга његова.

Ну књижевни рад г. Андоновића није се ограничио издавањем само поменуте Геодезије. Његовом перу имамо да благодаримо и за следећа драгоцене дела и публикације:

- 1.) Космографију;
- 2.) О облику и величини наше земље;
- 3.) О Космосу;
- 4.) Основи рачуна вероватноће са теоријом најмањих квадрата;
- 5.) О катастру у опште;
- 6.) Неколико речи о комасацији пољопривредних имања;
- 7.) Катастар зиратног земљишта неопходно је потребан Србији;
- 8.) Пољопривредне реформе, комасација пољопривредних имања;
- 9.) О значају науке у свету, популарна научна предавања;

10.) Чланке у Тежаку о пољопривредним машинама.

Господин Андоновић је својим књижевним радом први указао потребу катастара и комасације пољопривредних добара, и изнео важност и корист од тих радова за културни напредак земље. —

Највећи помоћник и главни заступник директора Андоновића, то је његов син Драг. Андоновић, доцент нашег Уни-

Драг. М. Андоновић доцент Универзитета

Заступник директора Геодетске и Грађевинске Академије М. Ј. Андоновића.

верзитета, а то је баш оно, што истиче ову установу у којој се изучава она наука, за коју је директор Андоновић и свога сина спремио и посветио, те без сумње са таквим условима, живот и напредак ове школе са свим је зајемчен и осигуран.

Тодор Симовић, свршени ђак Андоновићеве Академије. Раније пре ове школе, свршио је Војно Занатлијску Школу у Крагујевцу. По свршеној занатлијској школи постао је технички чиновник у општини града Београда и то: у катастарском и канализационом одсеку. У тој служби провео је 4 године.

Од пре две године одао се приватној пракси као инсталатер канализације. До сада је израдио планове и извео каналске инсталације на овим приватним имањима: Тиће Марковића гувернера Народне Банке; д-р. Јована Ђурића апотекара; Михаила Павловића трг.; Михаила Ђурића трговца; Манојла Клидиса индустријалца; Љубе Ковачевића минист. у пензији; Драгутина Настића трговца; Д-р. Ж. Гашића лекара; Др. Ђ. Панића лекара; г-ђе Љубице Панић; Анте Крстића трговца; Јована Ванлића пуковника; Рада Бојовића пуковника; Љубе Живковића адвоката итд.

*

Наши млађи грађевинари без нарочите стручне школске спреме и без школске дипломе, још од детињства, у пракси, изучили су оно, што им школа није могла дати, ма да и међу њима има по неки, који има извесну стручну школску спрему. У ту врсту школованих лица **Благоје Шурјанац** долази као један од најистакнутијих наших млађих грађев. и предузимача.

Свршио је Војно-Занатлијску школу у Крагујевцу и отишао са тим стеченим знањем у иностранство. Тамо је радио по разним фабрикама. Доцније, кад су се развили послови око канализације у Београду, отпочео је изводити каналисање приватних имања у њему. Овај спремени и способни предузимач, израдио је највећи број приватних канализационих веза у Београду.

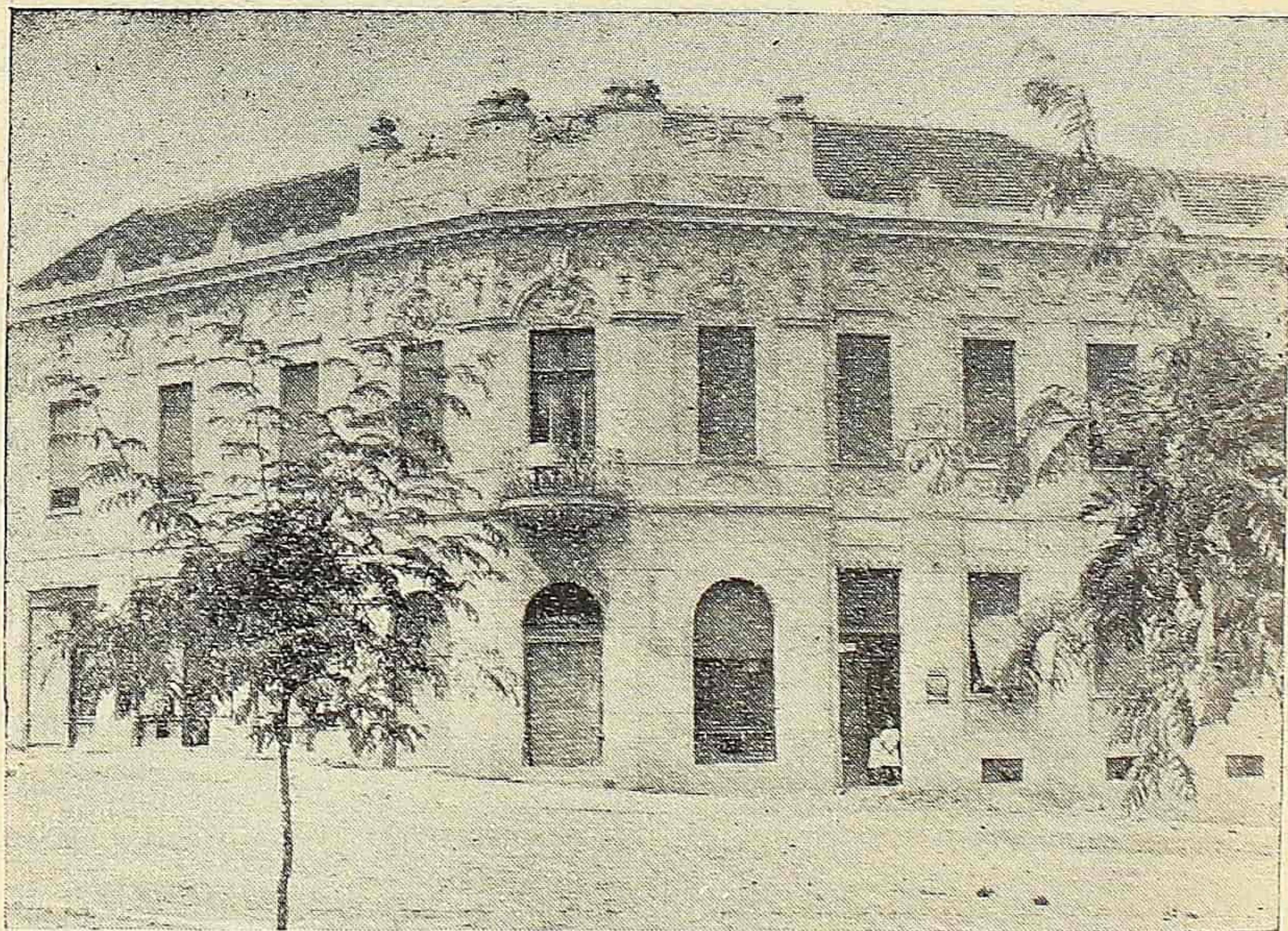
Он се поред извођења канализације, бави и грађевинарским пословима, на подизању грађевина у престоници. Сем тога, предузима и инсталирање централног грејања, као и све друге грађев. техничке радове. Шурјанац у грађанству, а и иначе у реду својих колега, као и међу г. г. архитектима и инжињерима сматра се, као спреман и виђен наш предузимач и грађевинар.

Горча Поповић и брат Милић, грађевинари. Из села Црне Траве, грађевинара̄ даровитих и способних има растурених по целој Србији, а има их и ван ње. Свуда су они признати и уважени као добри и солидни грађевинари. Од „Црнотраваца“—грађевинара, Горча Поповић, и брат Милић, као правни мајстори—грађевинари, довољно су познати у престоници. Горча је по положеном испиту пред нарочито одређеном комисијом, добио право грађевинарско-

предузимачко, да може радити у престоници и у земљи као грађевинар и предузимач.

За седам година свога предузимачког рада с братом, подигао је, сем повећег броја мањих приватних грађевина у престоници, још и ове веће приватне зграде: зграду Др. Хрњичека, преко пута хотел „Славија“; задужбину (зграду) пок. владике Краснојевића, преко пута кафане „Пролећа“; дечије склониште код основне школе у Палилули, — задужбину Николе Спасића итд.

Рад овог нашег грађевинара Горче, брзо је постао популаран. Он с братом толико улаже труда, да му је за све до сад саграђене зграде, комисија, која врши преглед тих зграда, из-

Зграда Д-р Хрњичека преко пута хотел „Славија“

(Израдио Горча Поповић и брат грађевинари).

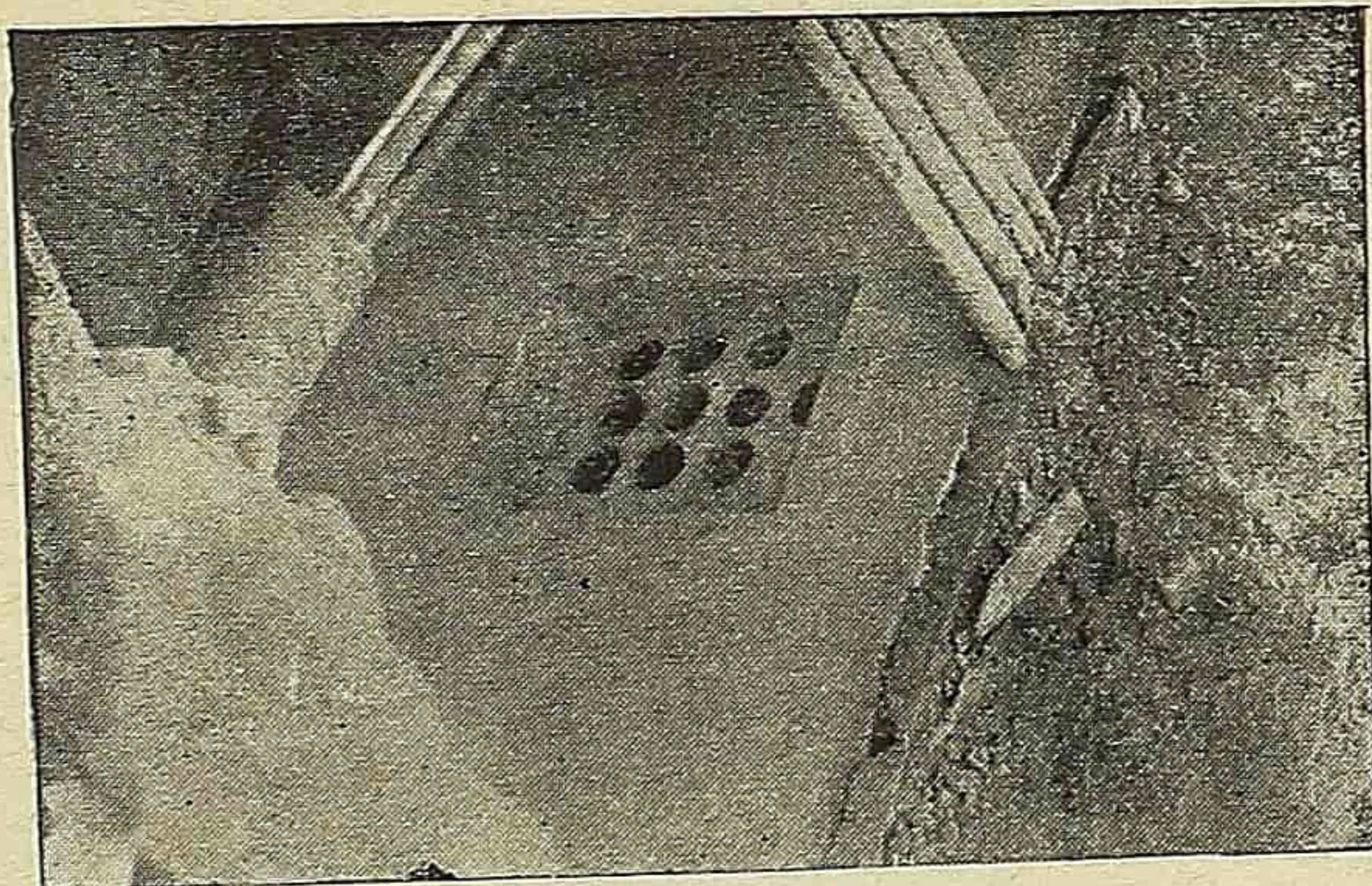
дала не само признање за исправан и солидан његов рад, већ и нарочиту захвалност, која је констатована у комисијском извешћу, поднетом господину министру просвете и црквених послова, за саграђену (зграду) задужбину пок. владике Краснојевића.

За радове на једној згради у Краљев. Двору, такође је постигао леп успех, а то није остало незапажено ни на највишем месту, те је одликован од стране Његовог Величанства Краља Петра I медаљом за Грађанске Заслуге.

Сада имају доста започетих већих и мањих грађевина, и кад их буду довршили, на сваки начин, да ће стећи још већи и лепши глас и реноме у грађанству.

Стеван Живковић. Рад овог грађев. предузимача највише се истиче у израђеној — изведеној канализацији телефонских спроводника, — проширене мреже у Београду, — „белгијског система“. Овај му је рад за сваку похвалу. Извођење његово било је тако лепо, да су чак слике тог Живковићевог каналисања, тра-

Канал за телефонске спроводнике
(Израдио Стеван Живковић, предузимач).

жене у Софији, да се по том начину изведу телефонски спроводници у бугарској престоници — Софији.

Сем тога, израдио је за наш државни музеј у оригиналној величини олтар за смештај иконостаса манастира Благовештења.

Прима у израду и разне грађевине и подиже их. У последње време прима у израду и калдрмисање улица престоничких.

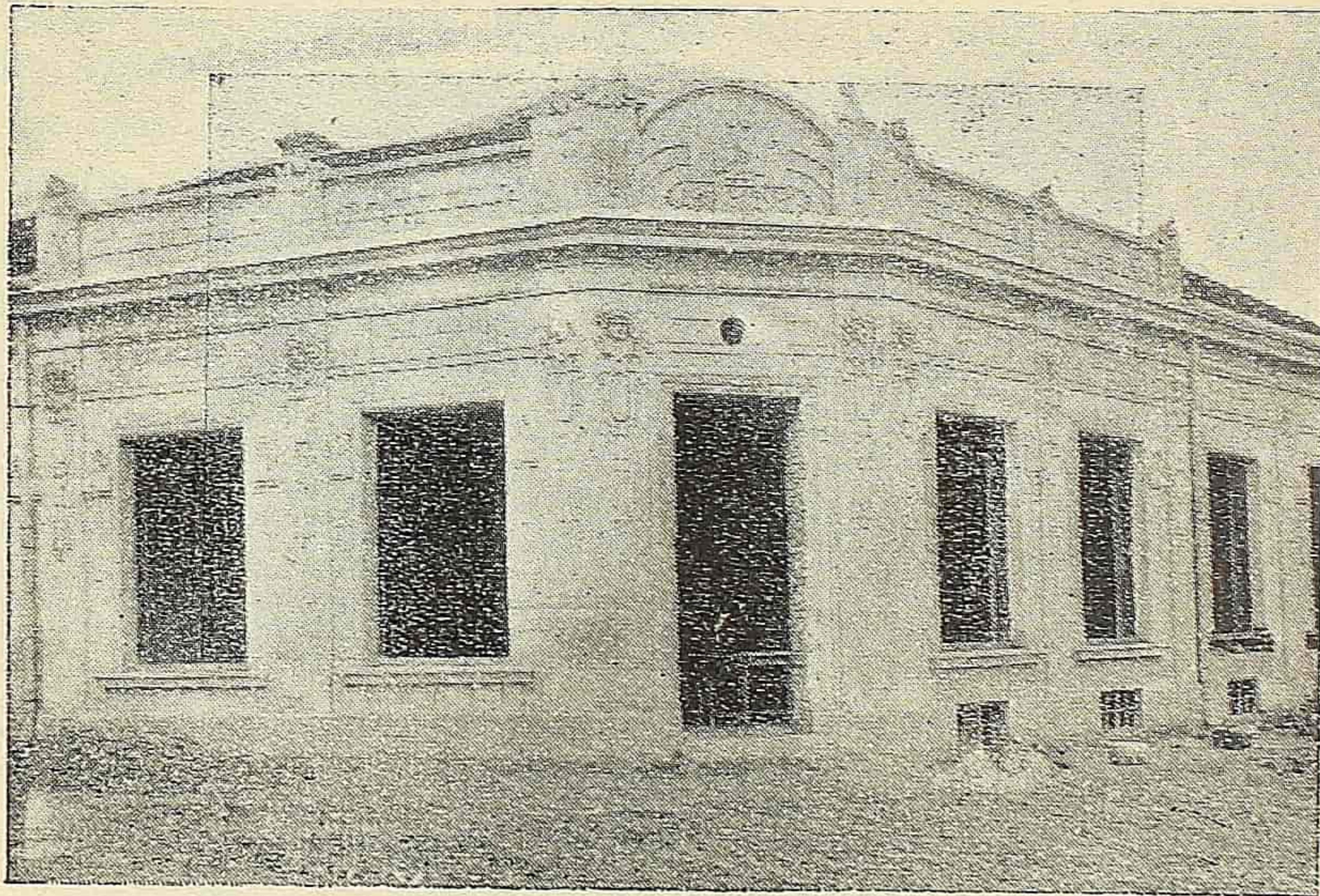
Душан Мирчетовић, грађевинар. И ако је ово један од најмлађих правних грађевинара и предузимача престоничких, ипак зато, рад овог мајстора такав је, да о њему овде треба проговорити коју као о лицу, које ће брзо моћи радом својим да прокрчи себи пута и да стекне леп глас у престоници. Овај је грађевинар добио право грађевинарско и предузимачко пре једне године.

До сада је извео са успехом ове грађевине у престоници: двоспратну зграду Милоша Јовановића управника „Удеоничке Задруге“ у Макензијевој улици; велику зграду за становање (за ренту) Харалампсија Цветковића на углу Драгачевске и Подгорачке улице итд.

Најновији његов рад — кафана Лазара Решића, на углу Малајничке и Макензијеве улице, препоручује овог младог грађевинара врло лепо.

Како су му раније, пре почетка самосталног предузимачког

рада за време (док је био повереник, главни мајстор — „палир“), од 8 година, радови његови били увек оцењивани као врло добри и исправни; то ће на сваки начин сада, као правни грађе-

Кафана Лазара Решића у Макензијевој улици

(Израдио Душан Мирчетовић, грађевинар).

винар, умети да још јаче и боље развије свој рад и тиме да докаже: да је оправдано поверење и глас, који се о њему у престоници међу грађанством одржава.

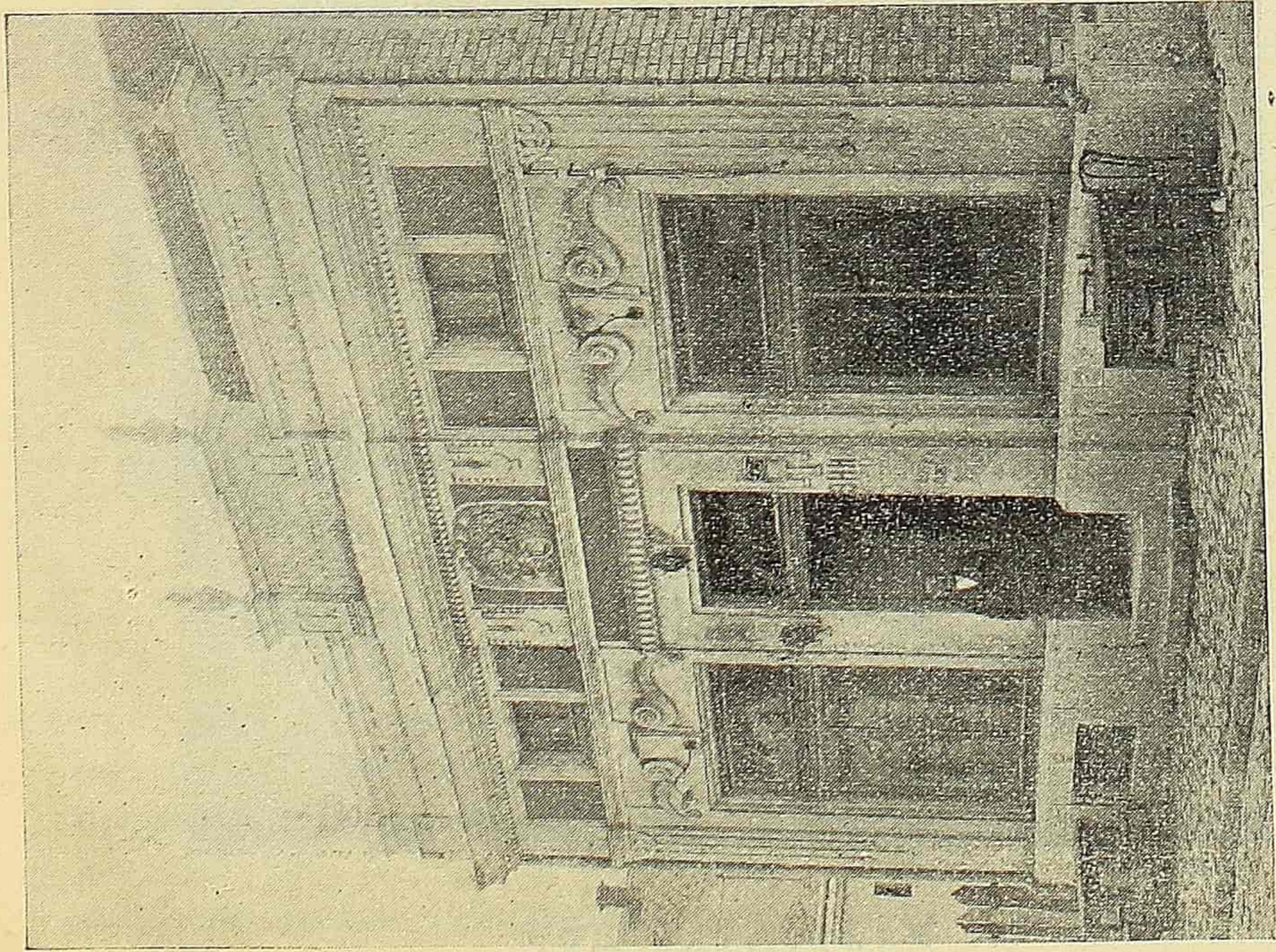
Илија Сиљановић, грађевинар. Добивши право грађевин.-предузимачко, ушао је у ред правних грађевинара престоничких.

Досадашњи његови радови на разним приватним и државним грађевинама, истакли су га.

Најглавнији његови радови, огледају се на изведеним зградама: Браће Денцора; вили Милутина Ајдачића на углу Крунске и Молерове улице итд.

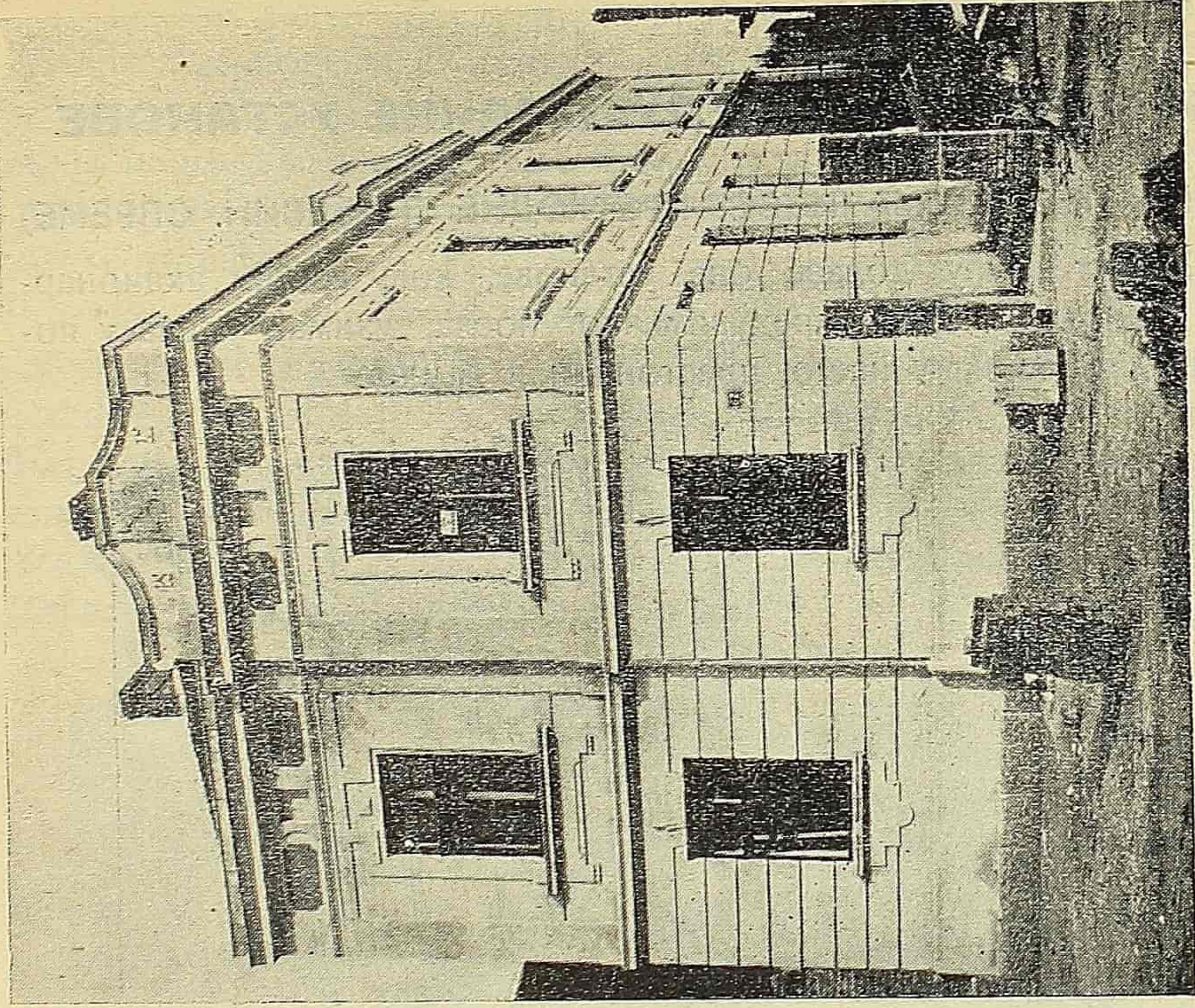
Од кафана саградио је: „Гостивар“ у Проте Матеје улици и „Вишњичка Касина“ у Кнез Милетиној улици, преко пута краљеве штале.

Ради приказа рукотворина Сиљановићевих, доносимо слике двеју грађевина, које је он извео и то: кафану „Гостивар“ и зграду Милутина Ајдачића у Молеровој улици.

Кафана „Гостивар“ у Проте Матеје улици

(Обе је ове зграде извео, Илија Сиљановић, грађевинар).

Зграда Милутина Ајдачића у Молиеровој улици

*
* * ***ФИНАНСИЈСКО ПРЕДУЗИМАЧКЕ УСТАНОВЕ**

И

ОБИЧНИ ПРЕДУЗИМАЧИ (БЕЗ ПРЕТХОДНЕ ГРАЂЕВИН. СПРЕМЕ)

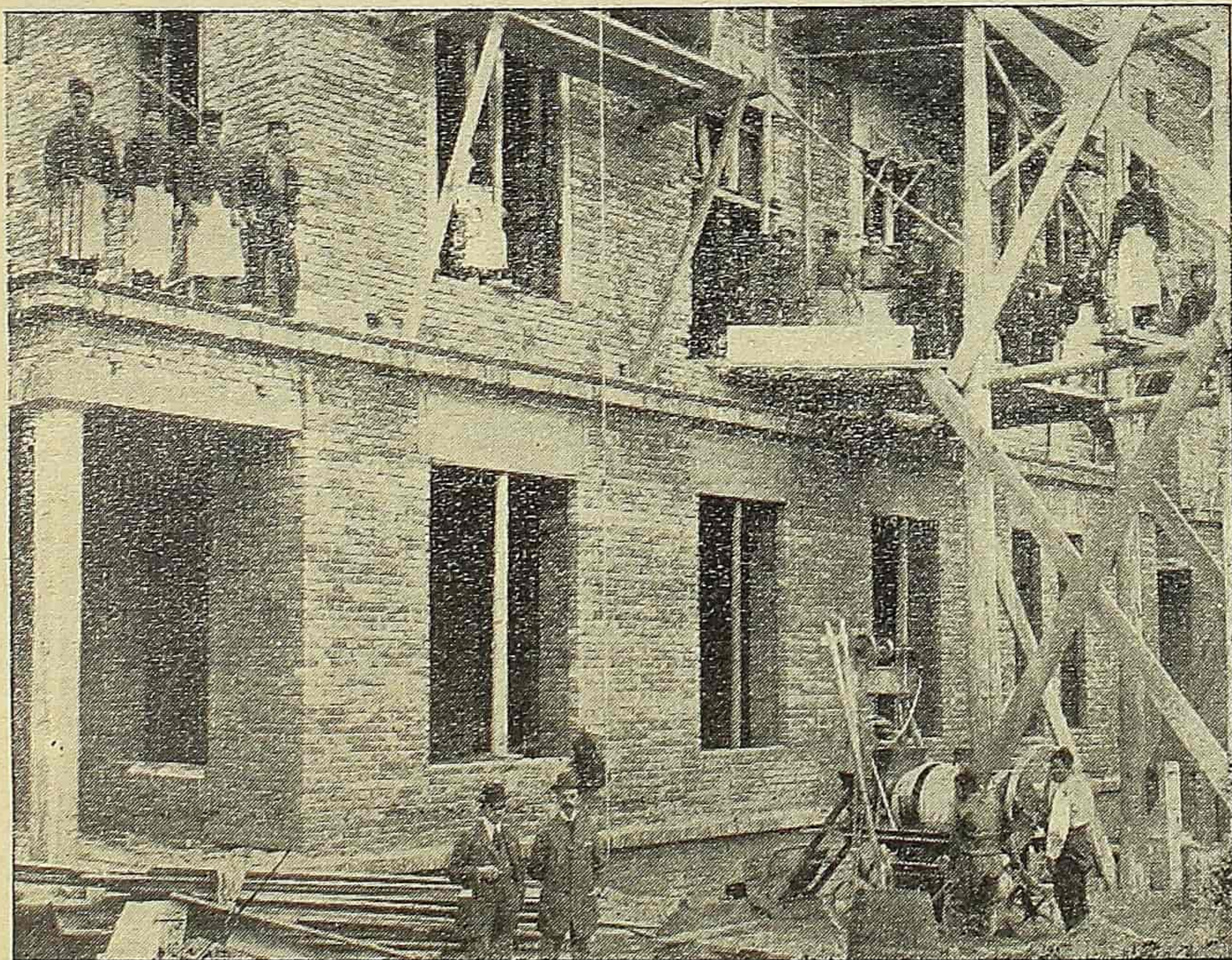
У ову групу долазе оне установе, које својим акционарским капиталом, путем предузимачког посла, узимају удела у подизању грађевина у нашој престоници и земљи.

Учитељски Дом

(Извела Грађанска Банка, по пројекту Николе Несторовића, проф. Универ.)

Од тих таквих предузимачких установа, највише се истакла: „Задруга за подизање Зграда“ и „Грађанска Банка“. Обе ове банке и то: „Задруга за подизање зграда“ са извођењем Управе Фонда и основне школе у Савамали, и „Грађанска Банка“ са подизањем „Учитељског Дома“, истакле су се и постале признате предузимачке установе.

Ове грађевинске предузимачке установе имају и своје људе са стручном спремом за извођење грађевинских предузећа. Пројекте и планове у тим установама раде већином њихови инжињери и архитекти, који у исто време врше и надзор над свима грађевинским радовима при извођењу предузетих зграда. Исто такву сврху има и фирма: грађевинско предузеће инжињера **Леона Талви-а и Бенароја**.

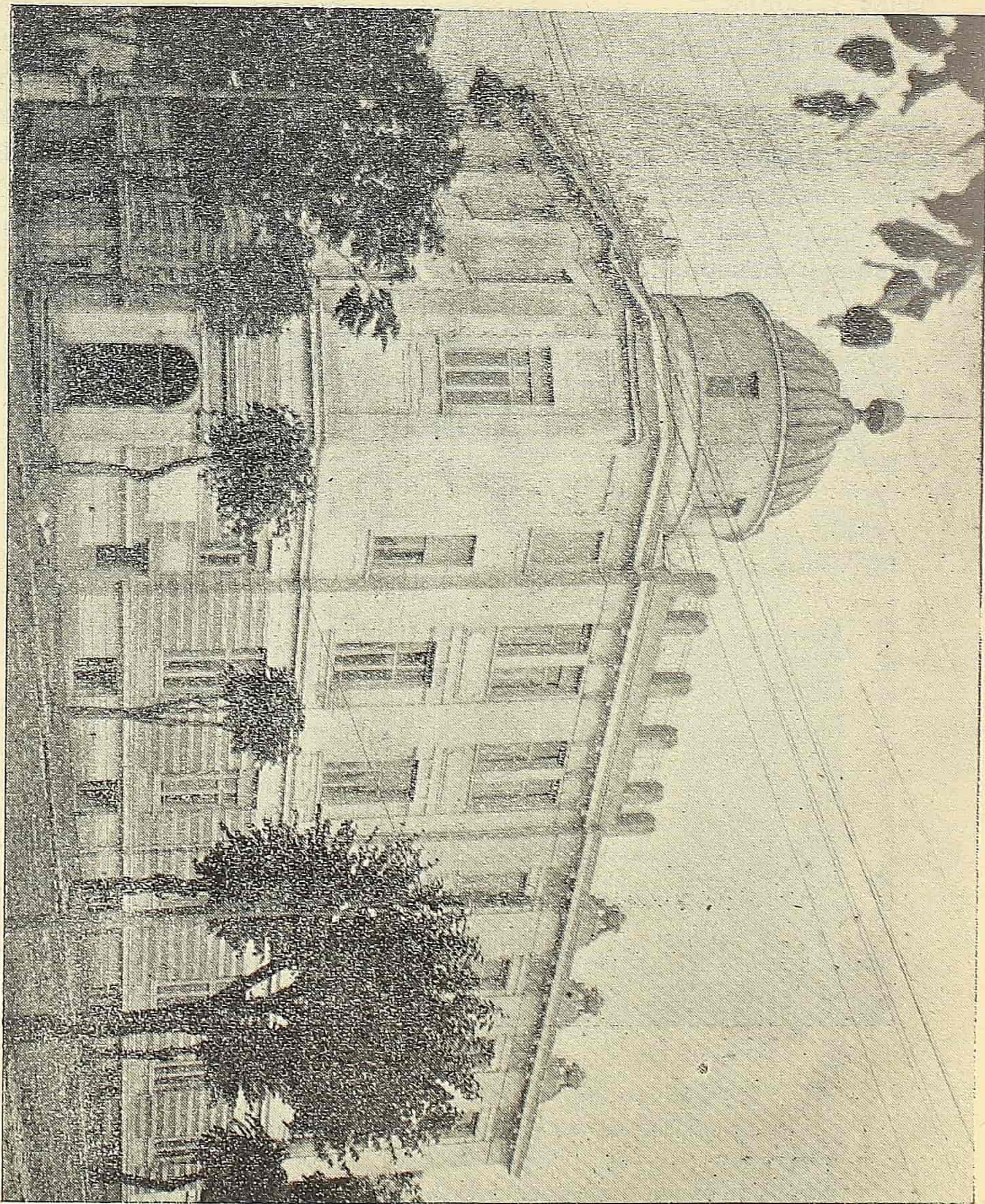

Санаторијум — Врачар (при зидању).

(Извели инжињер Л. Талви и Бенароја).

Рад ове фирме датира се од пре две године. Први послови ове фирме, били су на извођењу канализационих радова, као и на пројектовању планова за исте. У том циљу засновали су и стовариште канализационог материјала. Доцније се ово предузеће отпочело бавити пословима и на извођењу грађевина у престо-

ници. У почетку су извођене (рађене) махом мање зграде, а затим је делокруг рада ове фирме проширен и повећан, те је она отпочела радити и на подизању већих и важнијих зграда у Београду. Од тих радова, највише се истиче изведена зграда „Санаторијум Врачар“ на углу Ресавске и Бирчанинове улице.

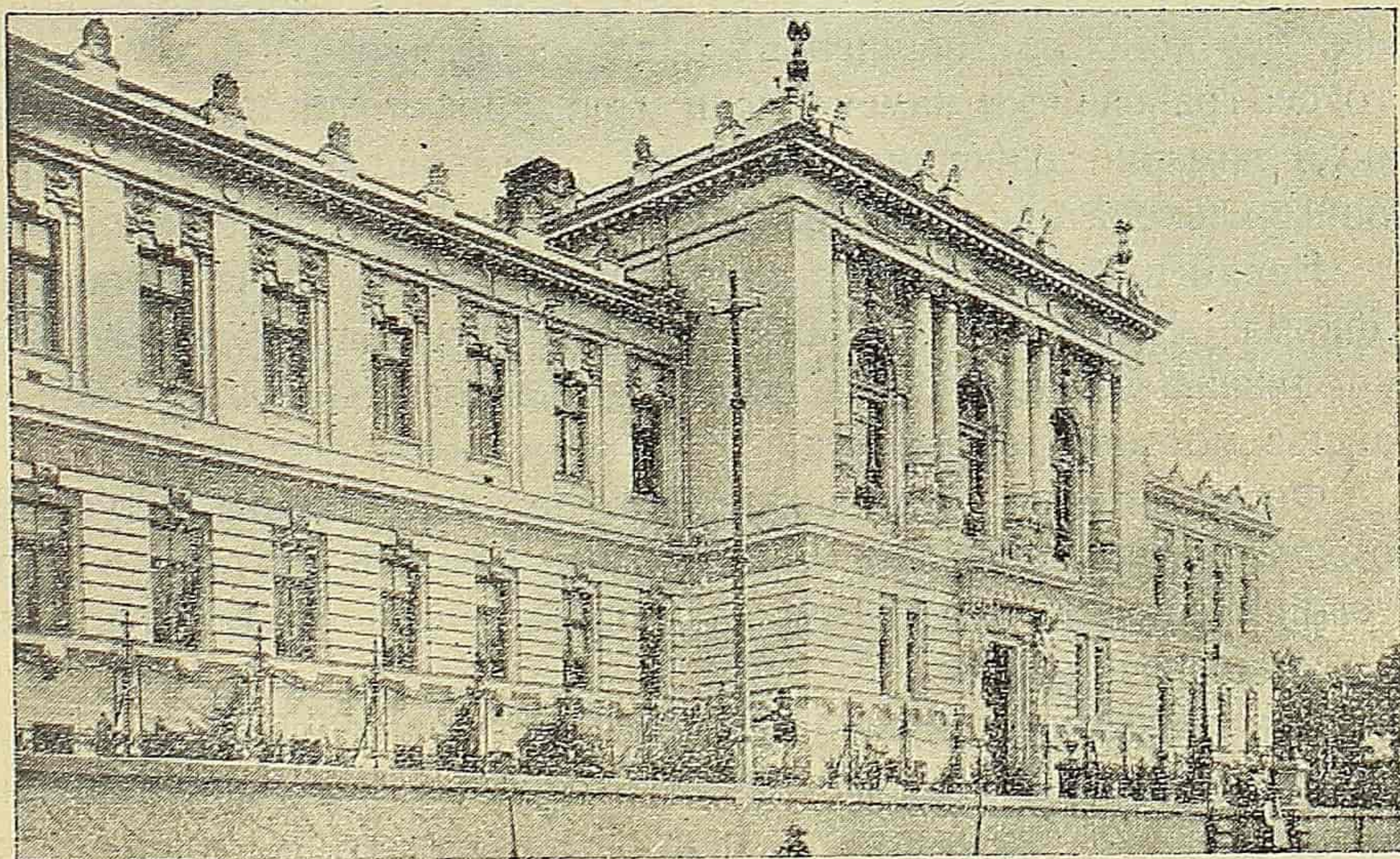

„Санаторијум Врачар“ — својина: др. Л. Генчића, др. Љ. Здравковића, др. Леона Коена и др. Николе Крстића (Извели инж. Л. Талви и Бенароја по пројекту Н. Несторовића и Ђ. Мијовића проф. Универзитета).

Ова је зграда саграђена тако, да су јој све међуспратне конструкције и кров од армираног бетона. Све те бетонске радове, извели су Талви и Бенароја са нашом радном снагом.

Сад изводе дограђивање једног спрата на великој згради Јосифа М. Алкалаја трг. агента у Краља Петра улици. Кад се изврше сви радови на овој згради и изведе нова фасада, — за коју су они у свом биро-у пројект и детаљне планове израдили —, онда ће ова ново преправљена зграда Јосифа Алкалаја украсити улицу у којој је, а тиме ће се и рад ове фирме лепо препоручити у престоници.

Као најновији њихов рад, јесте пројект и извршење једне велике четвороспратне зграде за становање, на углу улице Кнез Михаилове и Змаја од Ноћаја Ова ће зграда имати све модерне потребне удобности, а са израдом ове зграде, фирма ће се још више и боље препоручити и стећи глас и реноме у грађанству.

III-ћа Београдска Гимназија

(Израдио Васа Тешић, предузимач по пројекту Драг. Ђорђевића проф.).

Још је вредно да проговоримо и о финансијско-предузимачким лицима, која свој новац и свој труд улажу око предузимачко-грађевинских послова. И ова врста посленика, изводи разне веће и мање грађевине (зграде) у престоници и у земљи. Од тих лица, која су без стручне школске спреме, али су се у пракси усавршили у пословима, има неколико истакнутих и признатих предузимача, као: Мита Бошковић, Панта Тадић, Васа Тешић итд. Од ових највише се истакао **Васа Тешић**, те долази у ред наших највећих и најјачих предузимача у земљи. Сем до сад изведених (саграђених) зграда: „Дом Убогих Стараца и Старица“, „Треће

Београдске Гимназије“, „Модерног Казненог Завода“ (код Пожаревца) итд., Тешић сада ради на подизању двеју огромних (монументалних) зграда: *Народне Скупштине* и *Новог Двора*. Обе зграде једновремено ради, и то искључиво са нашом радном снагом, што је за сваку похвалу. Кад буду ове зграде готове, на сваки начин, да ће оне Васу Тешића још више препоручити и истаћи, као врло спремног солидног предузимача у престоници.

*

* *

ГРАЂЕВИНСКЕ ЗАНАТЛИЈЕ

Овде је вредно скренути пажњу и на оне грађевинске занатлије, без којих се довршење зграде не би могло ни замислити, а то су: грађевински каменоресци, грађевински ликоресци; грађевински лимари; грађевински столари; грађевински фарбари; грађевински декоративни сликари (молери) и грађевински стаклоресци.

Недић и Поповић. Од грађевинских каменорезача, истакнута је фирма: „Недић и Поповић.“ Ова се фирма бави тесањем грађе за подизање зграда, а и за остале грађевинске послове, као: за грађење мостова, кејова итд.

Фирма „Недић—Поповић“, чисто је наше домаће индустријско-занатлијско предузеће. Оно помаже извођењу зграда и стара се својим специјалним радом, да се што живље и што боље престоница подигне и уреди.

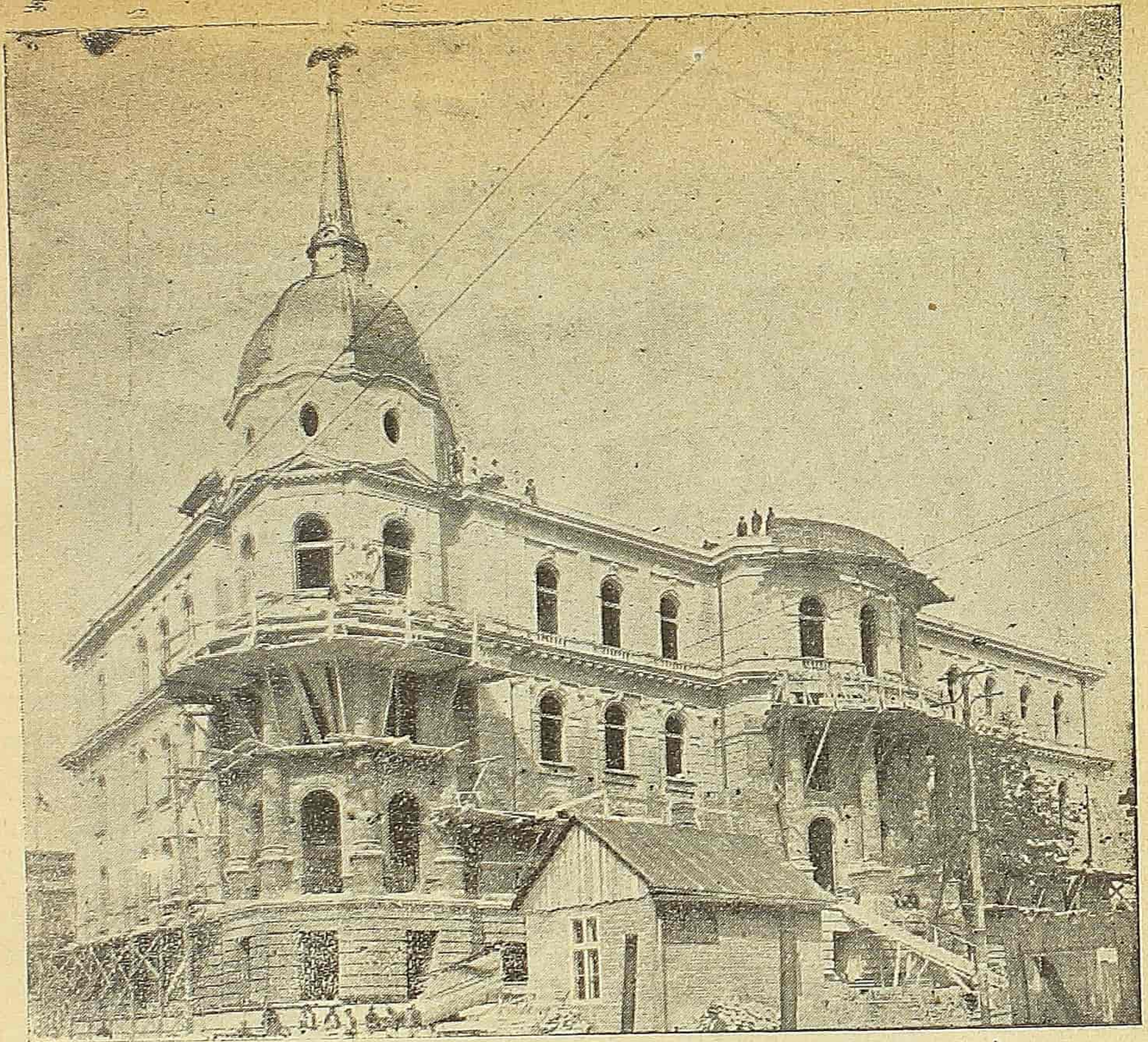
Сав потребни ивични камен за престоничке улице: Кнез Михаилову, Краљ Миланову и Теразије, израђују и предају општини београдској ова два млада и енергична предузетника грађевинске камене индустрије. Досадашњим извршеним каменорезачким радовима и предатом израђеном каменом грађом за грађевинске потребе уопште, ова се грађевинско-занатлијска установа истакла и ужива одличан глас, како у престоници и у земљи, тако и ван ње.

Напредак на овом пољу велики је.

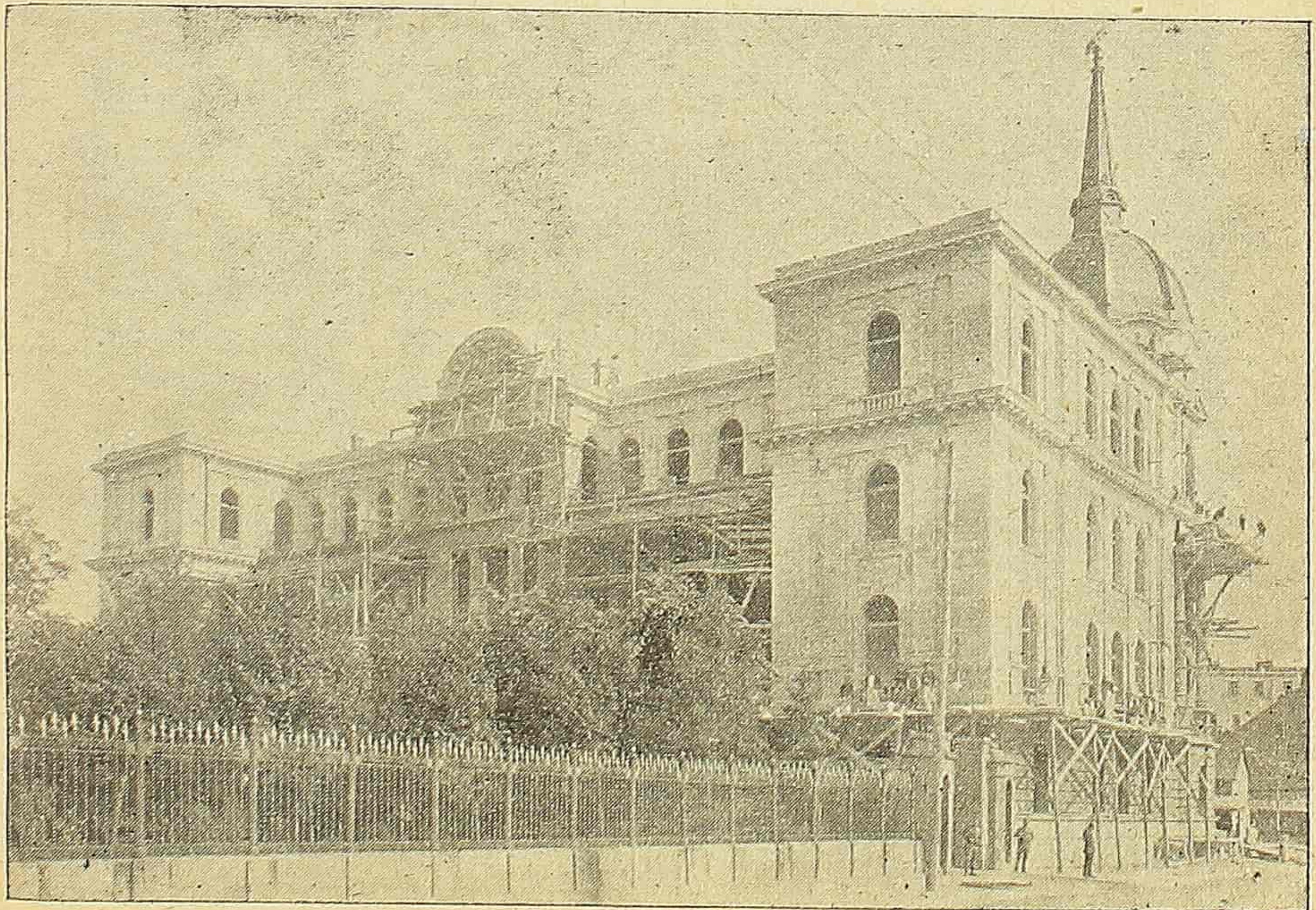
Оваквим развијеним чисто занатлијским предузећима, камена се индустрија почела на све стране нагло да развија и унапређује. Ово занатлијско предузеће има и своје камене мајдане: у Аранђеловцу и Даросави, и у „Белој Води“ код Крушевца, који је чувен са својим пешчарем из којих набавља за себе сву потребну количину камена.

И ако су послови око оваквих радова доста отежани, ипак су ова два наша млада предузетника за овако кратко време постигли одличне резултате у своме раду. То је за похвалу и нама

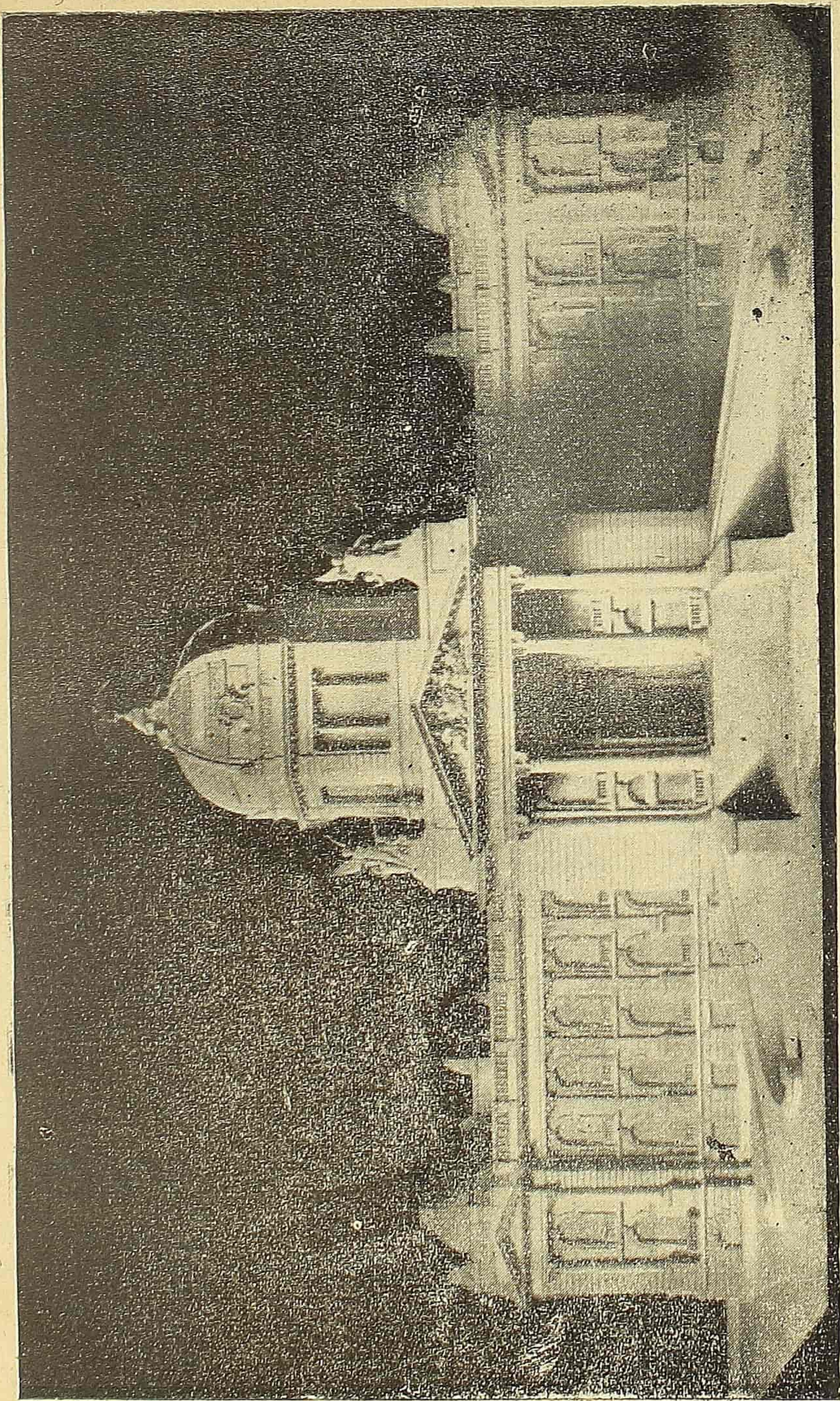

Нов Краљев Двор (изглед са улице)

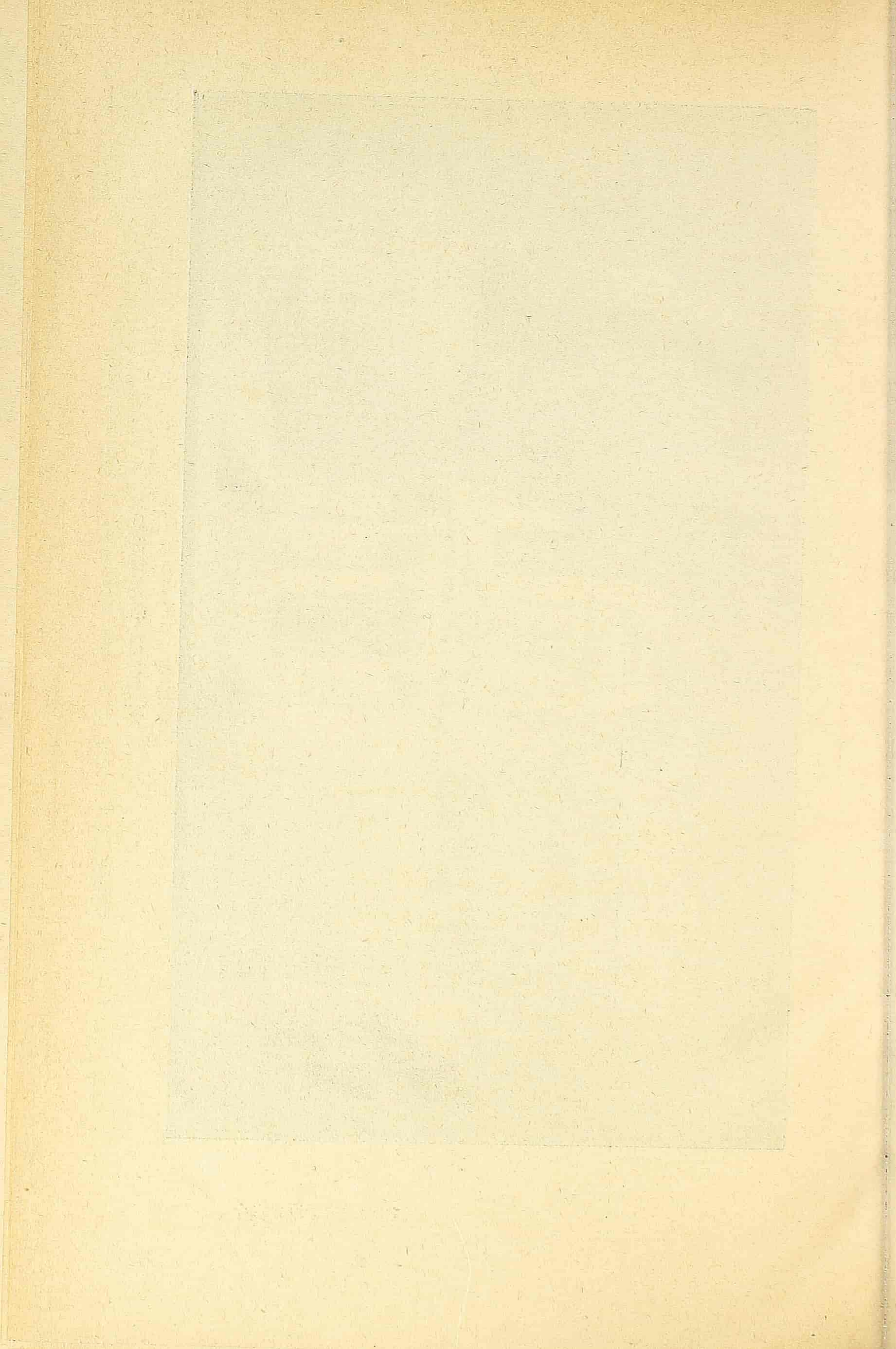
Нов Краљев Двор (изглед из дворишга)
(Извео Васа Тедић предузимач по пројекту С. Тителбаха архитекте)

Народна Скупштина

(Изводи Васа Тешић предузимач, по пројекту Ј. Илкића, архитекте)

НАЈВЕЋА
ГРАЂАРСКА ТРГОВИНА

Дим. Г. Станчуловића и Павловића

Телефон 234

БЕОГРАД-СЛАВИЈА

Телефон 234

Препоручује грађевинарима, столарима и осталим потрошачима :

Греда тесаних и облик

у врло великом избору за спратну и кровну конструкцију ;

Облица (ландена)

за скеле и остало у свима дужинама.

Окрајана и летава

у свима дужинама.

Дасака и штафли

свих димензија, чамових и борових потпуно сувих.

„Шиф-боден“ (ужљебљени патос).

За израду таквога патоса имамо увек у свима дужинама потпуно сувих и нарочито спремљених дасака.

ЦЕНЕ СУ ВЕОМА СОЛИДНЕ. — УСЛУГА ТАЧНА.

ТЕЛЕФОН БР. 813.

Српска Централна Банка

Београд - Теразије

Одељење за песак:

Продаја на Сави — Телефон бр. 1542.

Продаја на Дунаву — Телефон бр. 1619.

Искључива продаја све сорте песка Дунавског за зидање, малтерисање и пердашење фасада; Савски песак са шљунком — Ро — материјал — пран и решетан — ситни шодер — подесан за бетонске радове, пошљунчивање и остало.

Продаја на веће количине за готово.

Техничко одељење:

Предузеће за грађење жељезничке пруге нормалног колосека Топчидер — Мала Крсна.

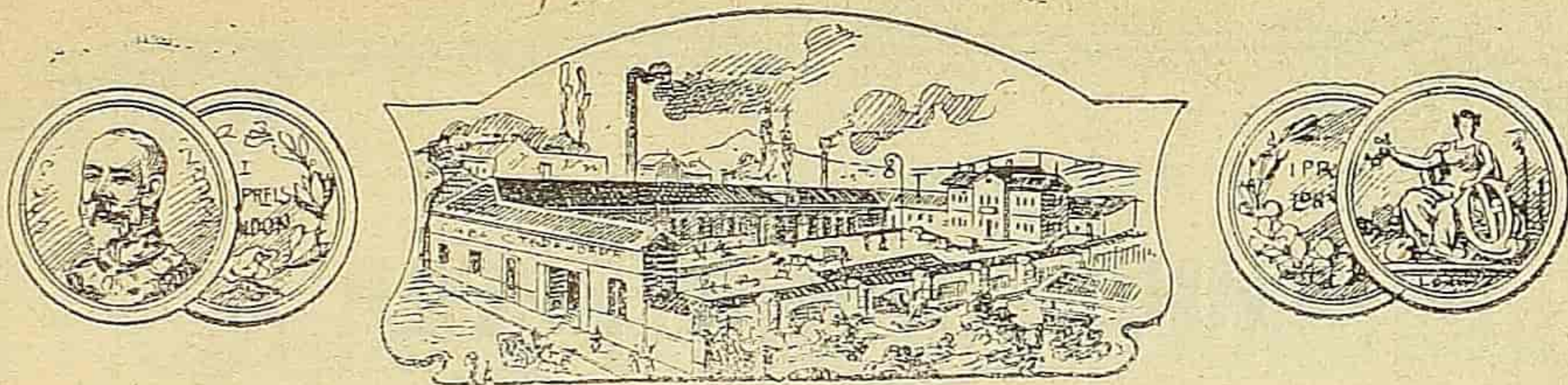
Банкарско одељење:

Ради све банкарске послове. Прима улоге на штедњу — у сребру и злату — и плаћа 6% год камате. Књижица и марка бесплатно.

Каса је отворена:

од 8¹/₂—12 часа пре подне; и

од 2¹/₂—5¹/₂ часа по подне.

Прва Српска Фабрика Цемент. Пластица

Саве Стефановића

Телефон 593

БЕОГРАД

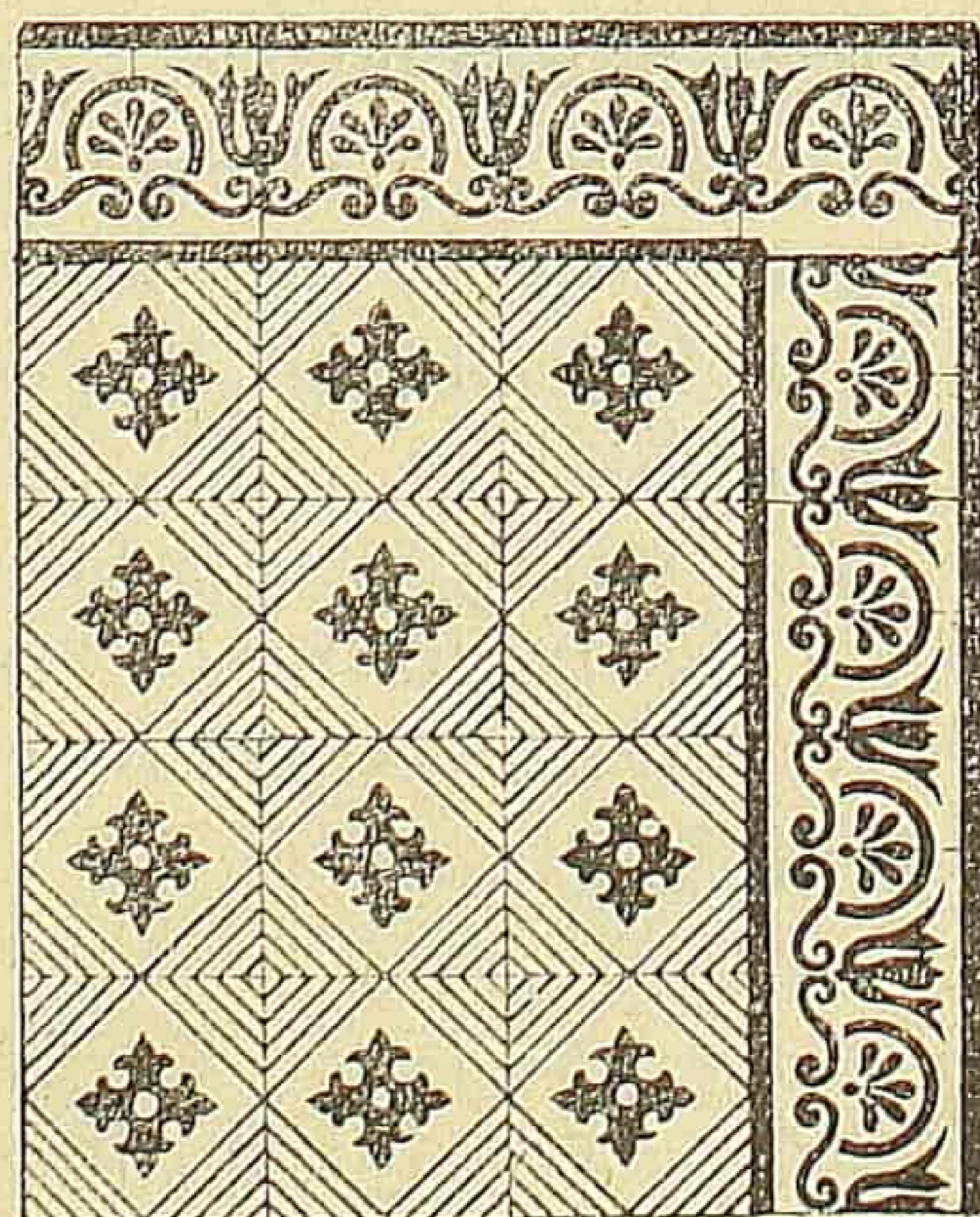
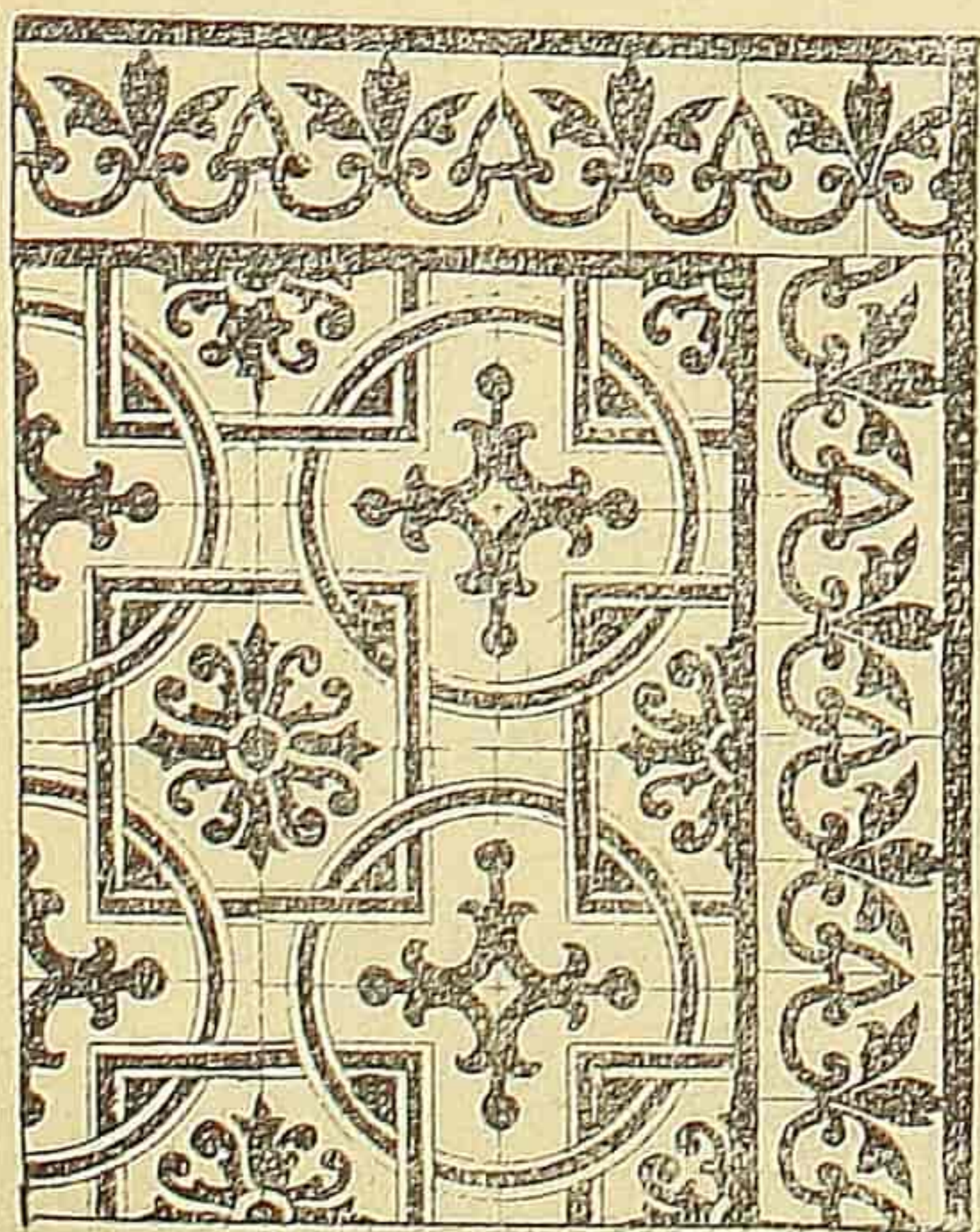
Телефон 593

Препоручује своје велико стовариште цементних пластица сопствене израде, које се израђују најмодернијим начином хидрауличним притиском од 500.000 кгр.

Моје су пластице до сада показале одличну издржљивост како у топлоти тако и на највећем мразу, а то су ми и Господа инжињери признали, а за доказ, одликоване су моје пластице првом наградом у Лондону на изложби.

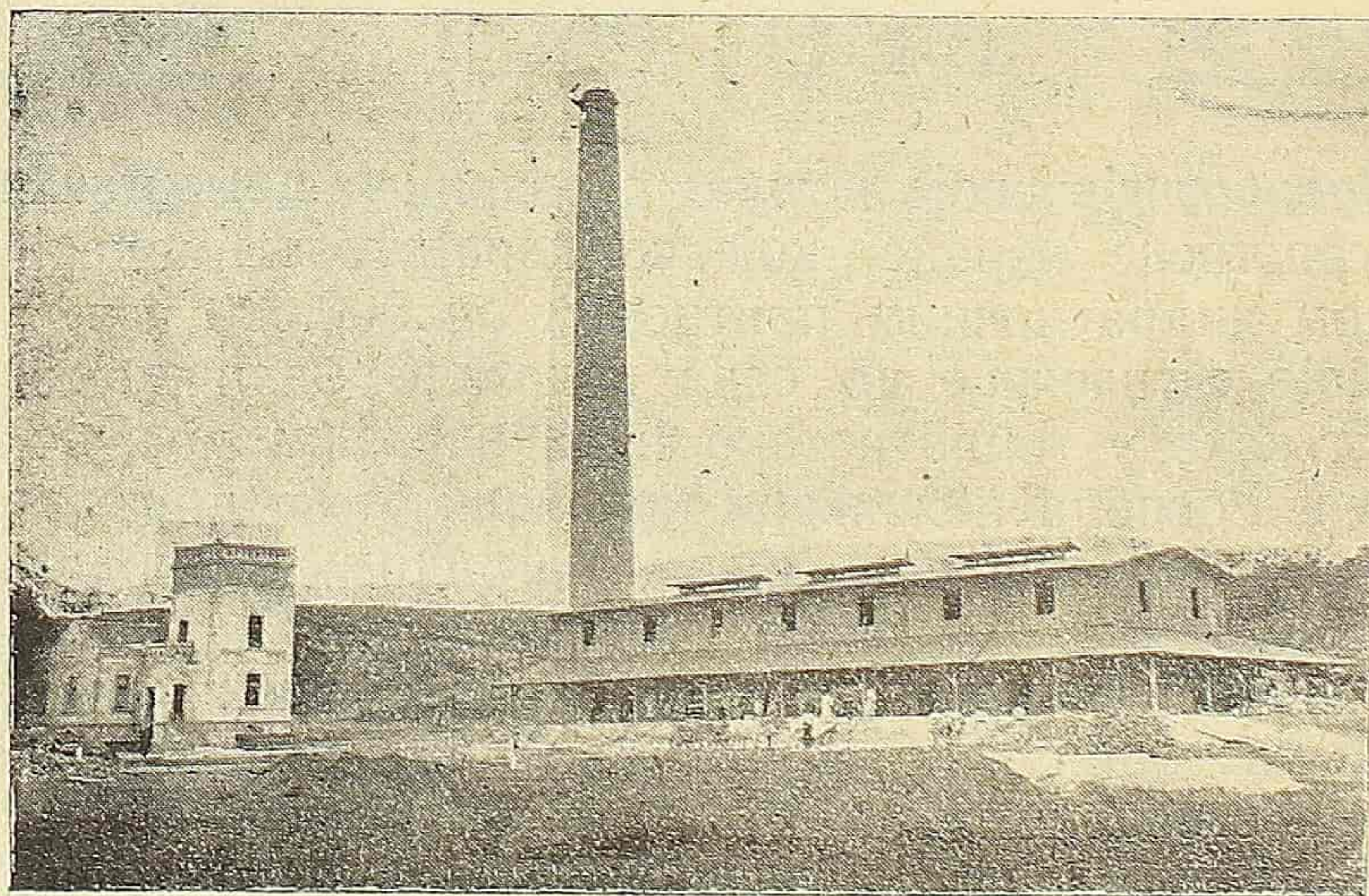
Такође израђујем: мозаике и вештачки камен као и брусеве и тоцила, од којих имам увек у великој количини на стоваришту.

За мустре и обавештења стојим радо на услузи.

ИНДУСТРИЈА КРЕЧА
Браће Д. Ђорђевића
БЕОГРАД!

Телефон канцеларије у Београду бр. 623.
Телефон Пећи у Жаркову 1636.

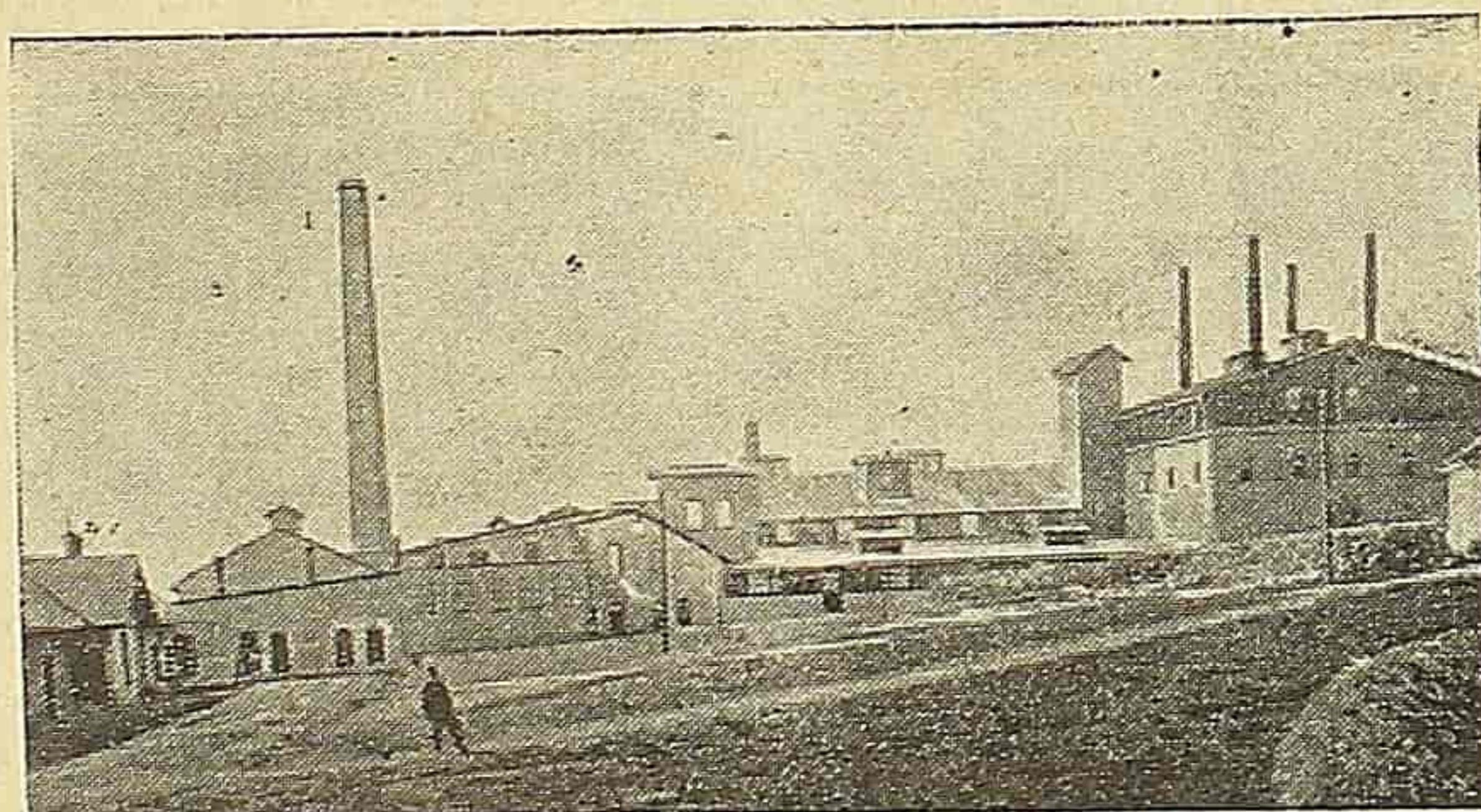
Извештава поштоване потрошаче, а нарочито **предузимаче**, да је почет извоз креча из модерне и технички савршене пећи, тако да креч при гашењу не оставља за собом камен. Креч је добро печен и нема такмаца ни у цени ни у каквоћи.

Испорука креча се врши на место грађевине. Поруџбине се врше писмено или телефоном. Цена за закључке на веће количине **сразмерно је јефтинија**.

ПРВА СРПСКА ФАБРИКА

Портланд Цемент-Поповац

Београдске Трговачке Банке БЕОГРАД

ФАБРИКА ОСНОВАНА 1908. ГОДИНЕ

Одликована златном медаљом на свет. изложби Туринској 1911. год.

Канцеларија цемент одељења

Књегиње Љубице бр. 8.

Телефон **13-54.**

Депеше: Тргбанк Београд

Фабрика у Поповцу

Поштанска станица: Параћин

Жељез. станица: Давидовац

Депеше: Портланд Параћин

Фабрика је снабдевена најмодернијом машинеријом из чувене Крупове Фабрике.

Годишња производња је до 2000 вагона.

ИЗРАЂУЈЕ

РОМАН и ПОРТЛАНД ЦЕМЕНТ

== ОДЛИЧНОГ КВАЛИТЕТА ==

Цемент испитан на испитним станицама у Цириху, Берлину и у Београду у заводу за испитивање грађевинског материјала на Универзитету.

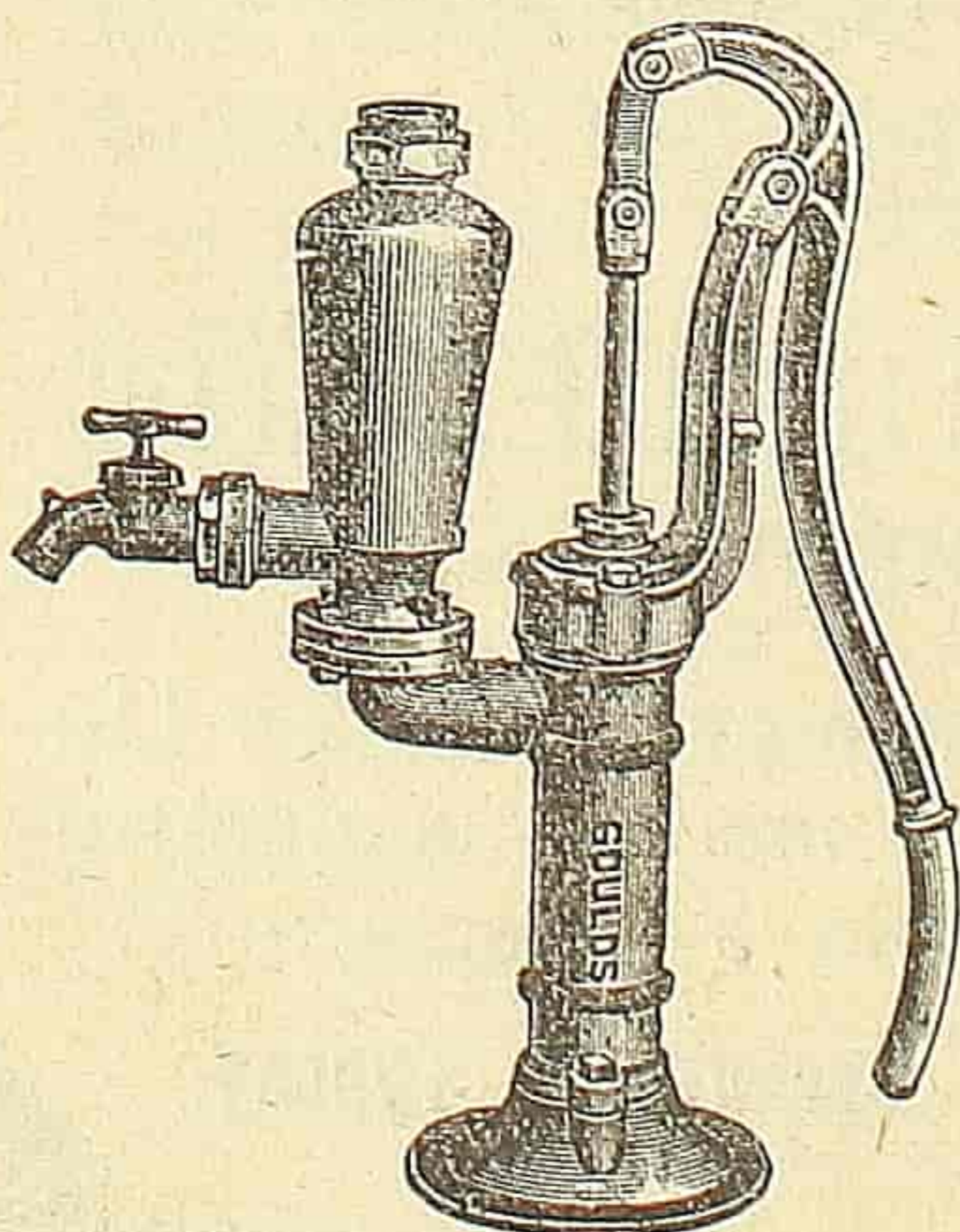
Продаја у земљи и експорт за Бугарску и Турску.

ИНЖЕЊЕР
М. СЛУЦКИ и КОМП.

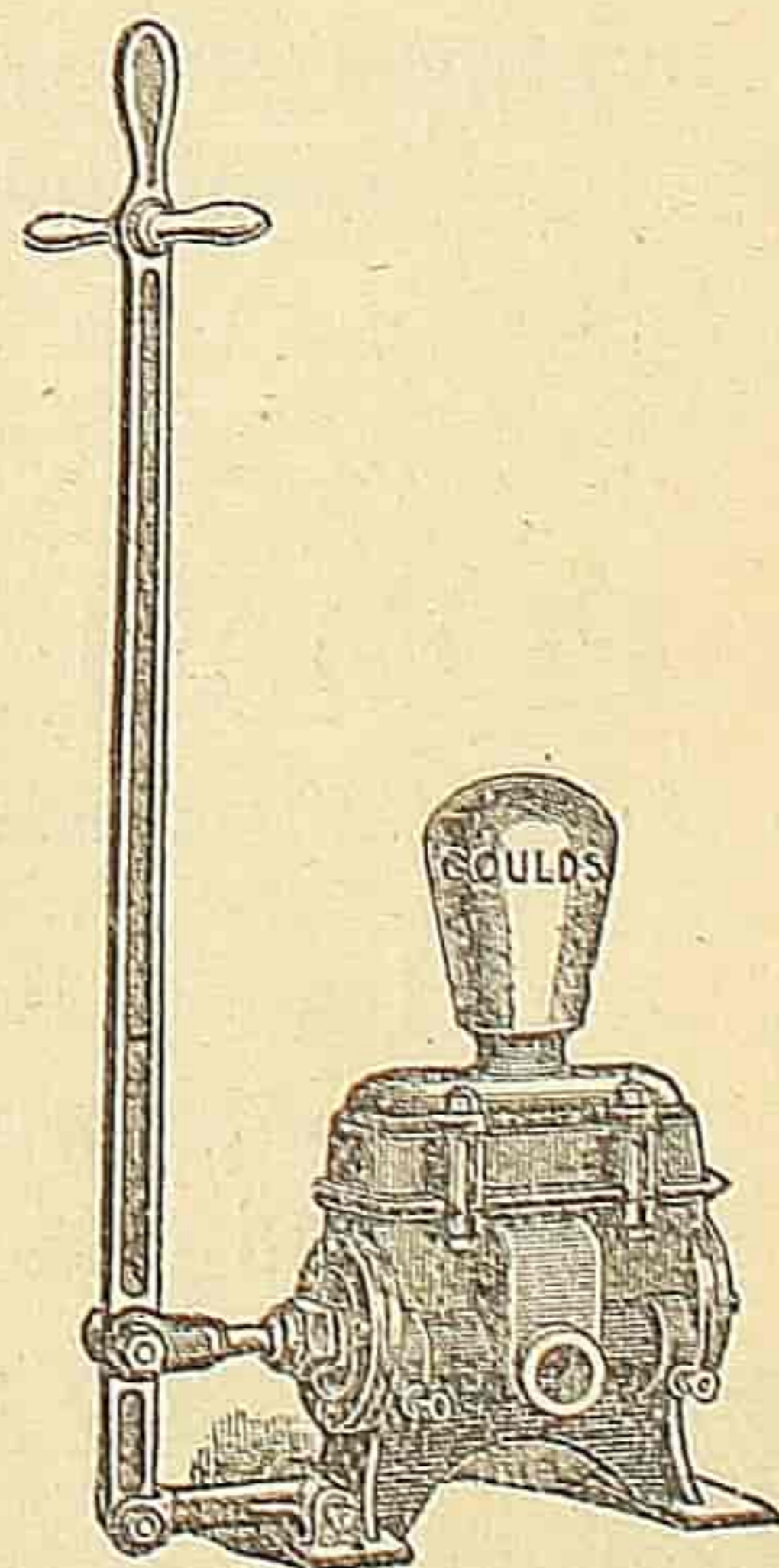
У БЕОГРАДУ, Краља Милана ул. бр. 66.

Најбоље сортирано стовариште техничког материјала за индустрије и грађевине.

Услед дуго-
годишњег ис-
куства и стру-
чне спреме роба
солидна, цена
умерена, стру-
чни савети по-
уздани.

Гвожђарска Радња

Матића и Солдатовића

Телефон 546.

БЕОГРАД - ТЕРАЗИЈЕ

Телефон 546.

КРАЉА АЛЕКСАНДРА УЛИЦА БРОЈ 6.

Препоручује поред великог стоваришта разноврсне гвожђарске и металне робе, велики избор

:-: :-: ОКОВА за грађевине. :-: :-:

ЦЕВИ и СЛАВИНЕ за водовод.

АЛАТА разноврсног за разне занатске употребе.

Асфалта, Битумена, Холц-цементна, Хар-

тије за кров, Асфалтплоче (за спречавање влаге);

Асфалтбитумена за заливање цеви земљаних и гвоздених при извођењу канализација итд.

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ

Цементна Романа и Портланда из Раљске Поповачке и Беочинске фабрике, увек свежег.

УСЛУГА БРЗА И ТАЧНА. _____

_____ ЦЕНЕ ВРЛО УМЕРЕНЕ.

ТЕЛЕФОН БР. 703.

ТЕЛЕФОН БР. 703.

ТРГОВИНА СТАКЛА

Благоја Ст. Динића

Београд-Теразије

Препоручује у најбољим каквоћама и продаје најјевтиније

Стакло за прозоре, чешко и бел-
гијско у свима дебљинама.

Биљурско за излоге. Стакло за **кро-
вове** и **патосе**. Стакло **мат**, **дезени-
рано**, **млечно** и у разним **бојама**. Ста-
кло за **украсе**, **бело** и **у боји**. Стакло
за **огледала** са и без **фазете**. **Кит** са
фирнајзом рађен. **Елмајзи**, **стакла** и
огледала по моделу и **месингу уме-
тнута** итд.

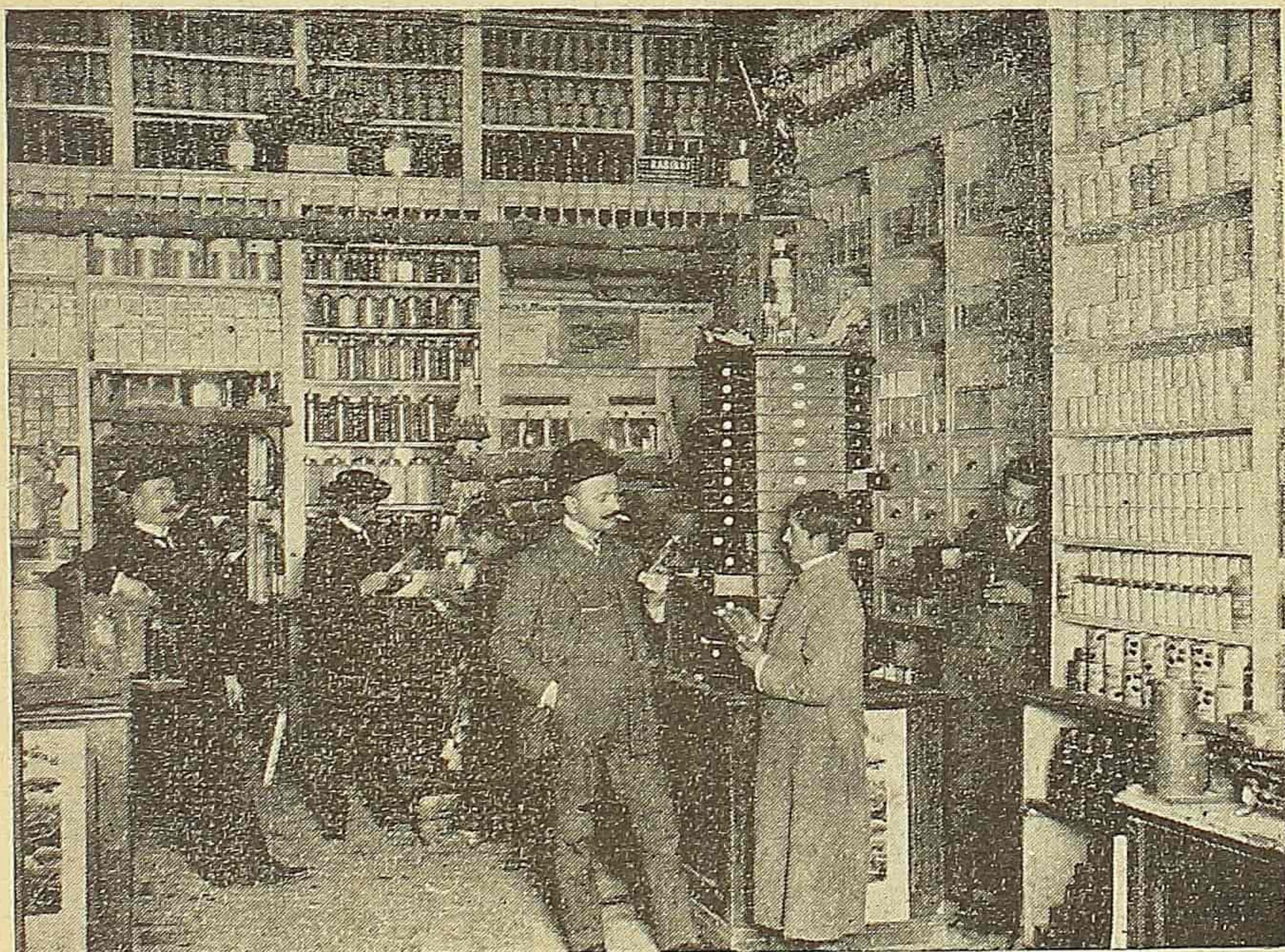
Стручна обавештења, упутства ценов-
нике и предрачуне шаљем бесплатно.

Налози за унутрашњост, извршују се
брзо и тачно.

Стакло се пакује најсавесније, а по жељи
и сече се по мери.

Примам све стаклорезачке послове и
оправке. Јамчим за солидну и стручну
израду.

ТРГОВИНА БОЈА
Благоја Ст. Динића

Телефон 703. Београд-Теразије Телефон 703.

Препоручује огроман избор најбоље и најјевтиније

БОЈЕ за фарбање, кречење, моловање и т. д.

Гарантован чист **Холандски Фирнајз**.

Лакове за кола фијакере, патосе и за спољне и унутрашње декорације.

Емаила у свима бојама.

Четке за све фарбарске употребе.

Златне и сребрне бронзе несагориво **сребро** за пећи.

Слике за дрвени и гвоздени намештај.

Каменорезачки материјал.

ТЕЛЕФОН 1543

ТЕЛЕФОН 1543

СТОЛАРСКО ПАРНО-МАШИН. ПРЕДУЗЕЋЕ

Милорада Ј. Радосављевића, Београд

У СВОЈОЈ КУЋИ ГЛАВАШЕВА УЛ. БР. 7, ВИСОЧКА 17 (ПАЛИЛУЛА)

— ОСНОВАНА 1898. ГОД. —

Располаже најновијим машинама.

ИМА НАЈСАВРШЕНИЈУ

Јединствену парну СУШНИЦУ.

У њој се врши сушење топлим промајом која се стално обнавља те влагу из материјала извлачи.

Препоручује се п. п., г. г. архитектима, инжињерима и грађевинарима за све столарске послове. Прима најхитније поруџбине за Београд и унутрашњост.

Има увек готових врата разних величина ИБЕРШИБОВАНА. Прозоре ради ибершибоване.

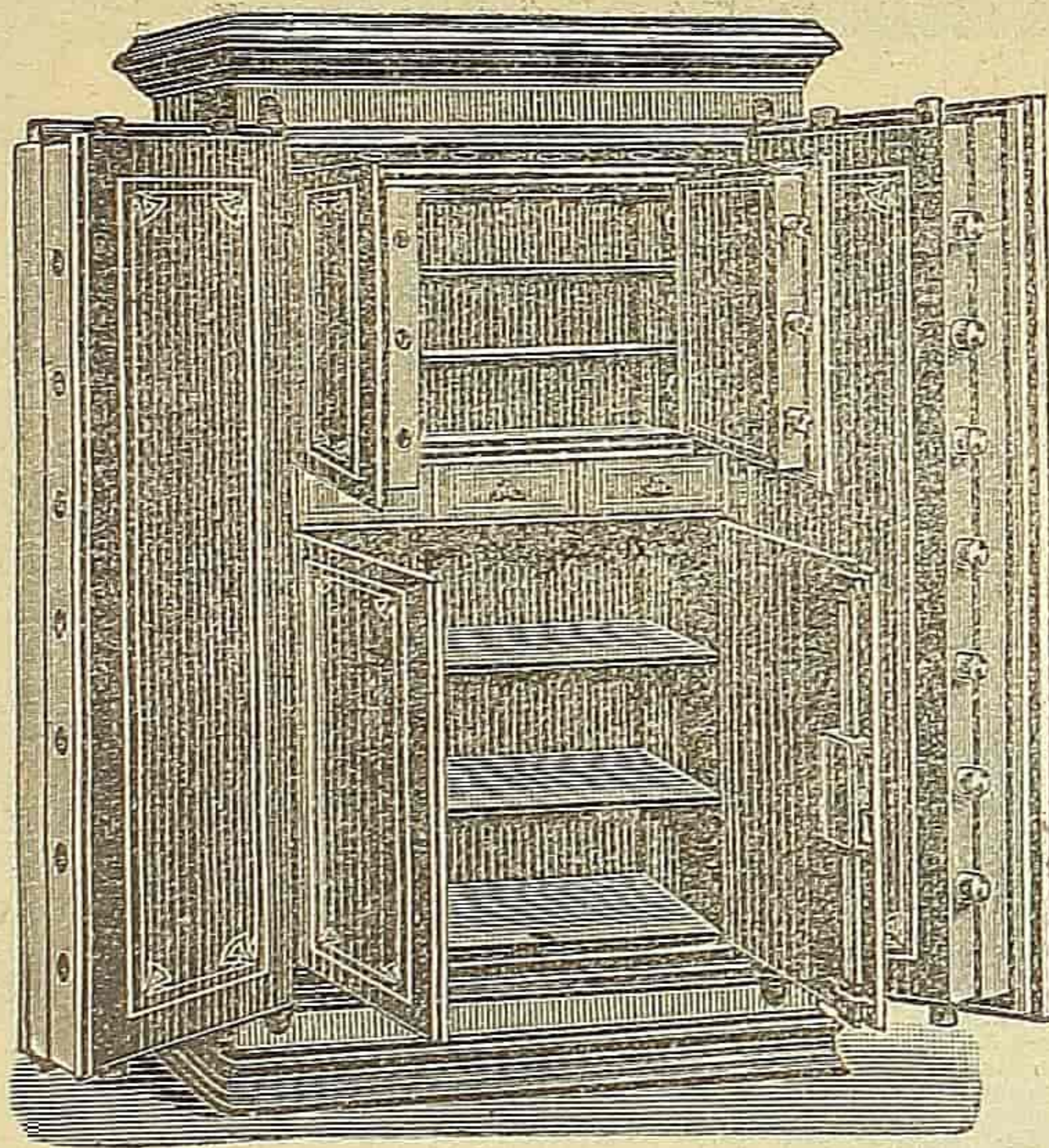
Продаје готов ПАТОС — шифбодн, потпуно сув, у свакој количини.

Израдила је сав столарски посао на новој згради Београдске Задруге.

ЦЕНЕ НАЈПОВОЉНИЈЕ.

УСЛУГА БРЗА И ТАЧНА.

НАПОМЕНА. Види опис рада Мил. Ј. Радосављевића на стр. 97—99, у овој књизи.

„ПАНЦЕР“

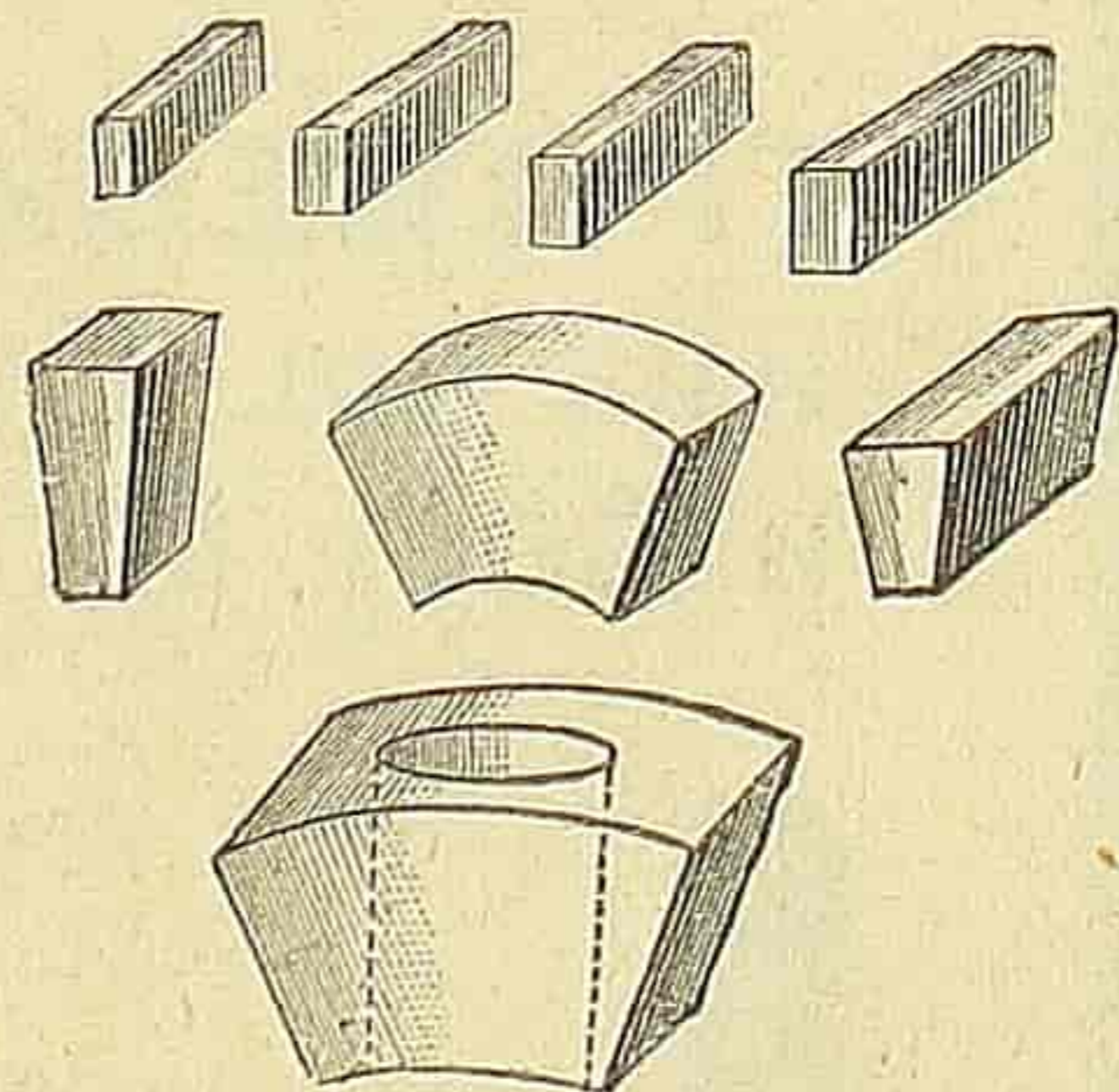
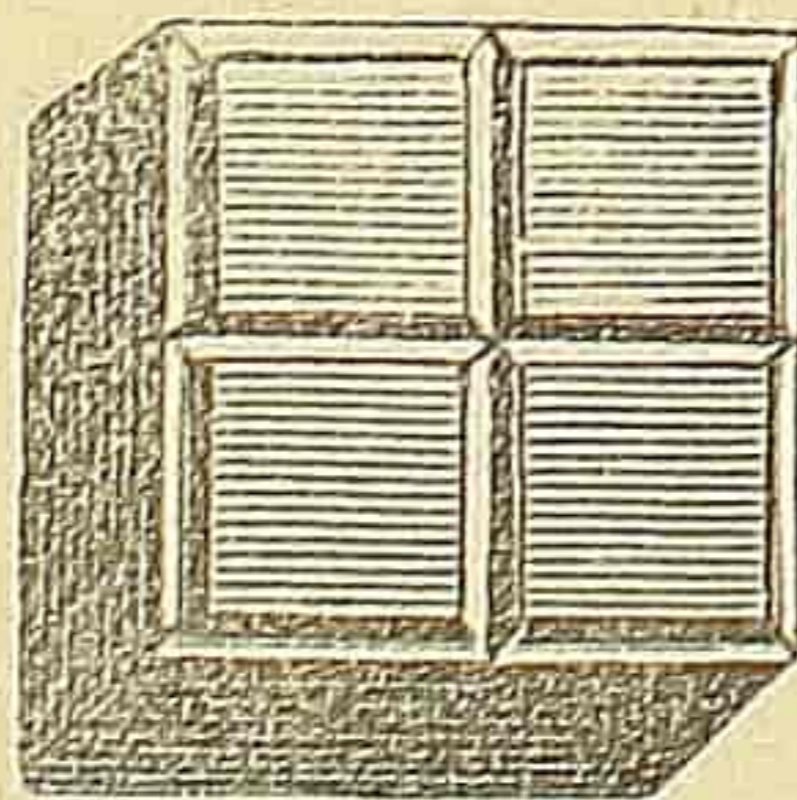
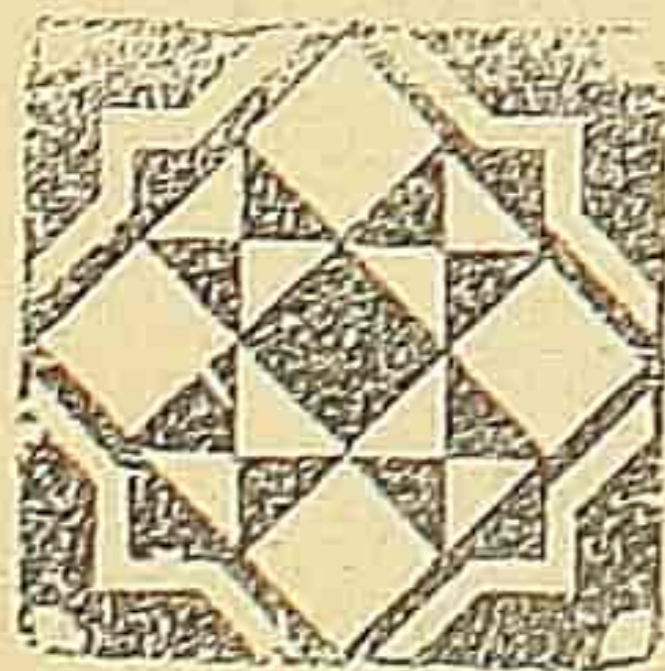
:-: КАСЕ :-:

Чувене фирме G. Schnizer Stuttgart - Ludwigsburg најсавршеније, и најбоље најсигурније у данашњем времену.

За непуних шест месеци, продато у Србији банкама и трговцима **35 комада** разних величина.

КАДЕ и ПЕЋИ за купатила и сав КАНАЛИЗАЦИОНИ материјал.

ПЛОЧИЦЕ керамичке за патосе, купатила и фасаде зграда. Шамотске цигле до 2.000° издржљиве.

ЛИФЕРУЈЕ ТРГОВИНСКА АГЕНТУРА

ТОМА Ј. ЛАЗАРЕВИЋ

ТЕЛЕФОН 985.

БЕОГРАД - САВА

ТЕЛЕФОН 985.

ГВОЖЂАРСКА ТРГОВИНА

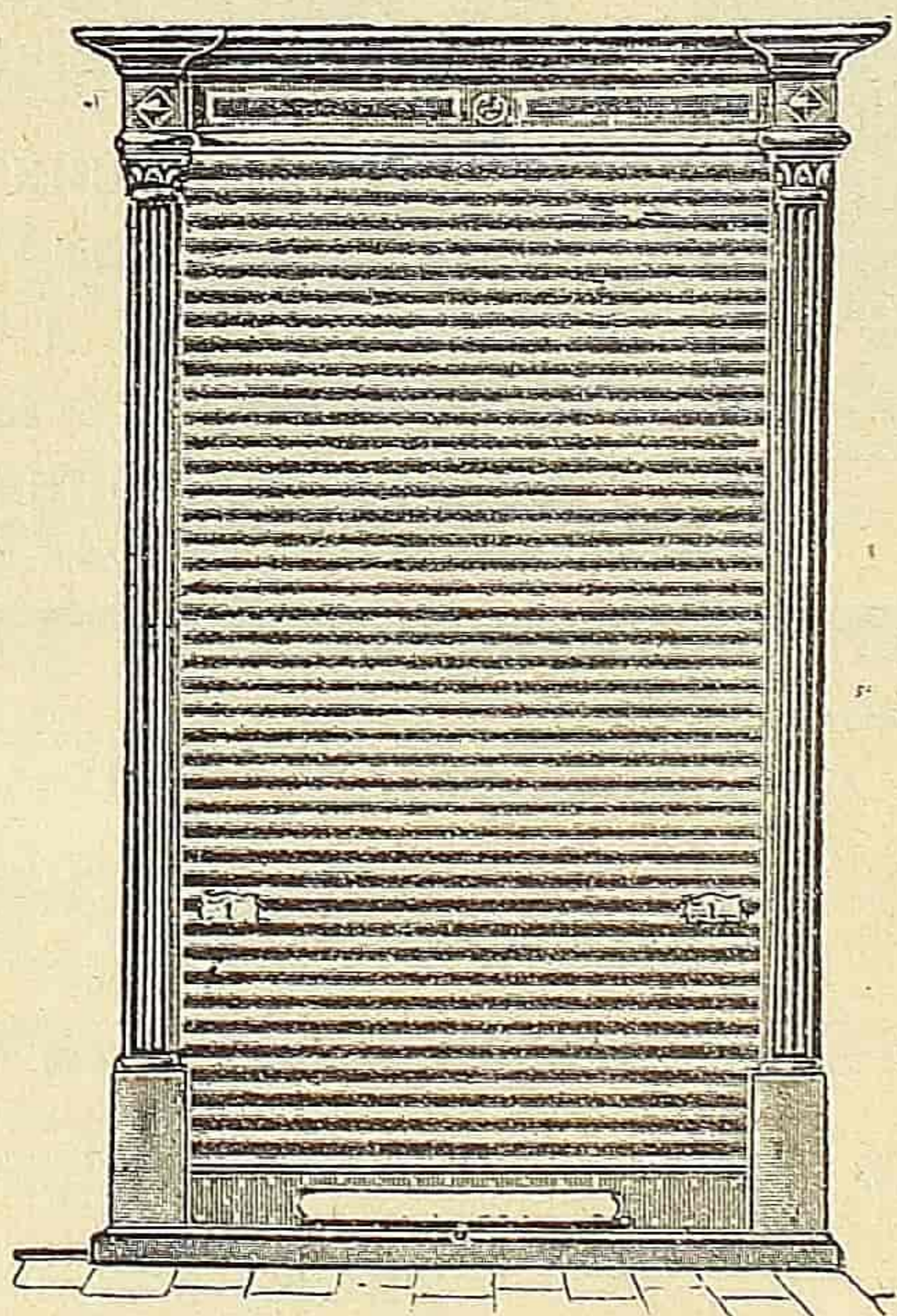
Лазовић и Станивуковић

Телефон бр. 1568.

БЕОГРАД-САВА

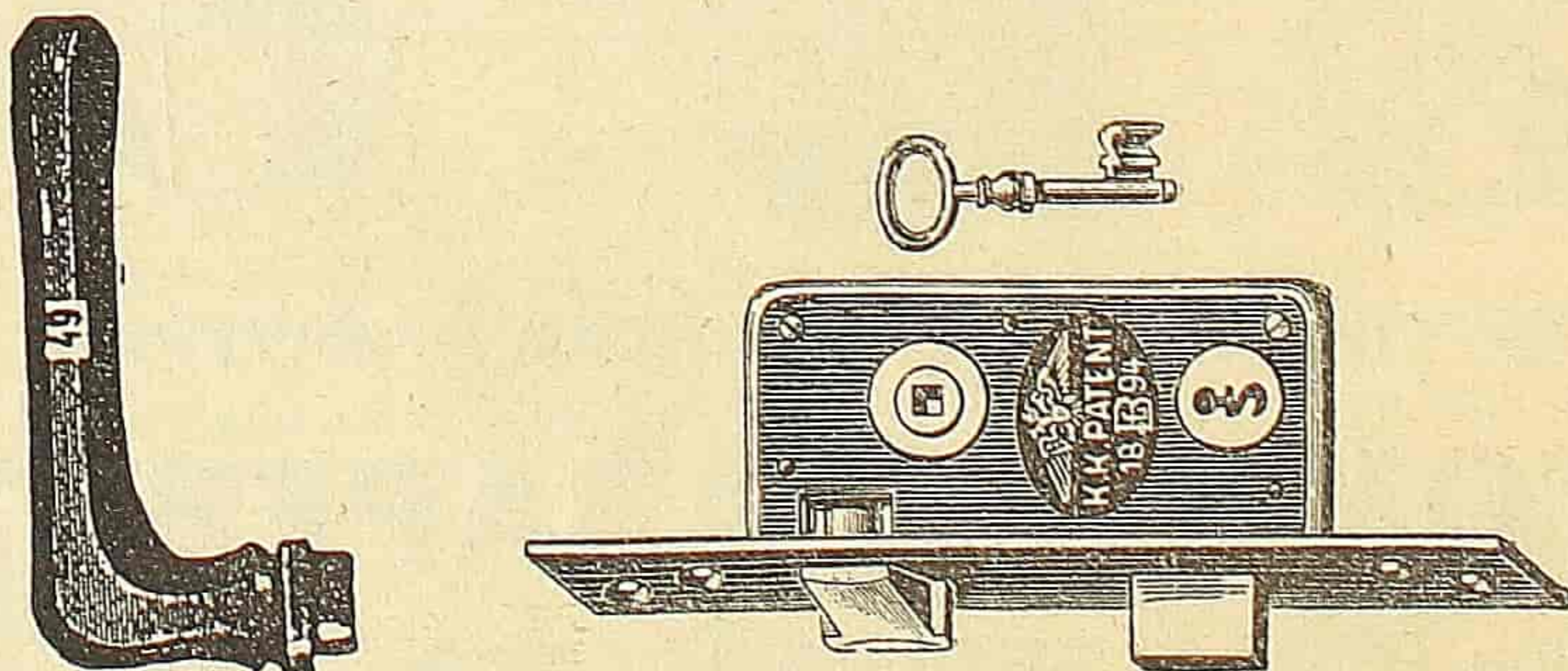
Телефон бр. 1568.

— КАРАЂОРЂЕВА УЛ. БР. 65. —

Препоручује
Челичне
Ролетне
најбољег квалитета за излоге и врата.

ГРАЂЕВИНСКИ ОКОВ, који има на стоваришту у великом избору као и праве **Ирске** пећи.

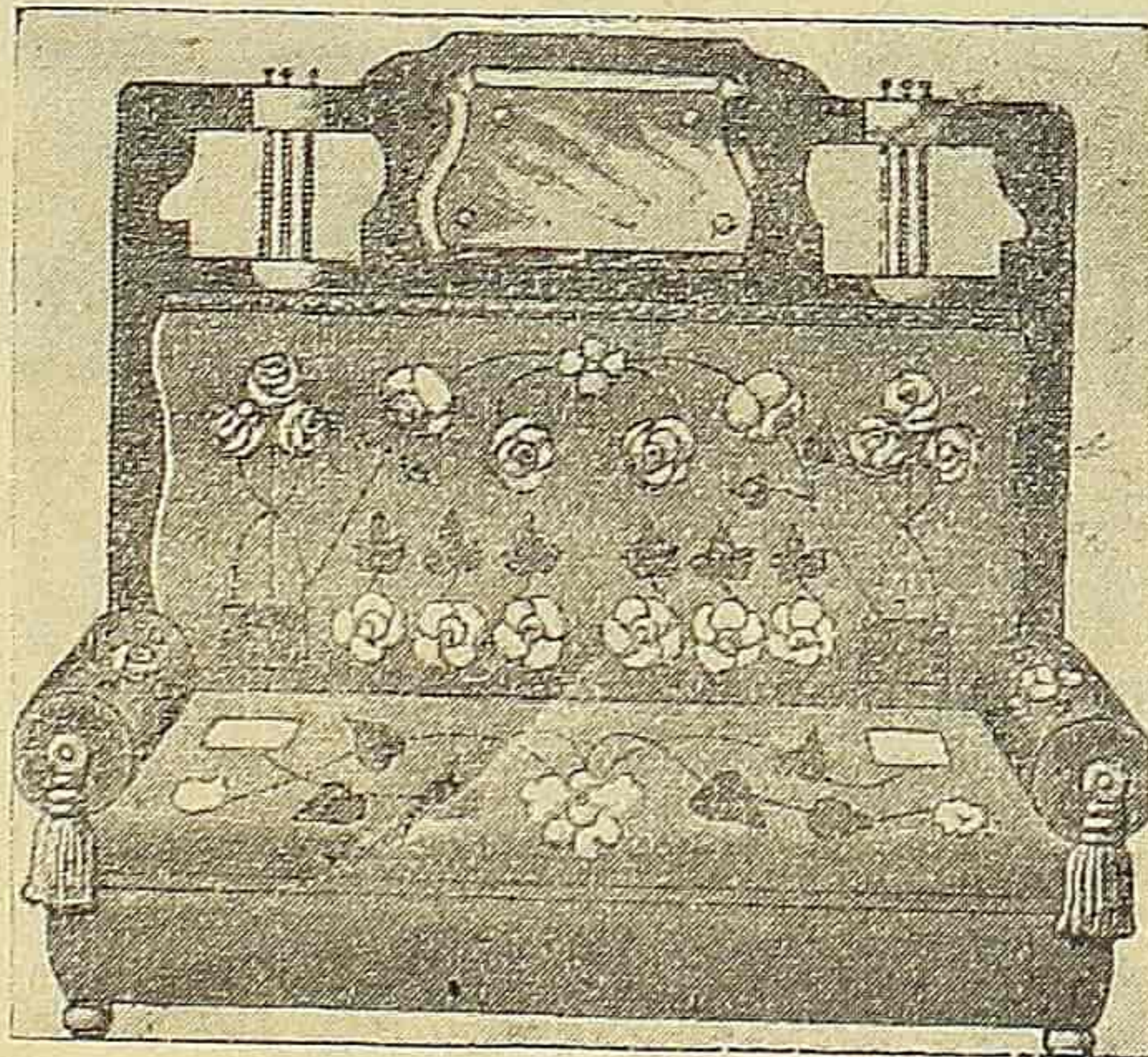

ВЕЛИКО
СТОВАРИШТЕ НАМЕШТАЈА
Боршоди и Мићовића

Телефон 262   БЕОГРАД   Телефон 262
ПРЕКО ПУТА НАРОДНЕ БАНКЕ

Препоручује велики избор намештаја: за спаваће собе, трпезарије, салоне (комплектне гарнитуре), канцеларије итд.

Нарочита се пажња скреће п. п. на

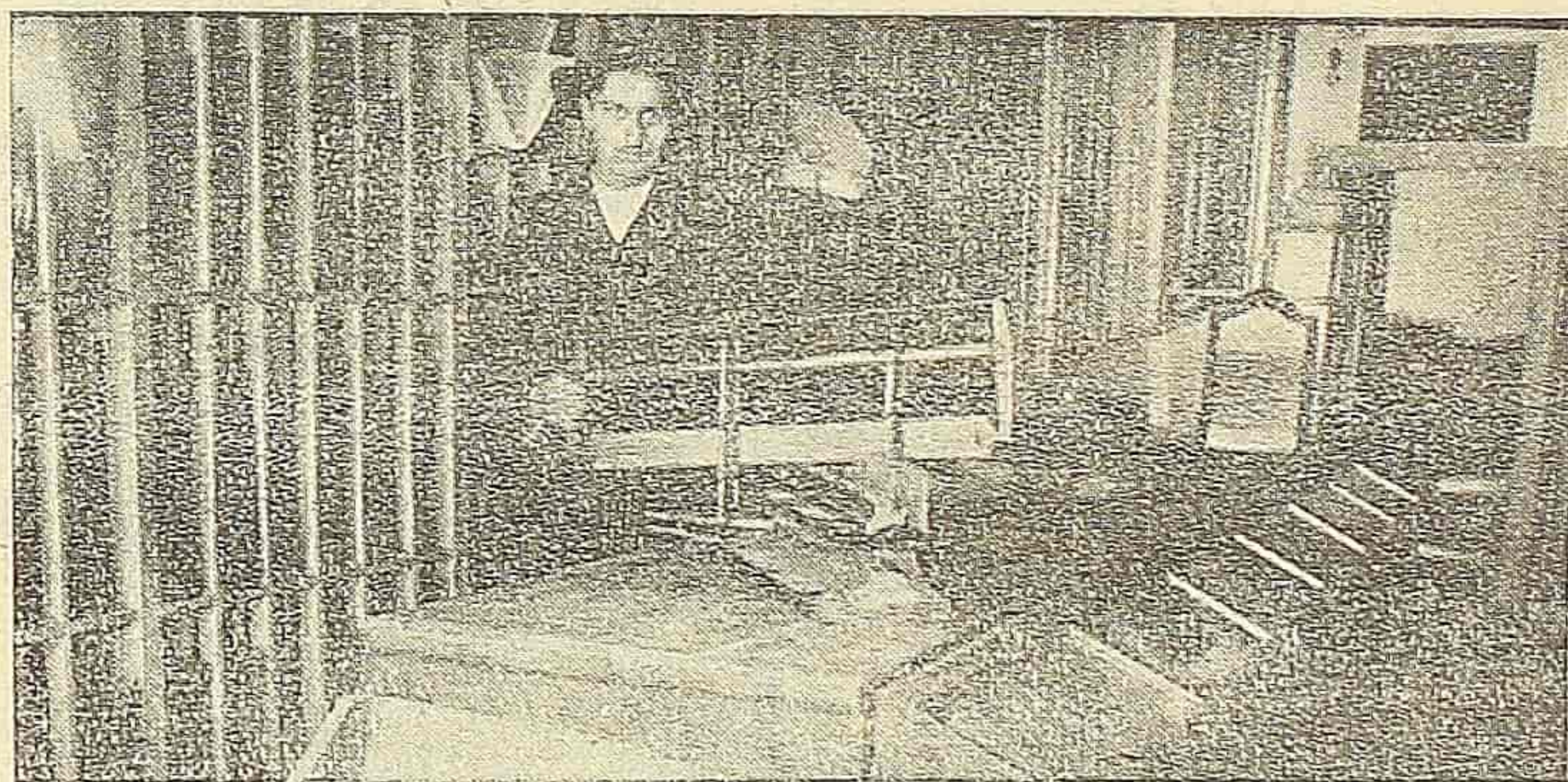
КРЕВЕТЕ ОД МЕСИНГА
ЕНГЛЕСКИХ И ПОЛУ - ЕНГЛЕСКИХ.

Плеханих Кревета свију врста и фазона.
Намештаја за покућанство.

Када за купање у разним величинама. Прима
у израду све-тапетарске и декоративне послове.
НОВ МЕБЛ по поруџбини израђује, а стари
узима на оправку.

ЦЕНЕ СУ УМЕРЕНЕ. ИЗРАДА СОЛИДНА.

Стакларско-порцуланска и нирнбершка
Т Р Г О В И Н А

Миливоја М. Поповића

Телефон 250. -- БЕОГРАД-САВА -- Телефон 250.

Препоручује највећи избор:

Стакла за прозоре: белгијска и
чешка од $1\frac{1}{2}$, 2 и 3 м. м. дебљине у
свима величинама.

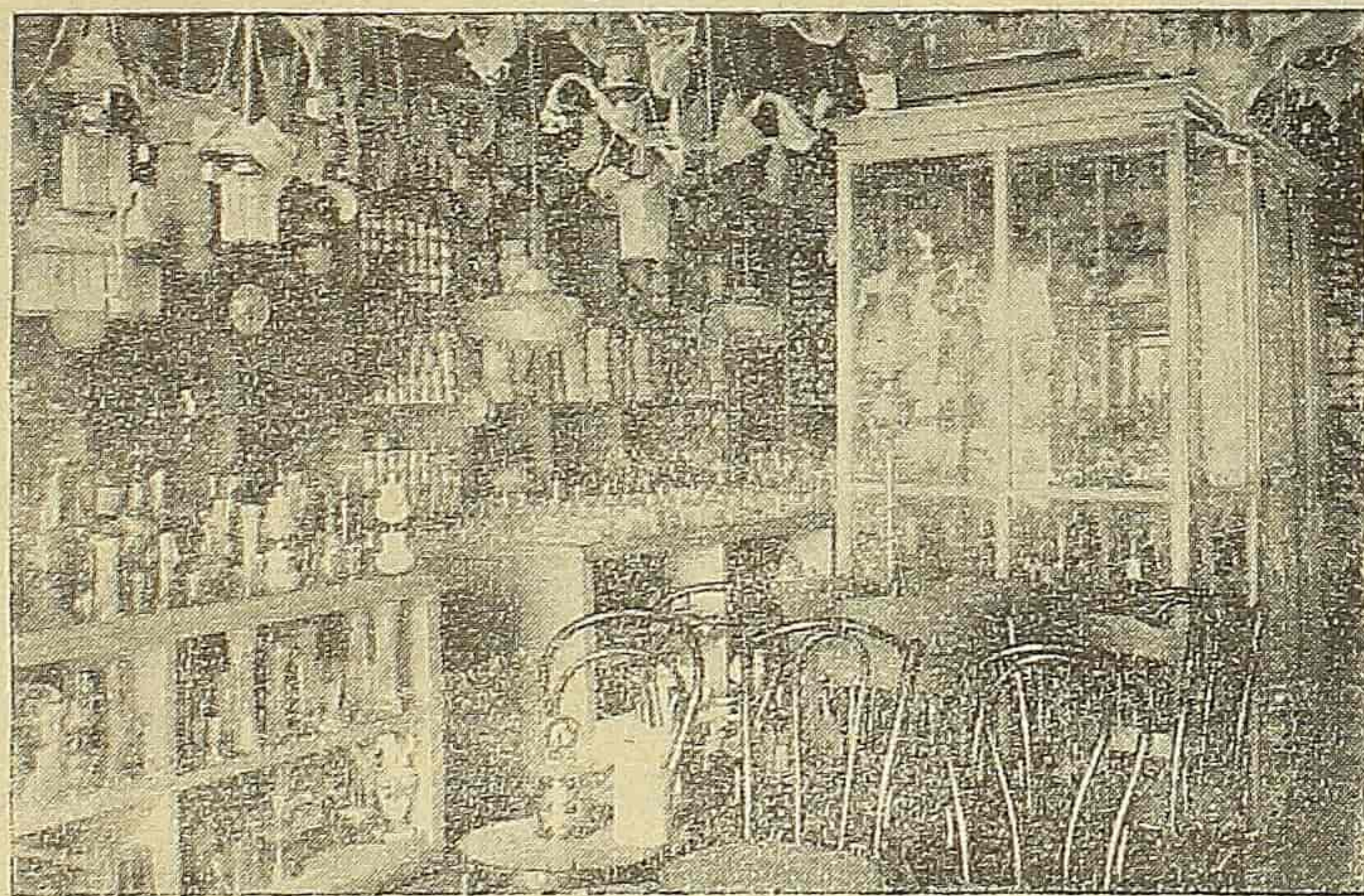
Биљурска стакла за излоге.

Стакла за кров и патосе.

Сем тога и разне врсте стакла у
таблама *дезинирана, гравирана, ребра-*
ста — „орнамент глас“, као и ста-
кла у боји израђена са оловом и по-
златом.

ПРОДАЈА НА ВЕЛИКО И МАЛО ПО НАЈПО-
ВОЉНИЈИМ УСЛОВИМА.

Стакларско-порцуланска и нирнбершка Т Р Г О В И Н А

Миливоја М. Поповића

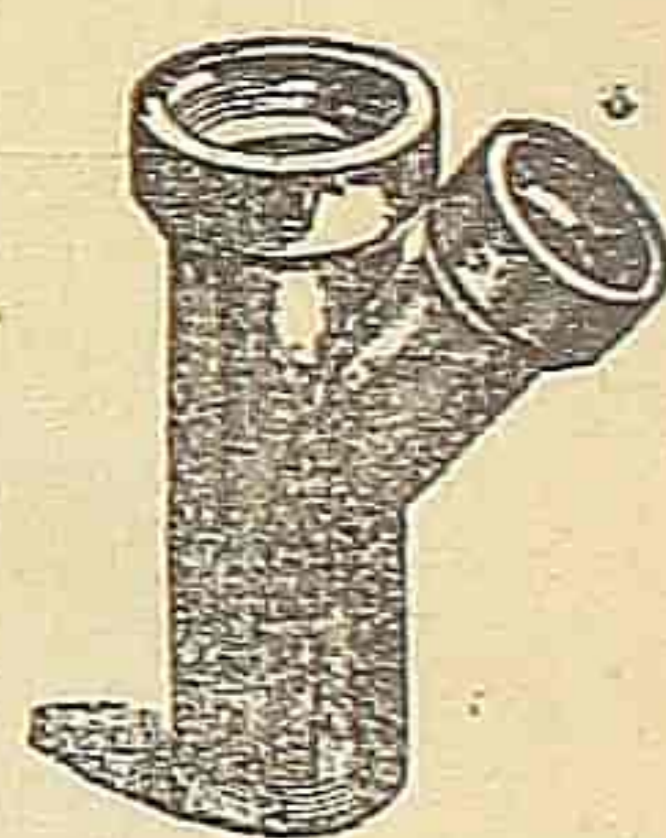
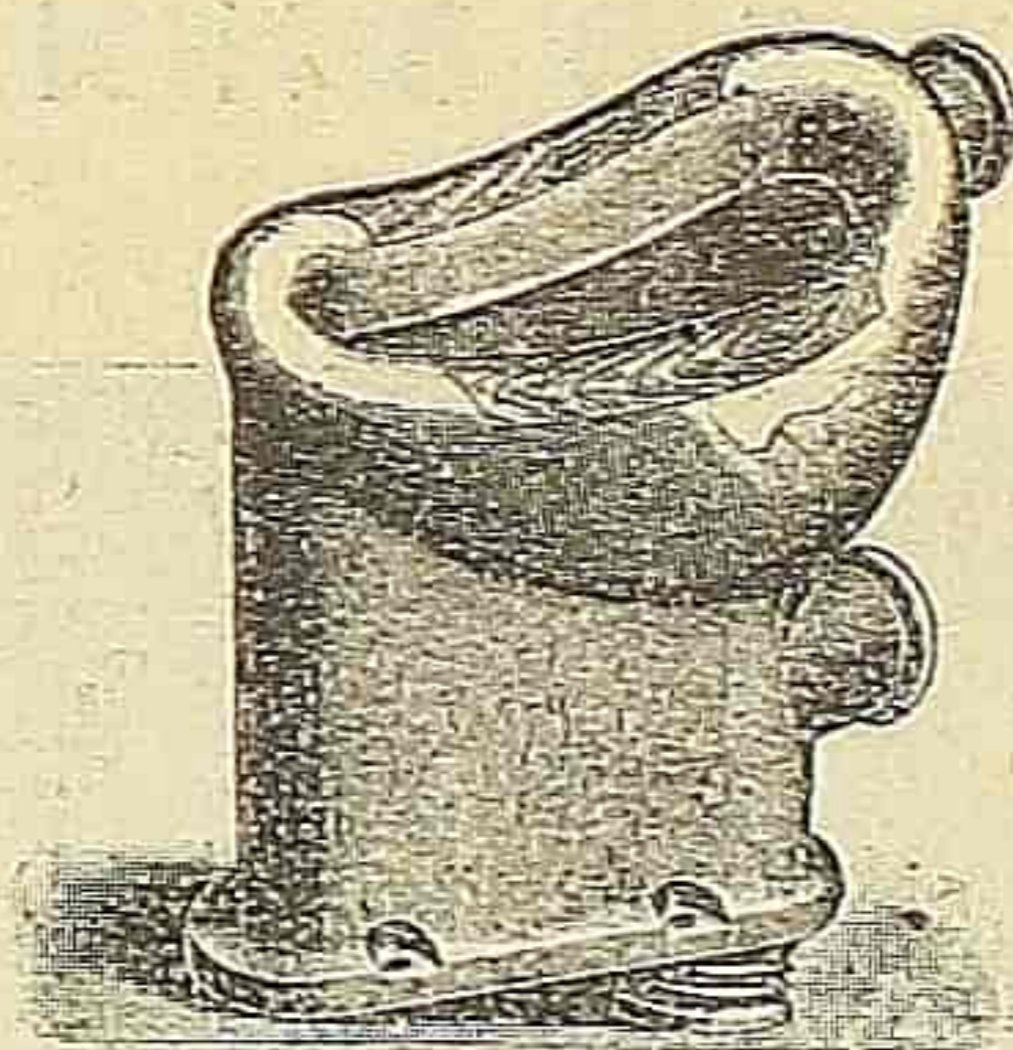
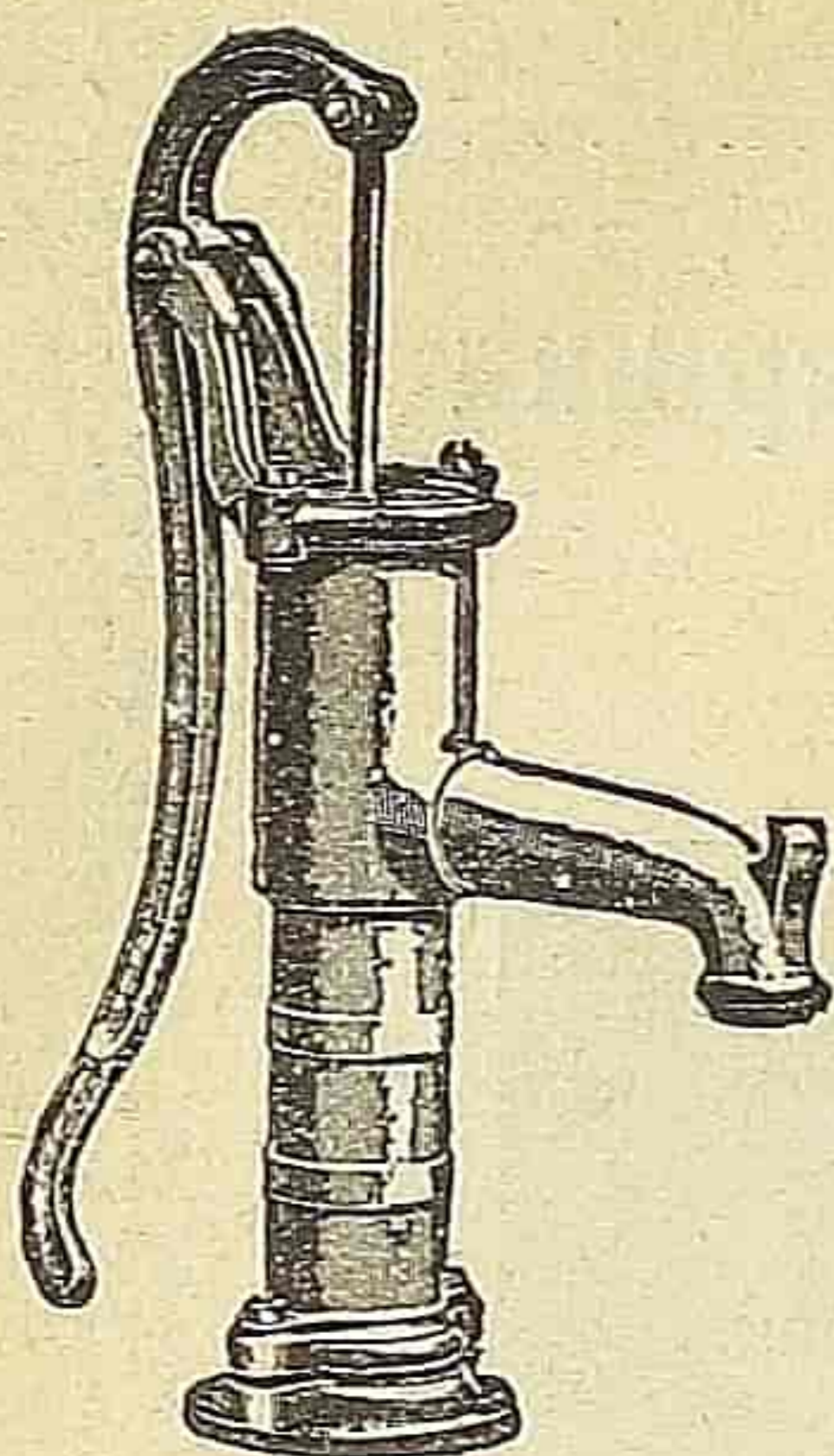
Телефон 250 — БЕОГРАД-САВА — Телефон 250

Препоручује велики избор: чаша, флаша, бокала, чаша са натписним словима и др. посуђа за кафане и кућевну потребу од стакла.

Особити избор: лампи асталских, зидних, вишећих као и салонских лампи и лустера за електрично осветлење.

Највеће стовариште: порцулана мајолике, „штајнгута“ и разних других потреба од порцулана као: шољице, сервиза за црну и белу кафу, сервиза за пиво, сервиза ракијских, сервиза за умивање и асталских за 6 и 12 особа.

Продаја на велико и мало са врло умереним и солидним ценама.

Плочице керамичке за патос и порцуланске за зид и каде.

Камене цеви, глеђосане за клозете и канализацију.

Каде тучане и челичне, као и бакарне фуруне за купатила.

Клозете енглеске са аутоматским резервоаром и клозете без водовода.

Водоводне цеви гвоздене, цинковане и ливене.

Пумпе за ручни и моторни покрет.

Црева гумена, спирална и платнена.

Целокупан материјал за **електрично** и **ацетиленско осветлење**, **громобран** и **електричну звонцад** имамо стално на стоваришту у великом избору. Грађевинарима веће количине испоручујемо директно из фабрике по најнижој цени на уречено време.

Јован Савић и Комп.

Београд-Теразије

Телефон 793.

Телефон 793.

ТРГОВИНА БОЈА
И ХЕМИЈСКО-ТЕХНИЧКИХ ПРОИЗВОДА

Вукашина Настасовића и Комп.

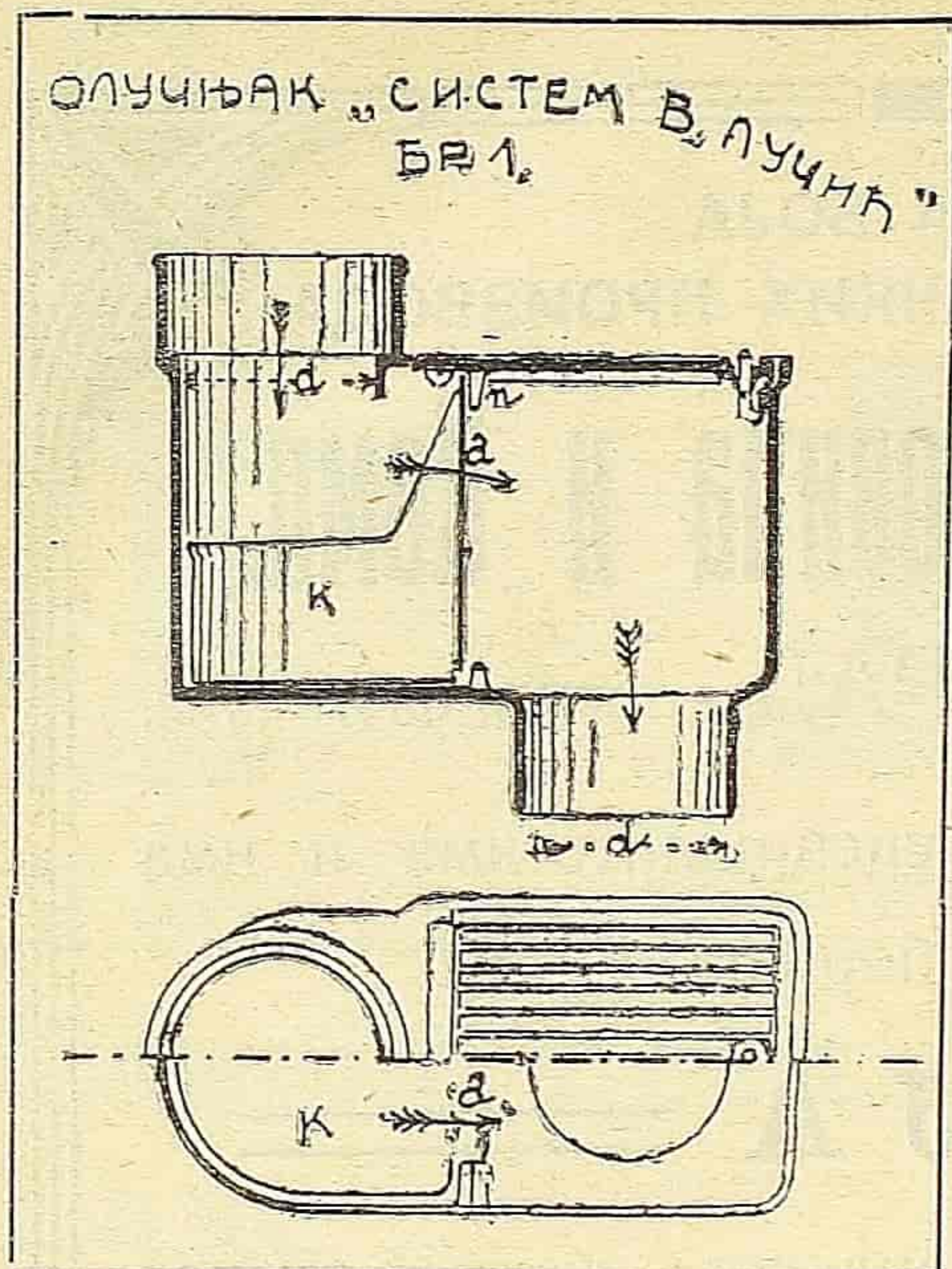
ВАСИНА БР. 15. БЕОГРАД ТЕЛЕФОН 1752.

Снабдевена је свима специјалитетима и има
на стоваришту : велики избор свих врста

БОЈА

фирнајза I-ма правог холандског; чистог руског
терпентина; свих врста лакова из најчувенијих свет-
ских фабрика; велики избор **емаљ порцулан
лак боје** у свима ниансама; **бернштајн боје** за
патосе врло издржљиве (патос се може прати);
златне и сребрне позлате у свима ниансама; **сребра**
за пећи, као и масти за пећи; **Рapidол, Пуцин и
Бриљантин** за чишћење метала; **Француске пасте**
беле и жуте за паркете и фарбане патосе; **раз-
них течности** за премазивање намештаја; нај-
веће стовариште **гипса алабастера и штука-
тура**; највећи избор, најбољих **четака**; **стер-
нолина** — безбојног американског зејтина за патосе
против прашине; сав прибор **за каменоресце**;
велики избор белгијског, француског и немачког
платна за малање из првих фабрика (и рамова за
исте), као и остали **сликарски прибор, бранд-
апарата за брандмолерај са целокупним прибором.**

Поруџбине се извршују брзо и тачно. Обаве-
штења дајемо сваком писмено или усмено.

ВАЖНО

за канализацију

(Олучњак система В. Лучића)

По прописима за везивање олука са кишним каналима захтева се:

Да сва вода из олука предходно прође кроз гвоздене таложнике — **олучњаке**, где се отпаци (црепа, малтера, маховине итд.) задржавају да не улазе у канал.

Од свих постојећих система олучњака, најновији је проналазак инжињера београдске општине г. В. Лучића, који је патентован код већине културних држава, а у Србији је заштићен решењем Тргов. Суда.

Преимућство овога олучњака састоји се у томе:

Што вода лакше протиче,

ређе је загушивање,

правилније функционисање,

лакши је и спретнији од постојећих система, и

мање је и потребно чишћење.

Како је овај олучњак лакши, то је и јефтинији од осталих. Олучњак се израђује у Србији у признатој ливници „**Балкан**“ Перишића, Поповића и Комп.

Може се добити (купити) у свима бољим инсталатерским радњама у престоници као: у предузећу фирме инж. М. Слуцког и Комп., „**Наимар**“ инж. Тасе Милојевића и Комп., и др.

СОПСТВЕНИЦИ!

Захтевајте у вашем интересу српски олучњак систем **Лучић**.

ЕЛЕКТРО-ТЕХНИЧКА РАДЊА

Николе Спасића и К^{ОМП.} Београд

ТЕЛЕФОН 178. — КНЕЗ МИХАЈЛА 47А — ТЕЛЕФОН 178.

Препоручује своје велико и добро сортирано стовариште из првих светских фабрика сав електрични материјал као:

Лустера најновијег модела и електричних лампи; електричне пегле, кох апарата; упаљача за цигаре, струјомера, најбоље шпарсијалице с уштедом 75% и гаранцијом издржљивости.

Сав прибор за водовод и одвод воде; каде за купатила и енглеских клозета. Цеви и делови за канализацију; плочице за под и за зид; цемента:

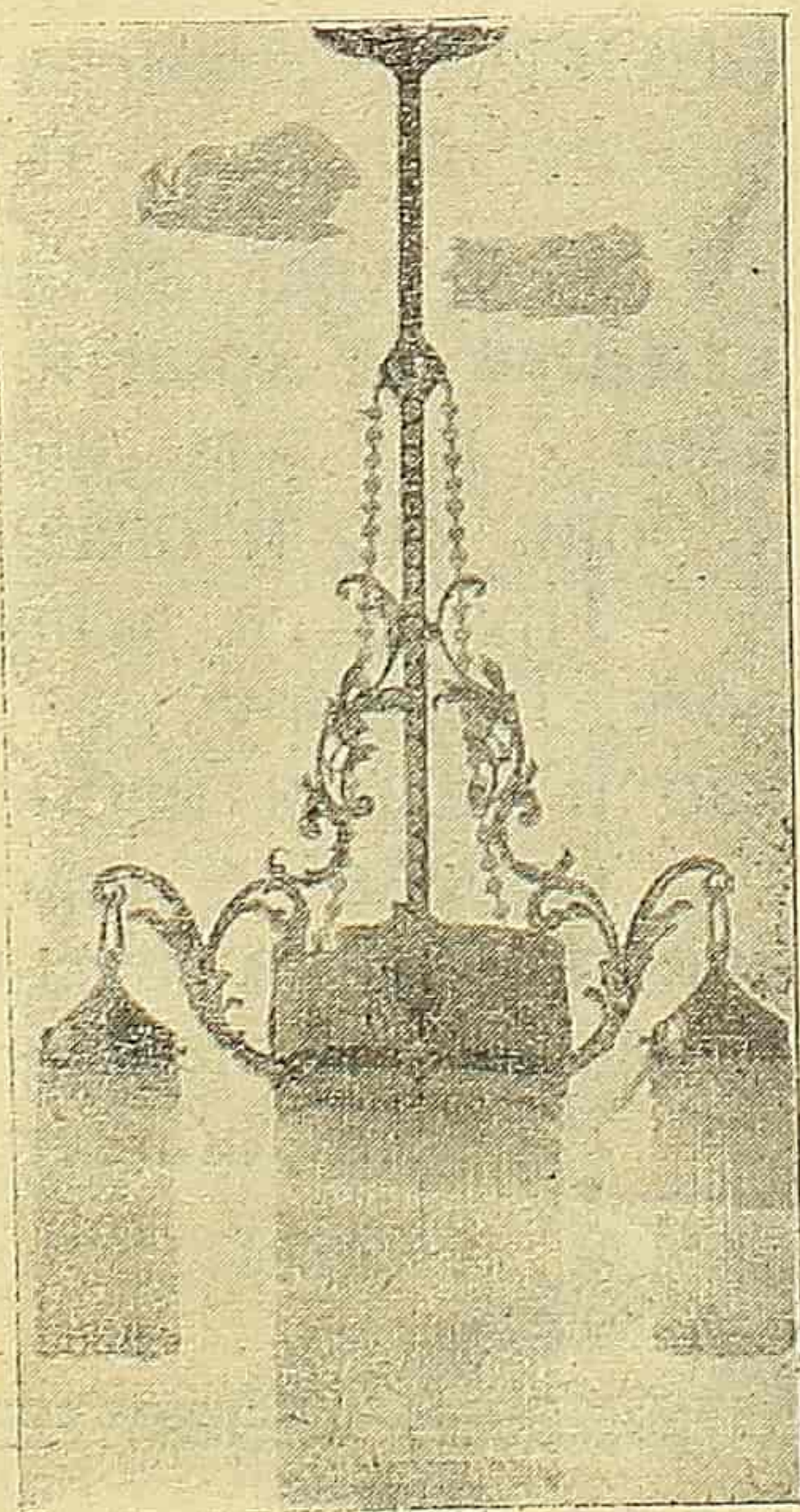
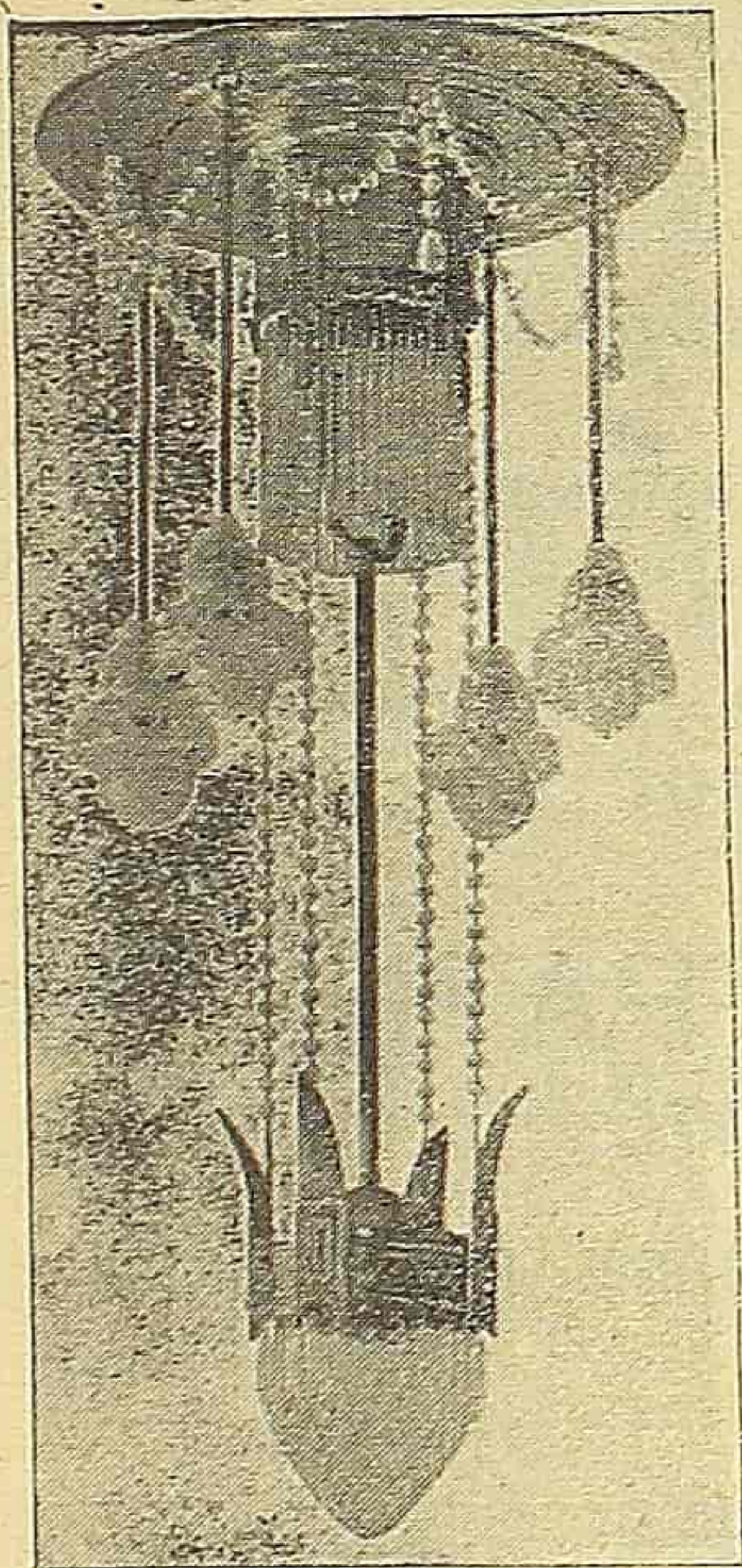
романа и портланда. Исти материјал продаје по строго утврђеној цени и без сваке конкуренције.

Извршује све инсталације електричног осветлења, водовода и канализације, купатила и громобрана.

Посредује за набавку мотора и динамо машина.

Робу шаље за унутрашност на доплату.

Свака наручбина извршује се тачно и брзо.

Прометна Банка

ЦЕНТРАЛА У БЕОГРАДУ — ТЕЛЕФОН 229.

ОСНОВАНА 1896. ГОДИНЕ

СТРУГАРА

— У БЕОГРАДУ — На Дунавском крају —
ТЕЛЕФОН БРОЈ 471.

Израђује **све врсте грађе** у свима у димензијама од **чамовог** и **боровог** дрвета.

СТОВАРИШТЕ ГРАЂЕ

Телефон 847

БЕОГРАД - ТРКАЛИШТЕ

Телефон 847

Располаже увек великим избором грађе израђене у стругари.

ГЛАВНО СТОВАРИШТЕ

ФАБРИКЕ СТАКЛА ЗА ПРОЗОРЕ

БЕОГРАД СРЕМСКА УЛИЦА УЛИЦА БР. 4. БЕОГРАД
ТЕЛЕФОН БРОЈ 1664

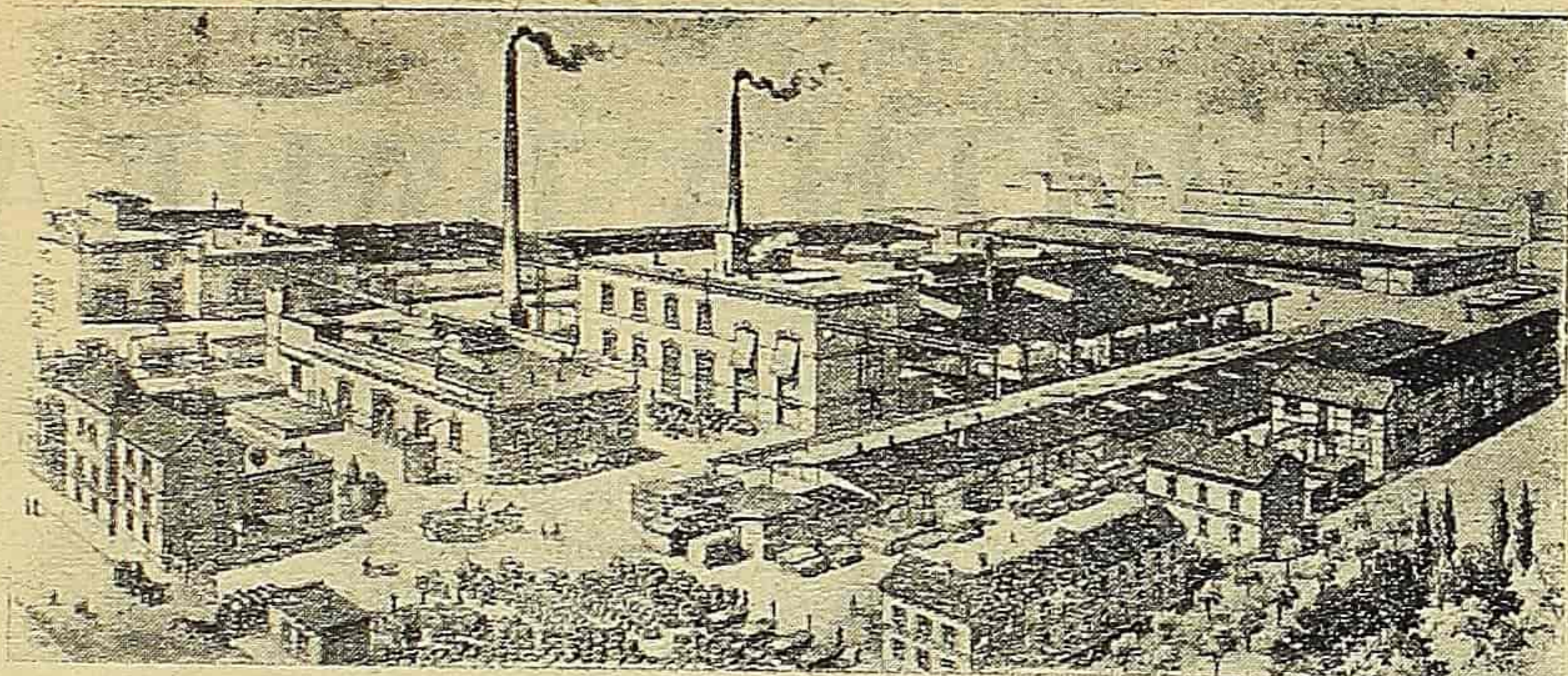
Има увек велики избор: **Стакла** за прозоре; **стакла** за кров и патосе; **мат стакла** и **дзенирана** 2 и 3 м.м. дебљине; **орнамент** и **разна стакла** у боји, као и **огледала**.

Прима се испоруке **биљурског стакла** за излоге. Препоручује свој **сопствени кит I и II врсте**, као и велики избор **дијаманата** за сечење стакла.

Скреће се нарочита пажња **предузимачима** и **сопственицима** зграда, да стовариште прима и **грађевинске стакларске послове**, овде и ван Београда.

За сва обавештења обраћати се на горњу адресу или на **Прометну Банку**.

ЕМИЛ КЕЛНЕР

ПРЕДУЗИМАЧ ЗА АСФАЛТИРАЊЕ И КАЛДРИ-
САЊЕ. - ЗА РАЗНЕ ПАТОСЕ И СВЕ БЕТОНСКЕ
ПОСЛОВЕ

ТЕХНИЧКИ БИРО БЕОГРАД

БАЛКАНСКА УЛИЦА БР. 19. — ТЕЛЕФОН 1916.

ЛАЈПЦИГ

ПЛЕЗНЕРВЕГ 20/22

БЕРЛИН

ПОТСДАМШТРАСЕ 80а

Врши **асфалтирање** са правим сицилијан-
ским природним асфалтом.

Изолирање на постојећим и новим зградама
против појављене влаге, против топлоте и ладноће.

Дахпапе и Холцемент за покривање крова
најбоље врсте.

Патосање дрвеним каменом, такозвани
„Папиролит“ немачки државни патент, најновији
и са хигијенског гледишта најбољи проналазак.

Бетонске радове сваке врсте. Комплетне
вештачке фасаде на зградама новим и старим са
„Теразитом“ драгоценим накитом и вештачким
каменом.

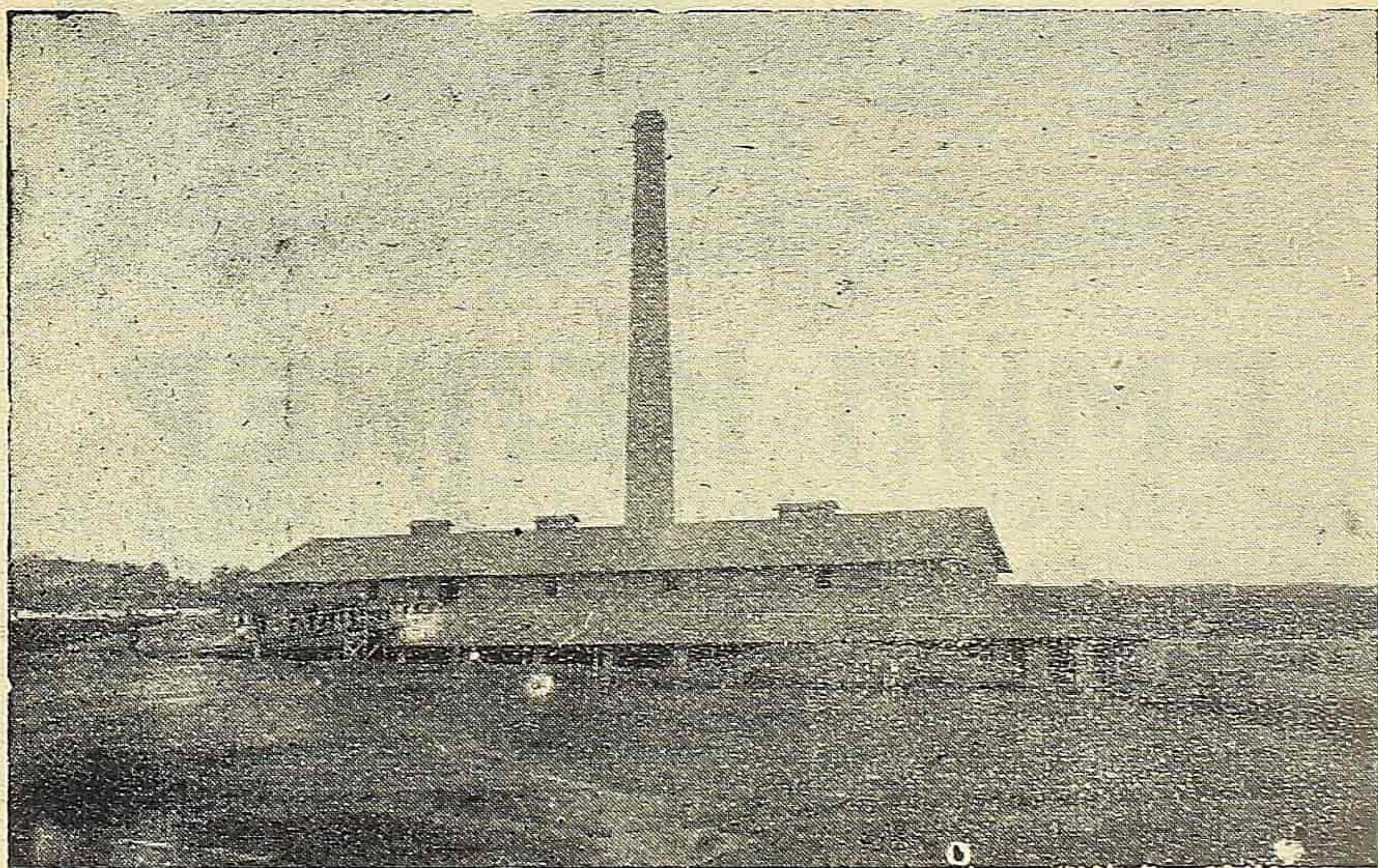
Дрвени патос од меког и тврдог дрвета.

Импрегнирање улица против прашине.

Све означене послове врши солидно и на ве-
штачки начин горња фирма.

Предрачуни, мустре и проспекти шаљу се
бесплатно сваком на захтев.

ЗАНАТЛИСКА КРЕДИТНА БАНКА

У БЕОГРАДУ

У СОПСТВЕНОЈ КУЋИ — МАКЕДСКА УЛ. БР. 10 $\frac{1}{2}$

Препоручује г. г. грађевинарима (са своје цигљане) **циглу и цреп** одличне каквоће.

Банка се прима и грађевинских предузећа, а има и више

ПЛАЦЕВА НА ПРОДАЈУ.

Плацеве даје за готово а и на отплату, са и без зграде — како купац жели.

ГВОЖЂАРСКА ТРГОВИНА

ТЕЛЕФОН БР. 1263

ТЕЛЕФОН БР. 1263

Петронића и Матовића

БЕОГРАД - САВА

ПРЕКО ПУТА БЕОГРАДСКЕ ЗАДРУГЕ

Препоручује (најбољег квалитета)

Дрвене ролетне за прозоре

Челичне - - -

- - - ролетне

за врата прозоре и
портале.

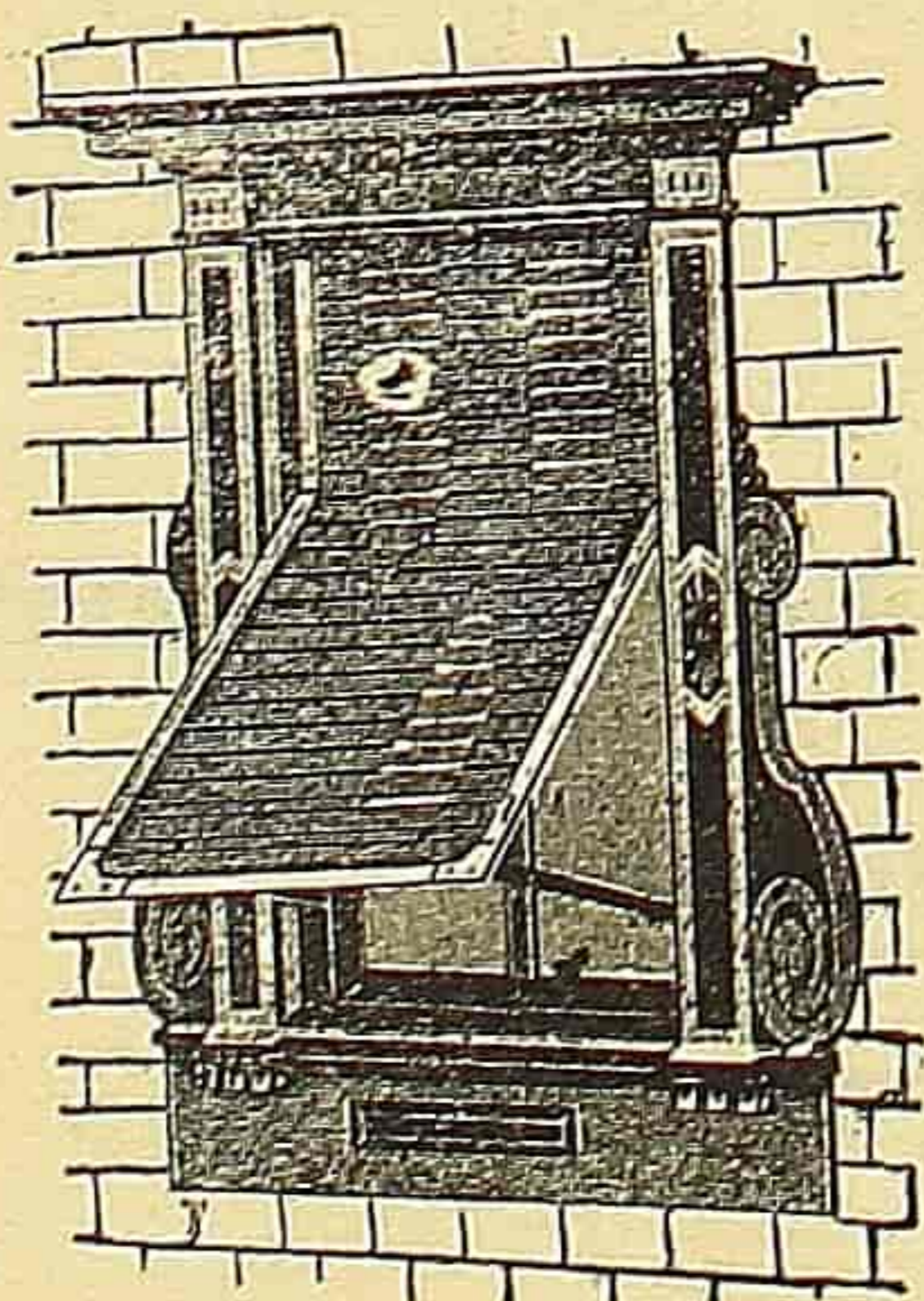
Врши поручбине:

Трегера

(греда гвоздених, и
свих гвоздених кон-
струкција.

Роба је из првих
фабрика.

ЦЕНЕ ВРЛО УМЕРЕНЕ.

„НАИМАР“

ПРЕДУЗЕЋЕ ЗА ГРАЂЕВИНЕ, КАНАЛИЗАЦИЈУ,
ВОДОВОД, ЕЛЕКТРИКУ И МЕХАНИКУ

Инж. Т. Милојевића и Комп.

Спроћу Главне Поште

БЕОГРАД

Телефон бр. 18-80.

Ради све грађевинске послове: предузима израду грађевина и канализације. Изводи инсталације електричног и ацетиленског осветлења.

Израђује планове за све врсте грађевина и канализацију имања. Премерава и парцелише имања.

У радњи и на стоваришту продаје:

Сав материјал за електрично и ацетиленско осветлење и

Водоводни и канализациони материјал.

Извршује све механичке оправке у својој радионици.

ЦЕНЕ ЗА СВЕ ПОСЛОВЕ И АРТИКЛЕ ВРЛО УМЕРЕНЕ

— **Послови са гаранцијом.** —

У унутрашњост шаље се само на доплату.

